

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції*

*«УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО
СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ»*

Полтава 2017

**Міністерство освіти і науки України
Міністерство аграрної політики та продовольства України
Полтавська державна аграрна академія
Навчально-науковий інститут економіки та бізнесу
Факультет економіки та менеджменту
Департамент агропромислового розвитку
Полтавської обласної державної адміністрації
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Сумський національний аграрний університет
Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва
Харківський національний технічний університет сільського
господарства ім. Петра Василенка
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет**

Матеріали

**II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності
підприємств реального сектору економіки»**

**30 жовтня 2017 року
м. Полтава**

УДК 330.15:334.723
ББК 65.291.5

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки». – Полтава: РВВ ПДАА, 2017. – 329 с.

У матеріалах конференції розглядаються аспекти методології і практики управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки.

Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, аспірантів, здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти, фахівців-практиків.

Матеріали друкуються мовою оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

СЕКЦІЯ 1

Сучасні управлінські тенденції розвитку держави та регіону. Публічне управління

УДК 339.9: 339.732/727

*Л.В. Руденко-Сударєва, д.е.н., професор,
К.С. Пашинська, здобувач,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ФІНАНСУВАННІ ДЕФІЦИТУ ІНФРАСТРУКТУРИ

Світова практика показує, що одним із альтернативних інструментів забезпечення необхідної фінансової бази для створення, модернізації, утримання та експлуатації інфраструктурних і соціальних об'єктів, в умовах обмеженості державних ресурсів, є механізм державно-приватного партнерства (ДПП). При його використанні з'являється можливість підвищення ефективності взаємовигідного співробітництва держави і приватного сектора, якості послуг, що надаються, прискорення модернізації інфраструктури, необхідної для диверсифікації економіки. Створення проектів публічно-приватного партнерства дозволяє отримати ефективний важіль для вирішення багатьох державних завдань, включаючи можливості реалізації проектів із залученням приватного капіталу і вирішення проблем екології на державному рівні в рамках стратегії сталого розвитку та створення підприємницької інфраструктури у багатьох країнах світу.

За даними Світового Банку фінансування дефіциту інфраструктури є першочерговою вимогою для зростання ВВП. Дефіцит фінансування інфраструктури еквівалентний розриву між потребами в інвестуванні інфраструктури (створення та операційне і технічне обслуговування) та фактичними витратами інфраструктури. Величезний дефіцит фінансування інфраструктури у країнах, що розвиваються, перебільшує 900 млрд дол. США на рік.

Приведення економік розвинених країн до поняття «Сталий розвиток» потребувало якісно нових підходів до створення підприємницької інфраструктури. Уряди практично всіх країн стикаються з проблемами розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, розширення та модернізації коштів виробництва, які їм належать, але часто не можуть знайти для цього фінансові ресурси. Руйнування та старіння інфраструктури обертається для суспільства підвищеними витратами, негативно відображається на продуктивності праці, ефективності, веде до зниження конкурентоспроможності національних економік, зростання числа нещасних випадків, аварій, катастроф [1]. У США, наприклад, тільки в автодорожньому господарстві брак фінансування оцінюється в 40 млрд дол. США щорічно. При потребі інвестицій в розмірі 94 млрд дол. США у цей сектор економіки спрямовується тільки 59 млрд дол. США. Американське суспільство цивільних інженерів (American Society of Civil Engineers) оцінює загальний дефіцит фінансових коштів в інфраструктуру США приблизно в 1,6 трлн дол. США на найближчі 5

років.

У Канаді ситуація з інфраструктурою ще серйозніша, ніж в США. Вже десять років тому брак коштів тільки на фінансування так званої Національної системи високошвидкісних магістралей (National Highway System) перевищував 17 млрд дол. США. Відтоді загальна довжина високошвидкісних магістралей істотно збільшилася. Відповідно, зросла і потреба в інвестиціях. Канадська рада з питань державно-приватного партнерства (Canadian Council of Public Private Partnership – CCPPP) прогнозує, що дефіцит інфраструктури у країні збільшиться до 1 трлн дол. США, якщо недофінансування цього сегмента економіки триватиме і далі.

В Австралії Рада по інфраструктурному розвитку «Інфраструктура Австралії» (Australian Council for Infrastructure Development – AusCID) оцінює дефіцит в інфраструктурі приблизно в 19 млрд дол. США. На думку аналітиків, в результаті браку фінансування проєктів в області інфраструктури і відставання темпів її розвитку Австралія щорічно втрачає приблизно 6,4 млрд австралійських дол. Прямим наслідком цього є зростання інфляції (підвищена вартість транспортних послуг провокує збільшення роздрібних цін) і зниження продуктивності праці (невідповідність якості та пропускну здатності транспортних артерій потребам країни, а також нестача навантажувальних потужностей морських і залізничних вузлів призводять до збільшення термінів обробки вантажів і збільшення часу доставки товарів). З метою вирішення цієї проблеми у травні 2008 р. за рахунок профіциту бюджету країни був сформований Будівельний фонд Австралії в 20 млрд австралійських дол., а вже до кінця 2008 р. «Інфраструктура Австралії» отримала пропозиції щодо проєктів ДПП в сфері модернізації доріг (на суму 43 млрд австралійських дол.), енергетики, систем водопостачання, телекомунікацій, морських портів та аеропортів.

В Європейському Союзі на фінансування інфраструктури витрачається щорічно близько 1 трлн дол. США. Протягом найближчих 20 років потреба в інвестиціях тільки в енергетику складе, за оцінками Європейської комісії, близько 1,2 трлн дол. США.

Країни Східної Азії, які швидко розвиваються, також пред'являють підвищений попит на інфраструктуру, причому частка КНР у цьому попиті становить близько 80%. Загальна інвестиційна ємність ряду галузей інфраструктури (без урахування автодорожнього господарства) – електроенергетики, телекомунікацій, міських доріг, залізниць, водопостачання та каналізації – в цьому регіоні становить приблизно 165 млрд дол. США на рік.

У Південній Азії дефіцит інфраструктури тільки в Індії оцінюється приблизно в 250 млн дол. США на рік (рис.1), де з 47,3 млрд дол. США інвестицій в високошвидкісні магістралі, запланованих на найближчі шість років, 75% уряд сподівається забезпечити за рахунок приватного сектора.

Японія розпочала реалізацію 20 нових проєктів ДПП в трубопровідний транспорт. В Атлантичному регіоні 20% усієї нової інфраструктури будується та модернізується за рахунок приватного сектора. У Великобританії щорічно ініціюється до 100 проєктів ДПП. Такі проєкти дають від 10 до 13% інвестицій в інфраструктуру. Розвиток державно-приватного партнерства привів до появи в країні понад 100 нових шкіл і 130 лікарень, фінансування яких здійснює приватний сектор. У багатьох європейських країнах кількість проєктів ДПП щорічно збільшується у декілька разів. Така картина особливо характерна для країн Східної

та Південної Європи, які приєдналися до ЄС. У цих країнах інфраструктура знаходиться у набагато гіршому стані, ніж у державах Західної та Північної Європи, і стримує економічний розвиток. Для того щоб швидше подолати наявне відставання від найбільш розвинених країн Союзу, вони повинні форсовано оновити інфраструктурні потужності, зведені ще після Другої світової війни [1]. Обсяги інвестування інфраструктурних проектів ДПП

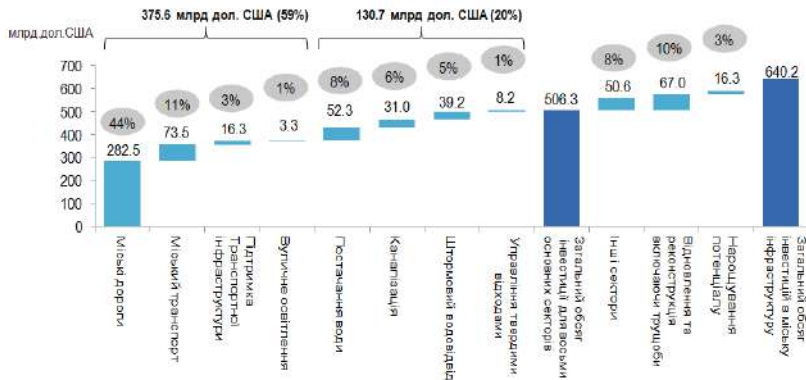

Рис. 1. Інвестиційні потреби в секторі інфраструктури : приклад Індії (млрд. дол. США) [2]

Показовим є те, що за даними «Стратегії розвитку Києва до 2025» проблеми із соціальною інфраструктурою окреслені так: зношення автодоріг, водо-, тепло- і електромереж – 85%, 75%, 52% і 41% відповідно; Житловий фонд зі зносом більше 40% - 16% від загальної кількості; Приріст викидів CO₂ (в рік) - 6%; Рівень утилізації сміття - 5%. Відповідно, все це обумовлює потреби в інвестиціях, які визначені більше 6 млрд. євро, в т.ч. в транспортну інфраструктуру – 3250 млн.євро; інженерну інфраструктуру – 2530 млн. євро; житловий фонд – 220 млн. євро.

У цілому, механізм ДПП у даний час застосовується в 120 країнах світу, який отримав найбільш широке поширення у Великобританії, країнах-членах ЄС, США та ін. Оцінки Європейської економічної комісії ООН свідчать про те, що близько 80% всіх проектів ДПП реалізовані успішно, що позитивно відбивається на розвитку різних галузей економіки і орієнтує її в руслі цілей сталого розвитку. За оцінками аналітиків найбільшими концесіями в світі вважаються: тунель під протокою Ла-Манш (Замовники – уряди Великобританії та Франції. Концесіонер – англо-французький консорціум Eurotunnel Group. Рік підписання угоди – 1986. Кредитори – 250 банків. Обсяг інвестицій в будівництво – 9 млрд ф. ст. Приватне фінансування – 100%. Термін концесії – 99 років); міжнародний аеропорт Кай Так в Гонконзі (Замовник – уряд Гонконгу. Концесіонер – консорціум з чотирьох інвесторів. Рік підписання угоди – 1994. Обсяг інвестицій в будівництво – 20 млрд. дол. США. Концесія включає будівництво 10 інфраструктурних об'єктів аеропорту та пов'язаної з ним інфраструктури (доріг, тунелів, мостів); платна автомобільна дорога 407 Express Toll Route (район Великого Торонто, Канада; концесіонер – консорціум 407 International, Inc.; рік підписання угоди – 1999; обсяг інвестицій в будівництво – 3,1 млрд дол. США; термін концесії – 99 років) [3]. Як свідчить аналітична оцінка розвитку державно-приватного партнерства в країнах ЄС, у 2015 році укладено 49

таких угод, середня вартість яких склала 319 млн. євро, що на 90 млн євро більше, ніж у 2014 році (229 млн. євро) (рис.2).

Найбільшими угодами у 2015 році стали аеропорт в Стамбулі (Туреччина) вартістю 6 млрд. євро; два лікувальні кампуси в Туреччині (the Bilknet Health та the Etlik-Ankara health campus) вартістю по 1,1 млрд. євро кожен; морський порт у Франції вартістю 863 млн. євро.

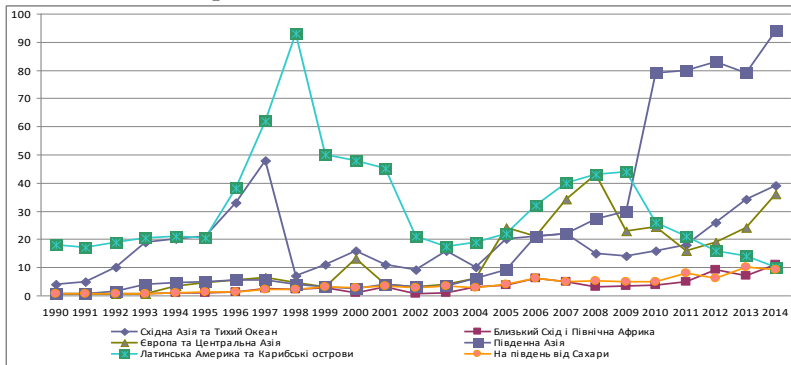

Рис. 2. Динаміка обсягів інвестування інфраструктурних проєктів ДПП по регіонах світу [4]

Ранжування за вартістю проєктів ДПП у країнах Європи, виконане на рис.2, продемонструвало, що у 2015 році лідером у цій сфері була Туреччина (8,2 млрд. євро), далі, майже з чотирикратним відривом, Велика Британія і Франція.

Висновок. Найважливішим елементом будь-якої конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки у контексті сталого розвитку є розвинена інфраструктура, яка представляє собою сукупність галузей та видів діяльності, які обслуговують і забезпечують основу для економічної активності. До неї відносяться споруди транспорту та зв'язку, складське господарство, енерго- і водопостачання та ін. Для того, щоб створити і підтримувати всю необхідну інфраструктуру, необхідні величезні інвестиції. Однак можливості державного бюджету обмежені. У цьому сенсі, ДПП являє собою хороший варіант альтернативного фінансування, який дозволить вирішити частину питань, знизивши навантаження на державний бюджет.

Розглядаючи досвід застосування проєктів публічно-приватного партнерства в зарубіжній практиці, ми бачимо, що даний інструмент залучення приватного капіталу в розвиток території ефективно реалізується в тих сферах, де держава і бізнес мають спільні цілі, але при цьому не можуть їх досягти самостійно.

Список використаних джерел:

1. Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public-Private Partnerships. A Deloitte Research Study. 2006. Р. 3; Государство и инфраструктура. Развитие транспортной инфраструктуры. Представительство компании «Делойт и Туш Риджинал Консалтинг Сервисис Лимитед». Deloitte, 2008. С. 4.
2. Reforms to Accelerate the Development of India's Smart Cities. Shaping the Future of Urban Development & Services / World Economic Forum . Committed to improving the state of the world. Industry Agenda : Geneva, Switzerland., 2016. – 58 p.
3. Руденко-Сударєва Л.В Практика застосування державно-приватного партнерства у створенні соціально-орієнтованих економік [Електронний ресурс] /Л.В. Руденко-Сударєва, К.С. Пашинська // Ефективна економіка (Index Copernicus).

– 2017. – №6. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

4. Руденко-Сударєва Л.В. Державно-приватне партнерство: теоретичні та регуляторно-інституціональні основи: Наук.-метод. вид. / Л.В. Руденко-Сударєва, О.М. Мозговий, К.С. Пашинська. – К.: КНЕУ, 2017. – 134 с.

УДК 332.142(477)

*О.С. Сенишин, д.е.н., доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ЦІЛЬОВОГО ПРОГРАМУВАННЯ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

Розуміння правового забезпечення державного екологічного програмування як інструменту соціальної організації, регулювання, узгодження та збалансування екологічних та соціально-економічних інтересів суспільства дає можливість спрямувати і ефективно регулювати правовими засобами регіональну екологічну діяльність, допомагає орієнтуватися при вирішенні практичних проблем правотворчості та здійснювати її реалізацію.

Екологічне законодавство України почало формуватися в 1990 році після ухвалення Декларації про державний суверенітет України. В розділі цієї Декларації “Екологічна безпека” проголошено право України самостійно встановлювати порядок організації охорони природи на її території та порядок використання природних ресурсів.

Основні норми екологічного законодавства закріплені в Конституції України. Зі 159 статей Конституції України 15 статей, а саме 3, 13, 14, 16, 49, 50, 66, 85, 92, 106, 116, 119, 132, 138, 142 мають пряме або опосередковане відношення до охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. В них закріплені основні екологічні права і обов’язки громадян, сформульовані повноваження законодавчої та виконавчої гілок державного управління [1]. І хоча норми Конституції України сформульовані у загальних термінах: “забезпечення екологічної безпеки”, “підтримка екологічної рівноваги”, “неспричинення шкоди довкіллю”, разом з тим, основний закон України чітко декларує, що досягнення цієї мети можливо тільки шляхом запобігання або мінімізації будь-яких негативних дій людини на навколишнє природне середовище.

Важливим етапом екологічного нормотворення є прийняття Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 р. [2]. Даний закон є системоутворюючим актом, і визначає економічні, соціальні, правові засади організації охорони довкілля.

Зазначимо, що Постановою Верховної Ради України “Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” (від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР) уточнюється перелік об’єктів державного управління (регулювання), до яких зараховано [3]: навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів; природні ресурси, як такі, що залучені в господарський обіг, так і ті, що не використовуються в господарській діяльності в даний час (земля, надра, вода, атмосферне повітря, ліси та інша рослинність, тваринний світ); ландшафти та

інші природні комплекси; території та об'єкти природно-заповідного фонду України; здоров'я та життя людей.

Варто відмітити також, що саме протягом періоду незалежності нашої держави було прийнято найбільшу кількість нормативно-правових актів у сфері захисту довкілля. Серед них: Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Водний кодекс України, Кодекс України про надра, Закони України “Про охорону атмосферного повітря”, “Про тваринний світ”, “Про рослинний світ”, “Про природно-заповідний фонд України”, “Про екологічну експертизу”, “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” та інші підзаконні нормативно-правові акти загальнодержавного значення у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів [4-10]. Саме такі документи деталізують та розмежовують повноваження між центральними та регіональними органами державної влади, спрямовані на досягнення екологічної безпеки.

Комплексним стратегічним документом, що сприяє втіленню екологічної політики держави в рамках концепції сталого розвитку є Закон України “Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року” та розроблений відповідно до Стратегії “Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 рр.” [10].

Чинне законодавство України розрізняє державне та громадське управління природокористуванням. Основна питома вага управлінської діяльності в даній галузі належить центральним органам державного управління, місцевим органам державної виконавчої влади, виконавчим органам місцевого самоврядування в межах їх компетенції, визначеної законодавством.

Конституція України і нормативні акти екологічного законодавства визнають громадське управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища важливим конституційним принципом екологічного права. Він ґрунтується на декількох конституційних нормах.

По-перше, природні багатства України є об'єктами права власності Українського народу, а кожний громадянин має право користуватися цими природними об'єктами відповідно до закону (ст. 13).

По-друге, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50).

По-третє, громадяни зобов'язані, у свою чергу, не заподіювати шкоду природі та відшкодувати завдані ним збитки (ст. 66).

І по-четверте, громадяни України мають право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод та задоволення інтересів (ст. 36), в тому числі і екологічних [1].

Отже, наведені норми свідчать, що кожний громадянин як вправі, так і зобов'язаний робити свій особистий внесок в раціональне природокористування і охорону довкілля, діючи самостійно або в складі громадського об'єднання екологічного напрямку.

Головним законодавчим актом за яким проводиться ефективна державна політика щодо раціонального використання і відтворення лісових ресурсів в Україні є Лісовий Кодекс України [6].

Основні вимоги до ведення лісового господарства та заходів з охорони, захисту, використання та відтворення лісів відповідно до цього Кодексу затверджуються

нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, наказами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері лісового господарства, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

Отже, екологічне законодавство є одночасно продуктом і основною формою закріплення державної екологічної політики. Тому актуальним та вкрай необхідним є удосконалення сучасної державної екологічної політики України, а саме цілеспрямоване формування нового екологічного законодавства, яке буде відповідати існуючим викликам сьогодення. На жаль, нормативно-правові акти, що приймаються в екологічній сфері України, є недосконалими, більшою мірою декларативними та неконкретними, характеризуються нечітким та непрозорим механізмом регулювання відповідних процедур (екологічне нормування, ліцензування та ін.), відсутністю дієвих механізмів та інструментів реалізації нормативних вимог.

А тому, головними завданнями формування державної екологічної політики України в сучасних умовах є створення нової системи екологічного законодавства та екологізації інших галузей законодавств (кримінального, адміністративного, цивільного, господарського та ін.), а також формування та реалізація державного механізму забезпечення дотримання правових екологічних вимог та їх імплементація до екологічного законодавства країн Європейського Союзу та інших розвинутих країн світу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : станом на 28 червня 1996 р. № 254/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Гринів Л. С. Екологічна економіка: навч. посібник / Л. С. Гринів. – Львів: Магнолія–2006, 2009. – 380 с.
3. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України № 188/98-ВР станом на 05 березня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-ВР>.
4. Водний Кодекс України : станом на 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-ВР>.
5. Кодекс України “Про надра” : станом на 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/132/94-ВР>.
6. Лісовий Кодекс України : станом на 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
7. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України № 1264-ХІІ станом на 25 червня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
8. Про екологічну експертизу України : Закон України № 45/95-ВР станом на 09 лютого 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/95-ВР>.

9. Про природно-заповідний фонд України : Закон України № 2456-ХІІ станом на 16 червня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

10. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики до 2020 року : Закон України № 2818-VI станом на 21 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

УДК 502.1:338.246.027](083.9)(477)"2010/2016"

О.С. Сенишин, д.е.н., професор,

І.З. Жук, к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

Державні цільові програми охорони природного довкілля є інструментом реалізації національної екологічної політики за допомогою здійснення конкретних програмних напрямів, заходів, завдань, цільових проектів з різними механізмами реалізації. Потенціал міжнародних, національних і загальнодержавних екологічних програм тим більший, чим досконаліше в них визначено механізм управління на результат.

Питаннями використання механізму державних цільових програм в економіці України були присвячені наукові дослідження таких вчених-економістів, як В. М. Геєця [1], Л. С. Гринів [2], Б. М. Данилишина [3], О. С. Заржицького [4], Л. Г. Мельник [5], Т. О. Мощицької [6], О. В. Файчук [7], Л. М. Якушенко [8], Л. Д. Яценко [9] та ін.

З метою проведення ефективної державної політики щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів в Україні в період 2010–2016 рр. діяли (діють) наступні державні цільові програми охорони природного довкілля.

1. Загальнодержавна цільова програма «Питна вода України» на 2011–2020 рр. [10].

2. Державна цільова екологічна програма проведення моніторингу навколишнього природного середовища [11].

3. Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року [12].

4. Державна цільова програма «Ліси України» на 2010–2015 рр. [13].

5. Загальнодержавна цільова екологічна програма поводження з радіоактивними відходами [14].

6. Державна цільова екологічна програма розвитку Криму («Екологічно безпечний Крим») на 2011–2015 рр. [15].

7. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпра на період до 2021 року [16].

8. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр. [17].

З метою проведення ефективної державної політики щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів в Україні було розроблено та затверджено Постанову Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. № 977 Державна цільова програма «Ліси України» на 2010–2015 рр. [13]. Розробка даної Програми обумовлена міжнародними зобов'язаннями України – підписаною резолюцією 4-ої Міністерської конференції по захисту лісів Європи «Посилення взаємодії із сталого управління лісами в Європі через внутрішньогалузеве співробітництво та національні програми з питань лісів».

Метою Програми є забезпечення сталого розвитку лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів України.

Зазначимо, що фінансування цієї Програми протягом усього періоду часу 2010–2015 рр. здійснювалось за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, власних коштів лісокористувачів. Плановий обсяг коштів, який був передбачений паспортом Програми для виконання поставлених завдань, становив 21,96 млрд грн, зокрема: кошти з державного бюджету – 8,06 млрд грн, кошти з місцевих бюджетів – 0,15 млрд грн, кошти з інших джерел – 13,75 млрд грн [13].

Аналіз планових, передбачених з Держбюджету та фактично освоєних коштів для виконання Державної цільової програми «Ліси України» на 2010–2015 рр. зображено на рис. 1.

Подані дані рис. 1 засвідчують, що протягом 2010–2015 рр. реалізації Програми спостерігалась динаміка збільшення фактично освоєних коштів реалізації програмних завдань та заходів, перевищення фактичних показників над плановими. Так, на завершальному етапі у 2015 р. фактичне фінансування Програми було у 2,4 рази вище за фінансування на початковому етапі у 2010 р.

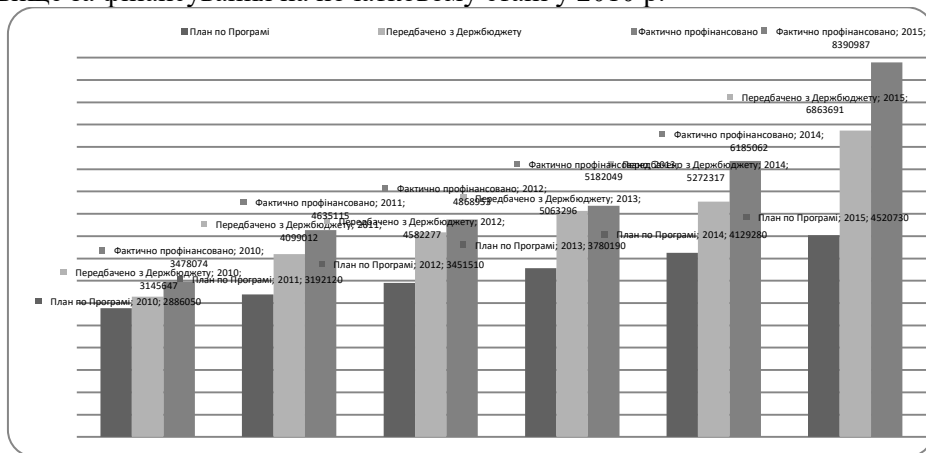

Рис. 1. Динаміка планового, закладеного з Держбюджету та фактичного рівня фінансування Державної цільової програми «Ліси України» на 2010–2015 рр., тис. грн

Джерело: розробка авторів за звітами виконання ДЦП «Ліси України» на 2010–2015 рр.

Насамперед хочемо зазначити, що аналіз структури витрат за джерелами їх здійснення свідчить, що забезпечувались витрати на реалізацію Програми практично за рахунок інших джерел фінансування (власних коштів лісокористувачів). Їх

частка в загальному обсязі фінансування протягом 2010–2015 рр. коливалася в межах 80,9–93,9 %.

На підставі аналізу державних цільових програм охорони природного довкілля в Україні, виокремимо пропозиції щодо вдосконалення процесу їхньої розробки.

1. Сприяння інноваційній діяльності та науково-дослідній роботі у сфері моніторингу за станом охорони навколишнього середовища, у тому числі: надання достатньої державної підтримки програмам наукових досліджень з оцінювання природно-ресурсного потенціалу України; розроблення та впровадження системи індикаторів збалансованого розвитку та методів просторового планування, впливу чинників довкілля на стан здоров'я населення, а також демографічних тенденцій; дослідження здатності природних екосистем витримувати антропогенне навантаження; проведення економічної оцінки вартості природних ресурсів тощо.

2. Підвищення ступеня залученості громадськості до підготовки проектів державних програм у сфері охорони навколишнього середовища.

3. Передбачення прозорого інформаційного забезпечення та доступу до звітів про виконання державних програм у сфері охорони навколишнього середовища.

4. Налагодження стабільного двостороннього зв'язку та співпраці розробником державних програм охорони довкілля з громадськими екологічними організаціями та активним населенням.

5. Забезпечення постійної інформованості населення замовниками державних програм охорони довкілля з питань вирішення місцевих і загальнодержавних екологічних проблем та процесу переходу до збалансованого розвитку з активним залученням засобів масової інформації.

6. Підвищення ефективності управління та професіоналізму виконавцями державних програм у сфері охорони навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / В. М. Геєць. – К. : Наукова думка, 2008. – 383 с.

2. Гринів Л. С. Регіональні цільові програми : навчальний посібник / Л. С. Гринів. – Л. : ЛНУ, 2010. – 93 с.

3. Данилишин Б. М. Наукові нариси з економіки природокористування : монографія / Б. М. Данилишин. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.

4. Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) : монографія / О. С. Заржицький. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – 200 с.

5. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підручник / Л. Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2003. – 346 с.

6. Мощицька Т. О. Державні цільові програми як дієвий інструмент стимулювання розвитку економіки / Т. О. Мощицька // Проблеми економіки. – № 3. – 2010. – С. 28–33.

7. Файчук О. В. Ефективне фінансування державних цільових екологічних програм / О. В. Файчук, О. М. Файчук, В. В. Войцехівська // Економіст. – № 7. – 2015. – С. 31–33.

8. Якушенко Л. М. Щодо напрямів підвищення ефективності виконання загальнодержавних програм у природоохоронній сфері / Л. М. Якушенко, Л. Д. Яценко // Інформаційно-аналітична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/537/>.

9. Яценко Л. Д. Щодо оцінки викликів національній безпеці в екологічній сфері / Л. Д. Яценко // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1150/>.

10. Загальнодержавна цільова програма «Питна вода України» на 2011–2020 рр., затверджена Законом України № 3933-VI станом на 20 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2455-15>.

11. Державна цільова екологічна програма проведення моніторингу навколишнього природного середовища, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1376 станом на 05 грудня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1376-2007-%D0%BF>.

12. Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року, затверджена Законом України № 268-VI станом на 21 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3268-17>.

13. Державна цільова програма «Ліси України» на 2010–2015 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 977 станом на 16 вересня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-%D0%BF>.

14. Загальнодержавна цільова екологічна програма поводження з радіоактивними відходами, затверджена Законом України № 516-VI станом на 17 вересня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/516-17>.

15. Державна цільова екологічна програма розвитку Криму («Екологічно безпечний Крим») на 2011–2015 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 539 станом на 25 травня 2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/539-2011-%D0%BF>.

16. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпра на період до 2021 року, затверджена Законом України № 4836-VI станом на 24 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4836-17>.

17. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр., затверджена Законом України № 1989-III станом на 21 вересня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1989-14>.

УДК 339.137.2.05(477)"2016/2017"

І.З. Жук, к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ РЕЙТИНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Фахівці визнають сутність поняття конкурентоспроможності як “здатність країни в умовах вільних і чесних ринкових відносин виробляти товари і послуги, що задовольняють потреби міжнародних ринків, одночасно підтримуючи і підвищуючи реальні доходи своїх громадян у довготривалій перспективі”.

Девізом “Всесвітнього щорічника конкурентоспроможності”, що видає IMD

(International Institute for Management Development, Міжнародний інститут розвитку управління), є фраза: “Країни конкурують у наданні середовища, в якому підприємства можуть успішно конкурувати”, і вважається, що індекс IMD дає загальне уявлення про конкурентоспроможність країни [5, с. 214–215].

Глобальний індекс конкурентоспроможності відображає конкурентні переваги країни, є дорожньою картою для потенційних іноземних інвесторів та урядів інших країн. Регрес у формуванні міжнародної конкурентоспроможності, перш за все, обумовлений відсутністю як комплексної, так і секторальної стратегій розвитку країни на довгостроковий період. Розробка довгострокової стратегії, з урахуванням сильних та слабких позицій у відповідності з Глобальним індексом конкурентоспроможності, дозволить сформулювати тактичні та стратегічні завдання для уряду України, сприятиме інвестиційній привабливості України та формуванню бренду країни.

За опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 рр. (*The Global Competitiveness Index*), Україна продовжує втрачати позиції у рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності, зайнявши 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (табл.) [3].

Таблиця

Динаміка змін позицій України в рейтингу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

2012–2013 (з 144 країн)	2013–2014 (з 148 країн)	2014–2015 (з 144 країн)	2015–2016 (з 140 країн)	2016–2017 (з 138 країн)
73	84	76	79	85

Джерело: за даними The Global Competitiveness Index

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою “Ефективність ринку праці”, по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров’я і початкову освіту.

За деякими позиціями країна “очолює” списки з кінця, зокрема, за міцністю банків Україні другий рік поспіль присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж країна отримала передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134.

Експерти Українського Інституту Майбутнього з економічних програм визначили причини, які гальмують економічний розвиток України та її міжнародну конкурентоспроможність [6].

1. Погіршення позиції у розвитку фінансового ринку (130, у 2015 р. – 121) за рахунок нестабільності банківської системи – за даними Національного Банку України на стадії ліквідації перебуває 81 банк.

2. Зниження кредитного рейтингу країни (127, у 2015 р. – 118), що зумовлено зростанням державного боргу – за даними Міністерства фінансів зовнішній борг України перед кредиторами у 2015 р. складає 43,4 млрд дол. США, що становить 55,3% ВВП.

3. Зменшення захисту національних інвесторів (136, у 2015 р. – 134), що пов’язано з недієвим механізмом держгарантування захисту інвестицій – відповідно

до дослідження Всесвітнього економічного форуму, в Україні не функціонує у повній мірі система захисту майнових прав та приватної власності, також перепорою є незавершеність судової реформи, що призводить до “вибіркової” рівності перед законом.

4. Необхідність у професійному менеджменті (114, у 2015 р. – 103), що зумовлено залученням до управлінських посад родичів та близьких осіб.

5. Нездатність країни утримувати “таланти” (127, у 2015 р. – 114), адже в останні роки зростає кількість емігрантів-науковців, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу України – загострення проблеми “втечі мізків” пов’язано з відсутністю державного стимулювання зайнятості, так, за даними Міністерства закордонних справ України, за кордоном легально перебуває 5 млн громадян України, також вагомим аргументом, який поглибить демографічну проблему є ініціатива уряду Польщі прийняти 1,5 млн трудових мігрантів з України, таку ж ідею підтримує й Угорщина.

6. Зниження впливу бізнесу на умови прямого іноземного інвестування (130, у 2015 р. – 122), що пов’язано з нестачею дієвих важелів співпраці держави та приватного сектора в інвестиційній політиці – державна система не враховує інтересів бізнесу.

7. Зростання впливу оподаткування на інвестиційне стимулювання (133, у 2015 р. – 129) спричинено відсутністю податкових пільг та неефективністю спеціальних економічних зон – податки виконують тільки фіскальну функцію, а не стимулюючу.

8. Зменшення захисту інтелектуальних прав (125, у 2015 р. – 120) зумовлено порушенням прав інтелектуальної власності, на жаль, країна займає перше місце у світі за Рейтингом найбільш “піратських” країн – в Україні не відкрито жодного судового позову з нелегального розповсюдження контенту в Інтернет та не введено систему штрафів так, як це зроблено, наприклад, у Німеччині, де за завантаження неліцензійного контенту штраф становить від 1 000 євро.

9. Зниження позицій у розвитку бізнесу (98, у 2015 р. – 91) пов’язано з недієвим антимонопольним законодавством та відсутністю механізмів стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва – тиск на малий та середній бізнес податковими перевітками.

10. Погіршення якості інфраструктури (75, у 2015 р. – 69): доріг, залізничного, морського та авіатранспорту – не реалізується Транспортна стратегія України на період 2020 року, яка була ухвалена ще у 2010 році.

Разом з цим, Україна покращила свої позиції у вищій освіті (33 місце, у 2015 р. – 34), результатом якої є постійно зростаюча кількість випускників з вищою освітою; розмірі ринку (47 місце, у 2015 р. – 45), та інновацій (52 місце, у 2015 р. – 54) за рахунок високого інноваційного потенціалу, науково-дослідницького персоналу, та якості науково-дослідницьких інституцій.

Негативними факторами для ведення бізнесу в Україні визначено: корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, неетичність робочої сили, низьку якість охорони здоров’я та недостатню освіченість працівників.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник / О. Є. Кузьмін, Н. І. Горбаль. – Львів : Компакт – ЛВ, 2005. – 304 с.
2. Павлова В. А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення : монографія / В. А. Павлова. – Д. : ДУЕП, 2006. – 276 с.
3. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>
4. Портер М. Конкуренція : уч. посіб. / М. Портер. – М. : Издательский дом “Вильямс”, 2000. – 495 с.
5. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика : монографія / Н. П. Тарнавська. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 570 с.
6. Топ-10 причин, чому Україна опустилась в глобальному рейтингу конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/economics/top-10-prichin-chomu-ukrayina-opustilas-v-globalnomu-reytingu-konkurentospromozhnosti.html>
7. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Electronic recourse]. – Mode of access : <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

УДК 332.64

*О.Д. Дивнич, к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія,
А.В. Дивнич, судовий експерт,
Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

ОЦІНКА ДІЛЯНОК РІЛЛІ В КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО І ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ

Розвиток національної економіки неможливий без впровадження програм регіонального та національного розвитку. Немоżliвий він також і без забезпечення основоположних прав і свобод людини, законності та правопорядку, а також сприятливого інвестиційного клімату. Баланс у забезпеченні права власності, непорушність якого закріплена статтею 41 Конституції України [1], та інтересами держави чи громади досягається за умови попереднього і повного відшкодування вартості об'єктів права приватної власності, що відчужуються з мотивів суспільної необхідності.

Фахівцями зазначається, що можливості для нарощення темпів відновлення економіки України можуть створюватися лише за умови захисту речових прав власності [2]. На теперішній час наша держава несе суттєві репутаційні ризики за рівнем економічної свободи. Так, у 2017 р. стратегічний дослідницький інститут США The Heritage Foundation розмістив Україну за ступенем економічної свободи на

166 місце у світі зі значенням відповідного індексу на рівні 48,1 пунктів, а його складової – індексу захисту права власності – на рівні 41,1 пунктів [3, с. 8, с. 292]. Нами встановлено, що упродовж останнього десятиріччя значення індексу захисту права власності не перевищувало величину 50 пунктів (рис. 1). Тобто, на міжнародному рівні стверджується, що ступінь законодавчого захисту права приватної власності в Україні асоціюється з «репресивними» (за шкалою Heritage Foundation [4]) умовами.

Серед чинників, що впливають на оцінку ступеня дотримання права власності, виокремлюють показники забезпеченості прав на фізичну, інтелектуальну власність, сприяння інвесторам, ризик експропріації та якість управління земельними ресурсами [4]. Тому рівень об'єктивності та достовірності оцінки земельних ділянок, що проводиться у зв'язку з їх викупом для суспільних потреб чи примусовим відчуженням з мотивів суспільної необхідності, є головним індикатором ризику інвестування та здійснює прямий вплив на стимулювання ділової активності економічних агентів в Україні.

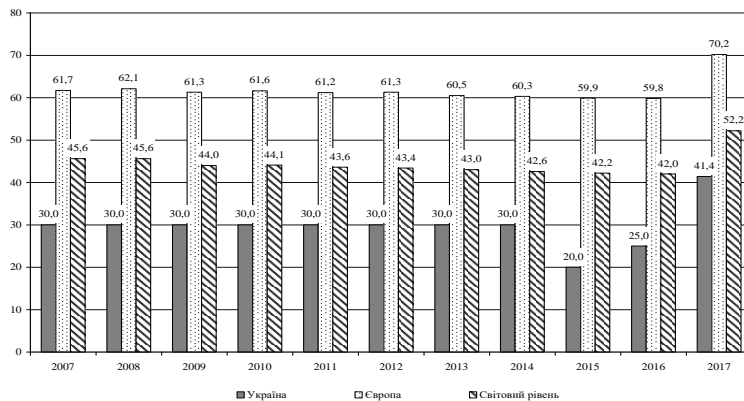

Рис. 1. Динаміка індексу дотримання прав власності в Україні порівняно із середньосвітовим та європейським рівнями упродовж 2007 – 2017 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними The Heritage Foundation [4]

Однією з передумов як державного, так і регіонального розвитку є продукування суспільних благ (гарантування безпеки, створення необхідної транспортної інфраструктури тощо). У даному контексті право приватної власності на землю, зокрема, ділянки ріллі, може бути обмежено. Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 № 1559-VI [6] передбачено наступні види обгрунтованого відчуження ділянок:

- їх викуп для суспільних потреб за згодою власника у державну чи комунальну власність шляхом укладення договору купівлі-продажу чи іншого правочину;
- примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності (у разі неотримання згоди власника з викупом цього об'єкта для суспільних потреб) у державну чи комунальну власність за рішенням суду.

Для здійснення повної компенсації втрачених благ необхідно встановити: вартість земельної ділянки, що відчужується; вартість наявних земельних поліпшень; грошове вираження збитків, завданих власнику внаслідок викупу

земельної ділянки, у тому числі збитків, що будуть завдані власнику у зв'язку з достроковим припиненням його зобов'язань перед третіми особами, зокрема упущена вигода.

Вид вартості об'єкта – земельної ділянки у Законі [5] не конкретизовано. Вченими зазначається, що поняття «вартість» не має матеріального відображення, проте економічні потреби кількісного виміру вимагають її вираження в грошовій формі [6, с. 5]. Водночас дослідники у всьому світі погоджуються, що саме ринкова вартість є центральною не лише при вивченні нерухомості, у торгівельній сфері, а й необхідна для правозастосування щодо захисту прав власності, досягнення справедливості в розмірі компенсації при примусовому відчуженні, при оподаткуванні та «чесній грі на ринку» [7, с. 494].

Наразі відсутнє правове підґрунтя для легального ринкового обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Тому визначення ринкової вартості ділянок ріллі може бути можливим після створення відповідної законодавчої бази.

Для цілей оцінки земельних ділянок, що розглядаються у даній роботі, статтею 19 Закону України «Про оцінку земель» [8] передбачено визначення вартості таких об'єктів «з урахуванням їх використання за цільовим призначенням (використанням), встановленим на день прийняття рішення про викуп таких земельних ділянок для суспільних потреб». Крім того, даним Законом чітко регламентований єдиний методичний підхід – на основі капіталізації чистого операційного або рентного доходу від використання земельних ділянок.

Таким чином, необхідно визначати вартість ділянки у використанні (згідно із п. 19 НС №1, належить до неринкових видів вартості) за дохідним підходом, тобто вартість, яка розраховується, виходячи із сучасних умов використання об'єкта оцінки, що може не відповідати його найбільш ефективному використанню [9].

Найбільш ефективне використання земельної ділянки сільськогосподарського призначення у межах вказаної категорії може бути зображено у вигляді ланцюга угідь (рис. 2).

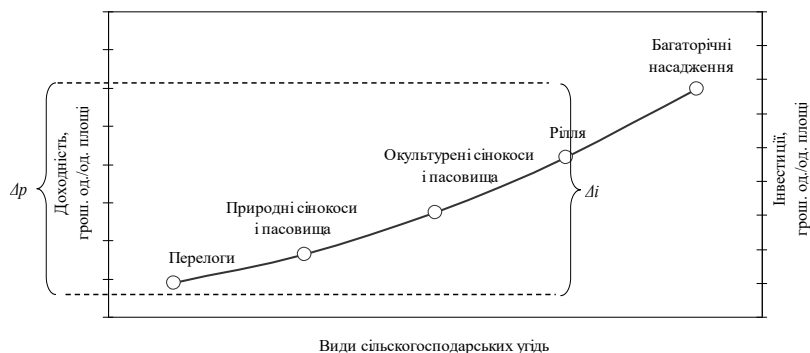

Рис. 2. Залежність рівня доходності земельної ділянки від її окультуреності (інвестиційного розвитку до певного виду сільськогосподарських угідь)

Джерело: авторська розробка

Зазначене порядкове розташування зумовлене суттєвою тісністю зв'язку між потенціалом інвестиційного розвитку земельної ділянки сільськогосподарського призначення, тобто збільшення вартості земельних поліпшень (величиною Δi), та

прогнозованим збільшенням рівня доходності в результаті розвитку господарського використання земельної ділянки (Др).

Водночас, трансформація угідь потребує витрат на земельно-технічні роботи, реєстрацію кадастрової інформації тощо.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 29.08.2017).

2. Перспективи забезпечення прав власності як підґрунтя для розвитку підприємницької діяльності в Україні: аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1659/> (дата звернення: 01.09.2017).

3. Miller T., Kim A. B. et al. 2017 Index of Economic Freedom. Institute for Economic Freedom. Washington, DC: The Heritage Foundation, 2017. 474 p. URL: http://www.heritage.org/index/pdf/2017/book/index_2017.pdf (дата звернення: 06.10.2017).

4. 2017 Index of Economic Freedom/ The Heritage Foundation. URL: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year> (дата звернення: 01.10.2017).

5. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 № 1559-VI. Дата оновлення: 09.12.2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1559-17> (дата звернення: 29.08.2017).

6. Мооуа М. М. Real Estate Valuation Theory: A Critical Appraisal. Berlin: Springer, 2016. 192 p.

7. Schlaes J. The market in market value. The Appraisal Journal, 1984, October. P. 494–518.

8. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. Дата оновлення: 28.06.2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1378-15> (дата звернення: 01.09.2017).

9. Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. Дата оновлення: 15.04.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п> (дата звернення: 01.09.2017).

УДК 336.143.2:352

Л.О. Лазутіна, к.е.н.,

Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЮДЖЕТІВ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

З 1 січня 2015 року в Україні запроваджено нову модель ресурсного забезпечення бюджетів сільських громад. Було внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, відповідно до яких у новостворених ОТГ залишається левова частка

доходів (їх бюджети прирівнюються до бюджетів міст обласного значення і районів). Реформа місцевого самоврядування передбачає: право вирішувати – тобто передачу повноважень, і спроможність – тобто передачу коштів громадам.

Склад ресурсної бази ОТГ має такий вигляд: 60% податку на доходи фізичних осіб, акцизний податок, податок на майно, 100% єдиного податку і 100% податку на прибуток підприємств. Залишається у їх розпорядженні й частка плати за надання адміністративних послуг, рентної плати за користування надрами місцевого значення, плати за ліцензії та за державну реєстрацію, адміністративних штрафів та штрафних санкцій, дивідендів, місцевих позичок та плати за видачу місцевих гарантій, власних доходів бюджетних установ. Також ці бюджети отримують 25% екологічного податку, 1,5% від обсягу продажів продукції, 90% коштів від продажу земель несільськогосподарського призначення та інші доходи. Головним розпорядником коштів об'єднаної територіальної громади (ОТГ) виступає сільський голова.

Проте, як виявилось, в умовах функціонування нової моделі бюджети сіл, селищ та міст районного призначення фактично позбавлені будь-якої самостійності і поставлені у повну залежність від трансфертів із районних бюджетів, доходна база яких внаслідок бюджетної реформи дещо зросла.

За дослідженнями ІСД [1], відсутнє належне кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування ОТГ, що створює найбільші труднощі у процесі реформ. Зокрема, спостерігається недостатність кваліфікації службовців місцевого самоврядування для виконання нових функцій, що призводить до неефективного використання фінансових ресурсів територіальних громад, неспроможності освоїти навіть виділені державою на розвиток громад кошти державних субвенцій.

Водночас, є чимало резервів із залучення додаткових надходжень до місцевих бюджетів. Потрібно провести інвентаризацію та здійснити нормативну грошову оцінку землі.

Необхідно здійснити перегляд ставки орендної плати. Вжити заходів щодо легалізації виплати заробітної плати та її виплати на рівні, визначеного законодавством; переглянути пільги, надані місцевими органами влади; зменшити податковий борг; сформувати оптимальну та ефективну мережу закладів бюджетної сфери, адже видатки на її утримання займають 45-65% бюджету; визначити оптимальну чисельність апарату місцевої ради та її виконавчого комітету.

Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, найбільше залежить від підвищення професійного рівня в органах місцевого самоврядування. Як радять дослідники [1], необхідне запровадження дієвих програм підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади.

Особливо актуальним залишається питання контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування з боку держави та з боку громадськості, шляхом запровадження максимальної прозорості діяльності місцевих органів влади.

Необхідно посилити, на законодавчому рівні, відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування за прийняття та реалізацію управлінських рішень.

Саме тому важливо, щоб у місцевих громадах запрацювали інструменти, які активно діють в ЄС в частині джерел фінансування: створення спеціальних фондів розвитку громад; регіональних інвестиційних фондів. У цьому напрямі маємо досвід,

на 2017 р передбачено 650 млн грн на 5904 проекти регіонального розвитку за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від ЄС у рамках виконання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики «Підтримка регіональної політики».

Таким чином, ефективне управління ресурсним забезпеченням бюджетів сільських громад у світлі бюджетно-фінансової децентралізації передбачає виконання функцій перерозподілу бюджетних коштів, має ознаки регулюючого механізму впливу на регіональний розвиток.

За належної кваліфікації працівників бюджетної сфери та повноцінного інформаційного супроводу реформа сприятиме формуванню фінансової незалежності ОТГ.

Список використаних джерел:

1. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. Аналітична записка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2642/>.

УДК 338.48

*Л.А. Нохріна, канд. техн. наук, доцент,
Н.В. Ковтун, магістрант,
Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова*

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Сьогодні сільський туризм на глобальному рівні є загальноприйнятим вектором стратегічного поступу багатьох країн, оскільки детермінує реалізацію потенціалу сільської місцевості та є дієвим інструментом подолання економічної, соціальної і духовної кризи депресивних територій [1].

Існуючі національні концепції розвитку сільського туризму ґрунтуються на загальновизначених принципах та підходах, проте їхні цілі й завдання окреслюють специфічну проблематику територій, що зумовлює певну розбіжність концепцій та термінологічну розмаїтість.

Площини сприйняття, розуміння та інтерпретації сільського туризму як діяльності залежать від точки зору конкретної заінтересованої сторони, оскільки члени територіальної громади, місцеві органи влади, фермери, професіонали туристичного бізнесу, тощо, залежно від обставин мають відмінні (а іноді й суперечливі) інтереси, що детермінує нерозуміння змісту навіть при використанні тотожних термінів та понять.

Аналіз конструктивного досвіду розвитку сільського туризму у державах Євросоюзу [2] дозволив дійти висновку, що Програмні документи країн ЄС переважно окреслюють концепції: сталого розвитку туризму на сільських територіях; сільського туризму; агротуризму.

Професіонали турбізнесу [2] акцентують життєздатність другої концепції, а втім, у фокусі наявних тенденцій сталого розвитку, платоспроможного попиту й реалізації бізнес-потенціалів є перша, оскільки має більш широкі горизонти майбутнього.

Сталий розвиток туризму задовольняє сьогоденні потреби туристів і дестинацій

за умови збереження та збільшення можливостей для майбутнього. При цьому управління ресурсним потенціалом здійснюється за обмеженнями в такий спосіб, щоб сьогоденні економічні, соціальні і естетичні потреби задовольнялися за критерієм збереження системи життєзабезпечення і екологічної рівноваги, біологічної різноманітності та культурної цілісності [3].

Сталий розвиток туризму на сільських територіях окреслює будь-яку туристичну діяльність, що орієнтована на використання природних, культурно-історичних та інших специфічних ресурсів сільської місцевості для формування комплексного туристського продукту за умови інтеграції економічних, соціальних, екологічних, культурних, етичних аспектів локальної території відвідування та гармонізації інтересів відвідувачів і територіальної громади.

Сталий розвиток туризму на сільських територіях є концептуальною складовою сталого розвитку регіонів України, що базується на засадах оптимального використання й збереження ресурсного потенціалу територій, природної спадщини і біорізноманіття; поваги соціально-культурної автентичності територіальних громад; забезпечення соціально-економічних вигод для всіх заінтересованих сторін [3].

Сільський туризм як діяльність, що максимально ощадно інтегрована в автентичні традиції, економічні, соціальні, культурні системи села, базується на ресурсах і активах сільських територій. На разі критерієм для порівняння з іншими видами туристської діяльності є «сільська» специфічність, позаяк інші види туристської активності, проваджені на сільських територіях можуть не бути «сільським туризмом» (наприклад, рибальсько-мисливський, спортивний, кулінарний, пригодницький, екстремальний туризм тощо).

Згідно загальноприйнятої концепції, сільський туризм як агрегований вид економічної діяльності, є економічним використанням сільських територій, її природних ресурсів, культурної спадщини, сільських засобів тимчасового розміщення, місцевих традицій та місцевих продуктів через сертифіковану продукцію і послуги продуцентів, що ілюструють регіональну ідентичність; він відповідає вимогам споживачів щодо розміщення, харчування, дозвілля, атракцій та інших послуг; підтримує місцевий сталий розвиток, відповідає вимогам відпочинку сучасного суспільства за сприяння нової соціальної солідарності між містом і селом [4]. Варто підкреслити, що приведені концептуальне визначення дозволяє окреслити й конкретизувати широкий спектр понять. Проте, наявні тенденції попиту та сьогоденні поведінкові моделі споживачів підкреслюють, що тільки клієнт вирішує, що означає «сільський туризм» де факто.

Сільський туризм як діяльність, що безпосередньо пов'язана з фермою окреслює агротуризм. При цьому агротуристичними є тільки активно функціонуючі фермерські господарства. Таким чином «агротуризм» є специфічною підкатегорією категорії «сільський туризм».

Варто зазначити, що у професійній сфері європейських країн терміни «сільський туризм» та «агротуризм» часто ототожнюються, оскільки агротуризм історично сформував передумови розвитку сільського туризму. Крім того на практиці поняття «екотуризм» й «агротуризм» є взаємодоповнюючими і взаємопов'язаними; як близькі за мотивацією й ошадні за впливами на навколишнє середовище й територіальні громади вони об'єднуються в єдину концепцію еко-агротуризму (наприклад, European Centre for Eco Agro Tourism). Таким чином, екологічний та агротуризм варто визначити як перспективні напрями розвитку

туризму для українського села та регіонів в цілому.

Список використаних джерел:

1. Нохрина Л. А. Сельский туризм: фактор устойчивого развития сельской местности и альтернативный вид занятости / Л. А. Нохрина // Развитие бизнеса в аграрном секторе экономики Республики Беларусь : научное издание : междунар. научно-практ. конф., Минск, 13-14 октября 2016 г., Институт системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2016. – С. 127 – 134.

2. Офіційний сайт Усесвітньої туристської організації UNWTO : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org/ru>.

3. Нохрина Л. А. Генезис концепции «устойчивое развитие туризма» / Л. А. Нохрина // Экономическое образование и современные педагогические технологии. Экономика и предпринимательство : сборн. науч. работ. Выпуск 7. – Минск: ООО «Ковчег», 2013. – С. 164 – 173.

4. Офіційний сайт EuroTer Experience&Expertise : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroter.com/>.

УДК 338.23

*В.А. Омеляненко, к.е.н., ст. викладач,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка*

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ¹

Ресурси, їх структура, динаміка та баланс джерел формування є найважливішими факторами розвитку всіх рівнів економіки. Відтак для розробки ефективних стратегій розвитку необхідне системне бачення ресурсних умов.

У дослідженні [1] відзначається, що підвищений інтерес до ресурсних моделей економічного розвитку в останні роки пов'язаний з трьома умовами:

- розвитком економіки, заснованої на знаннях та інформації;
- процесами глобалізації бізнес-процесів;
- трансформацією економік, спрямованої на оптимізацію співвідношення законів ринкової взаємодії та механізмів державного регулювання.

За даними аналітиків термін «ресурсна теорія» вперше був використаний наприкінці 80-х рр. ХХ ст. Основоположником ресурсної теорії організації вважають Дж. Барні, який розглядає ресурси з точки зору категорії економічної ренти на основі аналізу та можливості забезпечити (або не забезпечити) одержання підвищеної ренти.

На думку представників ресурсної теорії ресурси дозволяють одержувати підвищену економічну ренту в тому ступені, у якому вони мають певний набір властивостей, який умовно називається VRIN, а саме: цінність (valuable); рідкість (rare); неідеальна відтворюваність (imperfectly imitable); незамінність (nonsubstitutability). Зазначені властивості дозволяють власникові ресурсу одержувати підвищену економічну ренту.

¹ Дослідження виконано в рамках наукового проекту №0117U 003855 «Інституційно-технологічне проектування інноваційних мереж для системного забезпечення національної безпеки України»

Зазначений підхід вважаємо за доцільне використовувати при оптимізації моделі ресурсної бази національної безпеки, яку можна визначити як рівень захищеності (забезпеченості необхідними ресурсами) національної інтересів. Найважливіша складова даної моделі – це оптимізація структури ресурсів з позицій їх комплексного використання для цілей розвитку [2].

Найбільшою відповідністю VRIN-критерію характеризуються інноваційні ресурси розвитку, що включають кадрові, фінансові, організаційні, технологічні та підприємницькі ресурси. В цьому контексті особливо відзначимо інформаційні ресурси, що забезпечують взаємодію між всіма іншими ресурсами, а також самоорганізацію цих ресурсів в різних організаційних формах.

В рамках безпекового підходу до ресурсів розвитку, викладеного нами у дослідженні [3], можемо розглянути наступні принципи управління інноваційними ресурсами розвитку в контексті забезпечення національної безпеки:

- забезпечення інноваційного процесу необхідною комбінацією інноваційних ресурсів та забезпечення балансу ресурсів по стадіях реалізації стратегічних програм;

- цільова спрямованість у використанні ресурсів через визначення напрямків інноваційного процесу з урахуванням національних потреб, тенденцій інноваційного розвитку та базових технологій нового технологічного укладу у їх співвідношенні з існуючою галузевою структурою;

- забезпечення розширеного відтворення інноваційних ресурсів на базі нелінійних моделей інноваційного процесу та з урахуванням фактору глобалізації інновацій та фактору критичних технологій.

Список використаних джерел:

1. Шульгин Д.Б. Институт интеллектуальной собственности в терминах ресурсной теории // Вестник УрФУ. Серия: Экономика и управление. – 2009. – Vol. 1. 4. – С. 14–25.

2. Омеляненко В.А. Аналіз ресурсів інноваційного розвитку в контексті економічної безпеки регіону // Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К. Ф. Ковальчука, Л. М. Савчук. – Дніпро: Герда, 2016. – С. 128–135.

3. Omelyanenko V.A., Kudrina O.Y., Volodin D.V. Conceptual principles of development resources security analysis // Marketing and Management of Innovations. – 2017. – № 2. – pp. 280–287.

УДК 338.43.02

*О.Д. Радченко, к.е.н., с.н.с.,
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ*

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОСЕКТОРУ

Фінансове регулювання – це стимулювання економічної системи шляхом балансу фінансових ресурсів у сегментах ринку із застосуванням бюджетної, податкової, митної, інвестиційної та грошово-кредитної політики [1].

Ресурсне забезпечення агросектору, в свою чергу, досить обширне поняття, що

включає «питання використання земель сільськогосподарського призначення, формування і застосування трудового потенціалу сільських територій, техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва» [2].

Державне фінансове регулювання агросектору найбільш повно представлено заходами бюджетної підтримки, що втілюється як підтримка відтворення основного капіталу, біологічних активів, оборотних засобів, людського капіталу. Головним суб'єктом такого регулювання є фінанси сільськогосподарських підприємств, як такі, що обслуговують рух та розподіл вартості валової продукції.

Бюджетним Кодексом (БК) у роз. VI п.42 передбачено, що у 2017-2021 рр. щорічний обсяг коштів, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, становитиме не менше 1 % випуску продукції у сільському господарстві. Саме ці заходи формують систему підтримки аграрних фінансів, через програми, що фінансуються Мінагрополітики, на які у 2017 р. передбачено 5,816 млрд грн. За структурою фінансування, 82% - це заходи фінансової підтримки виробників, 6 % кредитування, по 3% видатки Аграрного фонду та тваринництво. За 9 міс. 2017 року, згідно даних Міністерства, основну програму по бюджетній дотації виконано на 70% річного і 94% плану за період.

У БК також вказано, що 20 % державної підтримки має використовуватися сільськогосподарськими товаровиробниками для закупівлі у вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки та обладнання (2017 рік - 10 %, 2018 рік - 15 %). Відтворення основного капіталу, таким чином, віднесено до пріоритетних напрямів державного фінансового регулювання із виділенням фіксованого за роками обсягу фінансування. Відповідно, діє програма часткової 20% компенсації вартості продукції вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, на яку у 2017 р. передбачено 550 млн грн, з яких на початок жовтня профінансовано 2,1% (основне фінансування планується у IV кв.). У проекті Держбюджету 2018 закладено 900 млн грн, і прогнозується довести ці кошти в 2019-2021 роках до 1,5 млрд грн.

Державне фінансове регулювання ресурсного забезпечення агросектору є системою заходів державної політики щодо підтримки галузі у системі загальноекономічних заходів збалансованого розвитку економіки. При цьому здійснюється: регулювання відтворювальної структури валової продукції за видами та формами господарювання, фінансування потреб простого і розширеного відтворення; вплив на стан трудових ресурсів та соціально-економічний розвиток сільських територій. Реалізація заходів фінансового регулювання здійснюється, насамперед, завдяки системі бюджетної підтримки товаровиробників за програмами відтворення основного капіталу, структури галузей, окремих видів продукції, компенсації витрат, фінансування науки і освіти, соціального розвитку.

На даний час це регулювання за обсягами фінансування переважно виконує роль компенсації непрямого оподаткування, що діяло у галузі до 2017 року, не має достатніх ресурсів та чіткої стратегії на найближчу перспективу. Крім того, воно охоплює множини заходів, спрямованих одночасно на всі складові розширеного відтворення, і переваги у одержанні бюджетної підтримки мають агрохолдинги.

Для того, щоб державне фінансове регулювання розвитку агросектору відповідало вимогам часу, воно має відповідати зобов'язанням, які взяла на себе Україна перед світовим співтовариством. Зокрема, згідно Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [3], для сільського господарства та розвитку сільських територій зміст домовленостей (гл. 17, ст. 403-406) передбачає, що

сторони співпрацюватимуть із метою сприяння розвитку через поступове зближення відповідних політик і законодавства, а також поступового зближення національного регулювання у відповідності до регулювання й стандартів ЄС. Науковий супровід цього процесу є об'єктом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канева, та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.

2. Національний інститут стратегічних досліджень. Ресурсний потенціал аграрної сфери: проблеми та завдання ефективного використання. [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1451/>

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. {угоду ратифіковано із заявою законом № 1678-vii від 16.09.2014} [Електронний ресурс]. Джерело доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

УДК:338.45:005.21:005.412(477)

*Н.Г. Сейсебаєва, к.е.н.,
А.О. Завальнюк, студент
Запорізький національний університет*

ВПЛИВ ФАКТОРІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Підприємство, як суб'єкт економічної діяльності, перебуває в певному економічному середовищі, законам якого воно підпорядкується. Стратегія діяльності підприємства спирається на аналіз середовища, адже аналіз надає змогу чітко визначити цілі та місії функціонування господарської одиниці, враховуючи особливості середовища.

Аналіз середовища, у свою чергу, може здійснюватися відносно трьох основних об'єктів, а саме[3]:

- макросередовища;
- мікросередовища;
- внутрішнього середовища.

Макросередовище в цьому переліку займає далеко не останню роль, і складається з елементів, які прямо не пов'язані з підприємством, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу.

До основних компонентів макросередовища слід віднести: політичну, економічну, екологічну, соціальну та технологічну сфери.

У широкому розумінні макросередовищем для господарюючого суб'єкта України є Уряд та економічна ситуація в країні (регіоні, області тощо). Якщо роль Уряду здебільшого зводиться до регламентації діяльності підприємства у правовому полі та законотворчої діяльності, то роль економіки в цілому має більш різноманітний характер і вплив на макросередовище[4].

До складових економічного сегменту, параметри яких відбиваються і при

формуванні стратегії розвитку підприємства, в свою чергу відносяться:

- ринкова кон'юнктура. В залежності від існуючого попиту та пропозиції на ринку, підприємство може коригувати свої стратегічні цілі. Наприклад, у 2010 р. компанія Ford збільшила запланований обсяг виробництва нової моделі Explorer на 55% за 4 дні до старту продажів у зв'язку з підвищеним незадоволеним попитом американців на позашляховики[2];

- податкові чинники. Найважче податкове навантаження на підприємство відіграє далеко не останню роль у формуванні стратегії розвитку цього підприємства. Так, наприклад, суттєва частка українських підприємств підпорядковуються компаніям, що зареєстровані в країнах з «податковим раєм»: Кіпр, Монако, Ліхтенштейн[6]. Таке рішення дозволяє значно зменшити обсяг податкових зобов'язань і цілком легально;

- екологічне середовище. Надзвичайно важливий компонент макросередовища, який, при певних законодавчих нормах, може спричинити і економічну зацікавленість підприємства у максимальній екологізації виробничої діяльності. У Великій Британії наприклад, підприємства, які щорічно скорочують кількість шкідливих викидів в навколишнє середовище, отримують спеціальні гранти від уряду за співпрацю в галузі екологічної безпеки. В Україні, натомість, існує система екологічного оподаткування та штрафних санкцій за надмірне забруднення оточуючого середовища, проте реалізація цих ініціатив проходить з ускладненнями у вигляді обходу законодавства недобросовісними підприємствами[6]. Така форма мотивації при якісній реалізації може бути одним із ключових аргументів при формуванні стратегії розвитку підприємства. Також в рамках екологічної сфери макросередовища слід розглядати і енергоефективність, як мету функціонування сучасних підприємств в умовах обмеженості ресурсів, тобто зменшення витрат енергетичних і сировинних ресурсів при збереженні або збільшенні виробництва продукції;

- науково-технічний прогрес. Особливо актуальний фактор формування стратегії підприємства при поточних темпах розвитку технологій і техніки. Негативним прикладом нехтування цим сегментом макросередовища можна назвати компанію Kodak, яка не змогла вчасно зорієнтуватися у бурхливо зростаючому ринку цифрових технологій і так і залишилася компанією, з якою асоціюється лише колишня епоха плівкових фотоапаратів[1]. В умовах української економіки НТП посідає важливе місце при формуванні стратегії підприємств, оскільки новим господарюючим суб'єктам важко увійти на сформований ринок без певних технологічних переваг;

- соціальний сегмент. Дана складова включає в себе не лише інтереси соціально-територіального середовища в якому діє підприємство, але й кадровий потенціал цієї локації. Так, наприклад, у Японії формуються цілі міста-заводи, такі як Тойота-сіті, з майже замкненою системою кадрової роботи[5]. В Італії, в свою чергу, існує так звана «долина моторів» - регіон, де виробляються найбільш відомі та престижні автомобілі марок Ферарі, Ламборгіні, Мазераті та інші. Головною особливістю цього регіону є те, що на виробництвах автомобільних компаній працюють виключно місцеві жителі з населених пунктів не далі 5 км від заводу. Щодо України можна навести приклад таких міст як Славутич, Шостка, більшість міст Донбасу та інші населенні пункти, робоча сила в яких зосереджена на одному

чи декількох підприємствах однієї або кількох суміжних галузей.

Отже, макросередовище є однією з основних рушійних сил при прийнятті стратегічних управлінських рішень, в тому числі й визначенні стратегії розвитку підприємства. Прийняття правил середовища та гнучкість щодо їх змін можуть принести підприємству прибуток, в той час як галузь перебуватиме в стані кризи. Нехтування макросередовищем і його змінами навпаки – призведе до неминучого краху компанії навіть за умов лідерських позицій в галузі сьогодні.

Список використаних джерел:

1. EastmanKodak. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kodak.com/US/en/corp/default.htm>
2. Ford Motor Company [Електроннийресурс]. Режим доступу: <https://www.ford.com/>
3. Олефіренко А. О. Стратегічний розвиток підприємства в умовах впливу зовнішніх чинників. – Вісник КНТЕУ.: №1(90), 2015. – С.46-51
4. Основи стратегічного менеджменту: Навч. пос. для вишів / Наук. ред. Б. А. Гуцол. – «Львівська політехніка»: Львів, 2014. - 213 с.
5. Тойота-сіті [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Тойота_\(Айті\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Тойота_(Айті))
6. Шашкевич І. І. Методологія розробки стратегії розвитку підприємства. - Х.: «Віват», 2016. - 301 с.

УДК 338;69.003

*С.М. Ткач, к.е.н., науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»,
І.Б. Соболь, аспірант,
НУ «Львівська політехніка»*

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ БУДІВЕЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах господарювання кластери є дієвим механізмом активізації бізнес-середовища в регіонах. До прикладу, приблизно 38% зайнятого населення ЄС працює на підприємствах, що входять до складу кластерів [3]. В Україні в будівельній сфері працює 3,9% зайнятого населення [1]. Ураховуючи природно-ресурсний потенціал для розвитку цієї сфери господарювання, а також кадровий потенціал, доцільно визначити передумови для розвитку будівельних кластерів в Україні.

Для виявлення регіонів України, в яких будівництво є однією з профільних сфер господарювання на фоні країни, скористаємося показником локалізації за кількістю зайнятого населення [2]. Як показали результати розрахунків за 2016 рік, в 11-ти з 24-х областей України будівництво було профільною сферою господарювання (рис. 1).

У Львівській області виявлено найбільшу серед областей концентрацію зайнятих у будівельній діяльності (6,64% від загальної кількості зайнятого населення регіону). Окрім того, доволі висока частка будівництва в загальній кількості зайнятого населення, порівняно з іншими областями України, була в: Закарпатській (5,64%), Сумській (4,79%), Чернівецькій (4,71%) та Івано-Франківській (4,63%) областях.

Натомість найнижчими значення цього показника (від 2 до 3%) спостерігалися у: Чернігівській, Вінницькій, Волинській, Хмельницькій, Херсонській і Полтавській областях. Також необхідно зазначити, що Запорізька та Дніпропетровська області були близькими до того, щоб будівельна діяльність стала профільною сферою господарювання.

Рис. 1. Локалізація будівництва в областях України за кількістю зайнятого населення у 2016 році

Примітка: побудовано авторами на основі власних розрахунків

Таким чином, ми бачимо, що будівельна діяльність відіграє важливу роль в економіці регіонів України і володіє вагомим кадровим потенціалом. У контексті цього доцільно розглянути ефективність діяльності персоналу в будівництві. За приклад візьмемо, Львівську область. Установлено, що середньомісячна заробітна плата працівників на будівельних підприємствах регіону була нижчою, ніж в середньому в Україні у цій сфері господарювання. Загалом за 2010–2016 рр. середньомісячна заробітна плата працівників у будівництві у Львівській області зросла у 3,2 рази. Своєю чергою, за цей період витрати на оплату праці у структурі операційних витрат будівельних підприємств внаслідок середньорічного приросту у 21,5% зросли у 1,7 разів.

Продуктивність праці упродовж аналізованого періоду на будівельних підприємствах області демонструвала стабільний приріст. Зокрема, у 2016 році на одного зайнятого припадало 552,1 тис. грн обсягу реалізованої продукції, що у 3,6 разів більше за показник 2011 року. Необхідно відзначити, що в будівельній сфері Львівської області в середньому щороку за 2011–2016 рр. продуктивність праці зростала значно вищими темпами, ніж середньорічна заробітна плата працівників: 298,9% проти 117,5%.

Окрім того, у 2016 році, порівняно з 2010-м, в 1,5 разів зросла рентабельність праці. Так, незважаючи на стабільний приріст витрат на персонал, обсяги реалізованої продукції будівельних підприємств також невпинно зростали, за винятком 2013 року. Як результат, одна гривня витрат на персонал забезпечила 15,1 грн доходу від реалізації продукції у 2016 році. Водночас, гіршою є ситуація із інвестовіддачею праці. Так, на початку і вкінці аналізованого періоду даний показник знижувався. Якщо у 2010 році кожна гривня на оплату праці працівників у будівництві забезпечувала 6,2 грн залучених капітальних інвестицій, то у 2016 році

цей показник був меншим на 5,6%.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що в 45% областей України є передумови (насамперед за рахунок кадрового потенціалу) створювати та розвивати будівельні кластери. Іншим питанням залишається дієвість наявної інституційної підтримки на місцях для розвитку цієї форми просторової організації бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Ткач С. М. Оцінювання ефективності функціонування машинобудування у системі розвитку галузевих кластерів в Україні / С. М. Ткач, Я. В. Панас // Регіональна економіка. – Л.: 2017. – № 3. – С. 55-69.

3. Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support [Електронний ресурс]. EUROPEAN COMMISSION http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf

УДК 352

*К.В. Черненко, к.е.н., ст. викладач кафедри бухгалтерського обліку,
Полтавська державна аграрна академія*

ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Розвиток передових країн світу показав, що централізований метод управління фінансами є неефективним. Українські науковці також тривалий час наголошують на потребі в переорієнтації, але, на жаль, протягом останніх десяти років реалізація бюджетної децентралізації в Україні приймала лише теоретичну форму. На сучасному етапі проблема збільшення надходжень місцевих бюджетів є важливим завданням і потребує його вирішення.

Чимало вітчизняних науковців присвятили власні дослідження вирішенню цієї проблеми. У їх числі Набатова Ю. О., Проць Н.В., Чушак А.М., Філюк О.А. У роботах здійснено аналіз бюджетної системи України та оцінку рівня децентралізації в країні. Вчені окреслюють основні проблеми та визначають можливі напрями реформування бюджетної системи України, а також визначають основні засоби для досягнення оптимального розподілу фінансових ресурсів між центром та регіонами.

Дослідження покликане розкрити основні проблеми фінансового забезпечення місцевого бюджету в умовах проведення децентралізації бюджетної системи, а також визначити шляхи підвищення його доходів.

Незважаючи на внесені зміни в 2014 році, основну частину доходів місцевого бюджету, як і раніше, займали трансферти з державного бюджету. Субвенції, які передаються бюджетам нижчих рівнів – це кошти, які отримуються на визначену мету і мають використовуватися в порядку, визначеному органами вищої державної влади, а отже – не забезпечують фінансової самостійності місцевого бюджету. Тому необхідно оцінити доходи місцевих бюджетів без врахування трансфертів для оцінки зміни у рівні доходів місцевих бюджетів України[1,2,3].

Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування мають включати комплекс заходів стосовно впорядкування відносин у сфері володіння та

користування природними ресурсами, які є на прилеглих до сільських населених пунктів територіях. Це дасть можливість розширити реальну базу для стягнення природно-ресурсних платежів і підвищити мотивацію сільських територіальних громад, щоб ефективніше й раціональніше використовували належні їм природні багатства. Вони зможуть наділяти підприємницькі структури правом тимчасового користування природними та природно- господарськими активами і отримувати за це кошти. Також це стимулюватиме до якомога ефективного контролюваного використання природних ресурсів місцевого значення, оскільки вся сума зборів від цього спрямовуватиметься в бюджети базового рівня. Насамкінець необхідно запровадити орган фінансового контролю місцевих рад, який буде уповноважений контролювати надходження, розподіл і витрачання коштів від власних джерел доходів місцевого самоврядування [4].

Отже, процес децентралізації призведе до збільшення доходів місцевих бюджетів, але не скасує чимало проблем, серед яких: переважання частки трансфертів, застарілі бази даних та низький рівень фінансового контролю.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 13.02.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page4>.

2. Габа І. М. «Децентралізація»- деякі плюси і мінуси / І. М. Габа // РайонІнфо. – 2014. – № 1. – С. 5.

3. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

4. Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-2/doc/3/304.pdf>

УДК [338.45:37]:332.1

*Н.Р. Синюра-Ростун, молодший науковий співробітник,
ДУ «ІРД ім. М.І. Долишнього НАН України», м. Львів*

ПРОСТОРОВІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНУ

Ефективне функціонування економічної системи держави та регіонів потребує пошуку та застосування нових ефективних управлінських методів, здатних стимулювати розвиток регіональних полюсів росту, спроможних генерувати нові ідеї, розвивати стартапи, сприяти росту регіонального валового продукту.

Одним із генераторів росту та розвитку економічної системи регіону можуть стати просторові освітні системи, зокрема освітні кластери. Центрами, генераторами інноваційних ідей у таких системах стають вищі навчальні заклади. Здатність ВНЗ стати центром, спроможним творити прогресивні ідеї, втілювати їх у практичну площину, ефективно взаємодіяти з іншими агентами ринку, стимулюючи тим самим розвиток економічної системи, частково визначається за кількістю наукових розробок, офіційно зареєстрованих або реалізованих у практичній площині. Найбільш активними у даній площині є два найбільших регіональних вузи Львівський національний університет ім. Івана Франка та Національний університет «Львівська політехніка», які посідають перші місця серед вузів Львівської області за

кількістю наукових розробок та укладених договорів [1]. Однак, активну діяльність у сфері освіти, інноваційних розробок та кластерних ініціатив починають втілювати приватні ВНЗ, які стали більш гнучкими та зорієнтованими на запити споживачів, відтак вони активно розробляють та реалізують нові освітні напрямки, вивчаючи новітні тренди розвитку освіти та світової економіки.

Відтак, основними ініціаторами створення освітніх кластерів стають освітні та громадські організації, освітні структури. Першим прикладом такої взаємодії стало функціонування освітнього кластеру на «Форумі видавців 2017» у м. Львові, що відбувався на базі Центру імені Митрополита Андрея Шептицького УКУ (Українського католицького університету) [2]).

Найчіткіше кластерні освітні ініціативи проявляють себе у співпраці з ІТ сектором. ІТ сектор найбільш активно співпрацює з навчальними закладами регіону – від загальноосвітніх навчальних закладів до ВНЗ. На рівні ЗНЗ співпраця відбувається на рівні професійної орієнтації школярів, що спрямовано на збільшення кваліфікованих кадрів, які будуть працювати у компаніях вже за декілька років [3]. На рівні ВНЗ відбувається інвестиція у розвиток та підготовку кваліфікованих працівників для (прикладом є створення інноваційної навчальної лабораторії на базі НУ «Львівська політехніка» для студентів бакалаврської програми Інтернет речей [4]).

Розвиток просторових освітніх систем створює позитивні соціально-економічні ефекти у функціонуванні регіональних економічних систем, серед яких:

- підвищення ефективності та обсягів економічної активності, збільшення інноваційної та інвестиційної привабливості економіки;
- скорочення процесу комерціалізації технологій, підвищення конкурентоспроможності підприємств;
- збільшення попиту на спеціалізовану освітньо-наукову продукцію;
- вдосконалення якісного забезпечення ринку праці, сприяння розширеному відтворенню людського капіталу та підвищення інтелектуально-культурного рівня населення;
- підвищення рівня ділової активності регіону;
- покращення умов життєдіяльності та добробуту населення тощо.

Формування нових просторових освітніх структур стає одним із стратегічних завдань розвитку регіонів, що повинно знайти відображення в стратегіях і програмах соціально-економічного регіонального розвитку. Отримання позитивного синергетичного ефекту від функціонування нових просторових освітніх систем для економіки регіону вимагає від органів державної та регіональної влади формування ефективного механізму залучення інвесторів, розробки нових інструментів інвестування та зниження ризиків у реалізації освітніх бізнес проектів.

Список використаних джерел:

1. Наука в університетах [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.rit.org.ua/>;
2. 14-16 вересня – тематичний кластер «Освіта» 24-го Міжнародного Форуму видавців у Львові [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://detector.media/withoutsection/article/129606/2017-09-05-14-16-veresnya-tematichnii-klaster-osvita-24-go-mizhnarodnogo-forumu-vidavtsiv-u-lvovi/>;
3. Львівський ІТ Кластер шукатиме таланти у районних школах [Електронний

ресурс] – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/news/lvivskyy_it_klaster_shukatyme_talanty_u_rayonnyh_shkolah_84589.html;

4. Lviv IT Cluster облаштує у Політехніці лабораторію «Інтернету речей» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lp.edu.ua/news/2017/lviv-it-cluster-oblashtuye-u-lvivskiy-politehnici-suchasnu-laboratoriyu-dlya-programy>.

УДК 351.32

*А.А. Демідова, магістрант,
Науковий керівник: А.Б. Ярова, к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК «ЧЕТВЕРТА НЕФОРМАЛЬНА ГІЛКА ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ»

Засоби масової інформації (далі ЗМІ) – це публічне поширення різних даних і відомостей за допомогою різноманітних технічних засобів (телебачення, радіо, Інтернет, газети, журнали).

ЗМІ впливають на маси через повідомлення, інформування, навчання, переконання, навіювання та інші психологічні методи [1].

ЗМІ мають справу з інформацією, і саме контроль за інформацією дає змогу маніпулювати масовою свідомістю, створювати у ній модель вигідної суб'єкту впливу дійсності та вирішувати, які проблеми на сьогодні є найбільш актуальними. Штучно продукується таке явище, як медіа-свідомість (тобто свідомість, заснована на хибних цінностях, маніпулятивних інтерпретаціях, подвійній моралі), коли реальність, пропонована ЗМІ, відрізняється від дійсної. Громадська думка через медіа-свідомість значно спотворюється.

Українська дослідниця Н. Габор зазначає: «Вплив постмодерну зробив сучасні медіа такими, якими вони є, ... вияв постмодерну в комунікативістиці сприяв формуванню такого, а не іншого суспільства, а саме – інформативного» [2].

За допомогою ЗМІ інформацію можна:

– спотворити за допомогою неповної, односторонньої подачі (так званий фрагментарний спосіб поширення інформації - масив інформації подрібнюють на менші масиви та коли інформація подається єдиним неопрацьованим потоком, що не дозволяє пересічному індивіду сформувати цілісну картину подій);

– відредагувати, додавши власні домисли і коментарі (значна частина спотворень у подачі інформації спричиняється індивідуально-психологічними особливостями поширювачів інформації, особистими політичними симпатіями);

– інтерпретувати у вигідному світлі;

– просто приховати, разом з тим акцентуючи увагу на окремих сторонах події, замовчуючи інші, що створює додаткову можливість маніпулювати аудиторією;

– створити "інформаційний галас", тобто коли зниження сприйняття фактів досягається за рахунок подачі такої кількості новин, за якої стає неможливим їхнє сортування;

– відволікти увагу від дійсно важливих подій шляхом надання яскравої, але несуттєвої інформації;

– оперативно подати навіть неперевірену інформацію, адже будь-яке перше повідомлення про подію справляє значно сильніший вплив на аудиторію, ніж наступні;

– поширювати певний погляд на інформацію як її єдино вірний варіант.

Саме тому можна говорити про ЗМІ як про «четверту неформальну гілку влади». Оскільки влада для виконання своїх функцій може використовувати засоби примусу і заохочення, що можуть бути опосередковано здійснені і ЗМІ.

Таким чином, наповнюючи потрібним змістом повідомлення, що передаються ЗМІ, можливо подавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи [3].

Через такий вплив ЗМІ на формування суспільної думки варто відзначити такі заходи, щоб протидіяти медіа-маніпуляціям:

- порівнювати інформацію з різних та незалежних джерел;
- брати до уваги інформацію та новини з достовірних джерел з позитивною репутацією та які не викривляють дійсність;
- ознайомлюватись з інформацією, що подають ЗМІ, в країнах, де діє принцип свободи слова;
- у разі можливості, дивитися он-лайн трансляції з місця подій без суб'єктивних оцінок і висновків;
- інформація – це продукт, який треба споживати помірно.

Список використаних джерел:

1. Смирнова М. Створення стереотипів засобами масової інформації в добу інформаційного суспільства / М. Смирнова // Теле- та радіожурналістика. – 2016. – Вип. 15. – С. 63-67. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2016_15_11.

2. Габор Н. Постмодернізм-Постжурналізм-Постреальність [Електронний ресурс] / Наталія Габор. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N1/Mediaphilos/gabor.html>

3. Дуцик Д. Політична журналістика / Д. Дуцик. – К. : Вид. дім „Кієво-Могилянська академія”, 2005. – 138 с.

УДК 338

*В.В. Дідик, студент,
Науковий керівник: В.В. Боковець, д.е.н., професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ВАЖЛИВИЙ ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Питання вдосконалення та покращення умов праці на підприємствах в Україні займають далеко не останнє місце в списку пріоритетних напрямків розвитку економіки, а для малих і середніх підприємств дані питання є найбільш гострими і актуальними.

В економічно розвинених країнах будь-який підприємець, в тому числі і власник малої або середньої фірми, чудово розуміє, що створення сприятливих і безпечних умов праці призводить не тільки до скорочення виробничого травматизму і хвороб, а й до підвищення продуктивності та обсягів виробництва. І навпаки, витрати, які

пов'язані з недоліками в умовах праці на підприємстві, є наслідком захворювань і травматизму, обумовлених шкідливим виробництвом.

Існуюча в даний час в Україні система соціально-трудових відносин є перехідною. Колишня командно-адміністративна система, в якій діє монополія на встановлення взаємовідносин між єдиним роботодавцем (державою), все ще зберегла свої позиції. А ринкова система, в якій взаємини повинні вибудовуватися з урахуванням кваліфікованого думки представників працівників, роботодавця і держави, ще не склалася [1].

Численні дослідження, проведені за останні роки в Україні, показали, що підприємці в найменшій мірі зацікавлені в поліпшенні умов праці, особливо це стосується підприємств малого і середнього бізнесу.

Але, тим не менш, за останні роки чимало було зроблено для розвитку і вдосконалення охорони праці на підприємствах, в тому числі і на підприємствах малого та середнього бізнесу. І як наслідок – зниження виробничого травматизму в багатьох регіонах України. Розглянемо показники травматизму (на прикладі підприємств, що належать до сфери управління Мінінфраструктури).

Таблиця 1

Показники виробничого травматизму за 2013-2014-2015 роки на підприємствах, що належать до сфери управління Мінінфраструктури [2]

Назва підприємств, державних організацій	Середньооблікова кількість працюючих			Кількість потерпілих з втраченою працездатністю на 1 роб. день та см. наслідком (осіб)			Кількість потерпілих з втраченою працездатністю на 1 роб. день чи більше на 1 тис. працюючих (Кв)			Коефіцієнт тяжкості (Кг)			Кількість потерпілих із смертельним наслідком (осіб)			Кількість потерпілих із смертельним наслідком на 1 тис. працюючих			Кількість днів непрацездатності внаслідок виробничого травмування		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Українізниця	352995	335706	305632	91	102	86	0,25	0,30	0,28	73,72	54,92	64,8	14	14	17	0,039	0,041	0,056	6709	5602	5573
ПрАТ "Київ-Дніпровське МПНЗТ"	2546	2291	2128	4	0	1	1,57	0	0,47	70,0	0	59	0	0	0	0	0	0	280	0	59
Морський та річковий транспорт	35273	29907	28626	34	17	15	0,96	0,60	0,52	26,23	55,29	36,9	6	0	2	0,17	0	0,07	692	940	554
Укравтодор	32670	26198	22328	19	16	23	0,58	0,61	1,09	53,42	23,62	28,5	2	3	2	0,06	0,11	0,09	1015	378	746
Укрпошта	93017	80858	75762	58	36	30	0,62	0,44	0,36	56,58	59,94	29,6	4	3	5	0,04	0,04	0,66	3282	2158	862
Авіаційний транспорт	12096	10824	8905	5	0	1	0,41	0	0,11	80,20	0	7	0	0	0	0	0	0	401	0	7
Всього:	536352	496165	445 604	215	173	157	0,70	0,30	0,35	56,98	36,68	49,9	26	20	26	0,044	0,27	0,058	12734	9204	7829

Як видно з таблиці, чисельність випадків виробничого травматизму поступово знижується. У порівнянні з 2013 роком число нещасних випадків зменшилася. Якщо розглянути ситуацію по регіонах в цілому, то можна побачити схоже зниження нещасних випадків на виробництві. Але, на жаль, рівень порушень охорони праці та виробничий травматизм на малих і середніх підприємствах все ще залишаються досить високими в порівнянні з економічно розвиненими країнами. Тому заходи щодо поліпшення умов охорони праці на підприємствах потребують постійного вдосконалення.

Серед безлічі літератури з охорони праці на підприємствах малого та середнього бізнесу, а також серед наукових досліджень, присвячених цій проблемі, можна відзначити три основні причини високого виробничого травматизму:

- недотримання законів, що стосуються охорони праці підприємцями і працівниками на підприємствах малого та середнього бізнесу. Але багато керівників малих і середніх підприємств вважають, що законодавство і нормативні акти

стосуються тільки великих підприємств. А також, найчастіше, особливо в умовах кризових явищ в економіці підприємці намагаються заощаджувати на витратах, пов'язаних з охороною праці. Сюди ж слід віднести і недостатність, а іноді і відсутність знань в області охорони праці у самих працівників;

- відсутність або нестача методичних матеріалів з питань охорони праці на підприємствах малого та середнього бізнесу. В умовах науково-технічного прогресу і модернізації виробництва велика частина нормативно-правових актів, що діють у сфері охорони праці, вже застаріли і не відповідають вимогам часу. А дії держави в області модернізації існуючих норм і вдосконалення законодавства в галузі охорони праці істотно відстають від процесів зміни сучасного виробництва;

- високий рівень корупції. Існуючий механізм нагляду і контролю на підприємствах малого та середнього бізнесу за дотриманням норм з охорони праці неефективний, в силу чистої формальності, ігнорування приписів і низьких розмірів штрафів, особливо підприємствами малого і середнього бізнесу. Сюди ж слід віднести низький рівень заробітної плати державних інспекторів, який дозволяє сумніватися в дійсній їх незалежності від роботодавців.

Держава повинна усіляким чином стимулювати працівників і роботодавців до дотримання охорони праці на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Одним з найважливіших заходів, спрямованих на поліпшення умов праці працівників, є атестація робочих місць за умовами праці. Така робота проводиться вже понад 15 років і в даний час є одним з найпомітніших заходів в діяльності служб охорони праці. Вона дозволяє більш цілеспрямовано планувати роботу з охорони праці, а також реалізовувати право працівника на інформацію про умови його праці, а також на отримання компенсацій за несприятливі умови праці.

Також слід звернути більш пильну увагу на досвід економічно-розвинутих країн. Особливістю організації охорони праці в країнах з розвинутою економікою є те, що, хоча держава нормує і контролює умови праці, вся відповідальність за станом умов і охорони праці покладено на роботодавця. При цьому використовується широке участь недержавних організацій в роботі з технічного нагляду за проведенням випробувань технологій, обладнання, засобів механізації та автоматизації, матеріалів і сировини на відповідність їх безпеки для людини і т. П. При цьому на державному і міждержавному рівнях ведеться підготовка і реалізація програм з охорони праці [3].

Ще одним дуже важливим заходом щодо поліпшення умов праці на підприємствах малого та середнього бізнесу є соціальне партнерство. Основою системи захисту інтересів учасників трудових відносин є соціальне партнерство, організація діалогу між профспілками та роботодавцями. Досвід економічно розвинених країн показує, що соціальне партнерство з охорони праці вигідно для обох сторін: і для підприємця, і для працівника. Завдання соціального партнерства - спільними зусиллями адміністрації і профспілкового комітету домагатися виконання чинного законодавства з охорони праці.

Для малого та середнього бізнесу рекомендується пільгове оподаткування, яке дозволить стимулювати підприємців до поліпшення умов по охороні праці. В умовах кризи роботодавці в більшості своїй змушені знижувати витрати, в тому числі і на охорону праці. І це негативно позначається на діяльності підприємства, збільшуються випадки виробничого травматизму.

Слід зазначити, що заходи щодо поліпшення умов праці на малих і середніх підприємствах потребують постійного вдосконалення з урахуванням технологічного

прогресу і часу. Спільний внесок держави, підприємця і працівника в поліпшення умов праці веде до зростання його продуктивності і до підвищення якості продукції, що важливо для роботодавців та одночасно допомагає зберегти здоров'я працівників.

Список використаних джерел:

1. Федорець А.Г. Менеджмент виробничої безпеки та оцінка ризиків. Збірник статей, 2010. – 220
2. Аналіз стану виробничого травматизму та умов праці на підприємствах - [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <https://mtu.gov.ua/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%9E%D0%9F%202015%2016.05.04.pdf>
3. Маренго А.К. Менеджмент в галузі охорони праці: навчально-практичний посібник, 2010. - 152 с.

УДК 65.016

*Т.О. Долгова, А.М. Козел, здобувачі вищої освіти,
Національний авіаційний університет*

СТАДІЇ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Будь-яка компанія є «живим» організмом: вона народжується, розвивається, досягає піку свого зростання і згасає, іншими словами проходить через певні етапи свого життєвого циклу. Теоретики менеджменту вважають, що будь-який бізнес передбачуваний у своєму розвитку, і пропонують нам чіткий план управління компанією на різних стадіях життєвого циклу організації. Знаючи стадію, на якій в даний момент знаходиться бізнес, керівник може підібрати правильний метод управління компанією, врахувати всі необхідні ризики і прийняти правильні рішення, які дозволяють ефективно конкурувати в галузі.

У 1950 році К. Боулдінг вперше запропонував поняття «життєвий цикл підприємства». З цього часу всі теоретичні школи менеджменту, маркетингу, соціології, психології, державного управління почали бурхливо обговорювати і розвивати цю теорію. Класична модель життєвого циклу організації включає всього 5 стадій (Рис 1). Кожна стадія розвитку компанії має свої особливості, можливості і ризики, а значить і оптимальний варіант управління.

Розглянемо характеристику стадій життєвого циклу:

1. Зародження – організація знаходиться в стадії становлення. Цілі є ще нечіткими, творчий процес протікає вільно, просування до наступного етапу вимагає стабільного забезпечення ресурсами.

2. Створення – розвиваються інноваційні процеси попереднього етапу, формується місія організації. Комунікації і структура в рамках організації залишаються в сутності неформальними.

3. Зростання – структура організації стабілізується, вводяться правила, визначаються процедури. Наголос робиться на ефективність інновацій і стабільність. Органи з розробки та прийняття рішень стають провідними компонентами організації. Зростає роль вищої керівної ланки організації, процес прийняття рішень стає більш виваженим, консервативним.

4. Зрілість – організація збільшує випуск своїх продуктів і розширює ринок

надання послуг. Керівники виявляють нові можливості розвитку. Організаційна структура стає більш комплексною і відпрацьованою.

5. Спад – організація стикається зі зменшенням попиту на свою продукцію або послуги. Керівники шукають шляхи утримання ринків і використання нових можливостей. Кількість конфліктів нерідко збільшується. До керівництва приходять нові люди, які спробують затримати занепад. Механізм вироблення і прийняття рішень централізований [1].

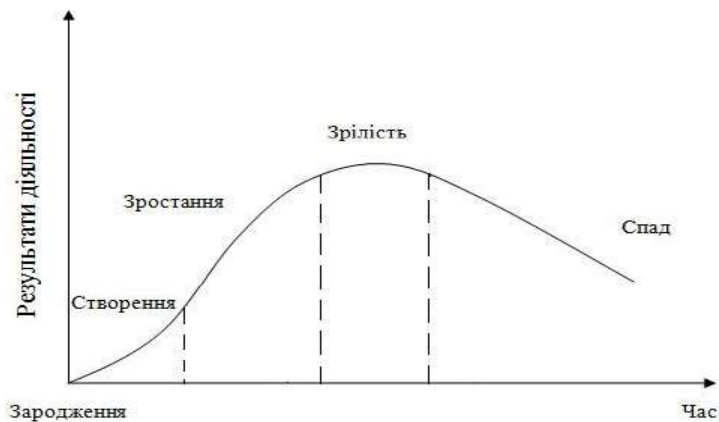

Рис 1. Життєвий цикл організації

Розвиток компанії по кривій життєвого циклу організації неминучий, передбачуваний і послідовний. Така еволюція обумовлена трьома причинами. По-перше, успішна компанія завжди зростає, перетворюючись в складну організаційну структуру, в ній з'являється все більше зацікавлених осіб. По-друге, у міру зростання компанії потрібно впровадження нових процесів обробки інформації та прийняття рішень. По-третє, компанія постійно перебуває між введенням інновацій і зміцненням даних інновацій в компанії, змінюючи підходи до управління [2].

Зміна стадії відбувається в момент, коли внутрішні процеси компанії починають конфліктувати з умовами зовнішнього середовища, що призводить до неефективності бізнесу. Компанія вступає на шлях виживання і змінює підхід до управління. Такий перехід часто буває болочим, тому що керівники бізнесу не відразу розуміють, що їх раніше успішні підходи потребують змін. Але якщо знати і планувати такий перехід заздалегідь, компанія буде мати можливість посилити свою ефективність.

Отже, організації зароджуються, розвиваються, досягають успіхів, слабшають і врешті-решт припиняють своє існування. Мало хто з них існують нескінченно довго, жодна не живе без змін. Нові організації формуються щодня. У той же час, кожен день, сотні організацій ліквідуються назавжди. Ті, хто вміє адаптуватись процвітають, негнучкі - зникають. Деякі організації розвиваються швидше інших і роблять свою справу краще, ніж інші. Керівник повинен знати, на якій стадії розвитку знаходиться організація, і оцінювати, наскільки прийнятий стиль керівництва відповідає цій стадії.

Саме тому широко поширене поняття про життєвий цикл організації. Застосовуючи поняття життєвого циклу, можна відмітити: існують чіткі стадії, через які проходять організації, і переходи від однієї стадії до іншої є передбачуваними, а

не випадковими [3].

Список використаних джерел:

1. Осовська, Г. В. Основи менеджменту / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – Вид. 3-є вид., перероб. і доповн. – К. : Кондор, 2008. – 664 с.
2. Герчикова І.М. Менеджмент: Підручник / Герчикова І.М. – 2-е вид. – К.: Банки і біржі, 2005. – 93с.
3. Іванов Д.Є. Життєві стадії та цикли організації / Іванов Д.Є. – К.: Парта, 2005. – 75 с.

УДК 351.82:34

*К.Л. Малярчук, здобувач вищої освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»*

SMART-CITY – ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та новітні комунікативні сервіси мережі Інтернет, стають генераторами соціальних перетворень у всіх сферах суспільного життя. Не є винятком і система державного управління у всій своїй поліаспектності і зокрема – сфері комунікацій між державою і громадянами.

Smart-city (розумне місто) – це поняття, яке безпосередньо пов'язують з автоматизацією життєдіяльності міста, навіть її роботизацією. На думку Адама Грінфілда, протягом останнього десятиліття завдяки масовому доступу до мережі Інтернет та мініатюризації електроніки, розвитку нанотехнологій поняття "розумне місто", переважно утвердилося в значенні уявлення про місто як про ефективного робота [1].

Це уявлення виникло у технологічних корпораціях IBM, Cisco, Майкрософт, Software AG тощо, які розраховують отримати значний прибуток від муніципальних контрактів.

Кардинально інший підхід у розробників European Smart Cities (Віденський технологічний університет) до поняття "розумне місто". На їх думку, "розумне" місто — це місто, яке ефективно використовує всю доступну інформацію для кращого розуміння й контролю своїх функцій та оптимального використання наявних ресурсів, у тому числі мешканців [2].

У 2015 році лабораторією при Віденському технічному університеті вперше розроблений метод аналізу європейських міст на ступінь їх відповідності принципам «розумного міста», який був застосований до великих міст з населенням від 300 тис. до мільйона жителів. В основу методу закладено виділення характеристик, завдяки яким можна визначити розвиток міста і його відповідність основним вимогам до сучасного європейського міста. Загалом ці характеристики можна розділити на дві групи - рівень освіченості і соціальної активності городян, а також відкритість та здатність соціальних інститутів до швидкої трансформації та модернізації [3].

Отже, до основних ознак «розумного міста» відносять: розумну економіку, розумну мобільність, розумне ставлення до навколишнього середовища, розумних жителів, розумний спосіб життя та розумне управління.

Новий підхід до функціонування міста «Smart Cities» вже застосовують по всьому світу. Зокрема в таких містах, як Дублін, Лондон, Манчестер, Барселона, Ніцца,

Нью-Йорк, Міннеаполіс, Чикаго, Сан-Франциско, Гуадаладжара, Ріо-де-Жанейро, Сантьяго, Пекін, Шанхай, Токіо, Крайстчерч, Таунсвіль і Перт. Ці міста розуміють, що за допомогою використання та аналізу реальних даних, вони можуть робити більше з меншими затратами, і покращувати різні аспекти функціонування міста, наприклад, управління дорожнім рухом, економічний розвиток, туризм, викиди в атмосферу, енергетика, обробка стічних вод, очищення води та оновлення інфраструктури [6].

В Україні активне використання концепції Smart-city запроваджується Дніпропетровською обласною радою з 2014 р. Цим Проектом передбачена розробка "дорожньої мапи" та опис моделі підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку міст України "Розумне місто" на базі європейської моделі European Smart Cities. Європейська модель передбачає взаємопов'язаний розвиток 6 ключових сфер життєдіяльності з широким використанням технологій е-урядування та е-демократії: розумне урядування, розумна економіка, розумна мобільність, розумні люди, розумне довкілля, розумне життя.

Аналізуючи кращі практики українських муніципалітетів можна зробити висновок, що більшість з них рухається у вірному напрямку, проте, з різною швидкістю. Проведемо аналіз деяких інструментів, які використовують українські міста, щоб стати ще ефективнішими, більш відкритими та конкурентоспроможними.

У столиці України надано доступ до відкритого бюджету міста, завдяки якого можна бачити в он-лайн режимі та доступній формі видатки та доходи бюджету міста Києва.

Система електронних закупівель – головною метою є інтеграція з системою «Відкритий бюджет». Саме вона дозволить кожному киянину проаналізувати не лише цифри, що надаються в бюджеті, а й побачити всю історію проведення аукціону. Цей прозорий механізм повністю унеможливило зловживання посадових осіб.

Електронна петиція - новий сервіс для громадян, який дає можливість донести свої ініціативи до Київської міської ради.

На порталі www.1551.gov.ua функціонує інтерактивна карта ремонтних робіт в столиці, на якій кожен киянин може побачити адреси, перелік робіт, що виконуються та терміни їх завершення. Водночас, кожен бажаючий може залишити звернення щодо певної проблеми – воно буде опрацьоване, а сам об'єкт потрапить в чергу для подальшого ремонту.

Електронний запис дітей до дошкільних навчальних закладів комунальної власності територіальної громади міста Києва.

Інформаційна система управління майном територіальної громади міста Києва, яка надає інформацію про комунальні підприємства, організації, приватизацію та оренду комунального майна, побудинковий облік складових тарифу ЖКГ.

У Тернополі діє Проект «Відкрите місто». На даній платформі кожний зареєстрований учасник може розміщувати повідомлення про різні недоліки, які він бачить у своєму населеному пункті та контролювати їх ліквідацію.

Проект «Централізована система відеоспостереження міста». Камери встановлені в місцях концентрації ДТП, великих площах міста, а також біля нічних розважальних закладів та магазинів.

Завдяки спеціально створеному інтернет-порталу кожен бажаючий, у режимі он-лайн може переглядати відео з камер. Аналогів в Україні даній системі

відеоспостереження немає. Крім того, розроблено програму моніторингу руху громадського транспорту для забезпечення функціонування окремої веб-сторінки із загальним доступом до інформації про рух громадського транспорту в реальному часі.

Ініціатива «Відкритий бюджет». На сайті Тернопільської міської ради у розділі «Бюджет міста Тернополя» уже розміщено графічне представлення доходів і видатків бюджету на поточний рік. Городяни можуть у вільному доступі ознайомитися з візуалізацією бюджету та надавати свої пропозиції щодо їх удосконалення.

Автоматизована система управління відображенням муніципальних даних. Тут розміщена інформація про інфраструктурні об'єкти, координати ЖЕКів, незаконні споруди та планові забудови.

Окрім інших проєктів, які подібні з Тернополем та Києвом варто відзначити електронну чергу в Центр надання адміністративних послуг за якою можна стежити он-лайн та калькулятор нарахування субсидій [3].

У 2016 році в Україні також був розроблений веб-сервіс "Розумне місто" (www.rozumnemisto.org), що реалізує концепцію "Smart City" в частині ІТ та надає інструменти для оптимізації процесів самоврядування та боротьби з корупцією.

Як зазначають розробники, "Розумне місто" створено по принципу "мікросервісів", тому легко підлаштовується під будь-який населений пункт [4].

При створенні продукту були визначені наступні пріоритети:

- зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс;
- багатофункціональність;
- консолідованість послуг та інструментів;
- можливість встановлення додаткових модулів;
- розподілення доступу до модулів в залежності від обраного міста;
- інструмент мотивування користувачів;
- можливість розробки модулів власноруч та додавання їх до меню свого міста .

Окрім того, передбачено наступні інструменти для міст: зведена інформація, новини, петиції, зауваження по ЖКГ, опитування, електронні послуги, відкриті фінанси, відкритий бюджет, електронні закупівлі, донорство крові, реєстр ліків, черги на житло [5].

Отже, впровадження концепції «розумного міста» як комплексної системи інформаційно-комунікаційних та соціальних технологій викликано необхідністю вирішення в найближчому майбутньому назрілих проблем і забезпечення ефективного функціонування сучасних мегаполісів відповідно до потреб їхніх жителів.

Незважаючи на існуюче відставання України у сфері ІКТ та технологій інноваційного розвитку загалом, безсумнівними є перспективи та переваги впровадження таких нововведень у вітчизняну практику

Список використаних джерел:

1. Adam Greenfield (2013) "Against the Smart City" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.academia.edu/6732875/Emerging_Markets_and_8_Digital_Economy_Building_Trust_in_the_Virtual_World_032_
2. European Smart Cities (europeansmartcities 4.0 (2015)) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.smart8cities.eu/?cid=2&ver=4>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opencity.in.ua/>

4. SmartCity. Конкуентоспроможність та сталий розвиток через електронне урядування / Додаток до рішення Дніпропетровської обласної ради від 20.06.2014 р. № 533826/VI.

5. Інформаційна система "Розумне місто" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rozumnemisto.org

6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zaxid.net/lviv_may_e_buti_pershim_u_vprovadzhenni_innovatsiynih_metodik_zmart_city_n1346462

УДК 332.14

*А.О. Повх, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Є.О. Олійник, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ РОЗВИТКУ ТЕРЕТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Стратегічне планування розвитку регіонів є важливим інструментом державного регулювання, що допомагає підтримувати необхідні економічні пропорції, забезпечує узгоджене цілеспрямоване функціонування всіх ланок господарської системи суспільства. Для економіки України стратегічне планування особливо актуальне, тому що дозволяє передбачати процеси розвитку і приватизації, монополізації, становлення різних форм власності, наслідки технічного оновлення виробництва тощо.

У міру стабілізації економіки розширюються можливості для виявлення закономірностей та тенденцій регіонального розвитку, підвищується ступінь передбаченості змін та поведінки різних суб'єктів господарювання.

Стратегічне планування є організаційним центром стратегічного управління, на основі функціонування якого формуються необхідні передумови та приймаються рішення щодо практичної реалізації соціально-економічної трансформації регіону.

За основу стратегічного планування взято аналіз як внутрішніх можливостей регіональної економіки, так і зовнішніх конкурентних сил і пошук шляхів використання зовнішніх можливостей з урахуванням специфіки економіки регіону. Можна сказати, що мета стратегічного планування полягає в поліпшенні реакції регіону на динаміку глобального ринку й поведінку регіонів-конкурентів. Стратегічне планування в цьому випадку виступає як сукупність визначених функцій: стратегічний аналіз; визначення місії та цілей; фінансове оцінювання стратегічних альтернатив; вибір типу стратегії [1].

Специфіка обраного процесу стратегічного планування полягає в тому, що як результат, так і сам процес планування однаково важливі, етапи розробки і реалізації не розділені. Аналіз ситуації, визначення цілей, розробка завдань організовані з метою залучення якомога ширшого кола зацікавлених осіб і організацій. У розробці стратегічного плану мають приймати участь значна кількість жителів села, що представляли різні організації, у тому числі і ті, які безпосередньо зацікавлені у реалізації завдань плану. Цей процес сприяв кристалізації ідей, встановленню контактів, формуванню груп виконавців плану і, безперечно, впливав на рішення як влади, так і підприємців.

Одним із результатів розробки стратегічного плану є створення організаційних структур, які будуть спрямовувати і контролювати процес реалізації. До складу організаційних структур входить робоча група, яка працює над реалізацією конкретних завдань, що увійшли до плану. Працездатність цієї системи організаційних структур, що забезпечує контроль за виконанням та корекцією плану – одна із необхідних умов реалізації стратегічного плану.

В реалізації плану приймає участь виконавчий комітет територіальної громади. Він відіграє особливу роль, виступаючи активним, співвиконавцем більшості заходів, що увійшли до плану [2, с. 8].

Бюджет територіальної громади буде формуватися з урахуванням стратегічного плану. Передбачається активна роль територіальної ради у контролі реалізації стратегічного плану - включення в план роботи обговорень виконання стратегічного плану та проведення спільних з виконавчим комітетом засідань по реалізації завдань стратегічного плану.

Отже, організаційно реалізація стратегічного плану буде забезпечуватися наступним чином:

1. Всі заходи плану обговорюються учасниками реалізації.
2. Робоча група визначає першочергові заходи і терміни виконання.
3. У процесі розробки сільського бюджету враховуються заходи стратегічного плану.
4. Щорічно на громадських слуханнях подається звіт про хід реалізації стратегічного плану.

Фінансування окремих заходів стратегічного плану проводиться в рамках індивідуальних схем. При цьому заходи, які включені до плану, користуються пріоритетним правом при фінансуванні як із сільського бюджету, так і із бюджетів вищого рівня [3, с. 199].

Деякі із завдань потребують вирішення на рівні райдержадміністрації . До виконання їх слід залучати , депутатів районної, обласної рад, підприємців інші ресурси. Слід враховувати про більш широкі можливості інтересів села на рівні району, області та держави, пов'язані із наявністю стратегічного плану.

Для підтримки у робочому стані механізму стратегічного партнерства, який забезпечить уточнення плану і контроль за його виконанням, необхідне відносно невелике фінансування із бюджету або інших джерел.

Список використаних джерел:

1. Дикий О.В. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів[Електронний ресурс]: О.В. Дикий // Ефективна економіка. – 2011. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=803>

2. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 3-12.

3. Томарева-Патлахова В.В. Стимулювання інноваційно-технологічного розвитку регіонів [Текст] / В. В. Томарева-Патлахова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво: наук.-вироб. журн. – 2012. – N 2. – С. 196-201.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ВАРТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Якість державного управління тісно пов'язана із розвитком соціального капіталу. Це обумовлюється тим, що соціальний капітал є «цінним ресурсом розвитку, який впливає на економічне зростання, суспільний добробут, ефективність соціальних програм і багато іншого». Якість реалізації державних соціальних програм та проектів залежить від людського потенціалу та соціального капіталу території, тобто від потенціалу взаємної довіри й взаємодопомоги, що цілеспрямовано сформовано у вигляді зобов'язань і очікувань, інформаційних каналів і соціальних норм.

«Соціальний капітал» утримується в таких елементах громадської організації, як соціальні мережі, соціальні норми й довіра, що створюють умови для координації й кооперації заради взаємної вигоди. За думкою Поліщука Л.І. під соціальним капіталом розуміється також здатність суспільства чи спільнот до самоорганізації та спільних дій.

Таким чином, соціальний капітал впливає на якість державного управління через послуги, що надають громадські інститути (громадської безпеки, освіти, охорони здоров'я, інші), підзвітність інститутів державної влади громаді, громадянську культуру, почуття причетності до суспільних справ і особистої відповідальності за стан справ у суспільстві.

Причому вплив соціального капіталу на ефективність державного управління може бути виражений як соціальний, так і економічний ефект, який найчастіше проявляється в мінімізації транзакційних витрат завдяки довірі людей один до одної в процесі реалізації основних завдань громади.

Низька ефективність державного управління призвела до того, що в останній період часу в Україні зросла здатність громади до самоорганізації, готовність об'єднуватися для вдосконалення середовища. Державне управління більш ефективно в умовах, коли достатньо численні громадські об'єднання (коаліції) мають можливість захищати свої права від зловживань владою - прояв відкритого соціального капіталу. Навпаки, якщо громадські об'єднання компенсують недостатню кількість і якість соціальних послуг (самоорганізуються) – зростає обсяг закритого соціального капіталу.

Таким чином, зростання відкритого соціального капіталу призводить до підвищення ефективності державного управління. Закритий соціальний капітал свідчить про неефективну роботу державних установ. Та якщо на етапі становлення суспільства (коли спостерігається зловживанням владою, її безконтрольність) закритий соціальний капітал є корисним, в подальшому розвитку він буде перешкоджати утвердженню сучасних громадських інститутів.

В Україні немає можливості вимірювати соціальний капітал за методами, прийнятими в розвинених країнах, але існують деякі спроби оцінки за методикою «зворотного відліку» і порівняльного аналізу з країнами зі схожою соціально-економічною й етнокультурною специфікою (Росією, Білоруссю, Казахстаном).

Спираючись на визначення Н.Є. Тихонової, соціальний капітал проекту здобуває наступну особливість: населення або соціальні групи, що отримують соціальні послуги (блага), являють собою ресурс (а не капітал), яким вони можуть вільно розпоряджатися, звертаючись до нього в разі необхідності й використовуючи в найбільш ефективній формі, що забезпечує ріст їхнього сукупного капіталу. Цей ресурс може бути використаний у формі, вибір якої часто залежить від організації, що надає соціальну послугу, а не від її отримувача. Тому вимір соціального капіталу передбачає урахування оцінки нематеріальних активів, дослідження динаміки групової взаємодії, навичок міжособистісного спілкування, оцінки часу перетворення знання на додану вартість, інше.

Найчастіше для виміру обсягу соціального капіталу суспільства використовують запропоновану Р. Патнемом і Ф. Фукуямою наступну модель:

$$SC = n * c * rp * (1/rn), \quad (1)$$

де n – кількісний склад різних організованих груп у громадянському суспільстві;

c – коефіцієнт, що оцінює «міру єдності» і внутрішні зв'язки існуючих груп;

rp – радіус довіри, який характеризує рівень «внутрішньої єдності і колективної дії» групи;

rn – радіус недовіри, як характеристика впливу груп на зовнішнє середовище, тобто зовнішнього враження суспільства щодо тієї чи іншої групи (громадської організації).

Науковцем А.А. Аузаном встановлено, що радіуси довіри «блимають», тобто в розвинених країнах спостерігається коливання в бік зростання або скорочення. Все це підтверджує теорія спіральної динаміки, яка описує етапи розвитку будь-якої системи (особи, компанії, держави). Основним принципом спіральної динаміки є чергування між «безмежним самовираженням, внутрішнім контролем «я», виживанням, владою і силоміць, досягненнями, гнучкістю» та «зовнішньою орієнтованістю на «ми», зв'язаністю, цілеспрямованістю, узгодженістю, глобальністю».

Використання моделі управління системними цінностями дозволяє формувати стратегії державного розвитку, які передбачають підвищення вартості соціального капіталу та уникнення переважаючого егоцентричного рівня ціннісних орієнтацій, домінування матеріальних (фінансового доходу) над соціально значимими і загальнолюдськими цінностями.

Список використаних джерел:

1. Полищук Л.И. Социальный капитал в России: измерение, анализ, оценка влияния [электронный ресурс] / Материалы научного семинара. – Режим доступа: <http://www.liberal.ru/articles/5265>

2. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии / Пер. с англ. – М., 1996. – С. 217.

3. Тихонова Н.Е. Социальный капитал как фактор неравенства / Н.Е.Тихонова // Общественные науки и современность. – 2014. – № 4. – С. 24-25.

4. Каптерев А. Типология систем ценностей Клэра Грейвза [электронный ресурс] / А.Каптерев. – Режим доступа: <http://nlping.ru>

УДК 332.142.4

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

Туризм є однією з галузей, розвиток якої позитивно впливає на соціально-економічні показники окремих регіонів і держави в цілому. Одним з найперспективних напрямів розвитку туризму є туризм з метою відпочинку та оздоровлення, який розвивається на території за наявності природно-ресурсного потенціалу, природних лікувальних факторів, об'єктів туристської привабливості та відповідної інфраструктури. Саме перераховані вище елементи і складають туристсько-рекреаційний комплекс (ТРК), який можна розглядати як одну з форм організації туристсько-рекреаційної діяльності.

Проблемам розвитку туристсько-рекреаційного комплексу держави та окремих регіонів було присвячено багато праць вітчизняних науковців, таких як Ю. Алексєєвої [1], В. Андрущенко [2], Ю. В. Давидюк [3], В. Кифяка [4] та інших. Проте у науковій літературі на сьогоднішній день питання структурних складових ТРК вивчені недостатньо, що і актуалізує необхідність проведення цього дослідження.

Структура ТРК має складний характер, оскільки від являє собою інтеграцію підприємств туристської індустрії, постачальників туристських послуг і продуктів, тобто об'єктів виробничої і невиробничої сфери регіону.

Особливістю структури ТРК є висока залежність ефективності його діяльності від інтеграції об'єктів туристської індустрії (постачальників послуг і підприємств туристської індустрії) і ресурсної бази, інфраструктури території, факторів розвитку туристсько-рекреаційної діяльності на цій території (регіоні).

Ресурси території є базисом для формування ТРК. Туристські ресурси є статичними, тобто їх неможна перевезти з одного місця на інше з метою виробництва туристсько-рекреаційного продукту. Тому деякі автори вважають доцільним розглядати туристсько-рекреаційні ресурси з прив'язкою до території, що володіє факторами, сполучення яких створює можливість виробництва туристсько-рекреаційних продуктів і задоволення потреб туристів.

Окрім того, прив'язка до території має важливе значення з точки зору розвитку регіонального туризму, оскільки регіональні ресурси відображують стан певної території регіону і, як правило, є обмеженими. У свою чергу спроможність регіону задовольняти потреби туристів визначається саме складом і станом ресурсів і факторів для розвитку туризму і рекреації на цій території.

Туристсько-рекреаційні ресурси є метою подорожі туристів, тобто природні, історичні соціально-культурні та інші об'єкти спроможні задовольнити потреби туристів.

Передумовами створення і розвитку туристсько-рекреаційного комплексу регіону є ціла система складових рекреаційного процесу, таких як туристсько-рекреаційні ресурси, туристсько-рекреаційні потреби, а також економічні можливості суспільства (або певного регіону). Незважаючи на поширене вживання поняття «туристсько-рекреаційні ресурси», досі відсутнє його чітке наукове трактування. Проте, більшість науковців одностайні у поділі туристсько-рекреаційних ресурсів на

дві основні групи: природні та інноваційно-інформаційні та інвестиційні туристсько-рекреаційні ресурси. Крім туристсько-рекреаційних ресурсів, важливою передумовою розвитку туризму та рекреації є формування туристсько-рекреаційних потреб.

Розглянемо територіальну організацію ТРК. На нашу думку в основу рекреаційного поділу території потрібно покласти такі основні ознаки:

- наявність на даній території атракційних рекреаційних ресурсів;
- наявність соціально-економічного потенціалу для рекреаційного освоєння території;
- питома вага реалізованого рекреаційного продукту у валовому продукту території, тобто ступінь її рекреаційної спеціалізації;
- інші особливі ознаки (місцеві традиції, промисли, релігійне значення);
- стан матеріальної та допоміжної бази рекреації в регіоні.

На цій основі ми пропонуємо наступну структуру регіонального туристсько-рекреаційного утворення: рекреаційна місцевість – рекреаційна зона – рекреаційний район – рекреаційний регіон (туристсько-рекреаційний комплекс), термін «територія» має місце у всіх зазначених поняттях, оскільки рекреація має просторове значення.

Виходячи із наведеного вище, можна зауважити, що:

- поняття «туристсько-рекреаційний комплекс» в науковій літературі трактується по-різному і має безліч особливостей;
- будь-який комплекс не є виключенням і ТРК, має свою структуру і виконує ряд суспільно необхідних функцій;
- розглядаючи передумови розвитку ТРК регіону за основу потрібно приймати систему таких складових туристсько-рекреаційного процесу, як туристсько-рекреаційні ресурси, туристсько-рекреаційні потреби та економічні можливості регіону. Вони стають основою для розвитку і ефективного функціонування туристсько-рекреаційного комплексу як невід'ємної частини економіки регіону.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Ю. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 25.00.02 / Ю. Алексеева; Одеський регіональний ін-т держ. Управління. – Одеса, 2005. – 20 с.
2. Андрушенко В. Значення та розвиток територіально-рекреаційної системи завдяки туризму / В. Андрушенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/andrushenko.htm.
3. Давидюк Ю. В. Організаційно-економічні особливості управління регіональним туристсько-рекреаційним комплексом / Ю. В. Давидюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 11. – С. 574–579.
4. Кифяк В. Особливості управління рекреаційно-туристичною сферою в Україні / В. Кифяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak.htm.

СЕКЦІЯ 2

Управління підприємством як соціально-економічною системою

УДК 631.11

*В.В. Боковець, д.е.н., професор,
К.В. Петриченко, ЗВО СВО «бакалавр»,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ОБГРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАЦІЯМИ

Проблеми управління корпорацією останнім часом набувають все більшого інтересу як в колах науковців, так і практиків.

Управління корпорацією визначається специфікою як об'єкту управління і спрямоване на збалансування взаємовідносин учасників корпорацій, покращення взаємодії корпорації із зовнішнім середовищем, подолання корпоративних конфліктів, визначених особливостями корпоративної форми власності.

Проблеми забезпечення ефективності управління корпораціями досліджуються в роботах багатьох вчених, зокрема Є. Єрохіна, Н. Каткова, Д. Баюри, О.Гарафонові, М. Кужелева та ін.

Система корпоративного управління – це така організаційна модель, яка спрямована регулювати взаємовідносини між менеджерами компанії і їхніми власниками і узгоджувати цілі різних зацікавлених сторін забезпечуючи ефективне функціонування компанії.

Важливим завданням корпоративного управління є нагляд і контроль за діями персоналу, особливо коли функції управління суперечать одна одній через значну диверсифікованість акціонерного капіталу.

Загальна ефективність управління корпорацією складається із ефективності управління окремими функціональними підсистемами і значною мірою залежить від того, яким чином збалансовано управління всіма підсистемами на рівні загального управління корпорацією.

Ефективність управління корпорацією розглядається зі стратегічної і оперативно-тактичної точок зору. Загальні напрями розвитку корпорації визначаються на верхньому рівні управління корпорацією і представляють собою стратегічне управління.

Формування загальної стратегії розвитку корпорацій повинно відповісти на питання, якою повинна бути організація через п'ять років, якими будуть її продукти, які ключові компетенції компанія збирається і зможе реалізувати в конкурентній боротьбі, яким буде портрет споживача і таке інше. Все це має бути закріплено у вигляді стратегічного бачення розвитку компанії.

Однак, щоб досягти визначеної цілі потрібно розробити і обґрунтувати напрями дій компанії. Ці напрями формуються, виходячи із можливостей організації, стану

ринку і впливу конкурентів. Це визначає необхідність і зміст стратегічного планування.

Актуальність і важливість стратегічного рішення полягає не у визначенні майбутніх рішень, а у перспективності сьогоднішніх рішень. Тобто компанія має сьогодні вирішити, що потрібно зробити, аби підготуватись до невідомих дій завтра.

Деякі засновники бізнесу мають талант підприємців і правильно визначають стратегічні пріоритети розвитку на інтуїтивному рівні, такі стратегії можуть бути виграшними. Однак не можна змішувати інтуїтивне передбачення і управління, засноване на цьому передбаченні.

Коли підприємство має стратегічне бачення і визначені стратегічні орієнтири, то воно може досягти бажаної цілі у найшвидший час і з найменшими витратами.

На сучасному етапі розвитку найбільш важливими виступають такі активи як: інтелектуальний капітал, лояльність споживачів, потенціал топ-менеджерів, можливості просунення брендів тощо. Ці характеристики підвищують вартість компанії і впливають на її конкурентоздатність, але їх важко оцінити у вартісному вираженні. В процесі формування стратегічних орієнтирів розвитку компанія повинна розглянути свою стратегію з усіх важливих і взаємопов'язаних точок зору.

При переведенні стратегії на рівень оперативної діяльності за цими складовими потрібно визначити фактори, які забезпечують реалізацію стратегічних цілей. Їх можна представити як ієрархію причинно-наслідкових зав'язків, розробка якої дозволяє виділити основні фактори, що впливають на успіх компанії.

Для підвищення ефективності управління компанія повинна виявити і узгодити перелік і обсяг інформації про функціонування кожної складової загального процесу управління ефективністю корпорації.

Оскільки корпорація – це сукупність господарюючих суб'єктів, які функціонують у різних сферах підприємницької діяльності, то виникає потреба структурувати підрозділи відповідно до цілей і задач, що ними виконуються [2].

Найбільш презентабельних індикаторів, які підтверджують кількісні зміни у параметрах виробничо-господарської діяльності за абсолютними показниками, оскільки йдеться про масштабність розвитку. В табл.1 подано матрицю обґрунтування динамічності розвитку корпорації. Розробка стратегії повинна включати такі етапи:

1. Оцінка довгострокових перспектив розвитку підприємства або його структурного підрозділу.

2. Прогнозування розвитку.

3. Усвідомлені цілі розвитку.

4. Аналіз сильних і слабких сторін розвитку підприємства.

5. Оцінювання складових розвитку підприємства і загалом інтегрального рівня розвитку.

6. Узагальнення стратегічних альтернатив розвитку за інтегральною оцінкою ефективності управління корпорацією і оцінкою її окремих складових у відповідності із запропонованою структурою.

7. Вибір оптимальної стратегії розвитку.

6. Обґрунтування системи заходів щодо втілення даного напрямку стратегічного розвитку[3].

В табл. 1 запропоновано матрицю обґрунтування раціональних стратегій управління корпораціями.

**Матриця обґрунтування раціональних стратегій управління
корпораціями**

Складові ефективності управління корпорацією	Інтегральна оцінка ефективності управління корпорацією				
	Висока	Достатня	Задовільна	Низька	Не приваблива
Всі складові >0,5	1	1	1	3	-
5 із 7 складових >0,5	1	1	2	3	4
3 із 7 складових >0,5	1	2	3	3	4
1; 2 або всі складові < 0,5	-	3	3	4	4

* розроблено авторами

Відповідно до розробленої матриці її окремі сектори поділяються таким чином:

1 – збалансований розвиток корпорації, більшість складових управління корпорацією мають достатній розвиток і не потребують корегування;

2 – вибіркового розвитку, деяка кількість складових ефективного управління корпорацією незбалансовані, мають незадовільне значення і потребують зосередження уваги на їхній оптимізації, хоча загальний стан розвитку корпорації задовільний;

3 – суттєве порушення рівноваги серед окремих складових розвитку корпорації викликає необхідність перерозподілу ресурсів і покращення складових, які мають незадовільне значення;

4 – рівновага відсутня, незадовільний розвиток ефективності управління корпорацією викликаний суттєвим погіршенням ефективності розвитку більшості складових, що потребує стратегічного переосмислення перспектив розвитку корпорації в цілому.

Отже, запропонований інструментарій обґрунтування оптимальної стратегії розвитку дозволить корпораціям визначати основні стратегічні орієнтири і перспективи розвитку з урахуванням тих проблем, які існують і потребують першочергового вирішення. Такий підхід забезпечить зростання ефективності управління корпораціями і максимально наблизить процес управління корпорації до вимог ринку, на якому корпорація працює.

Список використаних джерел:

1. Єрохіна Є. А. Теорія економічного розвитку: системно-синергетический підхід [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://ek-lit.agava.ru/eroh/index/html>.

2. Каткова Н.В., Воробйова І.А. Сучасні концепції оцінки ефективності діяльності підприємств [Електронний ресурс]. Режим доступу: / Н.В. Каткова. – Режим доступу: <http://ev.nuos.edu.ua/content/suchasn%D1%96-kontsepts%D1%96-i-ots%D1%96-nkiefektivnost%D1%96-d%D1%96-yalnost%D1%96-p%D1%96-dpriemstv>.

3. Боковець В.В. Вибір стратегії управління корпорацією в контексті забезпечення її ефективності і масштабності розвитку / В.В. Боковець, Г.В. Іванченко // Вісник Хмельницького національного ун-ту. – Серія: Економічні науки. – 2017. – №2. – Том 1. – С. 145-149.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність та необхідність забезпечення енергоефективності обумовлюється чималою кількістю чинників: глобальні зміни клімату, викиди парникових газів, забруднення довкілля, світові тенденції та вимоги; довготривалість трансформації енергосистем, що супроводжується значними капітальними вкладеннями; економічні та фінансові чинники.

Світові тенденції, економічний та технологічний симбіоз економічних систем диктують, як кожному конкретному виробнику, так і державі цілому вимоги в якнайшвидшому запровадженні енергоефективних інноваційних технологій. Мотивація очевидна – загальний соціально-економічний ефект та стійкий розвиток економіки. Нажаль, запровадження в Україні світових тенденцій та стандартів в енергоефективності є практично непомітним і більшість виробництв здійснюється за застарілими та енерговитратними технологіями.

Взаємозалежність конкурентоспроможності та інноваційного розвитку є надто складним і одночасно теоретично та практично зрозумілим. Саме запровадження енергоефективності шляхом інноваційного розвитку економіки є беззаперечною основою конкурентоспроможності держави в довгостроковій перспективі. Енергоефективність, як критерій інноваційного розвитку представляє собою координаційний та фінансовий взаємозв'язок адміністративних, законодавчих, науково-технічних та продуктових інновацій, які в результаті забезпечують загальний соціально-економічний ефект.

Інновації, як правило формуються, як результат науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, хоча в час глобалізаційних змін, дане визначення трактується значно ширше, а точніше менш «точково». Так, М. Портер в роботах з концепції конкурентної боротьби відмічає, що чимала частина змін у виробництві має скоріше еволюційний ніж кординальний характер. При цьому масштабний науково-технічний прорив може принести менше вигоди (в першу чергу економічної), ніж удосконалення чи зміна незначних умов, частин чи деталей.

Отже, енергоефективність – це характеристики, що відображають співвідношення корисного ефекту від використання енергетичних ресурсів до витрат енергетичних ресурсів, які вироблені з метою отримання такого ефекту, стосовно продукції та технологічного процесу, в результаті реалізації організаційних, правових, наукових, технічних, технологічних, економічних та інших заходів.

Потрібно зазначити, що загально визнаним показником енергоефективності є енергоємність ВВП (у паритеті купівельної спроможності), як співвідношення загальної кількості спожитих у країні енергоресурсів до отриманого при цьому ВВП. Рівень енергоємності ВВП в Україні по кінцевому енергоспоживанню та за загальними обсягами постачання первинної енергії наведено в табл. 1. Можна відмітити позитивну тенденцію зниження енергоємності ВВП України за представлений період (2010-2015 роки) з 0,206 до 0,159 т н.е./ тис. міжн. дол.. За загальними обсягами постачання первинної енергії з 0368 до 0,281 т н.е./ тис. міжн.

дол.. Однак все рівно спостерігається значне перевищення середніх показників у світі (0,12-0,14 т н.е./ тис. міжн. дол.)

Таблиця 1

Рівень енергоємності ВВП України за 2010 – 2015 роки

	Одиниці виміру	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
ВВП у ПКС у постійних цінах 2011	млрд. міжн. дол.	358,9	378,5	379,4	379,3	354,5	319,5
Кінцеве енергоспоживання							
Кінцеве енерго-споживання	тис. т.н.е.	74004	75852	73107	69557	61460	50831
Енергоємність	т.н.е./тис. міжн. дол.	0,206	0,2	0,192	0,183	0,173	0,159
Загальне постачання первинної енергії							
Загальне постачання первинної енергії	тис. т.н.е.	132308	126438	122488	115940	105683	90090
Енергоємність	т н.е. / тис. міжн. дол.	0,368	0,334	0,322	0,305	0,298	0,281

Примітки: тис.т.н.е (ТНЕ) означає тисячу тон нафтового еквівалента. Це стандартизована ОЕСР та ІАЕ одиниця вимірювання енергії, що як правило, використовується для порівняння використання великої кількості енергії з різних джерел. 1 ТНЕ еквівалентна кількості енергії, що виділяється при спалюванні однієї тонни сирої нафти, близько 41.868 ГДж або 11.63 МВт*год. енергії.

Джерело: [1]

Підвищення енергоефективності пов'язане, по-перше, із використанням меншої кількості енергії для забезпечення виробництва одиниці продукції (соціально-економічного ефекту), наприклад, забезпечення певного теплового режиму будівель або випуску певної кількості виробів; по-друге, із збільшенням обсягу продукції (соціально-економічного ефекту) у розрахунку на одиницю енергії, що витрачається при цьому [2, с. 245].

Серед факторів, що негативно впливають на енергоефективність економіки України слід визначити: домінування в галузевій структурі енергоємних виробництв; зношеність основних фондів підприємств та відповідно великі зайві втрати енергоносіїв та енергії; недостатня оснащеність виробництва і невиробничої сфери (в першу чергу житлового фонду) сучасними приладами обліку; брак інвестицій; недостатнє нормативно-правове та інституційне забезпечення політики енергоефективності. Вказані вище чинники призводять до зниження конкурентоздатності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [3, с. 94].

В той же час, питомі витрати енергоресурсів на виробництво товарів та послуг в Україні в декілька разів перевищує показники розвинутих країн, що значно обмежує конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світових ринках, стримує розвиток національної економіки, посилює залежність України від імпортованих енергоносіїв. На сьогодні основним фактором зниження енергоємності продукції (послуг) в усіх галузях економіки є посилення державної політики ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та створення ефективно діючої системи державного управління у цій сфері. Саме низька ефективність та результативність системи державного управління та реалізації державної політики, відсутність належного законодавчого забезпечення механізмів державного управління, непослідовність та нескоординованість дій органів виконавчої влади з

реалізації політики, недостатня ефективність Комплексної державної програми енергозбереження України обумовлюють відсутність реальних зрушень у справі підвищення енергетичної ефективності економіки. Низька ефективність використання ПЕР у технологічних процесах, перевага енергоємних галузей економіки у структурі економіки, подальше зростання проміжного споживання (матеріалів та сировини, у тому числі енергетичних ресурсів) зумовлює збереження високого рівня енергомісткості валового внутрішнього продукту України та є реальною загрозою економічній, енергетичній, екологічній та загалом національній безпеці України.

В умовах зростаючої конкуренції за світові ПЕР, енергоефективність економіки є практично єдиним інструментом отримання конкурентних переваг України на світовій арені та зростання добробуту населення країни завдяки зниженню витрат ПЕР на утворення ВВП. Особливої актуальності це питання набуває для України, враховуючи, що рівень енергоефективності її економіки залишається у 2–3 рази нижчим, ніж у країн-конкурентів. Збереження ринку продажу своєї продукції українські підприємства забезпечують за рахунок неприйнятних, для перспектив розвитку країни, інструментів (обмеження рівня заробітної плати працівників підприємств, уникнення довгострокових інвестицій на модернізацію виробничих потужностей, застосування схем уникнення оподаткування). Однак енергоємність ВВП не можна пояснити лише низьким технологічним рівнем перетворення енергії, але й необхідністю враховувати інші фактори (структура економіки, модель економічних відносин, цінова політика на ресурси, відношення людини до використання енергоресурсів тощо), тому питання полягає у принципових змінах у підходах до реалізації державної політики енергоефективності.

Варто відмітити, що одним з основних завдань державної енергетичної політики України є забезпечення прийнятно високого рівня енергоефективності країни, що має стати безумовним пріоритетом розвитку. При цьому одним з основних цільових параметрів, визначених проектом Енергетичної стратегії України на період до 2035 року, є зниження до 2035 року енергоємності ВВП до рівня 0,17 кг нафтового еквівалента на 1 дол. США ВВП України та наближення за цим показником до країн зі схожими кліматичними, географічними та економічними умовами [4, с. 10].

Отже, потрібно забезпечити сприятливі правові, політичні та економічні умови, які б стимулювали та формували засади економічної та енергетичної незалежності країни. Україна має всі необхідні для цього чинники, умови, фактори (родюча земля, сприятливі природно-кліматичні умови, значний трудовий потенціал, підприємницький хист, вагомі науково-технологічні розробки, які звичайно потребують національних інвестицій в першу чергу). Нажаль, незацікавленість та небажання однієї людини (виробника) формує загальні настрої та становище в суспільстві (країні).

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Мельник Л.Г. Економіка енергетики: підручник / за ред. д.е.н. проф. Л.Г. Мельника, д.е.н. проф. І.М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378с.
3. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С. Ф. Єрмілов, В. М. Геєць, Ю. П. Яценко, В. В. Григоровський, В.Е. Лір та ін.

– К. : НАЕР, 2009. – 93 с.

4. Проект Енергетичної Стратегії України на період до 2035 року: Біла книга енергетичної політики України «Безпека та конкурентоспроможність» / Національний інститут стратегічних досліджень, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Energy%20Strategy%02035.pdf

УДК 338.43

*О.В. Калініченко, к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ЕНЕРГЕТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОСЛИННИЦТВА»

Сільське господарство є складною еколого-економічною системою, відтворення в якій базується на використанні трудових ресурсів, земельних ресурсів, інформаційних ресурсів, енергетичних ресурсів, сільськогосподарських рослин та тварин, механізації виробничих процесів. Це вимагає залучення, переважно, вичерпних матеріальних та енергетичних ресурсів, вартість яких постійно збільшується. Крім того, процес виробництва сільськогосподарської продукції обумовлений особливостями аграрної сфери:

1. Біокліматичні умови (сонячна радіація; ентропія; земельні ресурси; водні ресурси; кліматичні та погодні умови; біологічні процеси росту та розвитку сільськогосподарських культур і тварин; біологічні властивості видів сільськогосподарських культур і тварин; сорти сільськогосподарських культур та породний склад тварин; сезонність виробництва; екологічність виробництва).

2. Рівень розвитку технологій виробництва (технології виробництва продукції рослинництва та тваринництва; використання органічних і мінеральних добрив; система боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами; система сівозмін; частина продукції рослинництва входить до наступного циклу виробництва; спосіб утримання тварин і догляд за ними; типи годівлі сільськогосподарських тварин; система кормовиробництва; організація відтворення й структура стада; система боротьби з хворобами та шкідниками тварин; система зберігання продукції).

3. Технічне забезпечення (система машин і обладнання; технічний стан засобів виробництва; матеріально-технічне забезпечення).

4. Організаційно-економічні чинники (тенденції формування виробничих відносин у аграрному секторі; специфіка організації праці; територіальна розосередженість).

Енергетична оцінка виробництва сільськогосподарської продукції проводиться для визначення ступеня використання засобів виробництва, сонячної радіації, ґрунтово-кліматичних умов та інших чинників, що впливають на урожайність сільськогосподарських культур, дозволяє встановити екологічно допустимі межі енергонавантаження на одиницю площі.

Енергетична оцінка ефективності сільськогосподарського виробництва, на відміну від вартісної, дає можливість визначати результативність здійснених витрат незалежно від кон'юнктури ринку та інфляції. А також енергетична оцінка є

методологічною базою при порівняльній оцінці ефективності використання природних ресурсів, енергетичних витрат та отриманої енергетичної цінності різних видів сільськогосподарської продукції.

У сільськогосподарському виробництві категорія енергетичної ефективності відображає співвідношення між обсягом виробництва сільськогосподарської продукції, що відповідає чинним стандартам якості, та величиною сукупних витрат енергії за умови дотримання вимог охорони навколишнього середовища.

Між величиною сукупних витрат енергії та ефективністю виробництва сільськогосподарської продукції існує тісний зв'язок, що обмежується, здебільшого, екологічними параметрами. Це обумовлено тим, що в процесі виробництва продукції має місце рух матерії, загальною мірою якого є енергія.

Енергетична ефективність в рослинництві досягається шляхом оптимізації сукупних витрат енергії у розрахунку на одиницю продукції рослинництва без погіршення якості за найменшого негативного впливу на навколишнє середовище.

Рівні енергетичної ефективності виробництва продукції рослинництва дозволяють оцінити раціональне використання природного і ресурсного потенціалу галузі рослинництва на рівнях аграрного підприємства, району, області.

При цьому слід розрізнити наступні рівні енергетичної ефективності виробництва продукції рослинництва:

- 1) неефективний – накопичення сукупної енергії в продукції рослинництва у кількості, що не перевищує рівень сукупних енергетичних витрат на виробництво;
- 2) низький – накопичення сукупної енергії в продукції рослинництва у кількості, що дорівнює або незначною мірою перевищує рівень сукупних енергетичних витрат на виробництво;
- 3) середній – накопичення сукупної енергії в продукції рослинництва у кількості, що перевищує рівень сукупних енергетичних витрат на виробництво;
- 4) високий – накопичення сукупної енергії в продукції рослинництва у кількості, що значно перевищує рівень сукупних енергетичних витрат на виробництво (рис. 1).

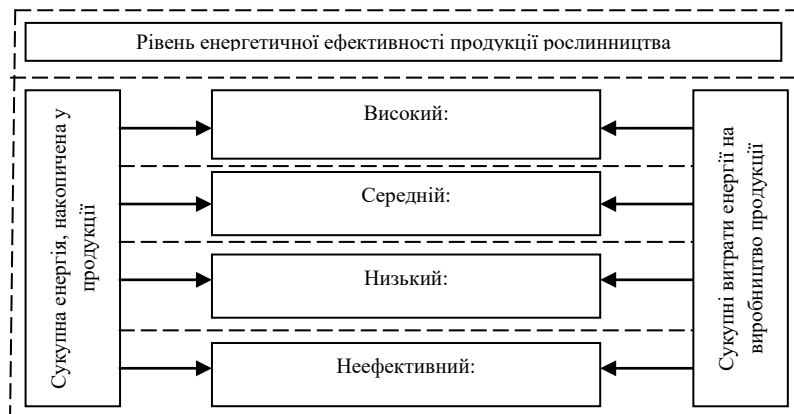

Рис. 1. Класифікація рівнів енергетичної ефективності виробництва продукції рослинництва

Джерело: авторська розробка

Таким чином, запропонована методика класифікації рівнів енергетичної ефективності виробництва продукції рослинництва може застосовуватися при

порівняльній оцінці ефективності використання природних ресурсів, енергетичних витрат та отриманої енергетичної цінності різних видів сільськогосподарської продукції. Використання вказаного методичного інструментарію дає можливість знайти додаткові резерви більш повного та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

УДК 330.87

*Э.В. Камышинова, к.э.н., доцент,
М.С. Нарушев, студент,*

ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет», г. Мариуполь

КОРПОРАТИВНАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ, КОТОРОЕ ЯВЛЯЕТСЯ СТРУКТУРНЫМ ЭЛЕМЕНТОМ ХОЛДИНГА

Корпоративная социальная ответственность (КСО, также называемая корпоративная ответственность, ответственный бизнес и корпоративные социальные возможности) — это концепция, в соответствии с которой организации учитывают интересы общества, возлагая на себя ответственность за влияние их деятельности на фирмы и прочие заинтересованные стороны общественной сферы. Это обязательство выходит за рамки установленного законом требования соблюдать законодательство и предполагает, что организации добровольно принимают дополнительные меры для повышения качества жизни работников и их семей, а также местного сообщества и общества в целом [1].

Фактически КСО – это политика и инструмент достижения целей устойчивого развития. КСО и устойчивое развитие – это «две стороны одной медали». Влияние КСО на привлекательность бизнеса для инвесторов трудно переоценить: любой портфельный или стратегический инвестор, принимая серьезное решение по покупке пакетов акций той или иной компании, оценивает весь спектр рисков. Компания может быть привлекательна с точки зрения своей текущей прибыльности, но неустойчива и рискованна с точки зрения экологической и социальной.

На международной арене, в развитых и передовых развивающихся странах, внимание к КСО постоянно возрастает уже примерно с середины 1990-х годов. За этот период времени появились наиболее известные инициативы в этой области. Среди них Глобальный договор ООН, объединяющий ведущие социально ответственные корпорации мира на основе десяти принципов ответственного ведения бизнеса. Уже двадцать лет действует Финансовая инициатива Программы ООН по окружающей среде (ЮНЕП), объединяющая более 200 ведущих и крупнейших банков и инвестиционных компаний мира, направленная на соблюдение ими принципов социально и экологически ответственного финансирования и инвестирования [2].

Активно внедряется Глобальная инициатива в области отчетности (Global Reporting Initiative, GRI) по устойчивому развитию компаний всех видов деятельности и размеров. Сегодня по международному стандарту GRI отчитываются тысячи ведущих, в том числе транснациональных, компаний мира. Большинство этих инициатив рассматривает устойчивое развитие компаний как основную цель

социальной ответственности компаний в его триедином измерении: экономическом, экологическом и социальном (Triple Bottom Line). Именно устойчивый рост производства, неразрывно связанный со снижением нагрузок на окружающую среду и соответствующим ростом социального благополучия занятых работников и социальной поддержки населения регионов своего присутствия становится главной идеологией современного «капитализма с человеческим лицом».

GRI помогает структурировать стратегию КСО, это сборник рекомендаций и пособие по передовым практикам. GRI – не стандарт соответствия, а набор показателей, по которым необходимо предоставить информацию [3].

Таким образом, КСО является составной частью корпоративного управления, а не просто функцией связей с общественностью. Эта деятельность, отражающаяся в системе экономических, экологических и социальных показателей устойчивого развития, осуществляется через регулярный диалог с обществом, являясь частью стратегического планирования и управления компаниями. Поэтому решения в области КСО принимаются всеми взаимосвязанными уровнями корпоративного управления: собственниками компаний, советами директоров и менеджментом.

Актуальной задачей является встраивание КСО в корпоративную и бизнес стратегии компании с тем, чтобы ориентировать их на удовлетворение интересов приоритетных групп заинтересованных лиц. Бизнес-стратегия предприятия, являющегося структурным элементом холдинга, должна быть скоординирована со стратегией более высокого уровня – корпоративной стратегией холдинга и содержать инициативы по поддержке КСО. Суть заключается в том, что любые производственные и экономические решения принимаются с учетом их социальных и экологических последствий для компаний и для общества в целом. Также социально ответственные мероприятия могут быть зафиксированы на уровне функциональной стратегии предприятия [4]. Принятие наиболее важных стратегических решений в сфере КСО – это прерогатива высшего руководства холдинга, на руководителях дочерних предприятий объединения ложится функция координации деятельности для реализации стратегических социальных инициатив.

При таком подходе КСО превращается в мощный фактор стратегического развития, укрепления деловой репутации и конкурентоспособности, а также роста рыночной капитализации всех предприятий в рамках холдинга.

Литература:

1. Гущин А.Н. Теория устойчивого развития города: учебное пособие для студентов факультета экономики и управления ИУ Урал ГАХА / А.Н. Гущин - М.: Директ-Медиа, 2011. - 128 с.

2. Костин А.Е. Корпоративная ответственность и устойчивое развитие [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.sustainabledevelopment.ru/upload/File/Books_2013/2013_KSO.pdf

3. Global Reporting Initiative [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>

4. Камишникова Е.В. Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у корпоративну стратегію / Е.В. Камишникова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / ТНЕУ. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ “Економічна думка”, 2017. – Том 27. – № 1. – С. 199-205.

ВПЛИВ ЗМІН ЗАКОНУ ПРО БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК НА СКЛАДАННЯ ЗВІТУ ПРО УПРАВЛІННЯ

Верховна Рада прийняла Закон "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" (щодо удосконалення деяких положень)" [1]. Головна необхідність даних змін, як слідує з Пояснювальної записки - забезпечення імплементації Директиви ЄС № 2013/34/ЄС.

Ця Директива встановлює нові умови складання, подання та оприлюднення фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, а також новий порядок визнання та оцінки певних видів активів та зобов'язань, доходів та витрат.

Основні положення Закону стосуються доповнень Закону «Про бухгалтерський облік» новими термінами, зокрема «витрати», «доходи», «звітний період», «звіт про платежі на користь держави» в частині суб'єктів, які подають цей звіт, «звіт про управління», «власний капітал», «таксономія фінансової звітності» та «підприємства, що становлять суспільний інтерес», «чистий дохід від реалізації продукції» тощо.

Так, Законом передбачено, що «витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)»; а доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)». В свою чергу, Законом визначено, що «звіт про управління – документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності».

В залежності від того, які з облікових стандартів застосовуються підприємством та до якого типу воно відноситься, вказані зміни у свою чергу, впливатимуть на управління підприємством, зокрема на механізм складання звіту про управління.

Насамперед зміни стосуються розміру підприємств та обґрунтування цього критерію. Так, передбачено встановити для цілей бухгалтерського обліку критерії віднесення підприємств до мікропідприємств, малих, середніх та великих підприємств відповідно до положень Директиви ЄС № 2013/34/ЄС (балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції, середня кількість працівників). У залежності від цього передбачається звільнити мікро- та малі підприємства від подання звіту про управління, а для середніх підприємств передбачити невідображення у звіті про управління нефінансової інформації.

Для статті 2 Закону про бухгалтерський облік передбачено «2) доповнити статтю частиною другою такого змісту: "2. Для цілей цього Закону підприємства (крім бюджетних установ) можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств. У таблиці 1 приведено основні критерії розмежування підприємств згідно доповнень до Закону.

Таблиця 1

Критерії* визначення розміру підприємств та віднесення їх до певних категорій для цілей бухгалтерського обліку

Приналежність підприємств	балансова вартість активів	чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	середня кількість працівників
Мікропідприємства	до 350 тис. євро	до 700 тис. євро	до 10 осіб
Малі підприємства	до 4 млн. євро	до 8 млн. євро	до 50 осіб
Середні підприємства	до 20 млн. євро	до 40 млн. євро	до 250 осіб

* - на дату складання річної фінансової звітності за попередній рік відповідають щонайменше двом з приведених критеріїв

Таким чином, аналізований Закон у частині імплементації вітчизняного законодавства до практики Європейського Союзу упорядковує критерії визначення підприємств та передбачає звільнення від складання Звіту про управління підприємства, які мають до 50 осіб, а ті, де менше 250 осіб, мають право скласти звітність без приведення нефінансової інформації.

З однієї сторони, це позитивно вплине на якість звітної інформації, оскільки відпадає необхідність формування таких показників для малих підприємств, а з другої, малі підприємства на власний розсуд формуватимуть нефінансову інформацію, що знижує якість управління.

Список використаних джерел:

1. Закон "Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62044

УДК : 338.45:621:334.722.81:347.47(477)

*А.В. Линенко, к.е.н., доцент,
Запорізький національний університет*

ОБ'ЄДНАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В АСОЦІАЦІЇ

Зарубіжний досвід і вітчизняна практика доводять, що за рахунок участі підприємств у різного типу об'єднаннях можна досягти кращих економічних результатів і забезпечити умови для сталого розвитку бізнесу в стратегічній перспективі. Проте, наприклад, злиття з холдинговою компанією чи об'єднання зі створенням корпорацій або концернів меншою чи більшою мірою позбавляє учасників економічної самостійності. Це є стримуючим чинником для багатьох суб'єктів бізнесу. Втім прагнення підвищити свої конкурентні переваги й отримати інші вигоди, зумовлені ефектом синергії, спонукає підприємства до створення об'єднань, які б не обмежували їх юридичної самостійності та економічної свободи. Таким варіантом інтеграції є асоціація підприємств як найпростіша форма об'єднання.

Відповідно до Господарського кодексу України асоціація – це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва,

організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями [2].

Станом на 1 жовтня 2017 року в Україні функціонувало 2362 асоціації, що об'єднували підприємства та підприємців або за галузевою ознакою, або ж за іншими спільними інтересами. Щодо кількості асоціацій саме машинобудівних підприємств, то однозначної відповіді немає, по-перше через відсутність такої інформації в офіційно оприлюдненому вигляді, наприклад на веб-сайті Державної служби статистики України. Крім того, підприємства машинобудування не лише можуть, але й часто є учасниками асоціацій, які об'єднують суб'єктів бізнесу з різних галузей економіки.

Варто також зазначити, що сьогодні під видом асоціації можуть діяти різного роду громадські утворення, що інколи мають із законодавчо визначеною асоціацією як формою об'єднання підприємств лише подібну назву. Так, наприклад, Асоціація машинобудівної і вітроенергетичної промисловості є громадським об'єднанням, а заснована поточного року Українська асоціація підприємств машинобудування та інжинірингу – громадською спілкою [1]. Такі формування хоч і не є за організаційною формою асоціацією, безперечно можуть сприяти розвитку бізнесу.

Серед найбільш потужних асоціацій машинобудівних підприємств України слід назвати такі: Асоціація «Ліга машинобудівників та роботодавців України «Укрмашбуд» [5], Асоціація автовиробників України «Укравтопром» [4], Асоціація підприємств – виробників техніки та обладнання для агропромислового комплексу «Украгромаш», Асоціація виробників спеціальної техніки України «Укрспецтехпром», Асоціація суднобудівників України «Укрсудпром» та ін. [3].

Щоправда до недоліків участі в асоціації можна віднести те, що асоціація не має права самостійно, тобто від свого імені здійснювати підприємницьку діяльність, а також обов'язковість вступних внесків [6].

Однак потенційні вигоди нівелюють ці «незручності». В цьому аспекті слушною є думка Ю. В. Федотової про наявність цілої низки переваг у такої форми об'єднання підприємств, як асоціація. А саме: збереження учасниками асоціації господарської самостійності; безкоштовне використання послуг асоціації її членами; кооперація та координація виробничої діяльності; узгодження дій щодо визначення цін, освоєння ринків збуту, захисту інтересів; створення асоціації суто на добровільних засадах; можливість участі в асоціації підприємств усіх форм власності, які укладають між собою багатосторонній договір, де визначають усі необхідні умови діяльності об'єднання; захист інтересів її членів у відносинах із державними та недержавними організаціями; додаткова розробка економічних та юридичних прогнозів; узагальнення та поширення передового досвіду підприємств – членів асоціації; збір, обробка та надання різноманітної корисної інформації для членів асоціації; поширення і підтримка науково-технічного співробітництва; централізація однієї або декількох виробничо-господарських та управлінських функцій; юридична основа створення асоціації – волевиявлення сторін договору; здійснення спільних підприємницьких проектів; можливість так званої «м'якої» форми

централізації [7, с. 417].

Отже, вітчизняні машинобудівні підприємства мають можливість дещо мінімізувати вплив кризових явищ, які притаманні сучасному етапу розвитку економіки України, за рахунок ефекту синергії від участі в галузевих асоціаціях зі збереженням їх економічної самостійності.

Список використаних джерел:

1. В Україні створено асоціацію вітчизняних машинобудівників [Електронний ресурс] / Сайт біржі сільгосптехніки «TRAKTORIST.UA». – Режим доступу : <https://traktorist.ua/news/734-v-ukrayini-stvoreno-asotsiatsiyu-vitchiznyanih-mashinobudivnikiv>.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : текст зі змін. станом на 2 серпня 2017 р. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.

4. Сайт Асоціації «Укравтопром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrautoprom.com.ua/uk>.

5. Сайт Асоціації «УКРМАШБУД» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrmashbud.org.ua/index.php/uk>.

6. Сисоліна Н. П. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : Навчальний посібник / Н. П. Сисоліна, Г. В. Савеленко, Л. П. Василенко. – Кіровоград : КНТУ, 2015. – 280 с.

7. Федотова Ю. В. Інтегративні структури: етимологія, види і роль у забезпеченні економічного розвитку регіону / Ю. В. Федотова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 414-419.

УДК 658.14

*К.І. Оксенюк, к.е.н., доцент,
Б.О. Марчук, магістрант,
Луцький національний технічний університет*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОРПОРАЦІЙ

На сьогодні у світовій системі помітний швидкий розвиток корпорацій, спостерігається їх динамічне втручання у хід змін економіки, зовнішнього середовища та їх ключових елементів функціонування. Корпорації виступають каталізатором процесів трансформації, тому необхідне ще глибше вивчення основних принципів та методів управління їх розвитком.

Слід відмітити, що домінуючий вклад в соціально-економічний розвиток країни вносять корпоративні організації (корпорації), що потребує в сучасних умовах трансформаційних економічних перетворень до управління їх розвитком, тому в подальшому дослідженні нами будуть розглядатись корпорації. Вони є рушійним механізмом сучасних генеруючих процесів світової економіки. На нашу думку, роль корпорацій полягає в наступному: можливість планувати, організовувати і контролювати транскордонну діяльність; здатність повною мірою скористатися

перевагами ІКТ і сприяти їх розповсюдженню і розвитку; здійснення найбільшої кількості міжнародних транзакцій; використання організаційних і технологічних інновацій як основу розвитку корпорації [3, с. 207].

Принципи – це основні правила та закономірності, що взаємодіють у певній визначеній системі. Принципи управління є засобом практичної реалізації його закономірностей, їхнього спільного застосування.

Необхідно відмітити, що підхід до управління має бути сформований з урахуванням ряду методологічних принципів [1, с. 349]:

- принцип комплексності, породжується складністю і багатоаспектністю виробничо-господарської, ринкової діяльності господарюючого суб'єкта. Управління має забезпечувати регулювання усіх сторін діяльності, формуючи роботу всіх локальних механізмів з взаємоузгодженою вибудовою концептуальних завдань в системі управління для досягнення єдиної мети підприємства;

- принцип динамічності, вимагає забезпечення постійного в часі і у просторі стійкого функціонування підприємства під дією чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, а також забезпечення своєчасного виявлення неприпустимих відхилень від заданих нормативних значень показників;

- принцип адаптивності, вимагає гнучкості, яка викликана необхідністю своєчасного внесення коректив в систему та механізм управління. У процесі функціонування підприємства, механізм управління повинен, у разі потреби, бути готовим забезпечити трансформацію структури управління, її ланок, зв'язків між ними;

- принцип гармонізації внутрішнього і зовнішнього середовища, вимагає забезпечення стійкості, як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях підприємства, і досягнення узгодженості (гармонії) між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства, за параметрами визначеними для діагностичних моделей стійкості;

- принцип обов'язкового прямого та зворотного зв'язку (за допомогою процесу стабілізації розвитку підприємства формувати адекватні та несуперечливі управлінські дії, що дозволяють оперативно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства);

- принцип обліку цільової спрямованості функціонування підприємства – має спрямовувати систему та механізм управління на забезпечення таких параметрів (показників) стійкості функціонування підприємства, які забезпечили ефективне функціонування виробничо-господарської системи, підвищення конкурентоспроможності та напрацювання показників динамічного розвитку.

В системі управління закладається основний базис функціонування та розвитку, за допомогою вибудови основних управлінських процесів в двох головних підсистемах: стратегічного та корпоративного управління. Повна взаємоузгодженість всіх зв'язків, які функціонують в системі, відбуваються за рахунок функціонування інформаційно-аналітичної та контрольно – адаптаційної підсистеми.

Ефективність управління забезпечується інтегративною взаємодією необхідних принципів і технологій їх реалізації. Важливу роль відіграють експерименти, маркетингові дослідження, вони допомагають розкрити зовнішні і внутрішні процеси в усій їх складності і різноманітті, дають керівникам достовірну інформацію, дозволяючи оцінити ефективність тієї або іншої системи управління.

Під методом управління розуміється спосіб впливу суб'єкта, що управляє, на об'єкт управління для досягнення поставленої мети, а під інструментом управління – те, що лежить в основі цього способу впливу.

Таким чином, в структурі будь-якого методу управління, у тому числі і в системі та механізмі управління, в якості основних елементів мають бути присутніми: суб'єкт управління; спосіб впливу на об'єкт управління (інструмент); об'єкт управління; мета дії на об'єкт управління.

Важливо відмітити, що методи і інструменти завжди є змінною системою елементів, оскільки змінний, структурний склад того або іншого механізму управління залежить від багатьох чинників. Тому типологія методів управління корпорації приведена до кількох якісних ознак, а саме [2, с. 93]:

- 1) характер задач у процесі розвитку (базові та інструментальні), комбінація задач визначається поставленими цілями розвитку, його стратегією, особливостями зовнішнього середовища, ринковими факторами, міжнародним оточенням тощо;
- 2) напрям впливу (методи прямого і опосередкованого впливу);
- 3) спосіб врахування інтересів працівників (методи матеріального, власного і морального впливу);
- 4) форма впливу (кількісні і якісні методи);
- 5) характер впливу (економічні, технологічні, соціально-психологічні, інноваційні, адміністративні методи);
- 6) вектор розвитку машинобудівного підприємства визначає вибір відповідних методів і укрупнено відображає характер і комбінацію поставлених задач;
- 7) спосіб реалізації впливу (методи загальнонаукових досліджень, методи, що засновані на знаннях, компетенції, досвіді та інтуїції спеціалістів, методи формального представлення систем та комплексні методи, тощо).

При формуванні структури управління розвитком корпорації до складу системи та механізму управління мають бути включені методи і інструменти, що відносяться до різних класифікаційних груп, в залежності від взаємодії різних підсистем та механізмів. Ці методи і інструменти повинні діяти в органічній єдності, гнучко реагувати на чинники зовнішнього і внутрішнього середовища, дозволяючи адаптувати процес управління до змінних умов.

Для реалізації цілей в управлінні розвитком корпорації, враховуючи складність, багатоаспектність поняття розвитку на різних рівнях управління, доцільно не обмежувати набір методів управління в його структурі, виділяючи одні методи як основні, а інші доповнюючі, що визначаються метою (цілями), складом функцій управління, які реалізуються, в конкретний момент часу. При цьому ще більша різноманітність спостерігається на рівні вибору конкретних інструментів реалізації тих або інших методів управління.

Отже, корпорація виступає всесвітнім гравцем та впливовим діячем у земному просторі. Важливо підтримувати цей статус ефективним управлінням та правильно підібраними методами.

Список використаних джерел:

1. Капліна А. С. Особливості й умови формування організаційно-економічного механізму управління розвитком підприємств готельного господарства України / А. С. Капліна // Модернізація туризмознавства : теорія і практика партнерства: монографія / [авт. кол.]; за заг. ред. Г. П. Скліяра. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 346 – 355.

2. Швецова М. Б. Моделі та методи управління розвитком машинобудівних підприємств / М. Б. Швецова, О. І. Тревого // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 3. – С. 91-98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2015_3_15

3. Швець Ю. О. Основні етапи розвитку транснаціональних компаній та їх зв'язок з глобалізацією / Ю. О. Швець, Т. А. Сухаренко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 3(1). – С. 204-209. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_3%281%29_41

УДК 657.6

*І.Т. Райковська, к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Н.О. Паламарчук, магістрант кафедри обліку і оподаткування,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

ФАКТОРИ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМУ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Правильно визначений напрям комп'ютеризації економічного аналізу передбачає ефективне застосування методики економічного аналізу в умовах комп'ютерних технологій. Дослідивши позиції науковців, дійшли висновку, що при комп'ютеризації економічного аналізу на підприємстві потрібно враховувати:

1. Особливості обраної суб'єктом господарювання організаційної форми проведення економічного аналізу – централізованої, децентралізованої або змішаної. За допомогою централізованої організаційної форми досягається єдність методологічного забезпечення аналізу, чіткий розподіл праці аналітиків, можливість застосування автоматизованих систем управління тощо. При децентралізованій формі аналітичний процес максимально наближений до управлінського, є його окремим етапом, значно зменшується обсяг обробки економічної інформації, створюються сприятливі умови для застосування міні- і мікроЕОМ, підвищується дієвість і ефективність аналітичних робіт.

2. Використання комплексу АРМ аналітика як однієї з організаційних форм проведення економічного аналізу в умовах комп'ютеризації, що надає змогу виконувати в автоматизованому режимі комплекс аналітичних розрахунків на підставі вхідної інформації, що забезпечує оперативність прийняття управлінських рішень. В умовах АРМ аналітичні завдання розв'язує безпосередньо сам аналітик на своєму робочому місці. Він особисто контролює усі стадії обробки інформації, має можливість оцінити отримані результати, використати їх для обґрунтування управлінських рішень та задоволення інформаційних потреб керуючої системи.

Розподіляючи завдання аналізу в системі АРМ, необхідно забезпечити таку інтеграцію системи, за якої АРМ може існувати як автономна система та водночас бути частиною КІСП.

Створене АРМ аналітика впроваджується у практику управління підприємством. Схема аналітичної діяльності в умовах функціонування АРМ аналітика передбачає виконання комплексу взаємопов'язаних завдань (рис. 1).

Для розв'язання завдань економічного аналізу в системі АРМ аналітика розробляються алгоритми і моделі вирішення поставлених завдань, формується банк даних для АРМ аналітика. Для однозначного опису даних, ефективного пошуку і ідентифікації в електронній пам'яті комп'ютерної інформаційної системи об'єкта

використовуються відповідні засоби класифікації і кодування інформації. Ступінь класифікації визначає етап ділення заданої інформаційної множини на підмножину, а число ступенів відображає глибину класифікації.

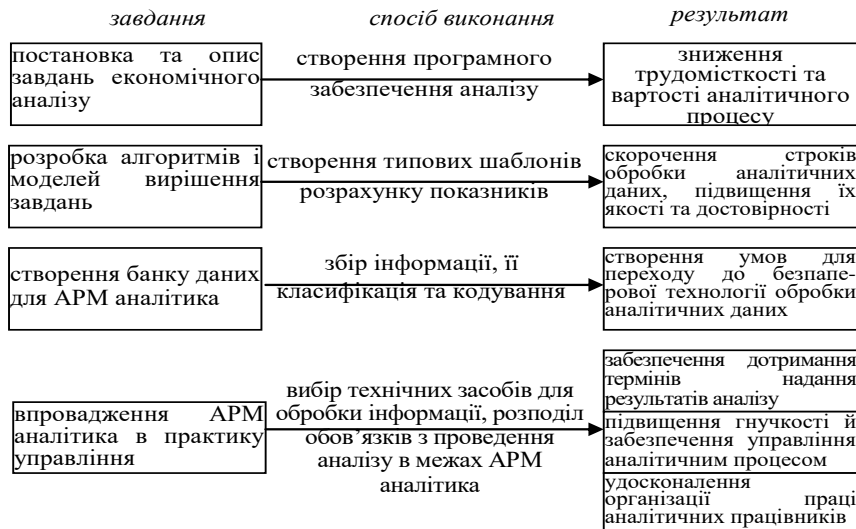

Рис. 1. Порядок здійснення аналітичної діяльності в умовах функціонування АРМ аналітика

Комплекс програмних засобів АРМ аналітика розробляється як програмний додаток до типової методики аналізу господарської діяльності. Тому ефективність роботи АРМ аналітика багато в чому залежить від досконалості методики аналізу, від того, наскільки вона відповідає сучасним вимогам управління виробництвом, а також технічним можливостям персонального комп'ютера. АРМ аналітика перетворює підсистему аналітичного забезпечення управління діяльністю на постійно діючий фактор підвищення ефективності діяльності за рахунок активізації всієї інформаційної системи підприємства.

Отже, функціональне призначення комплексу АРМ аналітиків – це виконання в автоматизованому режимі повного набору взаємопов'язаних аналітичних розрахунків (з оцінки, діагностики, пошуку) за підсумками діяльності підприємства за певний період (рік, квартал, місяць). Результатом його роботи є отримання даних, які характеризують діяльність підприємства з виконання прогностичних показників і підвищення ефективності виробництва, динаміку показників за ряд періодів, ступінь впливу на узагальнюючі показники діяльності різних факторів.

При проектуванні АРМ аналітика потрібно враховувати такі фактори: тенденції розвитку господарської діяльності підприємства, вимоги керівництва підприємства до аналітичної інформації, а також сукупність аналітичних завдань, які необхідно вирішити. Відповідно основними вимогами до функціонування АРМ аналітика є: своєчасне задоволення обчислювальних та інформаційних потреб управління при проведенні аналізу господарської діяльності; можливість надання результативної інформації у табличній і графічній формах; можливість коригування методики розрахунків і форм відображення кінцевого результату.

3. Створення дієвого інформаційного і програмного забезпечення для проведення

аналітичних розрахунків. Інформаційне забезпечення економічного аналізу складається з таких основних елементів: зовнішня і внутрішня інформація, системи класифікації і кодування даних. Основним компонентом інформаційного забезпечення економічного аналізу є банк даних, який виконує функції введення, накопичення, зберігання, оновлення, інтегрування обробки і видача інформації у будь-якій комбінації для вирішення регламентних завдань та інформаційно-довідкового обслуговування користувачів.

4. Розробка загальноприйнятої класифікації аналітичних показників, оскільки її відсутність призводить до різного їх трактування.

Всі вище перераховані вимоги до комп'ютеризації економічного аналізу визначають порядок побудови методики його проведення в сучасних умовах інформаційно-комп'ютерних технологій.

Виходячи з проведеного дослідження визначимо основні вимоги, яким повинні відповідати аналітичні програми:

- можливість аналізу і оцінки окремих показників виробничо-фінансового стану об'єкта, підприємства за різними методиками і визначення тенденцій його зміни;
- економічний аналіз окремих об'єктів дослідження, в т.ч. нових, прогнозування на основі отриманих результатів;
- можливість порівняння показників діяльності вітчизняних та зарубіжних підприємств певної галузі;
- можливість одночасного використання великої кількості показників, включення до аналізу різних факторів як облікового, так і позаоблікового характеру;
- табличне і графічне представлення інформації; можливість ранжування результатів відповідно до потреб різних груп користувачів.

Розглянуті вище функціональні можливості програмних продуктів не забезпечують реалізацію методик економічного аналізу за аналітичними об'єктами, здійснення прогнозного аналізу відповідно до потреб конкретних користувачів, що потребує методичних розробок.

УДК 331.5.024.5

*С.Ю. Соколюк, к.е.н.,
Уманський національний університет садівництва*

ДІАЛЕКТИКА ІНТЕРЕСІВ ГАРМОНІЗАЦІЇ

В умовах жорсткої конкуренції за ресурси і споживача без гармонійного здійснення інтересів фінансово-економічних відносин забезпечити стійкий розвиток, ефективно й успішне функціонування підприємства у сучасних умовах складно. Нові умови ведення бізнесу потребують від підприємств створення, утримання та розвитку унікальних ресурсів, здібностей, організаційних компетенцій.

Для правильного розуміння ролі гармонізації необхідно з'ясувати поняття «гармонізація». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела слово «гармонізація» витлумачено у трьох значеннях, два з яких стосуються музичного мистецтва. Згідно третього гармонізація являє собою приведення в стан відповідності, злагодженості, збільшення гармонійності [1, с. 223].

Саме слово «гармонізація» походить від поняття «гармонія». Під «гармонією» (від грецького *ἁρμονία* – злагодженість) розуміють струнку узгодженість частин єдиного цілого, єдність, злагодженість, поєднання елементів, властивостей, явищ [2, с. 50].

Найбільш повне й наближене до загальних питань підприємства поняття «гармонізація» представлено в Сучасному економічному словнику. Згідно з даним словником, гармонізація економічних процесів, відносин, товарів, податків – це взаємне узгодження, зведення в систему, уніфікація, координація, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності [3]. У цьому визначенні ключовим є забезпечення відповідності різних дій і характеристик підрозділів підприємства.

Поняття «гармонізація» розглядається в наукових працях низкою авторів при розгляді проблем організації діяльності, системного підходу, управлінні будь-якими видами об'єктів. Так, у ряді робіт під гармонізацією розуміється невід'ємна умова існування й нормального функціонування підприємства як системи. Системний закон гармонії (композиції й пропорційності) формулюється наступним чином: «Кожна система (біологічна або соціальна) прагне придбати, створити або зберегти у своїй структурі всі необхідні ресурси (композицію), що перебувають у заданій співвідносності або заданому підпорядкуванні (пропорції)» [4, с. 63].

Суть гармонізації висвітлена в роботах К. Адамецькі, (початок ХХ століття), який сформулював закон гармонії. На його думку, проблема гармонізації в організації складається із двох частин:

1. Гармонійний підбір окремих органів.
2. Гармонізація (узгодження всіх їхніх операцій).

Закон гармонії полягає у підборі органів відповідно до їх характеристик і в узгодженні функціонування цих органів у тісному зв'язку між собою з погляду їх функцій і часу.

К. Адамецькі відносив закон гармонії до одного з основних законів економіки і пов'язував досягнення найбільш корисного результату з досягненням гармонізації [5, с. 21].

Таким чином, діалектика інтересів гармонізації складна й неоднозначна. При цьому сучасні тенденції суспільного прогресу не потребують жорсткої регламентації інтересів «від загального до одиничного» або навпаки, а спрямовані на їх гармонізацію, збіг, спільність, єдність, у тому числі на всіх рівнях управління підприємством.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінськ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Современный экономический словарь / сост. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінськ; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Джонсон Д. Корпоративная стратегия: теория и практика / Д. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон ; [7-е изд.: пер. с англ.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 800 с.
5. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций: пер. с англ. / Г. Кунц, С. О'Доннел. – М. : Прогресс, 1981. – 520 с.

ХРОНОМЕТРАЖ – ВАЖЛИВИЙ МЕТОД НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Актуальність проблеми ефективного використання робочого часу на підприємствах все більше зростає. Не залежно від виду економічної діяльності, який здійснює підприємство, перед ним стоїть завдання скорочення робочого часу. Проблематикою дослідження є те, що кожне підприємство зацікавлене в раціональному розподіленні та ефективному використанні робочого часу. За допомогою цього підприємство збільшить обсяг випуску продукції, що допоможе йому максимально примножити прибуток. Для цього і проводяться постійні дослідження втрат робочого часу та на основі попередніх досліджень, проводиться аналіз помилок і висуваються нові та оптимальніші ідеї скорочення втрат робочого часу.

Трудове регулювання є основою організації на підприємстві, такого роду діяльності з управління підприємством, спрямованої на встановлення оптимального співвідношення між витратами і результатами, а також між членами різних груп і кількістю одиниць обладнання.

В ринкових умовах наукове регулювання праці стає одним з найбільш ефективних засобів забезпечення конкурентоспроможності підприємства, оскільки воно сприяє скороченню витрат на робочу силу, економії грошей на працю, тим самим знижуючи витрати виробництва і підвищуючи ефективність управління.

Методи нормування праці – це сукупність прийомів встановлення норм праці, що включає аналіз трудового процесу, проектування раціональної технології і організації праці, розрахунок норм. Вибір конкретного методу залежить від характеру нормованих робіт і умов їх виконання. Існують такі методи вивчення витрат робочого часу: хронометраж; фотографія робочого часу; самофотографія робочого дня; мікроелементне нормування; бенчмаркінг; факторне нормування [1].

Саме тому варто зазначити, що хронометраж – це вивчення структури операції за її складовими елементами та визначення розмір витрат часу на них. Його застосовують: 1) з метою встановлення фактичної тривалості основних і допоміжних елементів виробничої операції; 2) з метою виявлення причин невиконання відповідних норм, встановлених розрахунковим шляхом; 3) з метою виявлення і вивчення передових прийомів і методів праці для наступного їх поширення; 4) з метою одержання вихідних даних для розробки нормативів праці; 5) з метою встановлення нових або уточнення діючих норм затрат праці [2]. Хронометраж складається з декількох етапів:

- підготовка до хронометрування ;
- спостереження і заміри тривалості окремих елементів операції;
- обробка матеріалів спостережень по кожному прийому ;
- аналіз одержаних даних [3].

Об'єктами нормування праці є: витрати робочого часу на виконання елементів виробничого процесу; кількість одиниць продукції, яка повинна бути виготовлено одним або групою працівників за певний період часу; кількість виробничих об'єктів,

яке повинен обслуговувати один працівник або їх група; чисельність персоналу, необхідна для виконання певного обсягу робіт; чисельність підлеглих у одного керівника [4, с.20-21].

Як вже визначалося, хронометраж – метод вивчення трудових операцій шляхом спостереження і вимірювання затрат на виконання окремих елементів, що повторюються при виготовленні кожної одиниці продукції. Спостереження і виміри витрат праці заносяться в спеціальну карту. Число спостережень варіюється, що впливає на об'єктивність дослідження. На закінчення варто відзначити, що нормування праці дозволяє об'єктивно оцінювати витрати робочого часу і знаходити резерви для перегляду норм часу, що особливо важливо в умовах необхідності зростання продуктивності праці, скорочення витрат на персонал. В умовах, коли втрачена спадкоємність у фахівців, що займаються нормуванням і організацією праці на підприємствах, кожному підприємству доцільно освоювати найкраще з виробленою наукою і практикою по нормуванню праці. Вибирати метод нормування необхідно виходячи з цілей, що стоять перед підприємством, а також з урахуванням наявних ресурсів для виконання даних цілей.

На кожному підприємстві норми праці використовуються у процесі здійснення планово-організаційних розрахунків, внутрішньозаводського й цехового оперативного планування. За допомогою норм складаються бізнес-плани підприємств, плануються обсяги виробництва цехів і дільниць, розраховується завантаження устаткування й робочих місць. На основі норм праці встановлюють завдання з підвищення продуктивності праці, визначають потребу в кадрах, розробляють календарно-планові нормативи тощо [4].

Список використаних джерел:

1. Зубкова А., Суєтина Л. Нормирование труда в рыночных условиях // Человек и труд. 2000. № 2. С. 81.
2. Нормування праці, роль та місце профспілок: інформацій- на записка [Електронний ресурс] / Федерація профспілок України, 2012. – Режим доступу : // fpo.lg.ua/upload/docs/upload/docs2/170220121.doc.
3. Л. М. Фільштейн. Праця. Техніко-економічне та соціальне нормування. – Кіровоград: РВЛ КНТУ, 2007.– 88 с.
4. Генкин Б.М. Организация, нормирование и оплата труда на промышленных предприятиях: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА, 2003. С. 20-21.
5. Пономарьова М. С. Організація нормування та оплати праці в сільськогосподарському підприємстві / М. С. Пономарьова, М. Є. Кузіна // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 6. С. 216-223.

УДК 65.012

*Л.В. Шовкун, к.е.н., доцент,
А.А. Ткаченко, здобувач вищої освіти,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ТИПИ ОПЕРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ, ЇХ ОЗНАКИ

Під операційним менеджментом розуміють сферу менеджмента, яка пов'язана з операційним процесом, виробництвом товарів, наданням послуг [4]. Операційний

процес – це процес, що складається з послідовних взаємопов’язаних у часі операцій щодо трансформації вхідних ресурсів у вихідні результати підприємства. Основною структурною одиницею операційного (виробничого) процесу є операція. Операція є елементарним спеціалізованим видом роботи, спрямованим на виконання конкретного завдання технічного, організаційного або соціального характеру [1].

Залежно від способу організації операційного процесу розрізняють різні їх типи. Під типом операційного процесу розуміють таку організаційно-технічну характеристику цього процесу, яка ґрунтується на його спеціалізації, повторюваності й характері технологічних процесів.

Властивий певному виробничому підрозділу тип операційного процесу зумовлює застосування відповідних методів підготовки, планування, контролю виробництва, форм організації праці, особливостей технологічних процесів, кожен з яких характеризується сукупністю ознак [2].

Одиничний операційний процес характеризується: - виготовленням виробів в одиничних екземплярах або малими серіями; - широкою номенклатурою виробів, що їх виготовляють; - застосуванням універсального устаткування, універсальних пристроїв, інструменту загального призначення; - групуванням робочих місць за принципом технологічно однорідних операцій; - відсутністю закріплення певних операцій за окремими працівниками; - високою кваліфікацією працівників, яка враховує різноманітний характер виконуваних робіт; - відсутністю детальної розробки технологічного процесу виготовлення виробу; - тим, що об’єктом планування, нормування, обліку є весь виріб або його великі складові частини; - доволі невисокою вартістю підготовки виробництва нових виробів у зв’язку з наявністю трьох останніх особливостей. Форма одиничного виробничого процесу поширена на дослідних заводах, які виготовляють складні вироби і системи спеціального призначення [2].

Для серійного операційного процесу властивим є: виготовлення виробів партіями, які періодично повторюються; розрізняють дрібносерійні та великосерійні операційні процеси; значна, але обмеженіша, ніж в одиничній системі, номенклатура виробів, що їх виготовляють; застосування універсального і спеціалізованого устаткування, пристроїв, інструменту; групування робочих місць за технологічним і предметним принципами; закріплення за робочими місцями обмеженої кількості деталеоперацій; середня кваліфікація працівників; детальне розроблення технологічних процесів; об’єкт планування, нормування, обліку вузли і деталі (складові частини) виробу; відносно більші витрати для підготовки виробництва нових виробів порівняно з одиничним типом виробництва. Цей тип виробничого процесу розповсюджений на підприємствах, які випускають складні вироби і системи спеціального призначення, які часто змінюються за конструкцією [2].

Масовий операційний процес має такі особливості: вироби виготовляють у великій кількості та обмеженому асортименті; застосовують спеціалізоване і спеціальне устаткування, пристрої та інструменти; робочі місця розміщують за ходом технологічного процесу (предметний принцип); робочі місця спеціалізуються на виконанні однієї операції; технологічний процес розробляють детально; об’єктом планування, нормування, обліку є деталі та операції; підготовка виробництва нових виробів потребує найбільших витрат (порівняно з іншими типами виробництва) [2].

Безперервний операційний процес має наступні особливості: значні обсяги однорідної продукції виробляються неперервним потоком; обладнання функціонує

майже безупинно; застосовується автоматизоване та механізоване устаткування і пристрої; робочі місця розміщують за ходом технологічного процесу обробки виробів (предметний принцип); застосовується праця висококваліфікованих наладчиків та диспетчерів, які контролюють роботу машин і регулюють їх дію. Системи безперервного виробництва виробляють великі обсяги високостандартизованої продукції [3].

Операційний процес та окремі його операції мають бути раціонально організовані в просторі і часі. Для цього за проектування та організації виробничого процесу слід дотримуватися певних принципів. До таких принципів належать: спеціалізація, пропорційність, паралельність, прямоочність, безперервність, ритмічність, автоматичність, гнучкість, гомеостатичність [3]. Управлінська праця всебічно впливає на систему виробництва і відображується у кінцевих його результатах [5].

Список використаних джерел:

1. Козловский В.А., Маркина Т.В., Макаров В.М. Производственный и операционный менеджмент. Учебник. – СПб: «Специальная Литература», 1998. – 366 с.

2. Плоткін Я.Д., Пашенко І.Н. Виробничий менеджмент: Навчальний посібник; Збірник вправ. – Львів: Державний університет “Львівська політехніка” (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» «Інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів), 1999. – 258 с.

3. Воронкова В.Г., Беліченко А.Г., Желябін В. О. та ін. Операційний менеджмент: навчальний посібник. - Львів: "Магнолія 2006". - 2009. - 438 с.

4. Пономарьова М.С. Критерії удосконалення операційного менеджменту в сільськогосподарському підприємстві / М.С. Пономарьова, А.С. Фесенко // Міжнародна науково-практична конференція «Економічні, екологічні та соціальні проблеми розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації - Х. ХНАУ : 4 – 5 листопада 2015 р. С. 145-147.

5. Шовкун Л. В. Особливості організації праці апарату управління сільськогосподарських підприємств / Л. В. Шовкун, О. М. Савельєва // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 211-220.

УДК: 338.27

*Є.М. Сита, ст. викладач кафедри економіки та підприємництва,
В.П. Гіра, здобувач вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет*

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ОСНОВІ МЕТОДУ «ДЕЛЬФІ»

Методи експертних оцінок знайшли широке застосування у прогнозуванні і перспективному плануванні, там, де відсутні досить достовірні статистичні дані про досліджуване питання, де є кілька варіантів рішень і необхідний вибір найбільш кращого з них. Також ці методи застосовуються при розробці нових програм у галузях промисловості, схильних сильному впливу нових відкриттів у фундаментальних науках.

Метод Дельфі – багатоетапний метод, що передбачає початкове ізольоване

винесення експертами своїх суджень і подальше багаторазове їх коригування на базі ознайомлення кожного експерта з судженнями інших експертів до тих пір, поки величина розкиду оцінок не буде знаходитись у рамках заздалегідь встановлюваного бажаного інтервалу варіювання оцінок [1].

Одержані за допомогою даних методик оцінки носять статичний і одноразовий характер, у результаті чого виникає необхідність повторного звернення до експертів при складанні прогнозу частки ринку на наступні періоди. Крім того, метод внутрішнього і зовнішнього експертного прогнозування характеризується певним ступенем суб'єктивності.

Надійність методу "Дельфі" вважається високою при прогнозуванні на період як від 1 до 3 років, так і на більш віддалений період часу. В залежності від мети прогнозу для отримання експертних оцінок може залучатися від 10 до 150 експертів [2].

Якісний підхід дозволяє оцінити специфіку кожної конкретної ситуації. У деяких випадках дослідження різних специфічних елементів, що визначають ситуацію, може бути більш важливим, ніж проведення систематичної кількісної оцінки. Великим недоліком цього методу є надмірна суб'єктивність оцінок.

При аналізі та прогнозуванні економічної ситуації виникає ряд труднощів:

- неможливість точного передбачення наслідків прийнятих рішень;
- неможливість експериментальної перевірки передбачуваного ходу і результатів рішення;
- наявність факторів, які не піддаються контролю з боку приймаючого рішення;
- наявність декількох можливих шляхів вирішення та необхідність вибору одного з них;
- неповнота вихідної інформації, на основі якої доводиться формувати проблему і приймати рішення.

Передумовами використання експертизи є:

- недостатність і недостовірність інформації про стан тих чи інших умов, в яких здійснюється створення і розвиток продукції;
- стохастичний (імовірнісний) характер об'єкта інформації;
- складність і новизна проблем.

Організація експертизи проводиться в декілька етапів:

1. Визначення цілей і завдань експертизи.
2. Вибір процедури проведення експертизи.
3. Відбір і формування групи експертів.
4. Організація самої процедури експертизи;
5. Обробка інформації.
6. Прийняття рішення за результатами експертизи.

Спочатку ставиться проблема – визначається передісторія, розглядаються доводи на користь її рішення, відбувається обговорення з усіма зацікавленими особами. Головне тут – розпізнати уявні проблеми. Тому при постановці проблеми необхідна гласність та обговорення.

Після того як проблема обґрунтована визначаються межі її існування, сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на проблему. Для цього виділяється центральне питання і розщеплюється на підпитання. При цьому намагаються обмежити поле тільки тими питаннями, без яких не можна отримати відповідь на центральне питання. Далі формулюються цілі та завдання реалізації обраної

проблеми. Таким чином, вибираються головні події, фактори, центральні та другорядні питання.

Необхідно мати на увазі – з збільшенням деталізації – збільшується точність експертизи, але знижується узгодженість думок експертів.

Методи Дельфі характеризуються наступними рисами [4]:

- анонімність думок експертів;
- регульована обробка, зв'язок, яка здійснюється аналітичною групою за ряд турів опитування, причому результати кожного туру повідомляються експертам;
- група відповідей формується за допомогою статистичних методів і відображає узагальнену думку учасників експертизи.

Отже, метод Дельфі є найбільш формальним з усіх методів експертного прогнозування. Він найбільш часто використовується у технологічному прогнозуванні. Дані методу Дельфі використовуються у плануванні виробництва і збуту продукції. Це груповий метод при якому проводиться індивідуальне опитування групи експертів щодо їх припущень про майбутні події в різних областях, де очікуються нові відкриття або удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Авдул П.В., Гойзман Е.І., Кутузов В.А. та ін Економіко-математичні методи і моделі для керівника. М.: Економіка 1998 р., 128 с.

2. Люба А., Пасека В., Стойко І. Перспективне планування і прогнозування / Матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України Чумаченка М.Г. «Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку» ТНТУ імені Івана Пулюя, (Тернопіль, 25 березня 2016 року).

3. Агафонов В.А. Аналіз стратегій та розробка комплексних програм. / Агафонов В.А. – М.: Наука, 1990. – 216 с.

4. Математичні методи в плануванні галузей і підприємств. / За ред. Попова І.Г. – М. : Економіка, 1997., 240с.

5. Владимірова Л.П.: Прогнозування та планування в умовах ринку, Навчальний посібник (друге видання)/ Владимірова Л.П.– М. : 2001., 216 с.

6. Крымский С. Б., Пилипенко В. Е., Салюк Ю. В. Верификация социальных прогнозов [методологический аспект] / АН Украины. Ин-т социологии / Отв. ред. Ю. Н. Пахомов. – К.: Наук. думка, 1992. – 85 с.

УДК 658:65.014.1

*О.М. Васильченко, заступник директора по маркетингу,
СТОВ «Агрофірма «Маяк»*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МОЛОЧНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Останніми роками в молочному секторі переважає спадаючий тренд – як щодо поголів'я корів, так і виробництва молока, що може призвести до реального дефіциту молочної сировини в країні. Це результат світової молочної кризи та економічної кризи в Україні. Не дивлячись на загальну негативну картину галузі, на ринку успішно функціонують економічно стійкі молочні господарства. Ця група господарств, створених у період реформ, являють собою приватні

сільськогосподарські підприємства, які показали кращі можливості й перспективи ефективного господарювання, стали локомотивом економічного зростання у переформеній період [1, С. 13]. Саме ці господарства в умовах Євроінтеграції забезпечуватимуть продовольчу безпеку держави, в тому числі щодо молочної продукції [2, С. 94]. Ефективність їх функціонування зумовлена запровадженій ефективній системі управління господарством, метою якої є прибуткове виробництво молока. Тому доцільно розглянути основні складові їх та коротко охарактеризувати кожну з них.

1. *Дієвий бізнес-план.* Оскільки керівник є ключовою особою у господарстві, він несе головну відповідальність за створення бізнес-плану, а також встановлює реалістичні цілі. Бізнес-план включає в себе всі виробничі підрозділи. Кожен спеціаліст повинен надавати всю необхідну інформацію по своєму сектору. Бізнес-план дозволяє планувати майбутні затрати та прибутки господарства та слідкувати за результатами його діяльності. При потребі керівник може покращувати бізнес-план. Контроль над затратами та прибутками господарства відводиться фінансовому відділу, який повинен створити план потоку готівки для уникнення раптових незапланованих витрат. Особливе значення бізнес-плану в тому, що він є необхідним при переговорах з банками для отримання кредиту з нижчою відсотковою ставкою. Частина бізнес-плану охоплює потребу в інвестиціях. При цьому доцільно залучати ті інвестиції, які підвищують прибутковість господарства.

2. *Кадровий потенціал.* Результативність діяльності підприємства залежить від його працівників, які повинні бути кваліфікованими спеціалістами та працювати над досягненням цілей. При цьому управлінці різних секторів господарства, усвідомлюючи свої виробничі цілі, повинні створити план їх досягнення та узгодити його з керівником господарства.

3. *Потреба в кормах.* Зоотехнік несе відповідальність за планування кормів необхідної якості та у відповідних пропорціях. Кормова база планується на рік вперед. В такому випадку корови отримуватимуть оптимальні раціони протягом року. Важливо уникнути зменшення виробництва молока по причині раптової зміни раціону. Зоотехніку слід дотримуватися планування.

Виходячи із спланованих раціонів агроном визначає потребу в кормах. При цьому його задачею є забезпечити господарство необхідною кількістю високоякісних кормів з найменшими виробничими затратами.

4. *Розрахунок раціонів та організація годівлі корів.* Дійні корови, залежно від лактаційного періоду, повинні мати 5 різних раціонів. Додатково розробляються раціони для телиць та не лелів залежно від їх віку та процесу росту. Раціони розраховує зоотехнік, отримавши попередньо розрахунок кормів від агронома. Роздача кормів здійснюється відповідно розрахованих раціонів без їх порушення. Для цього доярки і скотарі отримують інструктаж щодо кількості кормів, яку повинна отримати кожна корова. Створюється робочий графік та графік годівлі. Перед кожною годівлею корми зважуються. Групування корів за лактаційним періодом спрощує процес точної роздачі кормів. Важливо звертати увагу на кількість кормів, яку споживає корова. Якщо вона не все з'їдає, то варто внести зміни в раціон. Вископродуктивній корові потрібно 130 л свіжої води в день. Навіть при збалансованих раціонах, виробничий потенціал корму не використовується на повну потужність, якщо корова не отримує необхідну кількість якісної води.

Всі вищеперераховані заходи здійснюються на фоні постійної модернізації галузі

у господарстві, що передбачає заміну традиційних технологій на принципово нові технологічні процеси й комплексні технологічні системи [3, С. 49].

Отже, дотримання окреслених основних напрямів системи управління дозволить забезпечити ефективне функціонування молочного господарства, що в кінцевому рахунку сприятиме надходженню якісної продукції до споживача.

Список використаних джерел:

1. Гайдуцький П.І. Трансформація аграрного сектору економіки до ринкових умов господарювання / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2015. - №11. – С. 5-13.

2. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П.Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 342 с.

3. Лаврук В.В. Модернізація тваринництва як умова продовольчого забезпечення населення України / В. В. Лаврук // Економіка АПК. – 2016. - №12. – С. 43-50.

УДК 338.436

*К.В. Кренко, магістрант,
Науковий керівник: Д.В. Дячков, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Підприємницькі структури аграрної сфери економіки в процесі своєї діяльності стають учасниками конкурентної боротьби за споживача, а можливість їх ефективного функціонування залежить від здатності комплексного використання конкурентних переваг. Ефективність функціонування аграрного сектора економіки в ринкових умовах значною мірою залежить від конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності і можливості адаптації до змін ринкової ситуації.

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств має характерні особливості пов'язані, з одного боку, зі специфікою сільського господарства як виду економічної діяльності, з іншого, – зі значним рівнем конкуренції у середовищі сільськогосподарських товаровиробників, що є наслідком, значної їх кількості та різноманітності. У загальному вигляді конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може бути визначена як його порівняльна перевага стосовно інших підприємств даної галузі усередині країни і за її межами [1].

Найважливіше значення для досягнення високого рівня конкурентоспроможності мають:

- ефективна організація та висока культура виробництва;
- підприємницька ініціатива;
- рівноправний доступ до ресурсів;
- сприятлива цінова кон'юнктура;
- державна підтримка вітчизняного товаровиробника.

При цьому суттєвого значення набуває врахування регіональних особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств та формування ринку продовольчої продукції. Саме конкурентоспроможність визначає місце та роль сільськогосподарського підприємства у територіальному поділі як в регіоні, так і в

країні та навіть за її межами.

Обов'язковими структурними складовими підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств повинні стати механізми: державні, ринкові і внутрішньогосподарські (рис. 1).

Рис. 1. Механізми формування та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств [2]

Механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств повинні формуватися під дією ринкових відносин при державній підтримці сільськогосподарських товаровиробників і активній соціальній політиці держави. Основною складовою механізму регулювання є методи державного регулювання, під якими потрібно розуміти способи впливу держави через законодавчі, виконавчі органи на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки, з метою створення або забезпечення умов їх діяльності [1, с. 22].

Таким чином, для забезпечення стабільного розвитку сільськогосподарського підприємства та посилення його конкурентоспроможності основними пріоритетами мають бути:

розробка оптимальної програми виробництва основних видів продукції відповідно до вимог ринку і потреб споживачів з урахуванням внутрішніх можливостей використання наявного ресурсного потенціалу, що дозволить оптимізувати отримання прибутків на одиницю залучених у виробництво земель та інших ресурсів;

поглиблення інтеграційний процесів і кооперування діяльності, що забезпечить високий рівень вирішення проблем маркетингової діяльності та матеріально-технічного й технологічного забезпечення виробництва;

розробка власної стратегії розвитку з урахуванням досвіду конкретного підприємства та особливостей його діяльності, реалізація якої забезпечить формування стійкої конкурентної позиції на ринку [3].

Список використаних джерел:

1. Государственное регулирование экономики / [Михасюк И., Мельник А., Крупка

М., Залога З.]. – К.: Атика, Эльга-Н, 2000. – 529 с.

2. Резанович А. Е. / Логика построения стратегии управления персоналом // А. Е. Резанович. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.e-rej.ru/upload/iblock/53a/53a7b2d7df35ccc562841f87ada2953b.pdf>.

3. Хотинской Г. И. Стратегические финансы: от теории к практике : монография / под ред. Г. И. Хотинской, Л. И. Черниковой. – Москва : РУСАЙНС, 2017. – 274 с.

УДК 658.382

*А. Василькова, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: В.В. Боковець, д.е.н., професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Стан професійної захворюваності та її динаміка в Україні протягом багатьох років в основному визначається хронічними формами, що

систематично реєструються у всіх регіонах і галузях народного господарства, у численних професіях, коли працюючі знаходяться під впливом більш ніж 100 різних шкідливих професійних факторів.

Метою даного дослідження є визначення основних чинників які сприяють професійним захворюванням.

Однією із складних соціально-економічних, медичних та гігієнічних проблем сьогодення в Україні є професійні захворювання, адже за даними Держкомстату України, кількість працюючих в основних галузях економіки становить 21,4 млн. осіб, з яких працівників підприємств, установ, організацій – 14,1 млн., тобто близько 30% населення України. За даними інституту праці Національної академії медичних наук України, захворюваність на професійні хвороби склала 13,3 на 100 тис. населення проти 30,1 на 100 тис. населення у країнах Європейського Союзу.

Професійне захворювання – це захворювання, виникнення якого пов'язане з професійною діяльністю та зумовлене дією на організм виключно або переважно факторів виробництва, характерних для конкретної професії. Результатом дії несприятливих факторів виробничого середовища та трудового процесу є виникнення як професійної, так і виробничо зумовленої патології.

Питання охорони праці та здоров'я працівників є найважливішим аспектом політичної діяльності країн Євросоюзу та його стратегією, яка базується на необхідності постійної модернізації системи управління виробничими та професійними ризиками.

Найпоширенішими професійними чинниками, які впливають на організм робітників є:

- хімічні речовини, що широко використовуються для захисту рослин від шкідників та захворювань;
- вібрація та шум, пил рослинного й тваринного походження;
- перенапруження окремих органів і систем, що виникає у відповідь на тривале навантаження на одні і ті самі нервово-м'язові групи;
- біологічні чинники (мікроорганізми) – збудники заразних хвороб, що

передаються від тварини людині.

В Україні узагальнення інформації щодо професійної патології проводиться за розробленим згідно з вимогами Рекомендації національним Переліком професійних захворювань, відповідно до якого всі професійні захворювання об'єднують в такі групи [1, с. 56]:

1. Захворювання, що виникають під впливом хімічних факторів.
2. Захворювання, викликані впливом промислових аерозолів.
3. Захворювання викликані дією фізичних факторів перевантаженням та перенапруженням окремих органів і систем.
4. Захворювання, викликані дією біологічних факторів.
5. Алергічні захворювання.
6. Злоякісні новоутворення (професійний рак).

За останні роки в промислово розвинених країнах відзначалось явне зменшення кількості серйозних травм - в останню чергу через реальний прогрес у справі створення більш безпечних умов праці. Відповідно до міжнародних актів з питань охорони праці національна політика повинна сприяти формуванню безпечного та здорового виробничого середовища. Для її проведення і використовується національна система охорони праці. Ця система повинна містити в собі такі механізми, як законодавчі та нормативно-правові акти, відповідальні органи, а також певні види діяльності: надання тристоронньої і технічної інформації та консультаційних послуг, навчання і професійна підготовка, робота служб охорони та гігієни праці [2, с. 19].

Рівень професійної захворюваності та травматизму безпосередньо залежить від умов праці. Наявність шкідливих і небезпечних факторів виробництва негативно впливає на стан здоров'я працівників, тривалість їх життя та продуктивність праці.

Для характеристики рівня професійної захворюваності використовують такі абсолютні показники:

- чисельність осіб із професійним захворюванням, встановленим уперше;
- поширеність професійної патології серед населення;
- кількість випадків професійних захворювань серед осіб працездатного віку [3, с. 6].

Таким чином, в Україні спостерігається досить нестабільний стан професійної захворюваності. Показник захворювань залишається високим внаслідок формування несприятливих умов праці, у різних галузях економіки залишаються недосконалі технології, використовується застаріле обладнання, машини та механізми перебувають у несправності, неефективно використовуються засоби захисту, порушуються правила охорони праці, режими праці і відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Нагорна А. М. професійна захворюваність: економіко статистичний аспект / А. М. Нагорна, І. О. Колодяжна // Статистика України. – 2016. - №3. – С. 55-59.
2. Горюн Т. Безпека праці як складова розвитку підприємства України / Т. Горюн, Ю. Кугдева// Управління охороною праці. – 2014. – №2. – С. 16-19.
3. Коновалова І. Г. Професійна захворюваність серед працівників підприємств / І. Коновалова, Ю. Кундієв // Український журнал з проблем медицини праці. – 2013. - №1. – С. 5-9.

СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧІ ПОСЛУГИ В ГОТЕЛЬНОЙ СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ

Попит на спортивно-оздоровчі послуги стрімко зростає в зв'язку з популяризацією здорового способу життя, таку тенденцію можна спостерігати в площині останніх п'яти років. Серед підприємств готельного господарства боротьба за клієнта не припиняється і здорова конкуренція створює все більшу різноманітність послуг до яких відносяться і спортивно-оздоровчих послуги, які роблять відпочинок корисним і цікавим. Повністю обладнані спортивні зали та кваліфіковані тренери стаються невід'ємною частиною готельного господарства.

Одним з основних напрямків конкурентних переваг в готельному бізнесі є надання послуг більш високої якості з конкуруючими аналогами. З проведеного аналізу специфіки спортивно-оздоровчих послуг найбільшим попитом користується аеробіка, фітнес, шейпінг. Фізична культура і спорт стають все більш доступні і привабливі громадянам України в следствії чого збільшується попит на спортивно-оздоровчі послуги які надаються готелями різних категорій. Поняття послуга являє собою – діяльність, результат якої споживається в процесі їх надання. Вона становляться собою діяльність індивіда на користь Іншої особини. «Цілеспрямована діяльність, результати якої мають прояв у корисності ефекті». Розібравшись з поняттям послуга, яка була проаналізована раніше можна стверджувати, що поняття спортивно-оздоровчої послуги включає в себе: задоволення специфічних потреб клієнта, оздоровлення та фізичний розвиток, ставлення до послуг фізичної культури і спорту.

Спортивно-оздоровчі послуги є частиною пропонуємого продукту, вони входять в пакет основні послуги, або є частиною додаткових послуг. Як приклад широкого спектру послуг, спортивно-оздоровчих послуг можна навести такий перелік надається послуг: сауна, баня, басейн, більярд, масажний кабінет, солярій, Косметологічний кабінет, Фітнес центр, верхова їзда, настільний теніс і тд.

Основними завданнями спортивно-оздоровчих послуг є поліпшення фізичного і морального стану гостей, розширення спектра послуг, що надаються, збільшення популярності готелю і підвищення якості послуг, що надаються. Незважаючи на те, що Україна завжди мала велику кількість спортсменів вищої майстерності та досягнень спортивною державою її назвати буде дуже не просто, але ринок спортивно-оздоровчих послуг в нашій країні неухильно зростає. Розширення міжнародних зв'язків та розвиток ринку гостьових послуг в світовому співтоваристві розставляє нові акценти і пріоритети в готельному бізнесі і затребуваності послуг, що надаються.

Спортивно-оздоровчих послуг стрімко набирає популярність не тільки в Україні і країнах СНД, а й в усьому світі. Спортивно-оздоровчі послуги стають одними з важливих критеріїв при виборі готелю, що безсумнівно тягне за собою зростання кількості і якості послуг, що надаються. Соціальна значимість спортивно-оздоровчих послуг безсумнівно відіграє важливу роль в перешкод негативних факторів впливу алкоголю і куріння, а також деградації населення України з точки

зору здоров'я і тривалості життя.

Спортивно-оздоровчі послуги як соціальний фактор безсумнівно веде до розвитку Української держави в бік необхідних в даний момент цінностей, таких як підтримка здорового способу життя, повноцінного фізичного і духовного розвитку.

Спортивно-оздоровчі послуги як соціальний фактор є поштовхом до зростання тривалості життя і працездатності населення. Виходячи з цього можна зробити висновок, що спортивно-оздоровчі послуги мають не тільки економічне обґрунтованість с точки зору зростання прибутку, але й велику соціальну значимість. Якщо розглянути спортивно-оздоровчі послуги з економічної точки зору то, як нам відомо із законів економіки попит народжує пропозицію, яке в свою чергу представники готельної сфери бізнесу намагаються зробити максимально конкурентоспроможним. Здорова конкуренція в готельній сфері бізнесу та зростання популяризації здорового способу життя є основними факторами зростання спортивно-оздоровчих послуг.

Тому з якої сторони не підійти до питання спортивно-оздоровчих послуг вони без сумнівів є корисними як для готельного бізнесу з позиції його керуючого, так і для населення України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Архіпов В.В., Іванникова Т.В., Архіпова А.В. Ресторанна справа: Асортимент, технологія і управління якістю продукції в сучасному ресторані: Навчальний посібник. - К.: Фірма "ІНКОС", Центр навчальної літератури, 2007. - 382 с.
2. Борисова Ю.Н. и др. Менеджмент гостиничного и ресторанного обслуживания. - М.: РИБ "Турист", 1997.
3. Бородин В.В, ресторанно-гостиничный бизнес: учет, налоги, маркетинг, менеджмент. , 2001. – 165с.
4. Гостиничный и туристический бизнес / Под ред. А.Д. Чуд-новского. - М.: ЭКМОС, 1999. - 352 с.
5. Кабушкин Н. И., Бондаренко Г. А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: Учебник. - Минск: Новое знание, 2003. - 368 с.

УДК 351.711

*А.В. Гаврилюк, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: В.В. Боковець, д.е.н., професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ОХОРОНА ПРАЦІ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Туризм у період сьогодення вважається найбільш ефективною та перспективною галуззю економіки багатьох країн світу у тому числі і України. Він сприяє диверсифікації економіки, заохочує приплив інвестицій, пришвидшує розвиток експортного потенціалу, залучення до міжнародної діяльності суміжних галузей економіки. Крім того сфера туристичного бізнесу відіграє вагомий роль у створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, зростанні доходів населення і підвищенні добробуту нації [2, с. 464]. Вплив туризму на економічний розвиток проявляється й у підвищенні ділової активності, збільшенні обсягів виробництва та реалізації товарів і послуг завдяки зростанню платоспроможного

попиту.

За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму, прямий внесок туризму у ВВП 2015 р. становив 28,4 млрд грн (1,9% ВВП). У 2016 р. цей показник дорівнював 28,1 млрд грн, тобто зменшився на 1%. За прогнозами Всесвітньої ради з подорожей і туризму, до 2025 р. прямий внесок туризму у ВВП зросте на 4,1% річних, до 42,0 млрд грн (1,8% ВВП). Ці показники свідчать про те, що туризм відіграє не абияку роль в економічному житті країн [7].

У зв'язку з цим актуальним залишається питання гарантування безпеки не тільки для відпочиваючих, але й для робочого персоналу в туристичній сфері, індустрії гостинності та суміжних із цими галузями сфер діяльності (торгівля, пасажирське перевезення тощо).

Безпека туристичного бізнесу цікавить і до сьогоднішнього часу велику кількість науковців, у зв'язку з тим що ця галузь не лише вважається прибутковою але й не менше цікавою. Серед науковців, які оприлюднили свої праці за тематикою, що безпосередньо стосується питань безпеки життєдіяльності в туризмі та зокрема у готельному господарстві, доцільно назвати П. С. Атаманчук, В. Г. Банька, О. В. Іванову, Т. В. Капліну, Ю. О. Карягіна, В. М. Козинця, М. П. Мальську, В. В. Мендерецького, Г. Б. Муніна, О. П. Панчук, С. І. Роглева, О. Г. Чорну та багато інших.

Науковці визначають, що безпека життєдіяльності в сфері туристичного бізнесу – галузь наукових знань певної сфери про попередження, захист та організацію ліквідації наслідків великих соціальних, природних, технологічних катастроф, конфліктних ситуацій, ризиків і забезпечення прав націй, особистості на життя [1, с. 276].

В нашій державі діє Закон України «Про туризм», що передбачає систему забезпечення безпеки туристів та порядок продажу туристичних послуг, враховуючи розгляд будь-яких ризиків, що можуть спричинити несприятливі наслідки і завдати шкоди здоров'ю туриста та його майну. Спираючись на закон України безпека в галузі туризму – сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стани забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави в галузі туризму [6, с. 752].

Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України. Проте в нашій країні, не завжди всі дотримуються законів, та діють згідно правил. У сфері туристичного бізнесу часто виникають непередбачувані ситуації, які породжують небезпеку для життя населення [3, с. 224].

Надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюють спеціалізовані державні, комунальні та приватні служби, а також рятувальні команди, що утворюються відповідно до законодавства. Організацію рятувальних команд і порядок здійснення рятувальних заходів визначає Кабінет Міністрів України.

Для ефективної організації безпеки життєдіяльності в туристичній галузі, в індустрії гостинності, зокрема на підприємствах готельного господарства, необхідно розробляти системні та комплексні заходи як превентивного (попереджувального) характеру, так і за умов загрозливих наслідків від факту порушення правил безпеки або надзвичайних ситуацій з урахуванням будь-яких видів загроз (природного, екологічного, техногенного або іншого характеру), враховуючи важливість

людського чинника.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук П.С. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / П.С. Атаманчук, В.В.Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна. – К.: ЦУЛ, 2011. – С. 276.
2. Гринів Л.С. Національна економіка : навч. посіб. / Л.С. Гринів, М.В. Кічурчак. – Львів : Магнолія-2006, 2012. – С. 464.
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. / Л.П. Дядечко. – К. : Центр учбової л-ри, 2015. – С. 224.
4. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму: навч. посіб. / В.М. Козинець. – К.: Кондор, 2016. – С. 576.
5. Мальська М.П. Економіка туризму: теорія та практика : підручник / М.П. Мальська, М.Й. Рутинський, С.В. Білоус. – К. : ЦУЛ, 2014. – С. 544.
6. Філіпчук Г.Г. Словник термінів з питань екології та безпеки життя і діяльності: навч. посіб. / Г.Г. Філіпчук. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 752.
7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.urkstat.gov.ua>

УДК 338.32 : 65.012.32

*А.О. Гарькун, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Шовкун Л.В., к.е.н. доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

Перехід до ринкової економіки, докорінні зміни виробничих відносин, інтеграція народного господарства країни до світової економіки зумовлюють необхідність перебудови методологічних та організаційних принципів постановки обліку та системи показників в Україні. Операційний менеджмент займається розробкою організаційних систем, що забезпечують максимально ефективне використання основних ресурсів виробничого процесу з досягненням основних цілей та з метою отримання максимального ефекту[1].

Зміни в економіці вимагають удосконалення обліку робочих місць, у першу чергу в напрямку забезпечення повної та достовірної інформації про їх кількість.

Визначення та облік робочих місць є складовими частинами комплексу робіт з організації інформаційної бази з метою створення банку робочих місць, формування ринку вільних робочих місць, здійснення державної політики соціального захисту від безробіття.

Робоче місце – це зона трудової діяльності робітника, або групи робітників, оснащена всім необхідним для успішного здійснення роботи. Водночас це первинна ланка виробничої структури підприємства, яка може функціонувати відносно самостійно [2].

Робоче місце має робочу, основну і допоміжну зони. В основній зоні, яка обмежена досяжністю рук людини в горизонтальній і вертикальній площинах, розміщуються засоби праці, що постійно використовуються в роботі. У допоміжній зоні розміщуються предмети, котрі застосовуються рідко.

Робоче місце є основною первиною ланкою виробництва. Стан робочих місць, їх

організація безпосередньо визначають рівень організації праці на підприємстві. Під організацією робочого місця розуміють його спеціалізацію, планування, оснащення й обслуговування. Під оснащенням робочого місця розуміють забезпечення його усіма необхідними засобами, за допомогою яких можливо створити працівникові умови для ефективного виконання професійних обов'язків. Типовими видами оснащення є: основне технологічне обладнання, допоміжне обладнання, технологічне та організаційне оснащення. Основні принципи обслуговування робочих місць: системність, комплексність, плановість, попереджувальність, своєчасність, надійність, оперативність, економічність. Функції обслуговування – це вид діяльності визначеної групи обслуговуючих робітників, які відокремлені за ознакою технологічної однаковості робіт, що виконуються: налагоджна, контрольна, інструментальна, ремонтна, транспортна, складська тощо. Обслуговування робочих місць може здійснюватися однією з трьох форм: чергова, планово-попереджувальна, стандартна [5, с 26].

Робочі місця в галузях економіки класифікуються за такими основними ознаками:

1. За належністю:

1) власні робочі місця підприємства – ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі цього ж підприємства;

2) орендовані даним підприємством робочі місця – ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі інших підприємств і які мають укомплектовуватися робітниками даного підприємства;

3) орендовані у даного підприємства робочі місця – ті, в яких відповідні їм основні фонди знаходяться на балансі цього підприємства і які укомплектовані робітниками інших підприємств;

4) робочі місця надомників – робоче місце таких працівників співпадає територіально з місцем їх мешкання.

2. За укомплектованістю:

1) діючі робочі місця – забезпечені сировиною та матеріалами, на яких робітники виконують передбачені виробничим завданням роботи, послуги або встановлені функції;

2) вакантні робочі місця – забезпечені сировиною і матеріалами, на яких передбачено виконання встановлених робіт, але які не використовуються через неуккомплектованість робітниками;

3) резервні робочі місця – наявність яких передбачена нормативами і обумовлена особливостями окремих галузей та виробництв: сезонною потребою виконання окремих видів робіт, нерівномірністю знаходження сировини, наявністю пікових навантажень, зміною номенклатури, асортименту продукції та інше;

4) зайві робочі місця – на яких не передбачені обсяги робіт, які не є необхідними підприємству чи організації для нормального функціонування і можуть бути без збитку для підприємства ліквідовані.

3. За ступенем механізації: автоматизовані, механізовані, ручної праці.

Також за ступенем механізації робочі місця класифікуються відповідно до професії робітника, яка необхідна на даному робочому місці:

1) робітники, які працюють на автоматах, автоматизованих агрегатах, установках та апаратах;

2) робітники, які виконують роботу механізованим способом за допомогою машин, верстатів, механізмів;

- 3) робітники ручної праці не при машинах і механізмах;
 - 4) робітники ручної праці по налагодженню та ремонту машин і механізмів.
4. За строком дії: постійні; сезонні; тимчасові [4].

В іншій методичній літературі, та, подекуди, і на практиці, можуть використовуватися й інші критерії класифікації робочих місць (їх організації). Зокрема, вони можуть розподілятися на:

- 1) прості – якщо на ньому один працівник обслуговує один агрегат;
- 2) багатостатні – організовується, коли один працівник обслуговує одночасно декілька агрегатів. Наприклад, такий тип робочих місць поширений в текстильній промисловості й машинобудуванні;
- 3) колективні – коли один агрегат обслуговується декількома працівниками;
- 4) стаціонарні – такі, що є «нерухомими», тобто розташовуються на закріпленій виробничій площі і оснащуються стаціонарними засобами праці: машинами, механізмами, інструментом. У цьому випадку предмети праці подаються безпосередньо до робочого місця і забираються після їх обробки;
- 5) рухомі (мобільні) – не мають закріплених за ними виробничих площ і вони самі просуваються до місця розташування предметів праці. Багато робочих місць пересуваються спільно з предметами праці – автомобілі, потяги та інші транспортні засоби;
- 6) просторові – не пов'язані з певною галуззю економіки, видами продукції або засобами праці. Це, наприклад, геологорозвідка, прибирання приміщень, випас худоби тощо. При виконанні своїх обов'язків працівник має не фіксоване робоче місце, а обкреслений простір.
- 7) вільні – можуть знаходитися у будь-якій точці території підприємства, яку використовує працівник [3].

Крім того, можна класифікувати робочі місця і за часом знаходження працівника на них: постійні та непостійні.

Також останнім часом значного розповсюдження набувають так звані «віртуальні (віддалені) робочі місця», які забезпечують можливість відповідним працівникам (які застосовують у своїй роботі комп'ютер і відповідні програмні засоби) працювати у будь-який час доби з будь-якого місця планети. Таке робоче місце для підприємства є повноцінною альтернативою придбання й налаштуванню комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, характеризується гарантованою продуктивністю відповідного устаткування, і дозволяє підприємству заощадити значну кількість часових та фінансових ресурсів, а також забезпечити високу ефективність його бізнес-процесів [6].

Високий організаційний ефект від колективної діяльності можуть забезпечити: узгодження цілей і засобів діяльності учасників, синхронізація їхніх зусиль, правильний підбір і розстановка кадрів, диспетчеризація і комп'ютеризація виробництва, підвищення кваліфікації працівників з питань раціональної організації праці тощо [7].

Модернізація системи економічних відносин у країні відповідно до умов сучасної економіки – це, по-суті, перехід до нової культури господарювання, який вимагає підвищення кваліфікації кадрів та збільшення долі вартості трудових ресурсів у структурі ресурсного потенціалу [8].

Список використаних джерел:

1. Фесенко А.С. Критерії удосконалення операційного менеджменту в

сільськогосподарському підприємстві / М.С. Пономарьова, А.С. Фесенко // Міжнародна науково-практична конференція «Економічні, екологічні та соціальні проблеми розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації. – Х.: ХНАУ : 4 – 5 листопада 2015 р. С. 145-147.

2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

3. Гевко, І. Б. Операційний менеджмент : навч. посіб. / І. Б. Гевко. – К. : Кондор, 2005. – 228 с.

4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально – трудові відносини: Підручник / О.А. Грішнова – К.: Знання, 2004. – 535 с.

5. Ткачова С. С. Операційний менеджмент: навч. посіб. / С.С. Ткачова, Т.П. Іванова; Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі. – Харків: ХДУХТ, 2009. – 238 с.

6. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. Посібник / Г.Т. Завіновська – К.: КНЕУ, 2000. – 200 с.

7. Шовкун Л. В. Особливості організації праці апарату управління сільськогосподарських підприємств / Л. В. Шовкун, О. М. Савельєва // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 211-220. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2014_4_30.

8. Шовкун Л.В. Вплив системи управління на ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Л.В. Шовкун // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. № 2, 2017 р. С. 139-148.

УДК 65.012

*Д.В. Ішакова, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Л.В. Шовкун, к.е.н. доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Роль і значення якості продукції постійно зростає під впливом потреб споживачів та технології виробництва, які постійно змінюються. У сучасних умовах глобалізації серед безлічі проблем, пов'язаних із нормальним розвитком підприємства та організації, головною і вирішальною є проблема якості сировини, матеріалів, товарів та послуг. На етапі стрімкого розвитку суспільства в найкращому становищі опиняться ті підприємства, що зможуть забезпечити не тільки найвищу продуктивність праці, а й високу якість, новизну та конкурентоспроможність продукції.

Відомо, що порушення вимог до якості продукції, що випускається, призводить до збільшення витрат виробництва та споживання, але вся продукція, що виготовляється, підлягає контролю якості. Контроль якості продукції передбачає вимір кількісних, якісних характеристик властивостей продукції [4].

Мета контролю якості полягає у своєчасному запобіганні можливому порушенню вимог до якості та забезпеченні заданого рівня якості продукції за мінімальних витрат на її виробництво.

Завданнями контролю якості є: встановлення відповідності продукції та процесів

вимогам нормативно-технічної документації, зразкам-еталонам; інформація про перебіг виробничого процесу та підтримання його стабільності; захист підприємства від постачань недоброякісних матеріалів, енергоносіїв та ін.; виявлення дефектної продукції на можливо ранніх етапах; запобігання випуску недоброякісної продукції [1].

Компонентами зовнішнього середовища системи контролю якості продукції на рівні підприємства є результати маркетингових досліджень, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, сировина, матеріали, комплектуючі вироби, параметри організаційно-технічного рівня виробництва та системи менеджменту.

Показники якості продукту формуються в нормативах на стадії маркетингу, уточнюються в конструкторській документації на стадії науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, матеріалізуються на стадії виробництва, використовуються (реалізуються) на стадії експлуатації.

Матеріалізація показників якості фіксується технічним контролем, який є елементом системи управління якістю на підприємстві. Він як складова виробничого процесу об'єднує в комплекс взаємопов'язані контрольні операції, що передбачені технологічним процесом. Контрольні операції проектуються та нормуються в процесі розроблення технологічного процесу та заносяться до технологічної карти. Для складних контрольних операцій створюються карти контролю.

Технічний контроль являє собою перевірку відповідності продукції або процесу, всіх виробничих умов та чинників, від яких залежить якість продукції, установленим техніко-технологічним вимогам до якості продукції на всіх стадіях її виготовлення.

Мета технічного контролю якості на підприємстві полягає в забезпеченні випуску високоякісної і комплектної продукції згідно з чинними стандартами і технічними умовами. Вимоги до організації технічного контролю якості: профілактичність – запобігання браку; точність і об'єктивність; економічність; участь усіх працюючих у контрольних функціях.

Об'єктами технічного контролю є всі складові процесу виробництва: предмети праці, засоби праці, технологічні процеси, праця виконавців, умови праці. До предметів праці, якість яких контролюється, належать сировина і матеріали, паливо, енергія, напівфабрикати, деталі, складальні одиниці (вузли), готова продукція, конструкторська та технологічна документація. Засоби праці, що підлягають контролю, – це устаткування, технологічне оснащення, інструмент, виробничі системи, контрольна апаратура, прилади та пристрої [3].

Зараз все більшою мірою спостерігається перехід до застосування наукових методів оцінювання якості продукції, до масової механізації і автоматизації контролю якості за допомогою комп'ютерів. До них відносяться, насамперед, методи контролю, що не руйнують продукції: використання ізотопів, рентгеноскопії, гамма-променів, ультразвуку, лазерних установок, барвних речовин і т. п. Окремі фірми витрачають на такі цілі до 12 % усього обсягу виробничих затрат [2].

Контроль технологічних процесів передбачає перевірку відповідності їх здійснення технологічним картам, а також охоплює процеси створення конструкторської, технологічної та іншої документації. Контроль праці виконавців полягає в перевірці й оцінюванні якості результатів праці конструкторів, технологів, операторів, робітників. Контроль умов праці перевіряє дотримання психофізіологічних та гігієнічних норм, параметрів техніки безпеки, режимів праці і відпочинку, організації і обслуговування робочого місця та ін.

На підприємствах залежно від організаційно-технологічних умов виробництва продукції (послуг) розробляється і функціонує система технічного контролю якості. Більшість контрольних операцій виконується безпосередньо робітниками на робочих місцях під час здійснення виробничих операцій. Такі контрольні операції є допоміжними до основних технологічних операцій. З метою забезпечення виготовлення продукції відповідно до вимог конструкторсько-технологічної документації та запобігання втратам і збільшенню витрат у процесі виробництва окремі контрольні операції покладаються на наладчиків, бригадирів, майстрів та спеціальний персонал – робітників відділу (бюро) технічного контролю якості підприємства [5].

До основних функцій відділу технічного контролю належать: контроль сировини, матеріалів, напівфабрикатів, палива, що надходять на підприємство зі сторони; контроль стану устаткування та технологічного оснащення; контроль виконання технологічного процесу на всіх стадіях виготовлення продукції; контроль якості готової продукції; запобігання, виявлення і облік браку; установлення причин браку, розроблення заходів з його усунення та поліпшення якості продукції. Структура відділу технічного контролю може складатися з бюро, груп або виконавців (залежно від розмірів підприємства), які виконують відповідні функції: технічного прийняття матеріалів, напівфабрикатів, готових виробів та комплектуючих, що надходять від постачальників; цехового контролю; контролю знарядь праці; випробування та здавання готової продукції; обліку та аналізу браку [3].

Сьогодні в Україні споживач задовольняється лише тим, до чого він має доступ. Вимоги щодо якості різко знижені. «Природний» регулятор і критерій оцінки якості – попит і пріоритет покупців – припиняють «працювати», впливати на виробництво, маючи на меті підтримання мінімально потрібної якості для реалізації продукції. Якість потребує значних зусиль і витрат щодо своєчасного оновлення технічної бази виробництва та його об'єктів. Але якщо продукція, виготовлена як-небудь, все ж таки розкуповується, у виробника зникає стимул робити, «зайві» зусилля.

В умовах конкурентного ринку діяльність будь-якої господарської одиниці обов'язково підлягає подвійному контролю. Зовнішній контроль проводиться конкурентами, але не безпосередньо, а через якісні результати ринкової діяльності. Об'єктивну оцінку цієї діяльності дають врешті-решт покупці (споживачі). Такого роду контроль коштує суспільству мінімальних витрат, він не тільки створює умови для забезпечення покупця товарами необхідної якості, а й сприяє виконанню цього у визначений строк. Це важлива динамічна сила, яка постійно підштовхує виробника до скорочення витрат виробництва та зниження цін, розширення виробництва та збуту. Конкуренція – найефективніший і найдешевший метод економічного контролю, який не має собі рівних в боротьбі за покупця та в покращенні якості продукції [2]. Перспективним варіантом для окремих сільськогосподарських підприємств, пропонується спеціалізація на товарах, що не мають аналогів на певному географічному сегменті ринку, до них можна віднести органічне землеробство, утримання малопоширених видів худоби. За таких умов вони зможуть зайняти свою гідну «нішу» на аграрному ринку та закріпитися на цьому [6].

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2015. – 783 с.
2. Пономарьова М.С. Особливості становлення аграрних перетворень та

ринкових зрушень / М.С. Пономарьова, Загорська Ю.В., Чернега І.І. // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. – 2014. – № 3 (35). – С. 6–12. 218 с.

3. Васильков В. Г. Організація виробництва: навч. посібник / Васильков В. Г. – К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.

4. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.

5. Продовольча безпека і місце України на світовому ринку продовольства : матеріали міжнар. наук.-практ. Конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Екологізація сталого розвитку і ноосферна перспектива інформаційного суспільства», 2-4 жовтня 2013 р. – Харків : ХНАУ, 2013.

6. Шовкун Л. В. Вплив системи управління на ефективність використання ресурсного потенціалу с/г підприємств // Л. В. Шовкун / Вісник ХНАУ. Серія: «Економічні науки». – Х.: ХНАУ, 2017. – №2. – С. 139 – 148.

УДК 351.711

*К.А. Ліпковська, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: В.В. Боковець, д.е.н., професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ОХОРОНА ПРАЦІ У СФЕРІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У період сьогодення практично третя частина населення нашої планети не може уявити свого життя без подорожей. Туризм без сумніву, у сучасному світі, посідає третє місце за обсягами доходів з-поміж провідних галузей світової економіки. Галузь туризму вважається невід'ємною складовою економіки більшості країн, у тому числі й України. На її частку припадає до 10 % світового валового національного продукту, 11 % світових споживчих витрат. Кількість туристських поїздок в усьому світі налічує до 600 млн, і за прогнозами Всесвітньої туристської організації (ВТО) може досягнути 937 млн.[5]

Туристичні послуги базуються на принципах сучасної гостинності, що підвищує значення у розвитку вітчизняної готельної індустрії, а також висуває значні вимоги до забезпечення безпеки як працівників, так і відпочивальників, в готельно-ресторанному комплексі.

На сьогоднішній день на перше та головне місце посідає проблема охорони праці та безпеки життєдіяльності, а саме питання стану умов праці. Від умов праці, зокрема від того, наскільки санітарно-гігієнічний стан виробничого середовища приміщення відповідає її фізіологічним потребам, значною мірою залежить здоров'я і працездатність людини, її ставлення до роботи і сам результат праці [4, с.608].

Питання забезпечення безпеки у готельно-ресторанному комплексі цікавило багатьох науковців у різних сферах діяльності. Розгляд таких актуальних завдань, як значення держави у правовому забезпеченні функціонування об'єктів готельно-ресторанного комплексу, питання профілактики травматизму, проблем виробничої санітарії і пожежної безпеки до влаштування і утримання територій, приміщень, будівель і споруд, систем водопостачання, каналізації, освітлення, електробезпеки тощо представлені у наукових публікаціях Ю. О. Карягіна, В. А. Квартальнова, Х. Й. Роглева, А. Д. Романова, Л. І. Нечаюка, В. М. Козинець, В. Г. Банько та багато

інших.

Готельно-ресторанний бізнес вважається комплексом місць відпочинку та великого скупчення людей у цих. Керівництво готельного комплексу завжди має брати на себе обов'язок не лише забезпечити затишне проживання і гарантії доброго відпочинку, але і гарантію безпеки людей, що проживають та працюють у ньому, їхнього життя, здоров'я, майна тощо. Це є причиною необхідності ретельного контролю у сфері безпеки відповідних закладів. Сучасні готельно-ресторанні комплекси забезпечені великою кількістю різноманітного оснащення та майна. У даних приміщеннях працює велика кількість обслуговуючого персоналу, відбувається постійна зміна проживаючих [2, с. 576]. Саме тому питанням охорони праці та техніки безпеки в готельно-ресторанних комплексах необхідно приділяти велику увагу.

Здійснення охорони праці в готельно-ресторанних комплексах регулюється відповідно до Законів України "Про охорону праці", "Про пожежну безпеку", "Про споживчу кооперацію", "Про туризм", "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення" та чинних положень про службу охорони праці і службу пожежної безпеки.

Керівництво яке здійснює контроль за роботою з охорони та безпеки праці в готелях та ресторанных комплексах виконує директор (роботодавець). Керівництво несе як моральну та юридичну відповідальність щодо охорони праці для роботодавців, окрім того важливим є рентабельність підприємства, одержання максимального прибутку, зменшення витрат на пільги та компенсації за роботу в шкідливих умовах, штрафні санкції, зменшення розміру страхових тарифів. Ці причини спонукають власника активізувати роботу з охорони праці на підприємстві [3, с. 132].

Основними важелями працезахоронної політики підприємств є: економічні методи (штрафи, пільги та компенсації, відшкодування, страхові тарифи), соціально-психологічні заходи (навчання, інструктажі, стажування, підвищення кваліфікації), правова відповідальність (матеріальна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна). Система управління охороною праці (СУОП) – це сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, планомірну діяльність щодо здійснення завдань і функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці [1, с. 367]. Очевидно, що людина працює краще, коли робота їй подобається і вона досягає поставленої мети. Оптимальні умови праці, уважне ставлення до підлеглих і взаємодопомога сприяють підвищенню ефективності праці і зниженню витрат. При цьому необхідно розуміти, що людина її життя та здоров'я є найвищою цінністю підприємства. На першому місці повинен стояти пріоритет життя та здоров'я працівника перед будь-якими результатами праці.

Список використаних джерел:

1. Гогіташвілі Г.Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посібн. / Г.Г. Гогіташвілі, Є.Т. Карчевські, В.М. Лапін. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – С. 367.
2. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : навч. посібн. / В.М. Козинець. – К. : Вид-во "Кондор", 2006. – С. 576.
3. Клочков А. КРІ и мотивация персонала : полный сборник практических

инструментов, 2010. – С. 132.

4. Михайліченко Г.І. Інноваційний розвиток туризму : монографія / Г.І. Михайліченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – С. 608.

5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ukrstat.gov.ua>. – Офіційний сайт.

УДК 338.32 : 65.012

*О.Є. Постнікова, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Л.В. Шовкун, к.е.н. доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ПРОЕКТУВАННЯ РОБІТ І НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Для забезпечення високої ефективності виробництва, що є основою конкурентоздатності підприємництва в ринкових умовах, вкрай важливо оптимізувати витрачання всіх видів задіяних ресурсів: живої та уречевленої праці (сировини, матеріалів, енергії, обладнання тощо). Першим кроком на шляху до оптимізації витрачання ресурсів є проектування робіт та нормування праці, тобто науково обґрунтоване визначення кількості ресурсів, об'єктивно необхідних для ефективного підприємництва за наявного рівня розвитку продуктивних сил. Сільське господарство має великий економічний потенціал, насамперед значний обсяг діючих фондів. Тому поліпшення використання їх є одним з найважливіших завдань, розв'язання якого сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва [1].

Поняття "робота" включає в себе змістовну і організаційну сторону виконання індивідом, групою або організацією в цілому тієї чи іншої діяльності. Змістова сторона відповідає на питання, що слід робити, а організаційна дає відповідь на питання: як робити і кому слід (права і відповідальність) робити. Виділення і опис тієї чи іншої ділянки роботи називається проектуванням роботи [2].

На кожному підприємстві норми праці використовуються у процесі здійснення планово-організаційних розрахунків, внутрішньозаводського й цехового оперативного планування. За допомогою норм складаються бізнес-плани підприємств, плануються обсяги виробництва цехів і дільниць, розраховується завантаження устаткування й робочих місць [3].

Важливими параметрами роботи є масштаб і складність роботи. Масштаб роботи пов'язаний з змістовною стороною роботи і являє собою кількість завдань або операцій, яку повинен виконати відповідальний за цю роботу працівник. Складність роботи носить переважно якісний характер і відображає ступінь самостійності у прийнятті рішень і ступінь володіння процесом. Дані параметри роблять одну роботу відмінною від іншої в рамках однієї і тієї ж або різних організацій. Під відносинами по роботі при її проектуванні розуміється встановлення міжособистісних зв'язків між виконавцем роботи та іншими працівниками як з приводу самої роботи, так і у зв'язку з іншими видами робіт в організації [2].

Виділяють такі моделі проектування роботи:

Модель "побудова роботи" включає в себе визначення на основі тейлоровської системи вивчення рухів і часу наступних елементів проекрованої роботи:

передбачувані для виконання операції; використовувані методи, час і місце роботи; показники виконання роботи і взаємовідношення між людиною і машиною. Таким чином, в основу побудови роботи закладено спеціалізація і ефективність виконання роботи.

Модель "розширення масштабу роботи" виходить з того, що розширюється кількість операцій або завдань, що виконуються працівником.

"Ротація роботи" полягає в переміщенні працівника з однієї роботи на іншу і відповідно надання йому можливості виконувати більш різноманітні функції.

"Збагачення роботи" означає додавання до виконуваної індивідом роботи функцій або завдань, що дозволяють підвищити відповідальність виконавця за планування, організацію, контроль і оцінку своєї власної роботи.

Модель "соціотехнічної системи", підкреслюючи важливість ролі технології в проектуванні і перепроєктуванні роботи, на відміну від моделі збагачення характеристик роботи, концентрує увагу на груповій роботі (звідси її приставка - "соціо") [6].

Вибір моделі проектування роботи є досить складним. Керівники, яких більше хвилює виробництво і його ефективність, концентруються на моделях побудови роботи, розширення масштабу роботи і ротації роботи. Ті керівники, для яких важливо поліпшити і якість життя на роботі, і організаційну ефективність, воліють моделі збагачення роботи і соціотехнічну модель.

Також, головним чинником на шляху до оптимізації витрачання ресурсів є нормування праці. Згідно з КЗпП «Про працю» норми праці – це норми виробітку, часу, обслуговування, чисельності – встановлюються для працівників відповідно до досягнутого рівня техніки, технології, організації виробництва і праці [4].

Зміст роботи з нормування праці на підприємстві включає: аналіз виробничого процесу; поділ його на частини; вибір оптимального варіанта технології й організації праці; проектування режимів роботи обладнання, прийомів і методів роботи, систем обслуговування робочих місць, режимів праці і відпочинку; розрахунок норм згідно з особливостями технологічного і трудового процесів; їх впровадження і подальше коректування у зв'язку зі зміною організаційно-технічних умов трудової діяльності [5].

Суттєво важливою є наукова обґрунтованість норм. Норма встановлює саме необхідні витрати та результати праці. Наукове обґрунтування норм вимагає врахування технічних і технологічних можливостей виробництва, особливостей застосовуваних предметів праці, використання прогресивних форм, прийомів і методів роботи, фізіологічно виправдану інтенсивність і нормальні умови праці. Тобто норми праці повинні відповідати найефективнішим для умов конкретної ділянки роботи варіантам технологічного процесу, організації праці, виробництва і управління. Норми праці повинні відображати найефективніший варіант використання наявних трудових і матеріальних ресурсів, вони фіксують досягнутий рівень техніко-технологічної і організаційної досконалості на підприємстві й для цих умов встановлюють міру праці. Норми праці завершують процес встановлення певної системи організації праці і стають вихідним пунктом для її подальшого вдосконалення. Удосконалення проектування робіт і нормування праці як і самої операційної системи у сільськогосподарських підприємствах передбачає систему заходів, спрямованих на забезпечення виконання договірних зобов'язань по реалізації продукції, а також створення необхідних фондів для

внутрішньогосподарського використання [7].

Список використаних джерел:

1. Шовкун Л.В. Вплив системи управління на ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Л.В. Шовкун // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. № 2, 2017 р. С. 139-148.

2. Гевко І. Б. Операційний менеджмент: Навч. посіб. / І. Б. Генко – К.: Кондор, 2005. – 228 с.

3. Пономарьова М. С. Організація нормування та оплати праці в сільськогосподарському підприємстві / М. С. Пономарьова, М. Є. Кузіна // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 6. С. 216-223.

4. Про праці: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII/ Верховна Рада України. – Режим доступу: [http://zakon/rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).

5. Школа І. М.: Операційний менеджмент. Практикум. І. М. Школа, О. В Михайловська - Чернівці: Книги - ХХІ, 2008 - 374 с.

6. Яременко О. Л. Операционный менеджмент./О. Л. Яременко, А. М. Сумец. – Х.: Фолио, 2002. – 231 с.

7. Пономарьова М.С. Удосконалення операційного менеджменту в сільськогосподарському підприємстві в умовах зростання його конкурентостійкості / А.С. Фесенко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. № 2, 2017 р. С. 99-110.

УДК 65.012

*О.О. Пігур, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Л.В. Шовкун, к.е.н. доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

СТРАТЕГІЧНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИРІШУЮТЬСЯ В ОПЕРАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Операційний менеджмент являється сферою діяльності, в якій наука управління людьми поєднується з різними способами використання новітніх технологій. Основна його мета полягає в розробці та використанні максимально ефективних методів та інструментів створення благ для забезпечення споживачів якісною продукцією та послугами.

Операційний менеджмент є однією із складових частин управління діяльністю підприємств. В останні роки операційний менеджмент зазнав значних змін та в теперішній час набув великого значення для бізнесу. Сучасні вимоги до оновлення бізнесу, підвищення якості продукції, швидко змінюючихся умов конкуренції та забезпечуючих процесів, а також спільний погляд на проблеми управління свідчать про те, що правильне управління операціями є необхідною умовою для успішної роботи та виживання будь-якої фірми. Це значить, що вивчення стратегії та функцій виробничого (операційного) менеджменту є невід'ємною частиною якісного навчання у сфері бізнесу.

Мета операційного менеджменту створити форму ефективної системи керування операціями у виробництві, сервісі. Поєднання в одне ціле основних

чинників і аспектів діяльності підприємства – фінансових, організаційних, ринкових, технологічних потребує, щоб цей процес здійснювався на міцній базі раціонального керування операціями [1].

Рішення з виробництва приймаються в контексті загального функціонування підприємства в залежності від місця і ролі підприємства на ринку і прийнятих корпоративної та базової стратегій. Операційна стратегія виражається в прийнятті рішень, пов'язаних з розробкою виробничого процесу й інфраструктури, необхідної для його підтримки. Розробка процесу полягає у виборі придатної технології, складанні тимчасового графіка процесу, визначенні товарно-матеріальних запасів, а також способу розміщення даного процесу. Рішення, пов'язані з інфраструктурою, стосуються систем планування і управління, способів забезпечення якості і контролю якості, структури оплати праці й організації виробничої функції підприємства. Усі прийняті на виробничому рівні рішення пропонується розглядати на двох рівнях – стратегічному і тактичному. Рішення, прийняті на стратегічному рівні, і методи, що для цього пропонується використовувати, дають можливість враховувати загальні внутрішні і зовнішні чинники та вимоги до виробничих та операційних систем. Методи, які використовуються для реалізації тактичних рішень, звернені на пошук ефективних рішень у рамках виробничих та операційних систем [2].

Стратегічні рішення, прийняття яких вимагає операційна стратегія:

1. Рішення з виробничих потужностей.
2. Вертикальна інтеграція.
3. Технологічні процеси.
4. Масштаб виробництва традиційних продуктів.
5. Масштаб виробництва нових продуктів.
6. Використання виробничого персоналу.
7. Управління якістю виробництва.
8. Виробнича інфраструктура.
9. Взаємини з постачальниками та іншими партнерами.
10. Розподіл готової продукції.
11. Управління виробництвом або операціями [3].

За підходом В.Козловського та його співавторів операційний менеджмент спроможний розробити наступні стратегії:

1. Стратегія товару.
2. Стратегія процесу.
3. Стратегія вибору місця розташування.
4. Стратегія розміщення.
5. Стратегія людських ресурсів.
6. Стратегія постачання.

Найбільш важливі стратегічні рішення приймаються на рівні стратегії товару і стратегії процесу. Дійсно, що може бути важливіше для виробника в ринкових умовах, чим вибір товару, сервісних послуг, складання супровідних документів і перехід до виробництва. Стратегія процесів розглядає як типи 18 виробництва, так і операційні процеси.

Тактичні рішення операційного менеджменту включають тактику агрегатного планування, управління запасами, техніку управління «точно вчасно», планування потреб у матеріалах, тактику короткострокового планування, оперативно-виробниче

планування та управління проектами.

Тактичні рішення операційного менеджменту: тактика управління запасами і JIT-тактика; тактики складання розкладів; тактики по якості; тактики надійності і ремонту [4].

У виробництві важливу роль відіграють гармонійна система цілей, стратегії і структура виробничого потенціалу, ступінь надійності підприємства та його гнучкість. Система менеджменту будь-якої організаційної структури являє собою апарат управління підприємством, здатний сформувавши напрям діяльності організації і масштаби виробництва, залучити до нього відповідні ресурси та здійснити його матеріально-технологічне забезпечення [5].

Список використаних джерел:

1. Операційний менеджмент: Підручник/ За ред. проф. Омеляненко Т.В., 2003 р.
2. Мартиненко М. Стратегічний менеджмент: Підруч. для студ. вищ. навч. закл.. - К. : Каравела, 2006. - 320с.
3. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Виробничий (операційний) менеджмент: Навчальний посібник. За редакцією В.О. Василенка. – Київ: ЦУЛ, 2003. – 532 с.
4. Козловский В.А. Производственный и операционный менеджмент. Учебник. – СПб: Специальная Литература, 1998. – 366 с.
5. Пономарьова М.С. Критерії удосконалення операційного менеджменту в сільськогосподарському підприємстві / М.С. Пономарьова, А.С. Фесенко // Міжнародна наук.-практ. конф. «Економічні, екологічні та соціальні проблеми розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації. – Х.: ХНАУ . 2015 р. С. 145-147.

УДК 338.32 : 65.012.3

*В.О. Салогуб, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Л.В. Шовкун, к.е.н. доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Сьогодні сільськогосподарські підприємства потребують суттєвого реформування структури управління господарською діяльністю. При цьому велике значення має аналіз визначення мінімальної величини виробничих запасів на підприємствах, оскільки матеріальні витрати займають найбільш питому вагу [1]. Ефективність діяльності підприємства є найважливішою узагальнюючою характеристикою результативності діяльності, яка розраховується як відношення величини створених товарів і наданих послуг до сукупних затрат підприємства [2].

Операції – це процес, метод або ряд дій, головним чином практичного характеру. Виходячи з цього визначення операції є невід'ємним атрибутом будь-якого виду людської діяльності, якому властива організованість і продуктивність. Звідси можна зробити висновок, що всі організаційні функції є операції і що будь-яка управлінська діяльність містить у собі операційний менеджмент.

Часто терміни "виробництво" і "операції" використовують як взаємозамінні; у промисловості, комерційній і некомерційній діяльності широко поширена думка, що управління виробництвом являє собою окрему, відособлену від інших сферу, яка повинна цікавити тільки тих, хто безпосередньо займається виробництвом.

Операційний менеджмент - це цілеспрямована діяльність з керування операціями придбання потрібних ресурсів, їхньої трансформації в готовий продукт (послугу) з поставкою останнього (останніх) споживачу (на ринок). Операційний менеджмент замикається в своїй основі на операціях планування, організації і керування організацією (надалі - операційною системою) [4].

Операційний менеджмент центральною лінією проходить через усю діяльність щодо створення (чи зміни стану) продукту шляхом перетворення необхідних ресурсів у потрібні товари, послуги за визначальної ролі операційних менеджерів і оперативної інформації.

Мета операційного менеджменту – формування ефективної системи керування операціями у виробництві, сервісі. Він націлений на побудову керувальних систем, що забезпечує виконання необхідних дій і процедур для одержання ринкового результату діяльності фірми. Ринковий вибір може будуватися тільки на чіткому професійному врахуванні об'єктивних обмежень, критеріїв і стандартів. Оптимальні операційні рішення вимагають від керівника перебування в центрі виробничої системи, що розвивається. Поєднання в одне ціле основних чинників і аспектів діяльності підприємства – фінансових, організаційних, ринкових, технологічних – потребує, щоб цей процес здійснювався на міцній базі раціонального керування операціями.

Операційний менеджмент є центральною ланкою підприємства і створюється на основі раціонального (вертикального і горизонтального) розподілу праці та поєднання в часі і просторі предметів, засобів і самої праці. За допомогою операційної функції проводиться сукупність дій з переробки ресурсів і постачання результатів діяльності в зовнішнє середовище. Операційна система складається із трьох підсистем:

- переробної – виконує продуктивну роботу, безпосередньо пов'язану з перетворенням вхідних ресурсів у вихідні результати;
- забезпечення – не пов'язана безпосередньо з виробництвом виходу, але виконує необхідні функції забезпечення переробної системи;
- планування та контролю – отримує інформацію із зовнішнього і внутрішнього середовищ про стан переробної підсистеми та підсистеми забезпечення, опрацьовує цю інформацію й видає рішення про те, як має працювати переробна підсистема [2].

Основний зміст операційного менеджменту полягає у виконанні таких функцій:

- планування – конкретизація й забезпечення завдань, встановлених поточним планом (уточнення обсягу й номенклатури продукції, встановлення декадних графіків, виробничих програм тощо);
- оперативний контроль – зіставлення фактичних параметрів технології та продукції, даних про хід виробництва з нормативними величинами;
- оперативний аналіз – своєчасна оцінка безперервного ходу виробництва, виявлення причин відхилень процесу виробництва від запланованих.

Завдання кожного виробничого підрозділу можуть бути різними, але основна управлінська мета залишається однією для всіх: безумовне виконання заданої виробничої програми і досягнення при цьому мінімальних витрат матеріалів, праці, часу та грошових засобів [1].

Список використаних джерел:

1. Фесенко А.С. Критерії удосконалення операційного менеджменту в сільськогосподарському підприємстві / М.С. Пономарьова, А.С. Фесенко //

Міжнародна науково-практичній конференції «Економічні, екологічні та соціальні проблеми розвитку аграрної сфери в умовах глобалізації - Х. ХНАУ : 4 – 5 листопада 2015 р. С. 145-147.

2. Пономарьова М.С. Аналіз ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств / М.С. Пономарьова, Н.Ю. Муха // Вісник ХНАУ. Серія “Економічні науки». - 2015. - № 5. С. 123 - 129. - 299 с.

3. Белінський П.Ю. Менеджмент виробництва та операцій: навч. посібник / Белінський П.Ю. –Ч.: Рута, 2004. – 220 с.

4. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. І. Гринчуцький, С.Г. Карапетян, Б. В. Погрішук. – К. : Центр учб. л-ри, 2010. – 304 с.

УДК 342.95

*М. Сльота, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: В.В. Боковець, професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ, ЯК ЕЛЕМЕНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Система управління охороною праці (СУОП) на виробництві – це сукупність взаємопов'язаних правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувальн-профілактичних рішень, направлених на попередження аварій, нещасних випадків, професійних захворювань, а також засобів, які забезпечують збереження життя, здоров'я та працездатність людини в процесі праці.

Метою впровадження СУОП є безпечні і нешкідливі умови праці працівників на всіх виробничих процесах. При цьому мусить забезпечуватись не лише своєчасне усунення будь-яких порушень нормативних актів з охорони праці, але і завчасне попередження можливості їх виникнення.

Система управління охороною праці – це багатоступенева, багаторівнева система, яка включає наступні рівні управління охороною праці:

- міністерство – галузь (керівництво, відділ охорони праці, науково-технічний відділ);
- об'єднання – комбінати (керівництво, відділ охорони праці, науково-технічний відділ);
- виробничі підприємства, організації (керівництво, відділ або служба охорони праці, науково-технічний відділ);
- цеха, відділення, філії (керівництво, інженер з охорони праці, спеціалісти);
- робоче місце (виконавець - керівник лінійних служб , працівники).

Відповідальність за стан охорони праці на підприємстві несуть:

- керівник (роботодавець) підприємства – за підприємство в цілому;
- керівники структурних підрозділів – у структурних підрозділах;
- безпосередні керівники робіт – на робочому місці.

Керівник підприємства повинен визначити і внести до посадових інструкцій обов'язки з питань охорони праці для всіх своїх заступників, начальників відділів і служб, які йому безпосередньо підлегли.

Для проведення організаційно-методичної роботи з управління охороною праці та координації діяльності всіх структурних підрозділів відносно забезпечення на робочих місцях в кожному структурному підрозділі умов праці відповідно нормативно-правовим актам, дотримання законодавства відносно прав працівників на підприємстві з кількістю працівників 50 осіб і більше керівники (роботодавці) підприємства створює службу з охорони праці у відповідності з Типовим положенням, яка підпорядковується безпосередньо йому.

На підприємствах, де працює менше 50 працівників, функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку.

На підприємствах з кількістю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатись сторонні фахівці, які мають відповідну підготовку. Власник з урахуванням специфіки виробництва, керуючись Типовим положенням, опрацьовує та затверджує Положення про службу охорони праці підприємства.

Згідно зі ст. 18 Закону України «Про охорону праці» усі працівники при прийнятті на роботу й у процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим у разі нещасних випадків, з правил поведінки в аварійній ситуації згідно з Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою затвердженою наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.

До кола обов'язків власника підприємства входить організація навчання, перевірка знань і проведення інструктажу з питань охорони праці для всіх працівників при прийнятті на роботу й у процесі роботи, в тому числі й у випадках переведення працівника на іншу роботу на тому ж підприємстві.

У подальшому на виробництві працівники мають проходити попереднє спеціальне навчання і перевірку знань з питань охорони праці залежно від специфіки виробництва й з урахуванням вимог норм та правил безпеки праці для конкретних робіт з підвищеною небезпекою, але не рідше одного разу на рік. Такому навчанню і перевірці знань підлягають усі працівники, включаючи інженерно-технічних працівників, зайнятих на вищезазначених роботах. Працівник, який має перерву в роботі за професією більше одного року, проходить навчання і перевірку знань заново.

Впровадженню у виробничий процес основного принципу політики держави щодо охорони життя і здоров'я працюючих, створенню безпечних умов праці на підприємствах перешкоджають такі фактори, як тривала економічна криза, тіньова економіка, корумпованість чиновників і безвідповідальність окремих роботодавців.

Відсутність на багатьох підприємствах висококваліфікованих фахівців з охорони праці також не сприяє позитивним зрушенням у справі охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Чорнобровка В.О. Поняття та значення охорони праці в Україні / В.О. Чорнобровка // Європейські перспективи. – № 3. – ч. 3. – 2012. – С. 145.
2. Неверова А. Поняття і структура інституту охорони праці / А. Неверова // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 255.
3. Серіков Я.О. Основи охорони праці: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / Я.О. Серіков. – Харків, ХНАМГ, 2007. – 227с.

4. Бек У. Багатоаспектність поняття охорона праці / У. Бек // Вісник Львівського університету. – Серія юридична. – 2013. – Вип. 57. – С. 232.

УДК 331.1:338.2

*Д.Э. Стрижак, студент,
Научный руководитель: Е.В. Камишиникова, к.э.н., доцент,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», г. Мариуполь*

ФОРМЫ И ИНСТРУМЕНТЫ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА КАК ЭЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

В последнее время проблематика социального партнерства привлекает внимание не только исследователей различной дисциплинарной ориентации: философов, социологов, экономистов, политологов, но и представителей органов власти, решающих практические вопросы управления социально-экономическим развитием. Социальное партнерство, перешагнув рамки трудовой сферы, уверенно встраивается в ткань отношений самых разных социальных субъектов, групп, общностей. Все чаще оно выступает как инструмент стратегического планирования, комплексного развития территориальных образований, играя важную роль в принятии управленческих решений [1].

Получив широкое распространение в международной практике, социальное партнерство представляет собой систему взаимодействия бизнеса с местными властями и обществом, основанную на принципах сотрудничества и взаимного учета интересов. Субъектам бизнеса важно понимать, что взаимодействие с заинтересованными сторонами не сводится к их информированию о достигнутых успехах. Под взаимодействием нужно понимать регулярный последовательный процесс, основанный на построении диалога между компанией и ее заинтересованными сторонами. Реализация принципов социального партнерства как элемента корпоративной социальной ответственности, включает в себя определённые механизмы реализации партнёрского взаимодействия, которые представлены в таблице 1.

Таблица 1

Современные механизмы и инструменты взаимодействия бизнеса с местными властями и обществом

Механизм	Инструмент
Регулярное информирование	Пресс-релизы, отчеты, разделы корпоративного сайта, информационные письма и т.д.
Обмен мнениями (диалог)	Переговоры, консультации, общественные слушания, круглые столы
Выявление мнений и интересов заинтересованных сторон	Опросы, анкетирование, фокус-группы, интернет-блоги и другие интерактивные сервисы, ответы на запросы
Участие в мероприятиях, проводимых заинтересованными сторонами	Доклады, участие в дискуссиях
Экспертные обсуждения	Консультативные и экспертные комитеты, рабочие группы
Совместная деятельность	Программы, проекты, акции, мероприятия, выработка общих позиций по существенным вопросам

Социальное партнерство означает предоставление различным социальным общностям права участвовать в политическом и экономическом процессе, в формировании общественного мнения, процессах принятия решения. В этом и состоит главная задача социального партнерства – не нивелировать различные интересы, а учитывать их различия в проведении согласованных решений без оглядки на отношение к собственности, согласованной социально-экономической политике [2].

Социальное партнерство является социально-политическим и общественно-экономическим феноменом, то есть данное явление затрагивает все сферы и проходит через все "артерии" социального бытия.

В каждой из сфер деятельности партнёрство приобретает различные формы, которые представлены в таблице 2.

Таблица 2

Сферы деятельности и формы социального партнерства

Сфера	Форма
Образование	Грантовые конкурсы для студентов и преподавателей. Стипендиальные программы. Программы профессиональной ориентации. Программы развития специальных навыков, адресованные отдельным категориям жителей (инвалидам, детям-сиротам и т.д.)
Здоровый образ жизни	Корпоративные спортивные программы (для сотрудников и членов семей). Городские спортивные мероприятия. Поддержка детского и юношеского любительского спорта. Развитие новых видов спорта, востребованных среди молодежи
Социальная среда	Грантовые конкурсы для общественных и муниципальных организаций, оказывающих социальные услуги жителям. Акции с участием жителей, работников компании, муниципальных работников и т.д. Программы развития добровольчества. Целевые программы, направленные на повышение социальной адаптации детей-сирот, пожилых, инвалидов и т.д.
Культура	Целевые программы, направленные на повышение знания жителями города своей культуры и истории. Поддержка объектов культуры (включая акции и специальные мероприятия)

Если суммировать признаки социального партнерства, то оно есть не что иное, как один из важнейших регуляторов современного демократического типа общественных отношений; выступает перед нами в качестве социального явления, охватывающего и пронизывающего основные сферы социальной жизни общества; формирует систему нравственных принципов и норм, регулирующих процесс взаимодействия его субъектов; имеет и формирует собственные правовые механизмы.

Литература:

1. Зверева Т. В. Социальное партнерство как форма взаимодействия в организационно-управленческой сфере // Вестник Краснодарского университета МВД России. – 2009. – №4. – С. 143-148.
2. Полушкина Т. М. Социология управления: Учебное пособие / Полушкина Т. М., Коваленко Е. Г., Якимова О. Ю. – М.: Акад. естествознания, 2013. – 301 с.

ОСОБЛИВІСТЬ УПРАВЛІННЯ НАУКОМІСТКОГО ПІДПРИЄМСТВА

В наш час у світовій економіці відбувається послаблення загальновідомих галузей матеріального виробництва і постійне зростання ваги і впливу нових наукомістких виробництв, сфери інформації, індустрії знань, сфери послуг. Наука перетворюється в безпосередню продуктивну силу, інтелект виходить на перший план як головний виробничий ресурс. Про це говорять різкі зміни в структурі витрат виробництва. Так, якщо промисловим товарам найбільшу частину витрат зазвичай складають витрати на сировину і робочу силу, то в виробництві мікросхем їх пропорції лише 1% і 12% відповідно, в той час як витрати на НДДКР тут доходять до 70%.

Такі перетворення в економіці викликають собою необхідність розвитку методології управління соціально-економічними системами і великомасштабними науково-технічними програмами та проектами у нових умовах господарювання.

Звертається увага на важливу особливість наукомісткого бізнесу, якою є забезпечення безперервності ланцюга бізнес-подій «фундаментальні дослідження - пошукові НДР, -прикладні НДДКР, -технології, -виробництво, -ринкова реалізація» і збалансованості її етапів при загальній орієнтації на кінцевий результат, -серійний випуск наукомісткої конкурентоспроможної продукції в економічно доцільних термінах і об'ємах.

У вітчизняній літературі немає єдиного визначення наукомісткого підприємства ні на якісному рівні, ні в кількісному вираженні. В результаті відсутності чіткого визначення того, що називається наукомістким підприємством, виникає плутанина, а галузева розкиданість підприємств веде до відсутності статистичної інформації.

У результаті дослідження економічної літератури, акцентуючи увагу на управлінні інтелектуальною власністю як ключовий чинник забезпечення конкурентоспроможності наукомісткого підприємства, авторами пропонується наступне визначення наукомісткого підприємства.

Наукомістке підприємство – це соціально-економічна система, яка займається розробкою і створенням новітніх технологій, продуктів, послуг на основі об'єктів інтелектуальної власності, і використовує наявний науково-дослідний, виробничий, матеріально-технічний, фінансовий і кадровий потенціал для впровадження і комерціалізації інноваційних розробок, як у внутрішній, так і у зовнішній середовищі.

На думку дослідників, сучасними тенденціями в розвитку наукомістких підприємств є: прагнення до збалансованості технологічних і економічних факторів; оптимізація часових меж інноваційного процесу; використання максимальної кількості інноваційних ідей; економія витрат протягом усього життєвого циклу нововведень.

Ефективне управління високотехнологічним підприємством передбачає розробку і прийняття управлінських рішень, забезпечують конкурентоспроможність виробленої продукції.

В результаті дослідження авторами були виділені наступні особливості управління наукомісткими підприємствами:

1. Орієнтація на інноваційні процеси, пов'язані з розробкою та освоєнням технологічних інновацій, виробництвом і просуванням до споживача наукомісткої продукції. З урахуванням наявного в даний час інноваційного потенціалу конкурентна стратегія вітчизняних наукоємних підприємств повинна бути спрямована на розробку і реалізацію технологічних інновацій, що включають в себе нові продукти (продуктові інновації) і нові технології виробництва цієї продукції (процесні інновації).

2. Пріоритетність розробки та впровадження інвестиційних проектів інноваційної спрямованості. Інноваційні процеси в ринковій економіці характеризуються високим рівнем ризику і вимагають залучення великого обсягу фінансових ресурсів, як правило, на основі використання нетрадиційних фінансових інструментів і розробки нестандартних схем фінансового інжинірингу (венчурне і проектне фінансування, фінансовий лізинг тощо).

3. Орієнтація на створення «проривних технологічних інновацій». Саме з такими технологіями наукомісткі підприємства зі своїми досі збереженими традиціями і розвинутою інфраструктурою фундаментальної науки мають можливість зайняти гідне місце в світовій економіці.

4. Управління інноваційними змінами конкурентної стратегії. Під управлінням змінами мається на увазі процес прогнозування майбутніх змін і їх планування. При управлінні змінами в конкурентної стратегії підприємства здійснюється їх моніторинг з метою координації окремих функціональних стратегій і діяльності відповідних структурних підрозділів підприємства.

5. Формування оптимальної структури активів підприємства. В першу чергу, це стосується тієї частини нематеріальних активів підприємства, яка формується на основі врахування прав інтелектуальної власності.

6. Орієнтація на сучасні методи автоматизації виробничих процесів та використання високотехнологічних організаційно-виробничих структур, включаючи гнучкі виробничі системи і робото-технічні комплекси. При формуванні стратегії діяльності наукомістких підприємств виникає завдання управління організаційними інноваціями, включаючи оптимізацію структури виробничих систем та оцінку ефективності їх функціонування.

7. Використання нелінійних організаційних моделей управління інноваційною діяльністю наукомісткого підприємства. Перехід до таких моделей (системно-інформаційні та мережеві моделі) пов'язаний з глобалізацією процесів, що охоплюють наукомісткі підприємства, скороченням термінів життєвого циклу продуктових інновацій, різноманіттям джерел інновацій.

8. Використання методів і засобів управління інвестиційними проектами. Процес формування та реалізації конкурентної стратегії наукомісткого підприємства можна охарактеризувати як сукупність інвестиційних проектів. Застосування методології проектного управління в діяльності високотехнологічного підприємства дозволяє будувати ієрархічну структуру цілей проектів, розробляти бізнес-плани, здійснювати системне планування ресурсів, планувати і враховувати різні види ризиків, організувати ефективний контроль якості виконання робіт.

Провідною проблемою підприємств наукоємних галузей у економічній ситуації є пошук і ефективне розміщення ресурсів та пошук інвестицій.

Становище сучасних технологій і промисловості такі, що бюджетне фінансування не в змозі вирішити цю економічну проблему. Підприємства для забезпечення власного виживання та ефективного функціонування зацікавлені в багатоканальності джерел інвестиційного забезпечення.

Ресурсне забезпечення наукомістких галузей може здійснюватися за рахунок залучення як бюджетних, так і позабюджетних коштів.

На закінчення слід зазначити, що управління наукомісткими підприємствами, є складним завданням, але її реалізація дозволить вітчизняним компаніям високотехнологічного бізнесу завоювати стійке положення на українському і світовому ринках.

СЕКЦІЯ 3

Антикризове управління та економічна безпека держави, регіону, підприємства

УДК 339.5

*І.А. Маркіна, д.е.н., професор,
Полтавська державна аграрна академія*

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Ідентифікація негативних впливів, що входять в сферу компетенцій системи управління регіоном, методологічно невирішена задача. У роботах вітчизняних та зарубіжних авторів запропоновані принципово різні моделі оцінки та системи показників економічної безпеки, що дозволяє зробити висновок про недосконалість методичного інструментарію процесу управління забезпеченням економічної безпеки регіонів, що обумовлює доцільність вивчення точок зору з даного питання.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що в теорії економічної безпеки регіону існує методологічна проблема, пов'язана з ототожненням оцінки економічного стану території і стану його економічної безпеки за рахунок застосування системи єдиних макро- і мікроекономічних показників, як для характеристики розвитку регіональної економіки, так і для оцінки її захищеності від внутрішніх і зовнішніх негативних впливів.

Рішення зазначеної методологічної проблеми можливе, на наш погляд, через введення в систему показників параметрів оцінки впливу негативних впливів на економічну безпеку регіону.

Таким чином, в узагальненому вигляді система показників, сутності економічної безпеки, повинна складатися з наступних блоків:

- показники, що характеризують еталонні потреби;
- показники, що характеризують ресурси регіону, залучені в забезпечення економічної безпеки;
- показники, що характеризують вплив негативних впливів;
- показники оцінки збитку спричиненого соціально-економічній системі.

Підставою для формування першої групи показників виступила класифікація потреб і рівні їх задоволення. Дискусія про склад, класифікацію, визначення меж, рівнів і можливостей задоволення потреб людини має багатовікову історію і актуальна в теперішній час (Маслоу А., Альдерфер К., МакКлелланд Д., Герцберг Ф., Тарасенко В., Подмарков В.)

Таким чином, до показників еталонних потреб критичного рівня економічної безпеки слід віднести мінімальні потреби – фізіологічні та безпеки.

Наступна група показників характеризує ресурси регіону, що призначені для задоволення еталонних потреб населення і захисту від впливу негативних впливів, здатних опосередковано знизити фактичну якість або обсяг потреб відповідають певному рівню економічної безпеки. Тому систему показників економічної безпеки пропонується доповнити такими показниками: доходи бюджету для цілей забезпечення економічної безпеки, доходи населення.

Виходячи із здатності економіки регіону протидіяти ризикам і загрозам, показники, що характеризують негативні впливи доцільно деталізувати наступним чином: показники, що характеризують силу впливу негативних впливів на економічну систему; показники, що характеризують ступінь захищеності соціально-економічної системи від впливу негативних впливів.

Показники, що характеризують ступінь захищеності соціально-економічної системи від впливу негативних впливів можна уявити як ефект від прийняття заходів протидії в попередніх періодах по відношенню до аналізованого.

Показник, що характеризує силу впливу негативних впливів являє собою оцінку збитку відкоригованого на ймовірність його нанесення.

Таким чином, показники, що характеризують ступінь захищеності соціально-економічної системи від впливу негативних впливів, представляють собою вартісне вираження заходів протидії впливу негативних впливів, зроблених регіоном.

Для управління економічною безпекою регіону необхідно: сформувати перелік джерел освіти негативних впливів; розробити перелік можливих негативних впливів; ідентифікувати їх як негативних впливів і оцінити їх вплив на економічну безпеку регіону.

Список використаних джерел:

1. Гук Н. А. Теоретичні підходи до управління економічною безпекою регіонів [Електронний ресурс] / Н. А. Гук. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/19_4/278_Guk_19_4.pdf.

2. Ткач В.О. Система економічної безпеки регіону: аналіз та перспективи / В.О. Ткач. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vddau_2011_2_42.pdf

3. Феофилова Т. Ю., Концепция безопасного развития регионов: формирование понятийного аппарата / Т. Ю. Феофилова, И. Н. Хохлов // Экономика и управление. – 2010. – № 8(58). – С. 48.

УДК 338.330.141

*В.В. Микитенко, д.е.н., проф., гол. наук. спів.
відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами,
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України», м. Київ.*

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПРИРОДНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ ДЕРЖАВИ

Вихідними положеннями Угоди про асоціацію України з країнами-членами ЄС [1] передбачено перебудову національної регіональної карти держави у відповідності до усталених у європейських країнах економіко-статистичних принципів *Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes* (а, саме, за форматом *NUTS-II*). Тому, використовуючи методологічні підходи теорії економіки та управління національним господарством, автором даного дослідження запропоновано територіальне переформатування здійснити за використання каскадного формату організації виробничо-господарської, міжрегіональної та

міжгалузевої взаємодії (деталізовано у [2]). У цій відповідності вважаємо за доцільне зазначити, що задля забезпечення антикризового управління процесами освоєння та використання природо-ресурсного потенціалу України слід використовувати у практиці державного і регіонального управління п'яти компонентний інструментарій упорядкування інноваційної схеми диференціації природно-економічного простору (рис. 1).

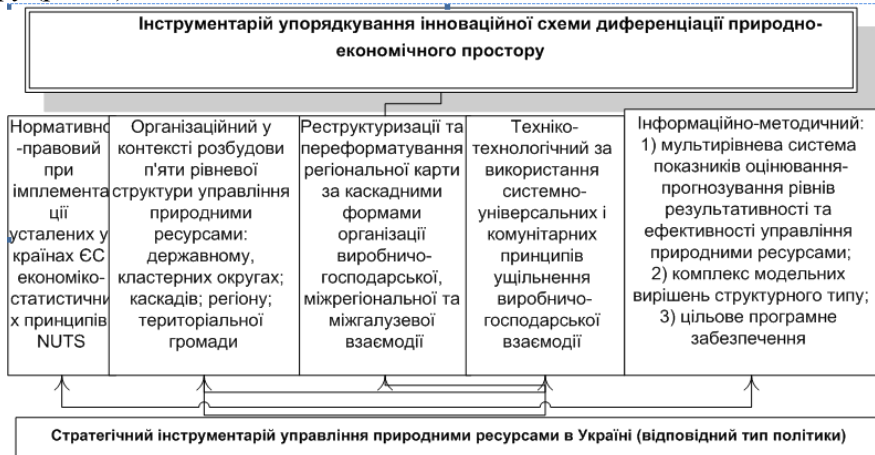

Рис. 1. Комплекс інструментарію упорядкування інноваційної схеми диференціації природно-економічного простору держави

Зазначене обумовлює потребу у активізації організаційно-економічної діяльності корелянтів різного рівня за рахунок обов'язкового використання семи специфічних антикризових функцій (а, саме: планування і прогнозування; контролювання; організування; коригування і регулювання; діагностики і аналізу; структурної оптимізації; ресурсно-функціонального та інформаційно-методичного забезпечення – деталізовано автором на рис. 2), що спрямовано на:

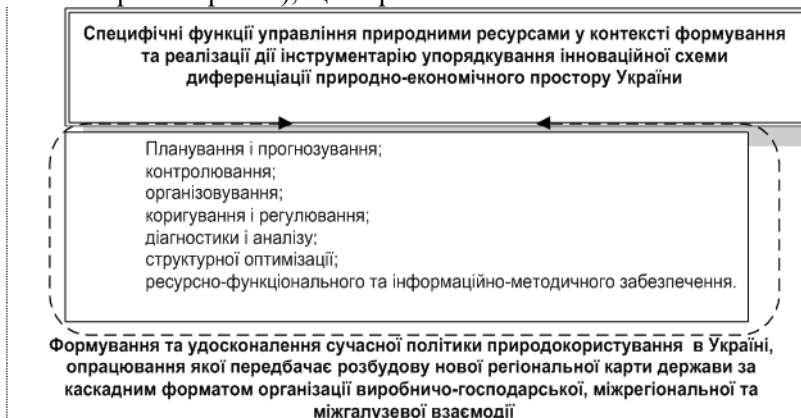

Рис. 2. Базові антикризові функції з упорядкування інноваційної схеми диференціації природно-економічного простору держави у контексті підвищення результативності управління природо-ресурсним потенціалом України

- 1) досягнення кількісно-якісних змін системи управління природними ресурсами;
- 2) скристалізацію і залучення найвагоміших чинників підвищення

результативності управління, що й обумовлюватиме раціоналізацію процесів природокористування;

3) генерування радикальних перетворень як в межах територіальних громад, так і у регіонах держави – у разі їхньої інкорпорації до каскадного формату організації виробничо-господарської, міжрегіональної та міжгалузевої взаємодії.

При цьому, зазначимо і про те, що інформаційно-методичний інструментарій (його розроблено і обґрунтовано у попередній праці [3], який запропоновано до використання в межах організаційно-економічного механізму реалізації алгоритму трансформації структури управління природними ресурсами, дозволить отримати об'єктивні оцінки та прогнози реальних тенденцій, які мають місце у площині економіки природокористування й охорони навколишнього середовища в Україні.

Тож, зазначене дозволяє констатувати:

кількісним виміром та визначальною домінантом цих процесів є зміни природно-економічного простору держави за каскадним форматом, які і обумовлюватимуть, відповідно, трансформацію сучасної системи управління природними ресурсами в регіонах, що можна буде передбачити на певний період упередження за наслідками:

а) удосконалення ресурсно-функціонального та інформаційно-методичного забезпечення;

б) добору оптимізаційного складу інструментарію стратегічного управління природними ресурсами;

в) формування дієвої політики природокористування;

г) моделювання результатів застосування інструментарію упорядкування інноваційної схеми диференціації природно-економічного простору;

д) розбудови восьми каскадів організації виробничо-господарської, міжрегіональної та міжгалузевої взаємодії (і, відповідно, формування чотирьох кластерних округів).

На авторське переконання, використання положень теорії стратегічного управління при визначенні цільових функціоналів коригування і регулювання процесів антикризового управління природо-ресурсним потенціалом України (шляхом реструктуризації галузевої структури регіонів при їхній інкорпорації до каскадного формату), у подальшому, відповідно, потребуватимуть розроблення й обґрунтування оптимізаційного складу засобів і технологій управління для синхронної адаптації усталених положень політики природокористування в Україні. А, це можна виконати, лише при її уточненні й опрацюванні, за результатами:

а) одночасного використання принципів системно-комплексного й об'єктно-цільового підходів та прикладних методів, опрацьованих в межах структурно-інформаційної теорії надійності систем (її домінанти та кваліметричні процедури обґрунтовано у науковій праці [4]);

б) застосування інструментарію ідентифікації (оцінювання-прогнозування) масштабів розвиненості стратегічного потенціалу держави з урахуванням здатностей сучасної системи управління природними ресурсами;

в) реалізації у практиці господарювання структурно-логічної схеми вирішення проблем формування системи механізмів управління природними ресурсами, що побудована на комунітарних засадах, яку визначено і розкрито у джерелі [5].

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та європейським союзом, європейським співтовариством, іншої сторони [Електронний ресурс] . –

режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.

2. Микитенко В. В. Розбудова в Україні каскадних форм організації виробничо-господарської та міжгалузевої і міжрегіональної взаємодії / В. В. Микитенко, О. М. Алимов / Економічні та виробничо-економічні системи в координатах сталого розвитку: Монографія [Текст]; за ред. А. О. Касич, М. М. Хоменко. – Кременчук, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського МОН України, Кременчуцька міська друкарня, 2015. – 228 с. [С. 5 – 19].

3. Микитенко В. В. Інформаційно-методичний інструментарій оцінювання результативності макроекономічного регулювання розвитку каскадного формату організації виробничо-господарської взаємодії [Текст] / Р. В. Кузьменко, В. В. Микитенко // Економіка природокористування і охорони довкілля: Збірник наукових праць. – Київ: ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", 2016. – 236 с. - [С. 197 – 209]

4. Микитенко В. В. Формування нової регіональної карти України: методологічні основи / В. В. Микитенко // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Перезавантаження будівництва: економіка, організація, менеджмент», м. Київ, 03-06.11.2015 р. – Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури МОН України, Вид-во КНУБА, 2015. – 89 с. [С. 69 – 71].

5. Микитенко В. В. Побудова структурно-логічної схеми вирішення проблем формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Микитенко // Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки. – Житомир, вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2017. – № 1 (20). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2017_1_8.

УДК 338.22 : 330.34.014 + 330.322 + 336.018

*В.В. Токар, д.е.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

ІСЛАМСЬКІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В умовах геополітичних викликів сьогодення актуальним питанням для України є пошук підходів щодо стабілізації соціально-економічної системи в цілому та її фінансової складової зокрема. У результаті «очищення» національної банківської системи впродовж 2014-2017 рр. відбулось загострення таких загроз економічній безпеці держави, як: посилення олігополістичних тенденцій, зростання безробіття банківських службовців, банкрутство суб'єктів господарювання – клієнтів комерційних банків, втрата коштів фізичними особами при проведенні розрахунково-касових операцій, безкарність і виведення коштів з проблемних банків власниками, пов'язаними особами та керуючими [1, с. 312].

Особливе занепокоєння викликає втрата довіри з боку фізичних та юридичних осіб до фінансової системи України в цілому та її окремих елементів зокрема. Довіра є фундаментом ефективного функціонування фінансової системи, у цьому контексті перспективним є запровадження ісламських фінансових інструментів та їх адаптація до українських реалій. Ключовим принципом функціонування ісламських фінансів є

«усе, що не заборонено, є дозволеним» [2, с. 110-111], тому необхідно чітко знати перелік видів забороненої діяльності, до яких зокрема належать лихварство, надмірна невизначеність та азартна гра. Для загального ознайомлення з потенційними перевагами ісламських фінансових інструментів доцільно сконцентруватися на деяких з них, наприклад, специфіці фінансування купівлі житлової нерухомості. Стандартна схема іпотечного кредитування передбачає виплату тіла та відсотків за кредитом. У випадку поєднання втрати позичальником стабільних доходів і різкого падіння вартості житла може спостерігатися зупинка виплат комерційному банку. Отже, позичальник втрачає житло, яке відчувається на користь комерційного банку, але при цьому зберігається заборгованість за несплаченою частиною основної суми кредиту та відсотками (якщо після продажу житла отриманих коштів не вистає для їх погашення). Навіть у випадку списання частини заборгованості як жест доброї волі з боку комерційного банку в позичальника натомість з'являється заборгованість перед державою за податками й зборами, яка відповідно до Податкового кодексу України, трактує цей випадок як отримання додаткового доходу. У свою чергу при застосуванні ісламських фінансових інструментів для купівлі житлової нерухомості комерційний банк і позичальник вступають у партнерство для здійснення цієї трансакції. Позичальник стає повноцінним власником своєї частини житлової нерухомості, а комерційний банк – іншої частини. Поступово виплачуючи комерційному банку його частину, позичальник збільшує свою частку у володінні житловою нерухомістю, але до моменту повного погашення він сплачує комерційному банку орендну плату за користування його частиною нерухомого майна. Наприклад, за умовної вартості житлової нерухомості в 100 тис. грн, частці комерційного банку у 80% та щомісячній ринковій вартості оренди в 4000 тис. грн на місяць, позичальник буде сплачувати щомісячно 3200 грн. Навіть у випадку різкого падіння цін боржник не залишиться без засобів існування, отже, такий підхід до кредитування купівлі житлової нерухомості створює відповідну основу для відновлення довіри до банківської системи та фінансової системи України в цілому.

Список використаних джерел

1. Токарь В. В. Угрозы экономической безопасности государства при санации и ликвидации коммерческих банков в Украине / В. В. Токарь // БизнесИнформ. – 2015. – № 11. – С. 306-313.
2. Чокаев Б. Исламские финансы: возможности для российской экономики / Б. Чокаев // Вопросы экономики. – 2015. – № 6. – С. 106-127.

УДК 338.24

*С.А. Александрова, канд. пед. наук, доцент,
А.О. Остапов, магістрант,
Харківський національний університет імені О.М. Бекетова*

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТУРИСТСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Враховуючі динамічність умов функціонування сучасних суб'єктів господарювання, недосконалість конкурентних відносин та чинного законодавства, керівникам туристських підприємств важливо приділяти особливу увагу питанням

забезпечення економічної безпеки останніх. Необхідність забезпечення економічної безпеки підприємств цієї сфери діяльності обумовлюється ще й перспективністю та важливістю туристської індустрії для економіки країни.

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, що характеризує стан і його здатність організувати свою діяльність (виробничу, інноваційну, фінансово-інвестиційну, зовнішньо-економічну тощо) так, щоб надійно захиститися від негативних факторів впливу внутрішнього і зовнішнього середовищ, а також інтенсивно мінімізувати вплив чи ліквідувати наслідки реалізації загроз і небезпек, якісно адаптуватися до існуючих умов з найменшими втратами [1].

Таким чином, на рівень економічної безпеки туристського підприємства впливає низка чинників, які поділяються на зовнішні та внутрішні.

До перших можна віднести недоброчинність конкурентів, ділових партнерів, шахрайство, наслідки невдоволення звільнених працівників тощо.

Внутрішні загрози стосуються таких дій (або бездіяльності) персоналу туристського підприємства, які суперечать його інтересам та наслідком яких можуть бути економічні збитки, витік конфіденційної інформації, втрата довіри з боку ділових партнерів, підрив репутації тощо.

Управління економічною безпекою підприємства являє собою реалізацію управлінських рішень і має забезпечувати такий рівень функціонування підприємства, за якого воно може своєчасно реагувати на зовнішні та внутрішні чинники, що несуть загрозу економічній діяльності, а також рівень, який не обмежує прогресивний стабільний розвиток підприємства [2].

До принципів, яким має відповідати управління економічною безпекою туристського підприємства можна віднести: системність, комплексність, економічну доцільність, оперативність, об'єктивність, безперервність, цілеспрямованість, повноту та достовірність інформації.

Управління економічною безпекою туристського підприємства необхідно здійснювати за всіма складовими, а саме :

- фінансовою складовою, що забезпечить найбільш ефективне використання відповідних ресурсів підприємства, поліпшення фінансових показників;

- кадровою складовою (найбільш важлива для підприємств сфери туристської індустрії), що сприятиме усуненню можливих негативних впливів, пов'язаних з персоналом та більш ефективному функціонуванню інших елементів;

- інтелектуальною складовою, що забезпечить збереження та розвиток інтелектуального потенціалу туристського підприємства;

- інтерфейсною компонентою, що сприятиме захисту та поліпшенню репутації, іміджу підприємства туристської індустрії;

- силовою складовою, яка характеризує рівень захищеності підприємства з боку служби безпеки;

- політико-правовою складовою, що забезпечить ефективну правову підтримку діяльності туристського підприємства, дотримання підприємством і його співробітниками діючого законодавства;

- інформаційною безпекою, що передбачає як захист інформації, зокрема конфіденційної, так і проведення ділової розвідки, інформаційно-аналітичну роботу із зовнішніми та внутрішніми суб'єктами тощо.

Систематичне, обґрунтоване управління економічною безпекою туристських

підприємств дає змогу попереджати, усувати, зменшувати негативні наслідки руйнівного впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : 21.04.02 [Електронний ресурс] / М. І. Копитко. – Київ. – 2015. – Режим доступу – http://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/kopitko_2015_avtoreferat.pdf

2. Сосновська І. М. Управління економічною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / І. М. Сосновська. – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/2372/1/Сосновська%20І.%20М.%20Управління%20економічною%20безпекою.pdf>

УДК 338.48:005.922.1:33

Т.Л. Зубко, к.е.н., доцент,

Київський національний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Питання економічної безпеки підприємства (ЕБП) є однією з актуальніших тем дискусій сьогодення. [1-7]. Серед проблем забезпечення економічної безпеки підприємств можна назвати відсутність загальноприйнятої методики комплексної оцінки економічної безпеки підприємства.

Наразі існує декілька методів оцінки рівня економічної безпеки підприємства:

1. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства визначається на підставі розрахунку сукупного критерію (або інтегрального показника) через знаходження та підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюються за допомогою порівняння можливої величини шкоди (збитків) підприємству та суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням цієї шкоди (збитку). [2, 3]

2. Розрахунок функціональної залежності [4, 6]

3. Використання індикаторного методу [5]

4. Для експрес-аналізу рівня безпеки підприємства підхід із використанням бальних оцінок [1].

5. Метод визначення ієрархічних рівнів економічної безпеки [3]

6. Графічний [6, 7].

На нашу думку оцінка рівня економічної безпеки має враховувати галузеві особливості об'єкта оцінки. Зокрема, оцінка рівня ЕБП підприємств, попит на продукцію яких суттєво залежить від зміни ситуації на ринку, обов'язково має включати оцінку рівня конкурентоспроможності підприємства. До таких господарюючих об'єктів належать підприємства галузей легкої промисловості, харчової промисловості, готельно-туристичні. Для підприємств туристичної галузі найкраще використовувати методику оцінки рівня ЕБП, яка запропонована Скриньковським Р.М. [7], але змінена з врахуванням особливостей діяльності туристичних фірм. Відтак, для оцінки рівня ЕБП туристичної галузі, пропонуємо використовувати наступні показники:

- рівень безпеки за фінансовою діяльністю (показники фінансового стану, показники дебіторської та кредиторської заборгованості) (B_1);
- рівень безпеки за інвестиційною діяльністю (показники відтворення капіталу, показники ефективності інвестиційних проектів тощо) (B_2);
- рівень безпеки за операційною діяльністю, тобто маркетингово-ринковою складовою (частка присутності підприємства на ринку, показник конкурентоспроможності продукції/послуг та самого підприємства, показник ринкової віддачі активів) (B_3).

Надалі застосовуються формули (1-2) з [9] і маємо інтегральну оцінку рівня ЕБП туристичної галузі:

$$B = \sum_{l=1}^K (B_l \gamma_l) = \sum_1^3 ((\sum_{n=1}^{k_l} P_{in} \omega_{ln}) \gamma_l),$$

де γ_l - коефіцієнт вагомості рівня безпеки за видами діяльності;

ω_{ln} - коефіцієнт вагомості n -го показника рівня безпеки за l -ою складовою; k_l - кількість показників рівня безпеки за l -ою складовою; P_{in} – нормований показник оцінки.

Для підвищення рівня економічної безпеки підприємства слід зосередити увагу на захисті найбільш впливових на її рівень функціональних складових.

Список використаних джерел:

1. Економічна діагностика [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ Верховлядова Н.І. та ін. – Д.: Свідлер. – 2011. – 331 с.
2. Голіков І.В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека // Проблеми економіки - №1, 2014. – С. 309 – 314.
3. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – №4. – С. 88-97.
4. Доценко І.О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2013. – Т.1. Випуск 1. – С. 69-78.
5. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування [Текст]: монографія / І. В. Кривов'язюк ; Луцький держ. технічний ун-т. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 260 с.
6. Рета М.В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / М.В. Рета, А.О. Іванова // Вісник НТУ «ХП». – 2013. - №21(994). – С. 29-37.
7. Скриньковський Р.М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики // Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – Випуск 3, 2015. – С. 414-418.

УДК:368:339.13:343.72

*Ю.В. Калюжна, к.е.н.,
Д.В. Міняйло, здобувач вищої освіти,
Запорізький національний університет*

АНАЛІЗ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ ТА ЗЛОВЖИВАНЬ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ

Сьогодні значного поширення в страховій сфері набуло шахрайство

страхувальників – діяльність, яка здійснюються самими страхувальниками або в змові з робітниками страхових компаній задля незаконного отримання страхових виплат. Страхове шахрайство – досить поширене явище у всьому світі. Так, найвідомішими видами шахрайства є такі: фінансові махінації в майновому, особистому, медичному страхуванні, автострахованні, страхуванні виїжджаючих за кордон та страхуванні від нещасних випадків [1].

Страхове шахрайство за кордоном має свої особливості. У США та Канаді шахрайство найбільш поширене у медичному страхуванні та страхуванні життя, водночас у країнах Західної Європи злочинні дії частіше відбуваються в майновому страхуванні, в тому числі в автострахованні. В Західній Європі до 10-15 % всіх страхових виплат отримують страхові шахраї. Ринок страхування в Канаді щорік втрачає близько 1,8 млрд. дол. США [3]. За даними Бюро контролю PZU, частка незаконно отриманих страхових відшкодування у Польщі складають 20% від загальних виплат у країні [1].

За оцінками експертів, приблизно 21% страхових виплат в Україні здійснюється в результаті фінансових зловживань страхувальників. За даними статистики рівень шахрайства по окремих продуктах страхування в Україні за 2016 рік мав такий вигляд: добровільне медичне страхування (25%); КАСКО (23%); страхування відповідальності (16%); страхування туристів (14%); майнове страхування (12%); страхування від нещасних випадків (10%).

Найбільш розповсюджені методи шахрайства в Україні в сфері автостраховання такі: інсценування ДТП, викрадання автотранспорту, приховування інформації про реальні обставини ДТП або про стан водія, який управляв автомобілем у момент аварії, страхування вже пошкоджених, навіть, розбитих автівок тощо. В сфері медичного страхування: домовленість з медичними працівниками про надання неправдивих лікарняних висновків.

Структура страхових виплат при страхуванні фізичних осіб станом на 31.12.2016 має такий вигляд:

– основна частина страхових виплат (30,7%) здійснена за договорами ОСЦПВ – 1 165,5 млн. грн., що на 301,2 млн. грн. (або на 34,8%) більше в порівнянні з 2015 роком; 29,7% страхових виплат здійснено за договорами КАСКО і становить 1 128,3 млн. грн., що на 107,4 млн. грн. (або на 10,5%) більше від 2015 року; за медичним страхуванням було виплачено 597,4 млн. грн., що на 92,8 млн. грн. (або на 18,4%) більше в порівнянні з 2015 роком

– основна частина страхових виплат (31,9%) здійснена за договорами КАСКО – 1 020,9 млн. грн., що на 20,8 млн. грн. (або на 2,1%) більше в порівнянні з відповідною датою 2014 року; 27,0% страхових виплат здійснено за договорами ОСЦПВ і становить 864,3 млн. грн., що на 89,6 млн. грн. (або на 11,6%) більше від 2014 року; за медичним страхуванням фізичним особам було виплачено 504,6 млн. грн., що на 71,9 млн. грн. (або на 12,5%) менше від 2014 року [2].

Усього ж чисті страхові виплати за 2016 рік в Україні становили 8 561,0 млн. грн., тому приблизні збитки страховиків від шахрайських дій страхувальників становили у 2016р. 1 797,81 млн. грн. Сьогодні досить важко притягнути недобросовісних страхувальників до відповідальності, тому останнім часом обсяги шахрайських схем та зловживань на страховому ринку збільшуються. Отже, страховиками необхідно розробляти внутрішньофірмові стандарти, які б враховували поведінкові особливості страхувальників, покращувати систему ризик-менеджменту та

андерайтингу.

Список використаних джерел:

1. «4P» маркетингу страхових компаній : монографія / Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін. ; кер. авт. кол. д. е. н., проф. О. В. Козьменко. - Суми : Університетська книга, 2014. - 432 с.

2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://nfr.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>

3. Пластун В.Л. Страхове шахрайство у сучасних умовах розвитку страхового ринку України / В.Л. Пластун, Г.В. Гніденко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Економіка і менеджмент. С: Сумський національний аграрний університет, 2010. – № 5/1 (39). – С. 99-105.

УДК 368.025

*Ю.М. Клапків, к.е.н.,
Тернопільський національний економічний університет*

ОСНОВНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ

Ризики завжди супроводжують економічну діяльність господарюючих суб'єктів. Розрізняють чотири способи основні методи управління ризиками, фактично чотири окремі стратегії дій, які щодо страхового ризику може використати індивід, що маніпулює ним з метою мінімізації можливих збитків [1].

1. Уникнення ризику – це метод, що полягає у свідомій відмові у визнанні ризику; суб'єкт в результаті схильний до втрати бізнесу. Висловлює вкрай негативне ставлення до ризику, блокує розвиток, дана стратегія є вкрай неефективною та економічно контрпродуктивною. Щодо ризиків виробництва наприклад в сільському господарстві (переважно природний ризик) взагалі неможлива в застосуванні, оскільки не можливо вести сільськогосподарську діяльність, уникаючи при цьому природного ризику, нерозривно з нею пов'язаного [2].

2. Утримання ризику – цей метод полягає в затриманні ризику, а насправді на зупинці фінансової відповідальності за наслідки реалізації ризику всередині самої інституції. Вона може приймати форму активної прийняття, коли рішення приймається усвідомлено, на основі оцінки власної ситуації; або пасивного утримання, коли особа відповідальна за прийняття рішення навіть не підозрює, що воно впливає їх її непередбачуваності.

Хоча в деяких випадках саме утримання ризику є оптимальним рішенням, за умови що інституція в змозі покрити втрати за рахунок власних коштів (фактично це самострахування, яке є ефективним при диференціації доходів та високій імовірності саме незначних збитків. Однак, як правило, вважається, що інституції чи особи, які утримують ризик на мають повної інформації і реалізують дану тактику через неправильну оцінку ризику, його загрози та можливі втрати. Дана загроза особливо актуальна для інституцій що наражаються на рідкісні але значні за обсягами збитки [3].

3. Контроль ризику – це метод, що полягає в проведенні заходів, що зменшують ймовірність і частоту реалізації ризиків та розміри їх наслідки. Контроль шляхом запобігання втрат – це так звані превентивні заходи. Вони можуть полягати у діях спрямованих на зменшення ймовірності значних втрат у разі реалізації конкретного ризику та через диверсифікацію діяльності, доходів чи навіть географічну диверсифікацію складових вартості інституції [4]. Водночас є сфери де, ефективність цього методу обмежена, так як вплив людини на збитки при оперативній реалізації наприклад природних ризиків доволі незначний, а можливість мінімізації наслідків реалізації вкрай незначна [5].

4. Передача відповідальності за наслідки реалізації ризику – метод, при якому частина ризику (зокрема, фінансової відповідальності за реалізацію ризику) переноситься на іншу особу чи інституції.

Коли жоден з перерахованих вище методів управління ризиком є мало ефективним (контроль є неефективним, утримання небезпечним, а уникнення неможливим) фінансові наслідки реалізації ризику повинні бути перекладені на зовнішній суб'єкт. Даний метод управління реалізується в першу чергу через страхові послуги, хоч він може використовувати і послуги охорони чи зберігання. Водночас, щодо виробничого ризику єдиним варіантом є придбання страхового захисту, тобто виділення фінансових ресурсів на трансфер наслідків реалізації ризику.

Отже, ми можемо прийти до висновку, що до наявності численних ризиків притаманних людській діяльності, деякі із них наприклад екзогенні, а, отже, індивід чи окрема інституція або несуттєво або взагалі не впливає на ймовірність їх реалізації. Зважаючи, на той факт, що небезпеки не уникнути, а можливості захисту від наслідків реалізованого ризику та способи мінімізації збитку невеликі, оптимальним є використання страхового захисту, тим самим забезпечуючи фінансові кошти від потенційних майбутніх втрат.

Список використаних джерел:

1. Клапків Л. Прагматизм управління фінансовими ризиками, властивими страховим послугам / Л. Клапків // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №4, Т.1. – С. 137-140.

2. Kaczała M. Skuteczne ubezpieczenia w zarządzaniu gospodarstwem rolnym. Część I: Identyfikacja zagrożeń w działalności producenta rolnego i wskazania dla rynku ubezpieczeniowego/ M. Kaczała, K. Łyskawa // Wiadomości Ubezpieczeniowe 2008, nr 1/2, s. 39.

3. Клапків Ю. Дефініція та особливості класифікації катастрофічних ризиків у теорії страхування/ Юрій Клапків // Фінансовий простір. – № 3 (11). – 2013. – С. 145-151

4. Клапків Ю. Фундаментальні доміанти фінансової державної підтримки аграрного бізнесу / Юрій Клапків, Любов Клапків // Наукові записки. Серія «Економіка»: Збірник наукових праць.- Острозька академія, 2012. – Випуск 20. – С. 126-128.

5. Janowicz-Lomott M., Farm income insurance as an alternative for traditional crop insurance /M Janowicz-Lomott, K Łyskawa, P Rozumek// Procedia Economics and Finance. – №33. – S. 439-449.

РОЛЬ АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Розвиток людини, а також її структурних складових ресурсного потенціалу, в значній мірі визначається аграрно-продовольчим забезпеченням та повинні задовольняти фізіологічні потреби організму у якісних продуктах харчування згідно науково-обґрунтованих нормам, видовою структурою, асортиментом, енергетичною й іншими якісними характеристиками, які необхідні для нормальної життєдіяльності людини. При цьому всі продукти харчування й товари повсякденного вжитку, вироблені із сільськогосподарської сировини, а також навколишнє природне середовище мають бути екологічно безпечними для здоров'я.

Протягом тривалого періоду населення України споживає в недостатній кількості овочів і баштанних культур, фруктів і ягід, риби і рибопродуктів, молока і м'яса. В результаті цього організм людини отримує нижче рекомендованої норми важливі для життєдіяльності вітаміни, протеїн, жири та інші поживні речовини. За інформацією Державної служби статистики України у 2016 році споживалось на одну особу по відношенню до раціональної норми м'яса і м'ясопродуктів – 64,3%, молока і молокопродуктів – 55,1%, фруктів і ягід – 55,2%, риби – 48%.

Одним з важливих факторів здорового життя людини є забезпечення населення країни повноцінними продуктами харчування, що є основою формування якісного ресурсного потенціалу людини. Це необхідно здійснювати на основі організації раціональної структури й ефективного функціонування національного аграрно-промислового виробництва з його традиційно розвиненими сільськогосподарськими галузями. Наявність багатих природних ресурсів та сприятливих кліматичних умов дозволяє населенню України мати доступне виробництво більшості видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів, що формують продовольчу безпеку країни та можуть забезпечити широкий асортимент товарів широкого вжитку, виготовлених із сільськогосподарської сировини, і є особливо важливими для забезпечення здоров'я населення.

В Україні в 2016 році по відношенню до 1990 року було вироблено м'яса у забійній вазі лише 53,3%, у тому числі яловичини – 18,9%, свинини – 47,5%, баранини – 28,3%, молока – 42,4%. Перевиробництво спостерігалось лише по м'ясу птиці, що пояснюється його нижчою ціною порівняно з іншими видами м'яса. Аналіз динаміки поголів'я худоби і птиці в Україні свідчить, що протягом періоду 1990-2016 років спостерігається тенденція до зменшення їх кількості за всіма видами. Поголів'я ВРХ протягом періоду з 1990 по 2000 рік зазнало найбільшого скорочення – в середньому за рік на 1,6 млн. голів. Протягом 2000-2012 темпи скорочення поголів'я ВРХ були помітно меншими – в середньому по 0,5 млн. голів за рік. Після деякого приросту поголів'я у 2012-2013 роках знову спостерігається скорочення поголів'я ВРХ протягом 2013-2016 років, у тому числі корів.

Не можна вважати стабільним і розвиток галузі свинарства. Протягом 1990-2016 років поголів'я свиней знизилось на 65,7% незважаючи на певну стабілізацію в 2009-2013 роках. Найбільшого негативного впливу зазнала галузь вівчарства. Поголів'я

овець протягом аналізованого періоду зменшилось в 6,4 разу, і по відношенню до 1990 року в 2016 році становить лише 15,6%.

Також активно зменшувалось протягом 1990-2000 років поголів'я птиці. Проте з 2000 року спостерігався його приріст і в 2013 році по відношенню до 1990 року його кількість становила 93,5%. Проте з 2014 року спостерігається повільне зменшення поголів'я курей в середньому на 4% щороку.

Крім продукції тваринництва важливе місце в забезпеченні населення країни повноцінними продуктами харчування займає галузь рослинництва. Варто відзначити суттєві зміни посівних площ технічних культур, що збільшились у 2,4 разу. Посіви цукрових буряків за 26 років зменшились у 5,5 разу, посіви льонувдовгунця зменшились із 172 тис. га у 1990 р. до 2 тис. га у 2016 р. В той же час за досліджуваний період суттєво нарощені площі посівів соняшнику у 3,7 разу (перевищує гранично допустимі норми більш як у 2 рази), ріпаку – у 5,1 разу, сої – у 20,1 разу. Також зменшились площі під кормовими культурами на 10 млн. га (в 6,2 разу), у тому числі кукурудзи на силос – в 16,3 разу, багаторічних трав – у 4 разу. Зменшені площі чистих парів – в 2,3 разу. Єдині культури, площі посівів яких зазнали незначних змін, є картопля і овочі.

Таким чином структура посівів сільськогосподарських культур в Україні має ризиковий характер. Надмірна насиченість полів технічними культурами, зменшення більш ніж в 4 рази посівів багаторічних трав не тільки знизило виробництво кормового білку, а й погіршує структурованість ґрунтів.

Дослідження засвідчують, що зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції не забезпечили раціональну науково-обґрунтовану норму споживання на одну особу. За період 1995-2016 рр. в Україні не було досягнуто навіть мінімальної норми споживання молока і молочних продуктів – 353,3 кг на одну особу. Споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні протягом 1991-2016 рр. ніколи не досягало рекомендованої норми – 80 кг на одну особу.

Мінімальної норми споживання яєць (246 шт.) в Україні було досягнуто в 2006 році, а рекомендованої норми – в 2010 році. Проте в 2015-2016 роках спостерігається незначне зменшення споживання яєць в розрахунку на одну особу на 4% в рік.

Досягнення раціональної норми споживання продуктів харчування обумовлюється не лише відповідними обсягами їх виробництва в країні, а й доходами населення. Належний рівень доходів населення, особливо заробітної плати, визначає його платоспроможність і забезпеченість потреби у продуктах харчування. Аналіз структури грошових доходів домогосподарств засвідчив, що їх сума складається із грошових та натуральних у грошовій оцінці надходжень, одержаних членами домогосподарств у вигляді оплати праці, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходів від власності у вигляді відсотків дивідендів, продажу акцій та інших цінних паперів, соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів. У структурі доходів населення заробітна плата становить 39-40% і ця частка протягом багатьох років змінювалась досить повільно, проте в бік зниження, що не є мотиваційним фактором продуктивної активності населення працездатного віку.

Отже, сучасний низький рівень доходів населення України, який обумовлено як об'єктивними так і суб'єктивними причинами, обмежує матеріальний добробут сім'ї працюючих. Також він негативно впливає на розвиток людини як головної

продуктивної сили суспільства. Низький рівень матеріального стану населення країни стримує соціально-економічний розвиток економіки в цілому, який має обернений негативний вплив на формування людини.

Продовольча безпека населення України, як важлива умова розвитку людини, має визначатись цілою системою факторів, базовим серед яких є ефективний розвиток аграрного сектору економіки. Саме це і визначає необхідність в державній підтримці управління економікою як мотиваційного чинника збільшення обсягів аграрно-продовольчої продукції, динамічного розвитку традиційних галузей національного сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел:

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України (За роками) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://uga-port.org.ua/sites/default/files/zb_spor_2017.pdf.

2. Коденська М.Ю. Людський капітал в системі соціально-економічних відносин: моногр. / М.Ю. Коденська, Ю.О. Нестерчук, С.Ю. Соколюк, К.Ю. Соколюк. – Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. – 172 с.

3. Рослинництво України (За роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Статистичний щорічник України (За роками). Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

5. Тваринництво України (За роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Україна в цифрах (За роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://iaaostat.kiev.ua>

УДК 338.1

*O. Fedirets, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Poltava State Agrarian Academy*

FORMATION OF AN ANTI-CRISIS PROGRAM OF ENTERPRISES

Theoretical issues and methodological aspects of determining the content of the anti-crisis program, that is, an optimal list of anti-crisis measures and the sequence of their implementation, belong to the least developed. Typically, a certain set of anti-crisis measures are proposed in accordance with the depth of the current crisis and the stage of financial stabilization (methods of operational, tactical, strategic mechanisms). Operational, long-term financial and long-term investment methods are applied in succession. If the required result is not obtained, methods of rehabilitation are grouped depending on the quantitative indicators of the threat of bankruptcy, etc. There is no definite point of view on the sequence of application of certain anti-crisis procedures, and the optimal norm of the ratio between them, moreover the methodological tools of each stage of the anti-crisis transformation are formed empirically without proper justification of the appropriateness of these measures.

In foreign studies, E. Brigham, professor of the London Business School in particular [1, p. 39], on the basis of a detailed study of the practice of transformation of companies, emphasizes the need for individual selection of anti-crisis procedures

depending on the causes of the crisis; the degree of its complexity; relations with physical and legal entities, organizations and groups of organizations that are interested in the development of this enterprise and capable of influencing this development; historical heritage; industry features; structure of the enterprise expenses, etc.

Thus, the anti-crisis program of the enterprise should be considered as documenting of the decision taken regarding the ways and means of the enterprise financial recovery, and scientifically substantiated requirements (principles) of its development should be based on scientific developments and tools of decision-making theory.

It is necessary to highlight the structural and logical scheme of the process of forming the enterprise crisis program. Development of the enterprise crisis program is a managed process in which separate stages of work are singled out.

At the stage of forming the working group, it is necessary to identify several stakeholders who will be responsible for the process of developing and implementing the anti-crisis program, or contact a consulting agency for help. The consultant is presenting the view from the outside, and is rather free in the estimates: the priorities of saving business, directions of the business activities, market, suppliers, etc.

At the second stage it is necessary to develop a calendar network plan that determines the structure of the functional complexes of works, the timing and peculiarities of their implementation. Different calendar network plans are used, such as Gantt charts, schedules, network graphs (Program Evaluation and Review Technique (PERT) and critical path method).

The screening standard refers to a certain list of, as a rule, qualitative conditions and limitations, the discrepancy in which makes it inappropriate for further consideration and in-depth development of the expressed anti-crisis idea. In essence, the screening standard serves as a level of satisfaction. It is used to localize the set of anti-crisis decisions, which helps to focus on the most important measures that are adequate to the specific conditions of the enterprise [2, p. 109].

Compliance with the economic interests and strategic objectives of the enterprise – the application of this screening standard requires clarification: in the interests of which social groups the anti-crisis program is being developed. Focusing on the interests of the owners of an insolvent enterprise implies that a financial plan to exit insolvency should take into account the interest of owners in preserving the existing distribution of ownership and control over the enterprise, as well as their general orientation towards the future of the enterprise (continuation or liquidation). The economic interests of the administrative apparatus of the enterprise consist in maintaining the independence of making and implementing managerial decisions, real control over the economic life of the enterprise. Taking into account the economic interests of the employees of the enterprise requires orientation on the preservation of jobs, stable payment of wages and its growth [1, p. 18].

Compliance with resource provision and possibility of practical implementation – this screening standard determines targeting at the measures that are feasible, taking into account available material, labor, informational and financial resources.

Performing screening analysis – at this stage, individual alternatives are compared with the criteria (screening standards) which they must comply with. The anti-crisis measures that do not meet at least one screening standard are excluded from further consideration [3, p. 35].

When developing and implementing anti-crisis programs, it is important to pay attention to improving their efficiency, that is, better use of allocated resources. The

criterion of efficiency is the ratio of growth of the enterprise net income, obtained by investing the program, to the volume of investment. The payback period of investments can also serve as an indicator of efficiency.

The crisis extends its influence on the financial, economic and strategic levels. Under these conditions, the main problems of the enterprise management should include identification of the zone and type of the crisis; the available potential for overcoming it; development of the anti-crisis program of the enterprise operation.

References:

1. Brigham E. (2009). *Fundamentals of Financial Management* / Eugene F. Brigham, Joel F. Houston. – Cengage Learning, 2009. – 752 p.
2. Novikova, O. F., & Pokotylenko, R. V. (2006). *Economic security: conceptual definitions and mechanisms of support*. Donetsk: Ukraine National Academy of Sciences, Institute of Industrial Economics (in Ukr.).
3. Sukhorukov, A. (2004). The anti-crisis policy of developed countries. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 8, 16-27 (in Ukr.).

УДК 658.8:637.5

*О.М. Овчарук, здобувач
Полтавська державна аграрна академія*

ЗАВДАННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Логічний аналіз категорії «антикризове управління» довів, що вона є на перетині понять «подолання / запобігання кризи (набуття стану економічної безпеки)» та «управління (яке розуміється на рівні підприємства як менеджмент)». Тому, процес антикризове управління слід розуміти як комплекс певних видів діяльності, що є пов'язаний з подоланням кризи, економічною безпекою та інструментарієм менеджменту.

В сучасній літературі немає єдиного чіткого визначення поняття «антикризове управління». Є декілька варіантів тлумачення поняття «антикризове управління» [1-5]: управління, націлене на попередження кризових ситуацій; комплекс заходів, спрямованих на виведення підприємства з фактичної кризи; будь-яке управління повинно бути побудованим на врахуванні ризику та небезпеки кризових ситуацій. Антикризове управління в ринкових умовах господарювання спрямоване не тільки на виведення підприємства з кризової ситуації, що склалася, але і формування системи антикризового управління, яка спрямована на вживання превентивних заходів щодо розвитку кризовий ситуацій.

На основі опрацювання досліджень засвідчено, що цілі і завдання антикризового управління підприємств агропродовольчої сфери наступні:

1. Передбачення кризи й адекватна (відповідно до ступеню загрози) підготовка до неї, розробка пакету антикризової стратегії.
2. Створення інструментів перешкоджання виникненню небезпечних факторів кризи.
3. Управління динамікою розвитку кризи (прискорення реагування, сповільнення руйнівних факторів, пом'якшення негативних впливів, посилення позицій безпеки економічного стану).

4. Тактична поведінка, забезпечення життєдіяльності підприємства в кризовому стані.

5. Ослаблення негативних наслідків кризи (економія ресурсів, засвоєння нових ринків, реінжиніринг, аутсорсинг, аутстафінг та ефективний трансфер інноваційних технологій).

6. Використання факторів і наслідків кризи для можливостей розвитку підприємства (еталонне тестування, посилення в конкурентній боротьбі).

Реалізація даних завдань комплексно та в певних комбінаціях здатне суттєво підвищити рівень економічної безпеки сучасних підприємств агропродовольчої сфери.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Є. О. Теоретичні та практичні аспекти процесу антикризового фінансового управління на вітчизняних підприємствах в ринкових умовах господарювання / Є. О. Григоренко // Науково-практичний журнал «Економіка Крима». – Сімферополь: ТНУ ім. В.І. Вернадського. – №3(40). – 2012. – С. 149-153.

2. Погребняк А. Ю. Механізм антикризового управління на підприємствах машинобудування. Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – Київ, 2016. – 22 с.

3. Череп А. В. Методичні підходи до управління антикризовими заходами на підприємствах машинобудування / А. В. Череп, Ю. В. Калюжна // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – №4 (24). – 2014. – С. 60-67.

4. Черноіванова Г. С. Аналіз стану інноваційної діяльності та розвитку інноваційної праці / Г. С. Черноіванова // Технологический аудит и резервы производства. – № 3/4(29). – 2016. – С. 8-12.

5. Шворак А. М. Сутність та обліково-аналітичне забезпечення антикризового управління підприємством в сучасних умовах господарювання / А. М. Шворак, М. Б. Кулинич, Н. І. Коваль // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 14. – 2016. – С. 604-608.

УДК 658.14

*А.С. Лесюк, аспірант кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія*

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЇХ БАНКРУТСТВУ

В сучасних умовах, що характеризуються політичною і економічною нестабільністю, недосконалістю правового та податкового законодавства діяльність підприємств в Україні може бути ускладнена різними кризовими ситуаціями, які в подальшому призводять до неплатоспроможності або банкрутства.

Банкрутство підприємств як економічне явище безпосередньо пов'язане із погіршенням його фінансового стану і отриманням збитків. У даному зв'язку варто виділити досить високу кількість збиткових суб'єктів господарювання, що

функціонують в національній економіці України. Це викликане взаємними неплатежами підприємств, високим рівнем оподаткування, політичною нестабільністю, недосконалістю нормативно-правової бази, неефективністю фінансового менеджменту. Зазначені вище чинники призводять до неплатоспроможності підприємств і є основними причинами стійкої тенденції до збільшення кількості збиткових підприємств. За 2011-2015 рр. вітчизняні підприємства в цілому отримали негативний фінансовий результат (збиток) – 462310,3 млн. грн. Це пов'язано з тим, що в 2015 р. –26,3 % (від загальної кількості) підприємств у всіх регіонах України були збитковими (815302,1 млн. грн), а прибутковими – 73,7 % підприємств (475201,8 млн. грн). Найбільше збитків за аналізований період отримали підприємства м. Києва – 175772,6 млн. грн, Донецької області – 74086,1 млн. грн, Дніпропетровської області – 72727,2 млн. грн, Луганської області – 49315,6 млн. грн, Київської області – 24421,4 млн. грн та Одеської області – 16198,3 млн. грн. (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка фінансових результатів (до оподаткування) діяльності підприємств України в розрізі регіонів, 2011 – 2015 рр., млн. грн¹⁾

Регіони України	Роки					Відхилення (+, -) 2015 р. від 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька	2006,3	1486,9	638,1	-1231,9	5228,8	3222,5
Волинська	655,1	-222,8	-584,7	-6768,9	-3180,1	-3835,2
Дніпропетровська	26148,3	11649,8	6792,0	-54878,6	-46578,9	-72727,2
Донецька	12556,2	2669,9	-1579,1	-42873,6	-61529,9	-74086,1
Житомирська	549,1	346,8	-16,5	-2470,6	3,1	-546,0
Закарпатська	370,6	181,5	117,0	-2100,6	... ²⁾	х
Запорізька	5344,9	3658,1	6048,0	-9079,9	-2724,3	-8069,2
Івано-Франківська	-1341,9	-1544,0	-1016,8	-9126,5	-7186,2	-5844,3
Київська	5865,0	10188,2	7512,8	-28969,4	-18556,4	-24421,4
Кіровоградська	2616,7	2616,1	1087,9	-3263,1	-4189,1	-6805,8
Луганська	-2227,5	-5842,9	-8355,4	-46595,7	-51543,1	-49315,6
Львівська	2215,5	2283,5	2772,6	-8753,2	-7693,1	-9908,6
Миколаївська	2216,5	2055,7	1061,7	-8758,4	-2663,5	-4880,0
Одеська	375,2	-83,7	-397,7	-30325,2	-15823,1	-16198,3
Полтавська	10369,5	8555,2	6332,7	-3198,9	... ²⁾	х
Рівненська	271,7	-951,3	-1617,5	-7610,9	-5309,7	-5581,4
Сумська	1546,3	2504,0	885,9	-678,8	4653,5	3107,2
Тернопільська	199,8	1096,5	297,1	-5796,2	-2088,1	-2287,9
Харківська	1307,7	2207,1	1932,2	-6708,0	-2745,7	-4053,4
Херсонська	419,2	232,8	228,0	-2500,6	2378,5	1959,3
Хмельницька	1463,8	1040,1	548,2	-3396,1	-479,9	-1943,7
Черкаська	2699,7	2371,4	430,2	-5833,6	3719,1	1019,4
Чернівецька	-46,1	295,0	-129,5	-910,2	417,8	463,9
Чернігівська	-136,1	1167,0	100,5	-3136,6	... ²⁾	х
м. Київ	45647,1	54116,7	11034,7	-228621,5	-130125,5	-175772,6
Україна – всього	122210,0	101884,7	29602,8	-523587,0	-340100,3	-462310,3

¹⁾ без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

²⁾ дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Джерело: дані Державної служби статистики України [1], розраховано автором

Під загрозою банкрутства перебувають у переважній більшості малі та середні підприємства, проте спостерігається стабільна тенденція до підвищення ролі малого підприємництва в національній економіці України.

Нами розроблено заходи запобігання банкрутства в підприємствах, які складаються з чотирьох взаємопов'язаних напрямів: 1) моніторинг фінансового стану підприємства; 2) перегляд маркетингової стратегії підприємства; 3) перегляд маркетингової стратегії підприємства; 4) реорганізація діяльності (рис. 1).

Таким чином, запропоновані заходи спрямовані на виявлення ознак ймовірності настання банкрутства та створення відповідних передумов для їх своєчасного запобігання і подолання з метою забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства.

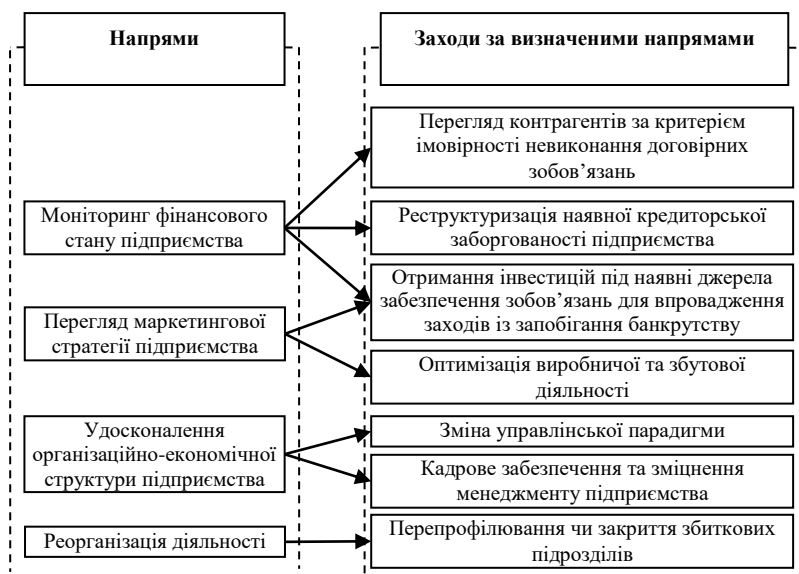

Рис. 1. Заходи щодо запобігання банкрутства підприємств

Джерело: авторська розробка

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 338.48

*Є.О. Азарова, магістрант,
Науковий керівник: Т.Л. Зубко, к.е.н., доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління фінансовими ризиками визначає можливість забезпечення стійкості

економічного об'єкту, здатність протистояти загрозам внутрішнього і зовнішнього середовища. Саме тому управління ризиками повинно стати невід'ємним елементом стратегії і тактики розвитку кожного підприємства.

До внутрішніх небезпек і загроз, що впливають на фінансову безпеку, відносяться навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами підприємства, пов'язані з: вибором стратегії підприємства; управлінням й оптимізацією активів і пасивів підприємства. До зовнішніх загроз можна віднести: скупку акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями; наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства; нерозвиненість ринків капіталу та їхньої інфраструктури; недостатньо розвинену правову систему захисту прав інвесторів і виконання законодавства; кризу грошової і фінансово-кредитної систем; нестабільність економіки; недосконалість механізмів формування економічної політики держави [1, с. 13].

У процесі діагностики загального рівня економічної безпеки підприємства доцільно виділити такі її основні форми, як поточна, тактична і стратегічна економічна безпека. При цьому загальний рівень економічної безпеки визначається на підставі оцінки всіх трьох складових. Відповідно до запропонованого підходу, поточна економічна безпека передбачає відсутність загроз, здатних призвести до припинення життєдіяльності підприємства в поточному періоді. Діагностика поточної безпеки полягає у визначенні рівня платоспроможності підприємства шляхом інтегральної оцінки його фінансово-економічного стану [2, с. 5].

Стратегічний пов'язаний з прийняттям довгострокових рішень. До задач стратегічного підходу відноситься встановлення граничних значень ризиків, які визначаються перш за все стратегічною оцінкою зовнішнього середовища. Тактичний підхід полягає у визначенні рівня ризиків на найближче майбутнє і порівнянні його з критичним значенням. Зауважимо, що підприємство, яке займається виробничо-збутовою діяльністю, характеризується високим рівнем низки фінансових ризиків, управління якими здійснюється в рамках тактичного підходу [3, с. 3].

Система управління ризиками підприємства, до складу якої входить сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових, контролюючих і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, з урахуванням особливостей діяльності підприємства повинна забезпечувати здійснення контролю за своїми ризиками, посилення реакції на виникаючі кризові ситуації та наявність досвіду здійснювати управління економічною безпекою на підприємстві [4, с.108]. У рамках реалізації даних функцій актуальним представляється наступна схема організації експрес-аналізу економічної безпеки (рис. 1).

1. Мінімізація ризиків – це сукупність дій, направлених на зниження ризику, шляхом його уникнення або попередження.

2. Диверсифікація ризиків, дозволяє уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різноманітними видами діяльності.

3. Лімітування ризиків. За тими видами господарської діяльності та господарських операцій, які можуть постійно виходити за встановлені межі допустимого ризику, цей ризик лімітується шляхом встановлення відповідних економічних і фінансових нормативів.

4. Отримання додаткової інформації – є одним з найважливіших способів

зниження ризику.

5. Використання організаційних і економічних методів управління ризиком [5, с. 91].

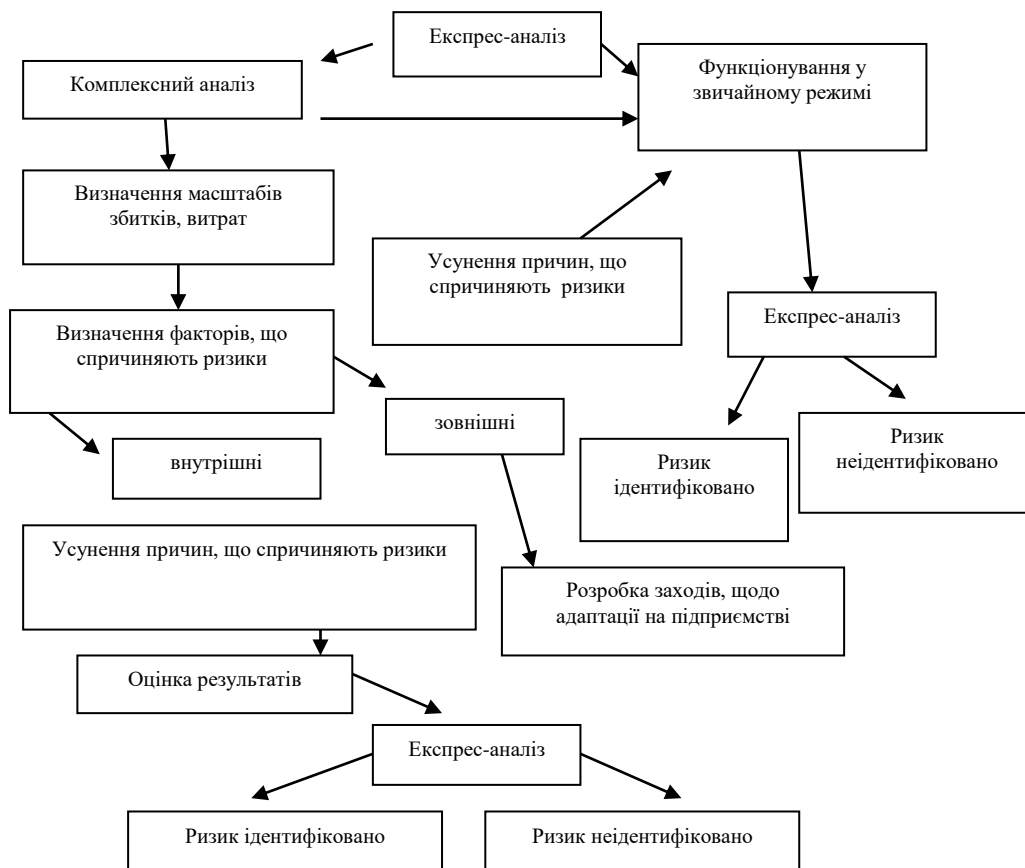

Рис. 1. Організація експрес-аналізу економічної безпеки підприємства [4, с. 109]

Існують наступні форми профілактики ризику:

Таким чином, важливим аспектом забезпечення фінансово-економічної безпеки є управління ризиком на підприємстві, що являє собою складний процес. Його основою є зважене визначення джерел тих видів ризику, які у разі реалізації призводять до виникнення загроз стабільному й ефективному розвитку суб'єкта господарювання. Перспективи подальших досліджень мають полягати у визначенні найбільш актуальних ризиків для підприємств та обґрунтованому виборі методів їх зниження.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук А. В. Поняття фінансової безпеки підприємства: економічна сутність та складові [Електронний ресурс] / А. В. Ковальчук. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://khibs.ubs.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/3.-Ponyattya-finansovoi.pdf>.

2. Корнієнко Т. О. Особливості оцінки рівня економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] /Т. О. Корнієнко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/5595/1/Особливості%20оцінки%20рівня%20економічної%20безпеки%20підприємства.pdf>.

3. Кулакова І. А. Управління ризиком в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. А. Кулакова, О. О. Хворост // 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29054/1/risk%20management.pdf>.

4. Каламбет С. В. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств / С. В. Каламбет, В. А. Воропай. // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – №2.

5. Костюк Ж. С. Шляхи попередження та нейтралізації ризиків та загроз економічній безпеці підприємств залізничного транспорту / Ж. С. Костюк. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – №45.

УДК 336.748

*А. Шахнюк, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Е.І. Гатаулліна, к.е.н., доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Інфляція як специфічна властивість економіки відома вченим вже кілька століть. Інфляція є багатостороннім, складним процесом, який є частиною всіх основних економічних проблем держави. Під інфляцією прийнято вважати зростання загального рівня цін у країні впродовж певного періоду часу, що супроводжується знеціненням національної грошової одиниці [1, 2].

Необхідність регулювання інфляції, як, власне, і саме це явище, з'явилося з появою неповноцінних грошей та відповідною трансформацією грошових відносин у суспільстві. Антиінфляційна політика – це комплекс досить різноманітних грошово-кредитних, бюджетних заходів, податкових заходів, програм стабілізації і дій по регулюванню і розподілу прибутків [1].

Для боротьби з інфляцією у міжнародній практиці можна виділити такі основні, класичні напрями антиінфляційної політики:

- дефляційна політика;
- політика доходів;
- адаптаційна політика [2].

В Україні інфляційні процеси спостерігаються від початку її становлення на шлях незалежності. Відомо, що в певні моменти вона була руйнівною, а в інших ситуаціях помірною [1].

Аналізуючи дані за індексом споживчих цін, який показує зміни загального рівня цін на товари та послуги, станом на кінець 2017 року в Україні рівень інфляції очікується 12% [5]. Тобто, ми можемо бачити та відчувати помірну інфляцію, яка характеризується надмірною емісією маси грошей без помітного підвищення цін. Вона достатньо чутлива для населення і для розвинутих країн не притаманна (до 5% це нормально, а 12% це все багато).

В той час як в країнах ЄС на кінець 2017 року очікуваний рівень інфляції складе – 1,70% [6]. Такий рівень інфляції є помірним, він не несе загрози соціально-

економічному життю населення. Навіть навпаки, експерти зазначають, що цей процес стимулює підприємницьку діяльність та може бути використаний для збалансування грошово-фінансових матеріальних ресурсів.

Основними соціально-економічними наслідками інфляції майже завжди є перерозподіл національного доходу і багатства між різними групами суспільства [1].

Антиінфляційна політика уряду України була спрямована на досягнення мети щодо помірності рівня і керованості інфляції. Кабінет Міністрів України здійснював антиінфляційну політику за стратегією проведення дефляційної політики (регулювання попиту) та державного контролю за заробітною платою й цінами [1].

Заходи Національного банку України та Міністерства фінансів, спрямовані на реалізацію політики дефляції, дали бажаний антиінфляційний ефект, проте посилювали соціальне напруження в суспільстві [1].

Стабілізаційні заходи, спрямовані на досягнення низьких темпів інфляції в індустріально розвинутих країнах та країнах з перехідною економікою, зводяться до чотирьох основних режимів грошово-кредитної політики: таргетування обмінного курсу, таргетування грошових агрегатів, таргетування інфляції, грошово-кредитна політика без встановлення «номінального якоря» [3].

Для стримування та контролю рівня інфляції не менш як 50 економік світу продовжують жорстко фіксувати курси своїх грошових одиниць відносно третіх валют. До них належать, наприклад, Гонконг, Мальта, Латвія, Литва, Естонія. Режиму таргетування валютного курсу є досить ефективним інструментом зменшення рівня інфляції [3].

У країнах-членах Європейського валютно-економічного союзу (ЄВС) контроль за грошовим управлінням передано Європейському центральному банку (ЄЦБ). Країни Південної Європи до вступу у Європейський валютно-економічний союз мали вищі за середні по ЄС показники інфляції і менший ступінь розвитку фінансових систем. Запровадження євро позитивно вплинуло на макроекономічну стабільність Італії, Іспанії, Португалії та Греції, а також зниження темпу інфляції [3].

Для України є дуже важливим аналіз антиінфляційної політики США, адже значна частка зовнішнього боргу країни виражена у доларах США, а золотовалютні резерви України здебільшого складаються з доларів [4].

Отже, шляхом комплексного використання важелів та методів боротьби з інфляцією, за допомогою бюджетної політики держави, контролем валютного курсу можна досягти найбільшої ефективності в проведенні антиінфляційної політики. Україна може подолати усі політичні та економічні проблеми, що існують на даний час, вийти з кризи враховуючи особливості національної економіки, аналізуючи та враховуючи досвід інших країн, які успішно подолали інфляцію та кризові явища.

Список використаних джерел:

1. Кінь І.І. Теорія та практика антиінфляційної політики / Кінь І.І. // Тернопільський національний економічний університет кафедра економічної теорії міждисциплінарна курсова робота. – Тернопіль, 2016. – С.1-39.

2. Кляшов І.С. Аспекти антиінфляційної політики України / Кляшов І.С. // ХНЕУ ім. С. Кузнеця 2013. – С. 1-4.

3. Папаїка О.О., Горбанський А.Б. Світовий досвід антиінфляційної політики держави: рекомендації для України / Папаїка О.О., Горбанський А.Б. // Економічний вісник НГУ 2010 №1. – С. 41-45.

4. Сущенко О., Стахів Ю. Генезис та особливості антиінфляційної політики США

на сучасному етапі / Сущенко О., Стахів Ю. // КНЕУ імені Вадима Гетьмана Журнал «Ринок цінних паперів України» 2011. – С. 23-30.

5. Індекс інфляції (Україна) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>.

6. Рівень інфляції в ЄС у 2017 році – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.statbureau.org/ru/european-union/inflation>.

УДК 005.334

*А.В. Якименко, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: О.М. Матусова, к.е.н., доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової економіки теоретичні і практичні дослідження в галузі управління фінансовими ризиками набувають особливого значення з огляду як на зростаючу роль фінансового сектору в економіці сучасного суспільства, так і на те, що господарські суб'єкти у своїй діяльності дедалі частіше відчують негативні впливи ризиків і непевності, на що звертають увагу як закордонні, так і вітчизняні фахівці. Особливість прояву фінансових ризиків вбачається у тому, що вони передусім приводять до втрат майбутніх прибутків та зменшення реальної вартості активів суб'єктів господарювання [1].

Фінансовий ризик – економічна категорія, що відображає об'єктивно наявні невизначеність та конфліктність, які виникають у відносинах щодо створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єктами економічної діяльності [2, с. 12].

Управління фінансовими ризиками підприємства являє собою процес передбачення та нейтралізації негативних наслідків, пов'язаних з їх ідентифікацією, оцінкою, профілактикою і страхуванням з метою забезпечення ресурсами підприємства [3].

Для більш повного розуміння цього явища необхідно представити процес управління фінансовими ризиками підприємства як систему, виділити об'єкт і суб'єкт управління. Під об'єктом системи управління фінансовими ризиками розуміється господарська діяльність підприємства.

Суб'єктом системи управління фінансовими ризиками на підприємстві є управлінці вищої ланки, такі як фінансові менеджери. Головні принципи, які покладені в основу побудови системи управління фінансовими ризиками, є такі:

системності – управління повинно базуватися на розгляді підприємства як складної економічної системи, яка піддається дії зовнішнього середовища;

керованості – на підприємстві існують певні важелі, які дозволяють компенсувати негативний вплив і локалізувати розвиток ризикової ситуації;

адекватності – комплекс управлінських рішень щодо зниження фінансових ризиків на діяльність підприємства повинен відповідати певному виду і ступеню ризику, а його ефективність оцінюватися з точки зору поліпшення загального фінансового стану підприємства;

модульності – система управління фінансовими ризиками повинна складатися з

логічно пов'язаних модулів, кожен з яких вирішує конкретну задачу ідентифікації, визначення ступеня, локалізації ризиків і оцінки ефективності управлінських заходів [4, с.107].

Управління фінансовим ризиком посідає особливе місце. По-перше, це пов'язано з тим, що соціально-економічний ризик має фінансові наслідки. По-друге, це важливо тому, що обсяг доступних фінансових ресурсів суттєво впливає на вибір методу та ефективності управління ризиком.

Основними етапами управління фінансовими ризиками підприємства є:

- планування та прогнозування рівня фінансових ризиків підприємства, яке відбувається за допомогою використання на підприємстві методу експертних оцінок;
- реалізація стратегії управління фінансовими ризиками підприємства.

Вибір стратегії відбувається за умови визначення підприємством основних умов діяльності. Наприклад, чи готове підприємство піти на визначений рівень ризику, чи воно схильється до уникання ризику і не прагне суттєвої максимізації рівня прибутковості своєї діяльності. Або для нього більш привабливою є схема передачі ризику за допомогою основних методів;

- оцінка ефективності управління фінансовими ризиками.

Оцінка ефективності управління фінансовими ризиками відбувається за допомогою використання таких показників як: середньоарифметичного; дисперсії; середнього квадрату відхилення; коефіцієнту варіації [1, с. 34].

Не менш важливим в управлінні фінансовими ризиками є пошук шляхів, які мінімізують наслідки цих ризиків. Їх існує дуже багато, але виділимо найвагоміші з них.

Ухилення від ризику – це найбільш простий і радикальний напрям нейтралізації фінансових ризиків, що дає змогу повністю уникнути потенційних втрат, пов'язаних із фінансовими ризиками, проте не дає змоги отримати прибуток, пов'язаний із ризикованою діяльністю.

Перейняття ризику на себе – це залишення всього (або частини) ризику за компанією та покриття можливих втрат власними коштами.

Диверсифікація становить один із найбільш ефективних шляхів нейтралізації фінансових ризиків. Це дає змогу знижувати окремі види фінансових ризиків: кредитний, депозитний, інвестиційний, валютний і полягає у зменшенні рівня їхньої концентрації.

Лімітування – це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажів, кредиту тощо. Лімітування є важливим прийомом зниження ступеня ризику та застосовується банками при видачі позик, укладенні договору овердрафту тощо.

Страховання фінансових ризиків – це страхування, що передбачає обов'язки страховика по страхових виплатах у розмірі повної або часткової компенсації втрат прибутків (додаткових витрат) особи, на користь якої укладений договір страхування, викликаних такими подіями: зупинка або скорочення обсягу виробництва в результаті обумовлених у договорі подій; банкрутство; непередбачені витрати; невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань контрагентом застрахованої особи, що є кредитором по угоді; понесені застрахованою особою судові витрати.

Основними формами напряму нейтралізації фінансових ризиків є: формування резервного (страхового) фонду підприємства; формування цільових резервних фондів; формування системи страхових запасів матеріальних і фінансових ресурсів

по окремих елементах оборотних активів підприємства; нерозподілений залишок прибутку, отриманого у звітному періоді [5, с. 53].

Хеджування як метод зниження фінансових ризиків представляє собою страхування ризиків від несприятливих змін цін на будь-які товарно-матеріальні цінності по контрактах і комерційних операціях, що передбачають постачання (продажі) товарів у майбутніх періодах. Науковці виділяють два види операцій хеджування: хеджування на підвищення і хеджування на пониження. Хеджування на підвищення, або хеджування купівлею, є біржовою операцією з купівлі термінових контрактів або опціонів і застосовується в тих випадках, коли необхідно застрахуватися від можливого підвищення цін (курсів) у майбутньому. Воно дає змогу встановити покупну ціну набагато раніше, ніж буде придбано реальний товар. Хеджування на пониження, або хеджування продажем – це біржова операція з продажу термінового контракту, тобто хеджер припускає зробити в майбутньому продаж товару і тому, продаючи на біржі терміновий контракт або опціон, страхує себе від можливого зниження цін у майбутньому [6].

Отже, в конкурентному ринковому середовищі підприємство часто ризикує. Ці ризики спричинені бажанням підприємств залишатися на ринку та отримувати більший прибуток. Для того, щоб уникнути небажаних втрат, а особливо фінансових, підприємство має своєчасно ідентифікувати і правильно оцінювати рівень ризику, ефективно управляти ним з метою обмеження його негативного впливу та мінімізації обсягів фінансових втрат. Для забезпечення фінансової безпеки і можливості передбачення фінансових ризиків на підприємстві повинна існувати система управління фінансовою безпекою підприємства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Белоусова С. В. Формування програми управління фінансовими ризиками підприємства/С.В.Белоусова// Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017 р. – №3/1. – С.33-37
2. Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності [автореферат дисертації] / В.Г. Бабенко// . – Суми, 2007. – 21 с.
3. Тимошенко О.В. Страхування фінансових ризиків як фактор забезпечення фінансових ресурсів підприємства / О.В. Тимошенко//Економічний простір. – 2013 р. – №71. – С.135-143
4. Полякова О. Ю. Основні засади формування комплексу моделей управління фінансовими ризиками підприємства/О.Ю. Полякова, Л.А. Гольцяєва // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013 р. – №6. – С. 106-109
5. Овчіннікова Ю. І. Управління фінансовими ризиками на підприємстві / Ю.І. Овчіннікова, В. Г. Кабанов //Вчені записки Університету «КРОК» . – 2014 р. – №35. – С.48-56
6. Соловійов В. І. Математичні методи управління ризиками / В. І. Соловійов. – М.: ГУУ, 2003. – 100 с.

СЕКЦІЯ 4

Інноваційний, інвестиційний менеджмент. Управління фінансовими та матеріальними ресурсами підприємства

УДК 338.45

*О.Г. Рудковская, ассистент кафедры финансов,
А.М. Чалая, студент,
УО «Белорусский государственный экономический университет»*

ТЕНДЕНЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО И ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ БЕЛАРУСИ И РОССИИ

Основную позицию в развитии национальной экономики заслуженно занимает промышленный комплекс, обеспечивающий устойчивое функционирование других видов экономической деятельности как в сфере производства, так и в сфере услуг, удовлетворение потребностей населения в промышленной продукции, осуществление экспортных поставок конкурентоспособной продукции, решение социальных задач, а также определяющий экономическую безопасность страны. В отраслевой структуре ВВП по данным за 2016 год на промышленность приходится 24,9%.

Важной составной частью хозяйственного комплекса Российской Федерации также является промышленность. Ей принадлежит ведущая роль, определяемая тем, что она обеспечивает различные отрасли экономики новыми материалами и орудиями труда, а также служит активным фактором научно-технического развития страны.

Однако в настоящее время, по ряду причин наблюдается замедление темпов роста объемов промышленного производства России и Республики Беларусь (рис. 1, 2).

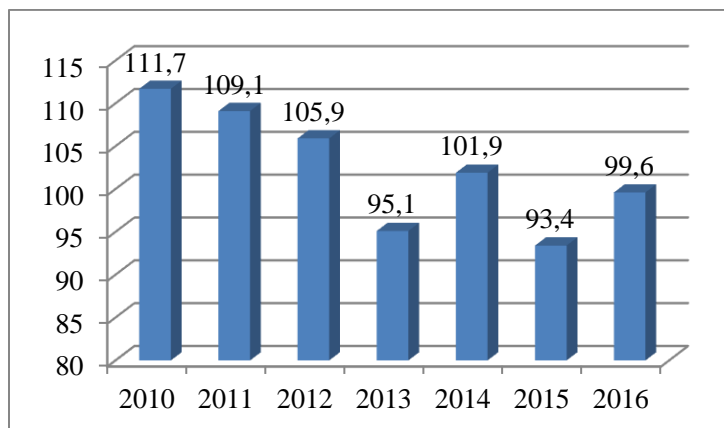

Рис. 1. Темп роста объема производства промышленной продукции, Республика Беларусь, %

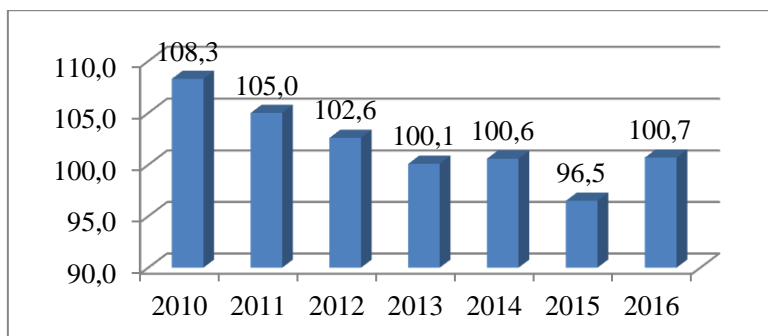

Рис. 2. Темп роста объема производства промышленной продукции, Российская Федерация, %

Одним из факторов, сдерживающих рост объемов промышленного производства, является недостаток инвестиций в эту сферу. Инвестиции выступают необходимым ресурсом для промышленности. По данным Белстата, по итогам I полугодия 2016 года иностранные инвесторы вложили в реальный сектор экономики (кроме банков) Беларуси 4 742,3 млн. долларов США инвестиций. По сравнению с I полугодием 2015 года объем иностранных инвестиций снизился на 17,3%.

Развитие промышленности страны влияет на ее валовой внутренний продукт. По данным Национального статистического комитета Республики Беларусь рисунок 3 до 2013 года включительно промышленный комплекс традиционно выступал в качестве лидера экономического развития, обеспечивая порядка 1/3 ВВП страны, далее наблюдается снижение.

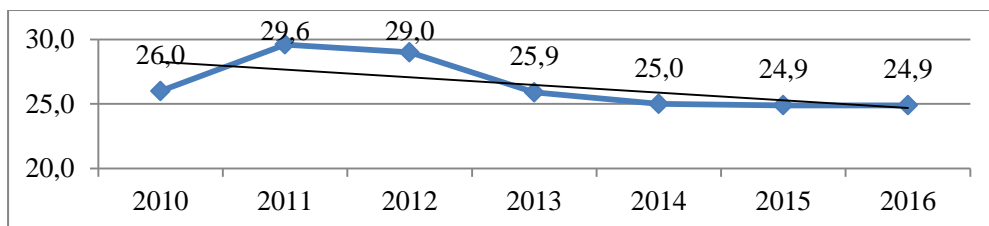

Рис. 3. Динамика вклада промышленности в валовой внутренний продукт, Республика Беларусь

Таблица 1

Динамика доли промышленного производства в общей сумме валового внутреннего продукта России

Показатель	2013	2014	2015
Валовой внутренний продукт в текущих рыночных ценах, млрд. руб.	66689,1	77893,1	80412,5
Доля промышленного производства в общей сумме ВВП, %	62,04	57,92	59,65

Данные таблицы 1 свидетельствуют о том, что доля промышленного

производства в общей сумме ВВП России значительна и составляет более половины ВВП. В анализируемом периоде наблюдается общее снижение доли промышленного производства в ВВП страны с 62,04% в 2013 году до 59,65% в 2015 году.

По итогам января-мая 2016 года индекс промышленного производства в России составил 100,1%, в Беларуси – 98,1%.

Отраслевая структура промышленного комплекса Республики Беларусь характеризуется отсутствием кардинальных структурных сдвигов и представлена высокой долей импортоспособных отраслей. В общем объеме обрабатывающей промышленности удельный вес машиностроительного комплекса составляет 20,3% (24,4%). В структуре машиностроительного комплекса Беларуси особо выделяются приборостроительная (6,5%), радиотехническая, электротехническая промышленность (1,4%), а также электронная и оптико-механическая промышленность (4,1%), которые относятся к наукоемким видам производства. Особое значение имеет воспроизводственная функция машиностроительного комплекса. Производимые машины, станки и оборудование определяют возможности для материально-технического обновления других отраслей национальной экономики. По данным Росстата, на 2016 год, в структуре продукции машиностроительного комплекса России наибольший процент составляет электротехническое приборостроение (12%).

Начиная с 2013 года увеличился уровень складских запасов и составил три четверти среднемесячного объема производства. Ухудшение финансового состояния промышленных предприятий, сокращение инвестиций, а в частности снижение доли инвестиционных вложений в активную часть основных средств приводят к спаду промышленного производства и замедлению темпов экономического роста государства.

Вместе с тем в настоящее время (с переходом на рыночные условия, когда индустриальная технология коренным образом изменяется, доминируют высокие технологии на основе инноваций) сохраняют актуальность такие основные проблемы, как потребление значительных объемов сырьевых, материальных и топливно-энергетических ресурсов, которые представляют собой дорогостоящий промежуточный импорт. Увеличение объемов производства и экспорта промышленной продукции приводит к росту промежуточного импорта.

Особо важное предназначение промышленности заключается в создании условий для расширенного воспроизводства, решении задач поздней модернизации, основанной на высоких, инновационных технологиях. Стабильное финансовое состояние промышленных предприятий, хорошие результаты финансово-хозяйственной деятельности промышленных предприятий определяют не только их поступательное развитие, но и интенсивный экономический рост всего государства.

Формирование устойчивой конкурентной позиции промышленных предприятий связано с переходом на инновационный путь развития посредством мобилизации финансовых ресурсов на внедрение в производство высокоэффективных ресурсо- и энергосберегающих технологий, выявления внутрихозяйственных резервов и их рациональное использование, инвестиций в экоинновации, так как соответствие экологическим стандартам является одним из важнейших факторов конкурентоспособности продукции.

В настоящее время в экономической науке и практике уделяется значительное

внимание инновационному развитию промышленных предприятий. Изучением роли инноваций в экономике в течение XX века занимались такие ученые как М.И. Туган-Барановский, Й. Шумпетер, Р. Солоу и др.

Классической в настоящее время считается представленная Й. Шумпетером сущностная характеристика инноваций, под которой он понимает «непостоянные» проведения новых комбинаций в следующих случаях:

- внедрение нового товара;
- внедрение нового метода производства;
- открытие нового рынка;
- овладение новым источником сырья;
- организация нового производства.

Инновации порождают особый тип развития, который изменяет, совершенствует конкурентоспособность технологий, внедренных в производство, а продукция, получившая спрос на рынке, обуславливает изменения в организационно-технических решениях производственного характера.

Инновационная активность предприятий промышленности характеризуется использованием передовых технологий.

Анализ динамики количества инновационно - активных организаций Республики Беларусь, основным видом экономической деятельности которых является производство промышленной продукции, показывает, что в 2016 году по сравнению с 2015 годом был отмечен рост числа инновационно- активных организаций с 342 до 345 и составило 20,4 % от общего числа обследованных организаций, что 0,8 % больше.

В последние годы наблюдается интенсивный рост эффективности инновационной деятельности, исчисленной как отношение объемов отгруженной инновационной продукции к затратам на технологические инновации. Так, затраты на технологические инновации в 2016 году составили 774,6 млн. руб., а объем отгруженной продукции составил 10460,1 млн. руб., рост эффективности инновационной деятельности составил 13,5, что на 6,4 больше, чем в 2015 году.

Удельный вес отгруженной инновационной продукции в общем объеме отгруженной продукции составил 16,3%, что на 3,2% больше, чем в 2015 году.

Удельный вес отгруженной инновационной продукции новой для внутреннего рынка в общем объеме отгруженной инновационной продукции составил 43,5%, что на 7,8 % больше, чем в 2015 году. Это говорит о высокой конкурентоспособности и востребованности производимой инновационной продукции на внутреннем рынке. Однако произошло снижение на 1,3% по сравнению с 2015 годом количество отгруженной инновационной продукции (работ, услуг) новой для мирового рынка и составило всего лишь 0,5%.

Большое значение при внедрении инноваций принадлежит открытости национальной экономики и ее интеграции в мировое хозяйство и мировой рынок. Инновационное сотрудничество Российской Федерации и Республики Беларусь в условиях становления Союзного государства России и Беларуси весьма велико. Так, число организаций, участвующих в совместных проектах по осуществлению инновационной деятельности с партнерами из Российской Федерации в 2016 году составило 19% , что на 0,7%, больше чем в 2015 году.

По данным таблицы 2 можно проследить положительную динамику инновационной активности промышленных организаций Российской Федерации.

Таблица 2

Инновационная активность промышленных организаций Российская Федерация

Показатель	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Удельный вес организаций, осуществлявших технологические инновации, %	11,3	11,6	12,0	11,9	12,2	12,1

По показателю удельного веса затрат на науку в ВВП Россия существенно отстает от ведущих стран мира, занимая 34-е место. Соотношение внутренних затрат на ИР с ВВП в России вырос с 0.85% в 1995 г. до 1.13% в 2015 г. В Республике Беларусь в 2015 году внутренние затраты на научные исследования и разработки составили 4,5 трлн (до деноминации), или 0,50% к ВВП.

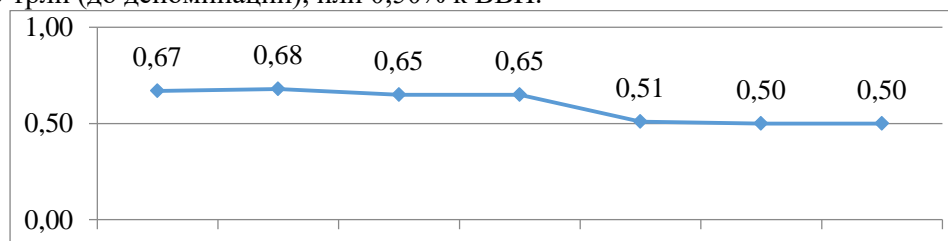

Рис. 5. Наукоёмкость к ВВП, в % Республика Беларусь

Усиление инновационного сотрудничества с РФ поможет качественно улучшить промышленную структуру РБ, а также сохранить традиционные торгово-экономические связи.

Задача промышленного комплекса Беларуси – включиться в процессы модернизации российской промышленности именно по вектору обеспечения ее нематериальными активами, объектами интеллектуальной собственности, результатами исследований и разработок.

В настоящее время Российская Федерация и Республика Беларусь предприняли ряд шагов, направленных на развитие инновационной деятельности, в т.ч. создание специальных экономических зон, научных городков, технопарков, фондов венчурного капитала.

Инвестиции в науку рассматриваются в развитых странах как основа экономического развития.

Среди основных методов финансирования научных исследований и разработок можно выделить следующие: прямые (бюджетное финансирование, корпоративное финансирование, венчурное финансирование) и косвенные (налоговая политика, льготное кредитование, право на ускоренную амортизацию). Бюджетное финансирование ориентировано на создание технопарков и лабораторий, на конкретные исследования и разработки, субсидии, гранты.

В 2016 году структура источников финансирования инноваций организаций промышленности осуществлялась за счет: собственных средств (50,5%), средств республиканского бюджета (19,6%) из них средства инновационных фондов (0,2%),

средства местного бюджета (3,3%) из них средства инновационных фондов (3,3%), средства бюджета Союзного государства (0,2%), средств внебюджетных фондов (0,3%), средств кредитов и займов (20,3%), средств иностранных инвесторов (23,6%), включая иностранные кредиты и займы (0,8%), прочих средств (1,8%).

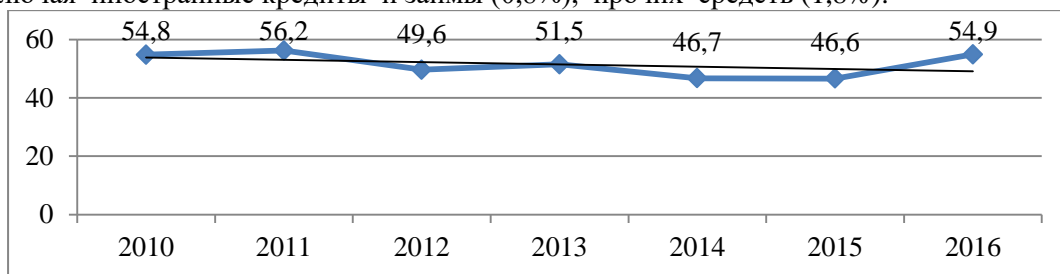

Рис. 6. Доля инвестиций, направленных на реконструкцию и модернизацию обрабатывающей промышленности Республики Беларусь (в процентах к общему объему инвестиций в основной капитал)

Как показывают современные исследования, большинство предприятий в инновационной деятельности сталкиваются с экономическими, производственными и прочими трудностями. К наиболее весомым экономическим факторам можно отнести: недостаток собственных денежных средств, высокий экономический риск и стоимость нововведений, низкий уровень спроса со стороны потребителей на инновационную продукцию, недостаточная финансовая поддержка со стороны государства, а также длительные сроки окупаемости капиталовложений в инновации. К факторам производственного характера относятся: собственный низкий инновационный потенциал, неготовность предприятий к освоению научно-технических достижений, недостаточный уровень квалификации кадров, недостаток информации о новых технологиях и рынках сбыта. Среди прочих факторов следует отметить наибольшее влияние недостаточности и несовершенства нормативных правовых актов, регулирующих инновационную деятельность, а также неразвитость инновационной инфраструктуры, рынка технологий и неопределенность сроков инновационного процесса.

Для создания и расширения каналов продвижения научно-технической продукции в производственный сектор необходимо активизировать создание субъектов инновационной инфраструктуры, предусматривая их интеграцию в сетевую структуру научно-технологических парков.

В Республике Беларусь должно быть сформировано несколько конкурентоспособных на мировом рынке наукоемких кластеров (исходя из достигнутого уровня финансирования исследований и разработок, сложившихся барьеров «входа на рынок» - от 2-3 до 10-15 кластеров). На их научное обеспечение должны направляться основные ресурсы, включая средства бюджетов, инновационных и венчурных фондов, прямые инвестиции.

Повышение эффективности промышленности неразрывно связано с наращиванием взаимодействий предприятий с академической наукой. В данном контексте важна интеграция научных организаций в укрупненные структуры (кластеры, холдинги), создающие непрерывные цепочки добавленной стоимости и комплексные решения, ориентированные на получение наукоемкой конечной продукции. Перспективны, также научно-промышленные холдинги, развитие

которых позволит нарастить наукоемкость без прямого использования бюджетных ресурсов.

В состав холдингов и иных кластерных структур обязательно должны войти малые и средние предприятия регионов. Это позволит за счет их подключения к единой технологической базе повысить уровень их материально-технического оснащения и создаст новые условия для повышения квалификации кадров.

Эффективным направлением является включение в деятельность холдингов ориентированных на инвестиции в наукоемкую и высокотехнологичную сферу банков. Холдинги, с их консолидированными финансами будут гораздо более привлекательными объектами для прямых иностранных инвестиций и создания стратегических альянсов с ТНК.

Сформированы холдинги «Горизонт», «Автокомпоненты», «АМКОДОР», «БелОМО», «МТЗ-ХОЛДИНГ», «БЕЛАВТОМАЗ», «ПАССАТ», «БЕЛАЗ-ХОЛДИНГ», «Белорусская металлургическая компания», представляющие продукцию исторически сложившихся и хорошо зарекомендовавших себя в мире отечественных брендов. В структуре этих холдингов обеспечивается рациональное использование эффекта масштаба, в том числе для развития непрофильных видов деятельности.

В НАН Беларуси сформирован биотехнологический кластер, в котором сосредоточены академические институты, выполняющие фундаментальные исследования мирового уровня в данной области, и производственные предприятия.

Приоритетными направлениями развития промышленного комплекса можно определить как:

1) создание принципиально новых высокотехнологичных и наукоемких производств, соответствующих V и VI технологическим укладам на основе использования достижений био- и нанотехнологий, микроэлектроники, технологий тонкой химии, информационных и коммуникационных технологий, лазерно-оптических технологий, атомной и возобновляемой энергетики, геномной инженерии, в производстве новых материалов;

2) наращивание экспортного потенциала традиционных секторов промышленности за счет организации новых специализированных производств по выпуску продукции с высокой добавленной стоимостью;

3) ресурсосбережение (снижение материало- и энергоемкости) и рациональное использование имеющихся сырьевых ресурсов, углубление переработки сырья;

4) стимулирование инвестиционной активности, повышение эффективности и формирование инфраструктуры проведения научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ по созданию новых видов промышленной продукции;

5) преобразование крупных промышленных организаций в хозяйственные общества кластерного типа (холдинги, совместные предприятия, другие производственные и научно-производственные объединения);

6) сохранение и укрепление конкурентных позиций на традиционных рынках, освоение новых и расширение присутствия на них;

7) формирование «зеленой» экономики, базирующейся на энергосбережении, внедрении экологических («зеленых») технологий, возобновляемых и альтернативных источников энергии, эффективных технологий переработки отходов.

8) оптимальная интеграция в систему международного разделения труда путем

активизации корпоративного структурирования мезоэкономики, ориентированной на создание Финансово-промышленных групп, холдингов и кластеров (направленных на усиление конкурентных преимуществ).

Таким образом, инновации следует рассматривать как важнейший фактор обеспечения конкурентоспособности белорусской экономики и ее устойчивого роста. Переход к инновационной экономике требует обеспечения тесного контакта всех участников инновационного процесса.

В современных условиях важнейшим ресурсом развития становится интеллектуальный, основу которого составляют специалисты с высшей образовательной и научной подготовкой, способные выдвигать и реализовывать новые инновационные идеи. Инновационная деятельность при активной стимулирующей политике государства должна стать приоритетным видом деятельности организаций. Для инновационных преобразований необходимо формирование привлекательной инновационной среды, состоящей из инновационного климата и потенциала. Это позволит создать эффективную инновационную сферу, способствующую привлечению инвестиций.

Список использованных источников:

1. Лемешевский, И.М. Национальная экономика Беларуси: курс лекций для студентов эконом. специальностей вузов / И.М. Лемешевский. – Минск: ФУАинформ, 2012. – 560 с.

2. Ботеновская, Е.С. Направления и механизмы реализации инновационной политики Республики Беларусь /Е.С. Ботеновская // Банкаўскі веснік. – 2017. – № 1. – С. 36–43.

3. Официальная статистика: реальный сектор экономики / Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/> Официальная статистика. – Дата доступа: 08.10.2017

4. Официальная статистика: предпринимательство: промышленное производство / Федеральная служба государственной статистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/> Официальная статистика. – Дата доступа: 10.10.2017

5. Российская наука в контексте межстрановых сопоставлений: обзор показателей финансирования исследований и разработок / Мониторинг сферы науки, инноваций, образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: cyberleninka.ru/. – Дата доступа: 18.10.2017

УДК 338.48

Н.М. Влащенко, к.е.н., доцент,

В.А. Глущенко, магистрант,

Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

Недостатня підтримка рекреаційної сфери з боку держави, ослаблення економічної ролі профспілок в регулюванні діяльності оздоровчих підприємств,

кризові явища в економіко-політичній ситуації у країні створили в санаторно-курортному комплексі (СКК) критичну ситуацію. У зв'язку з цим актуальним стає розробка його стратегії розвитку на базі оцінки наявного потенціалу, орієнтації на інновації у розвитку маркетингу і бізнесу з урахуванням сучасних вимог рекреантів щодо асортименту та якості пропонованих санаторно-курортних послуг.

Інноваційну орієнтацію в санаторно-курортній сфері формує низка факторів, серед яких з домінантним впливом можна віднести: проблемність ситуації в установах СКК (застарілі основні засоби, фінансова обмеженість, неефективна система управління тощо); ринкове оточення, яке потребує як оновлення способів залучення рекреантів, так і методів ведення внутрішнього обліку; зростання конкуренції, у т. ч. на міжнародних ринках. З урахуванням зазначених вище факторів підприємства СКК змушені орієнтуватися на побудову оригінальної моделі реформування і розвитку.

Як свідчать проведені дослідження [1, 2, 3], це завдання на сьогоднішній день не досягнуто. У зв'язку з цим пропонуються наступні пріоритетні стратегічні напрямки розвитку підприємств СКК:

1. Орієнтація на інновації, що означає, по-перше, зміну парадигми економічного мислення (від розподільного механізму до механізму самозабезпечення), а по-друге, організацію власної системи маркетинг-менеджменту, із завданнями оцінки рекреаційного ринку і пошуку інноваційних проектів підвищення ефективності діяльності.

2. Оцінка власного ресурсного потенціалу за всіма його складовими елементами (основними засобами, фінансовими можливостями, рівнем інформаційного забезпечення, якістю системи управління та ін.). При оцінці власного потенціалу, необхідно передбачити можливість включення в нього переваг регіональної системи в цілому, тобто враховувати ресурсний фактор території;

3. Орієнтація на розвиток бізнесу (у складі основного пакету послуг конкретного рекреаційного підприємства, а також реальних і потенційних додаткових послуг);

4. Проектний (програмний) рівень розробки стратегії і механізмів (технологій) досягнення цілей і залучення інвестицій;

5. Інноваційний клімат колективу, спрямований на підвищення рівня його готовності до переходу в новий режим організації діяльності та управління.

Для підвищення ефективності діяльності і реалізації нових економічних механізмів залучення рекреантів авторами рекомендується реалізація низки заходів:

– організація рекламно-іміджевої роботи (залучення клієнтів). Сюди ж можна віднести створення агентської мережі для залучення контингенту, який потребує оздоровлення у складі туристської системи – співпраця з турфірмами на основі комісійних виплат;

– впровадження механізму кредитування покупки санаторно-курортних путівок. Цей механізм передбачає укладення договорів в регіональному розрізі з банківськими установами, які візьмуть на себе місію кредитування санаторних путівок на своїй території. Інший напрямок кредитної політики стосується самих підприємств СКК – вони можуть брати кредити для роботи в зимовий період (міжсезоння) і повертати їх в літній час (в сезон);

– розробка на зимовий період сезонного бізнес-плану використання площ і обладнання. При цьому опрацьовуються програми під бізнес-діяльність, що організуються власними силами або із залученням бізнесменів з приватного

сектора;

– планування надходження доходів від додаткової діяльності, не пов’язаних безпосередньо з рекреацією: організація конференцій, форумів, концертів, корпоративних свят. Зокрема, використання вільних приміщень для організації освітніх шкіл і курсів, перш за все, оздоровчого профілю, – нетрадиційної медицини, підвищення кваліфікації медперсоналу, освоєння нових методів самоаналізу, фізіотерапії, психотерапії та ін.

Всі ці напрямки бізнес-політики підприємств СКК мають бути підкріплені і розвиватися у рамках фінансового менеджменту та інвестиційного пошуку. Завдання останнього – розширити джерела фінансування (гранти, кредити, освоєння додаткових видів послуг з високою рентабельністю, залучення приватних інвесторів).

Паралельно з процесом підприємництва і бізнесу має здійснюватися процес реформування у цілому (реорганізація структури управління, приватизація, входження до корпоративних об’єднань, створення концесійного механізму, кластерних моделей тощо).

Список використаних джерел:

1. Влащенко Н. М. Вдосконалення управління асортиментом послуг санаторно-курортних підприємств / Н. М. Влащенко. // Економічний форум. – 2015. – № 3. – С. 279–284.

2. Погорелов Ю. С. Особливості управління підприємствами санаторно-курортного комплексу / Ю. С. Погорелов, А. Ю. Білоусова. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 2. Т. 2. – С. 243–247.

3. Рендович П. М. Фінансове забезпечення підприємств санаторно-курортного комплексу : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Петро Михайлович Рендович. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 214 с.

УДК 631.16

*Т.В. Воронько-Невіднича, к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток вітчизняної агросфери стає чинником соціальної стабільності в країні, оскільки саме її продукти справедливо займають у системі харчування населення України переважаюче місце. Разом з тим, досі не подолано кризові явища через постійне зростання конкуренції, спостерігається недовикористання виробничих потужностей. Така ситуація негативно позначилася на результатах діяльності аграрних підприємств і на рівні використання їх ресурсів. Загальновідомо, що за останні роки зросла фінансова нестійкість підприємств через відсутність інновацій, ефективних технологій управління ресурсами і забезпечення управління їх використанням, а також недосконалість механізму управління. Об’єктивно, що це веде до прийняття помилкових управлінських рішень з боку топ-менеджменту і неможливості адекватно реагувати на мінливі ринкові умови. Цю проблему можна вирішити, якщо мати інструмент раціоналізації управління ресурсами, в якості якого

може виступати методичний підхід до оцінки ефективності їх комплексного використання і економічний механізм раціоналізації управління ними. Це особливо важливо при роботі аграрного підприємства в умовах загострення конкуренції, яка диктує жорсткі умови поведінки бізнес-структурам та вимагає перебудови операційних процесів в інтересах виробників і споживачів. Необхідність вдосконалення механізму управління ресурсами агроформувань особливо зростає в умовах висококонкурентного і динамічного мінливого ринкового середовища.

Однією з найважливіших ланок системи управління підприємством виступає управління фінансовими ресурсами, адже саме вони виступають найголовнішим стимулом здійснення господарської діяльності підприємством, а також забезпечують всім необхідним виробничу, наукову, маркетингову діяльність, сприяючи не тільки їх ефективному функціонуванню, але й всьому підприємству в цілому [1, с. 196].

Виробнича та фінансова діяльність суб'єктів господарювання починається із формування фінансових ресурсів. Для забезпечення безперервної виробничо-господарської діяльності у кожного підприємства має бути достатній обсяг фінансових ресурсів, а їхня структура має сприяти досягненню планового рівня прибутковості, зміцненню фінансової стійкості, забезпечувати відповідний рівень платоспроможності та зростанню ринкової вартості загалом.

На сучасному етапі, в зв'язку з гострим дефіцитом фінансових ресурсів, скороченням бюджетного фінансування, незначною здатністю підприємств до самофінансування, зниженням частки банківських кредитів у джерелах фінансування сільськогосподарських підприємств проблема вишукування інвестиційних ресурсів та формування джерел фінансування виходить на перший план, тому що їх наявність є визначальним фактором економічного зростання [2, с. 23].

Політика формування фінансових ресурсів представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку. Аналізуючи ринкові та структурні перетворення в промисловості України, виникає необхідність розробки цілісної системи принципів управління фінансовими ресурсами підприємства, орієнтованої на нові умови функціонування, а саме: забезпечення конкурентних переваг як основної мети розвитку підприємства; оцінювання ресурсного потенціалу підприємства як сукупності трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, що забезпечують можливість реалізації його цілей; одноманітність техніко-економічних механізмів розподілу ресурсів на усіх рівнях технологічної структури; зіставлення фінансового потенціалу з цільовими стратегічними орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки підприємства; системність управління фінансовими ресурсами і ризиками [3, с. 127].

Таким чином, у сучасних умовах господарювання значна частина підприємств зазнає необхідності підвищення ефективності та раціоналізації процесів управління фінансовими ресурсами. В залежності від поставлених цілей розвитку діяльності підприємств будуть змінюватись і напрями використання фінансових ресурсів.

Серед можливих проблемних завдань, які можна вирішити за допомогою ефективного використання фінансових ресурсів є створення конкурентоспроможної бази підприємства; забезпечення лідерства серед конкурентів; уникнення банкрутства; зростання обсягів виробництва та реалізації продукції; покращення показників прибутковості та збільшення ринкової вартості підприємства. У наслідку

чого, результативність використання фінансових ресурсів сприятиме загальному покращенню умов господарювання на ринку та підвищенню позитивних очікувань з боку працівників і споживачів, які своїми діями у подальшому будуть підтримувати ініціативи керівництва щодо вдосконалення управлінської політики.

Список використаних джерел

1. Богма О. С. Особливості управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / О. С. Богма // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (13). – С. 195-199. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-1-2012/195-199.pdf>

2. Бровко Л. І. Проблеми формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах // Л. І. Бровко, Ю. В. Фоврій // Young Scientist. – № 1 (28). – Part 1. – January 2016. – С. 23-25.

3. Шевченко В. О. Напрямки використання фінансових ресурсів підприємств [Електронний ресурс] / В. О. Шевченко // Європейські перспективи. – 2014. – № 5. – С. 126-133. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/evpe_2014_5_24.pdf

UDC 316.354

*H. Gritsaenko, PhD in Economics, associate professor,
I. Gritsaenko, associate professor,
Tavria State Agrotechnological University, Melitopol*

INVESTMENTS IN THE TECHNICAL SUPPORT OF AGRARIAN PRODUCTION

Overcoming the crisis in agriculture, the development of market economy, food security is not possible without a corresponding development of logistics and effective investment in technical equipment of agricultural production.

The issue of technical equipment of agricultural production covered in the scientific work of scholars such as Y. Bilousko [1, 11] O. Vishnevetska [1], A. Danilenko [2] O. Zaharchuk [4] A. Karpenko [2], V. Skotsyk [7-9], and many others. However, the complexity and diversity of the mentioned problems requires further comprehensive study of what is due relevance of the chosen topic.

The object of the article is to study the current state of agriculture equipment agricultural machinery and to identify effective ways to invest.

Among the factors intensifying agricultural mechanization is a priority. According to the World Bank [6], in terms of provision of agricultural machinery, tractors per 100 square km of arable land Ukraine lags far behind the developed European countries. Thus, among the considered 31 European countries in 2000 (the most comprehensive data analysis) together with Bulgaria Ukraine with the index 98 units occupied 28-29 position, just ahead of the Russian Federation (60 units) and Croatia (27 units). At the same time the three leaders entered Slovenia, Switzerland and Italy with indicators respectively 6600, 2654 and 1938 units, exceeding the national average, respectively 67, 27 and 20 times. During 2000-2008 in Bulgaria the number of agricultural machinery and tractors per 100 square km of arable land increased by 75.5% to 172 units, but in Ukraine during the same period it increased only by 5.1%.

According to the State Statistics Service of Ukraine, the dynamics of the current

number of agricultural machinery at agricultural enterprises and households in 2000-2015 has shown a negative trend. So, for 2000-2015 years the number of tractors of all brands (excluding tractors, are mounted on the machine) as a whole declined by nearly one fifth of and made in 2015 309.7 thousand. Units combine harvesters – under 16, 4% to 56.3 thousand units. Based on the analysis of the trend can be concluded that over the period the number of tractors decreased annually on average by 3.8 thousand.

Loading agricultural machinery in Ukraine times higher than corresponding figures in developed countries, hindering the necessary process operations on time and leads to yield losses. The load on the tractor in the whole Ukraine with 82 hectares of arable land in 2000 increased by almost a third, amounting in 2015 105 hectares (for comparison: in the US – 28 hectares in France – 14 ha per tractor [9]). In this figure farms of 69 hectares in 2000 increased to 152 hectares, or 2.2 times, while in farms from 104 hectares in 2000 it was reduced to 64 hectares in 2015, or at 38.6%.

The load on the combine harvester in general in Ukraine with 203 hectares of grain and leguminous crops in 2000 increased to 262 hectares in 2015, or 29.2% (for comparison: in the US, France and Germany to combine load of about 55 hectares [9]). In the farms, the figure of 184 ha in 2000 increased by 55.6% and amounted to 2015 286 hectares of private households – according to 786 hectares in 2000 decreased by 72.8% and amounted to 214 ha in 2015.

The analysis of the movement of agricultural equipment indicates that negative trend observed excess of that which is left out during the year to that received. Thus, in 2008-2010. Number of tractors and combine harvesters, who dropped out for a year and a half to two times higher than that which came respectively. Lowest in years 2008-2015. This ratio was in 2011-2012. (104.1% and 81.5% for tractors, 93.1% and 103.3% for combine harvesters, respectively).

State Program realization of technical policy in the agricultural sector for the period up to 2015 [3] included in the 2015 production of competitive tractors at 9.5 thousand units, combines – 1.5 thousand units. Total state support for agricultural production technical support provided funding in the amount of 134.23 billion UAH. Increased technical support of agricultural production in 2015 was 7.6% help reduce the losses of agricultural production as a result of timely and quality of the mechanized operations by 30%. Unfortunately, starting from 2012 funding of this program is not the case. According to calculations [8], a garden tractor is now 45% of the needs of agriculture, combine harvesters – 48%, other types of equipment – from 35 to 60%.

Average rate of deterioration of agricultural machinery is 70%, including 78% of tractors, harvesters – 71%.

Analysis of the data of dynamics buying farms Ukraine new tractors and combine harvesters for 2011-2015 shows the reduction in the number and simultaneous substantial increase in cost of purchases of tractors and combines as a result of price increases. The average annual growth rate of average prices for all kinds of tractors for 2010-2015 is amounted to 129.8% and harvesters – 124.6%, respectively.

Despite the fact that domestic appliances cheaper agricultural producers prefer imported counterparts, whose share is more than 80% of the total value of funds spent on the purchase of technical support. Foreign technique works longer without repair, fuel spends more economical, less harmful to the environment, can significantly save human resources [7].

But the high cost of imported machinery is a deterrent to the modernization and renewal

of technical machinery in agricultural production. During 2011-2015 there can be observed a significant reduction in imports of machinery. Thus, the number of tractors of all brands, imported to the country fell by more than two-thirds harvesters – almost half. The value of the purchased tractors fell by 59%, combine tractors – by 60.8%.

According to the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, the minimum scientifically justified annual update of tractor fleet to the technological needs of the prices prevailing at the beginning of 2016 is 35 bln UAH, including about 40 thousand tractors (15 bln UAH) and nearly 7 thousand combine harvesters (10,5 bln UAH) [5]. In conditions of severe shortage of agricultural enterprises owning funds to upgrade agricultural machinery is needed to find the most effective external financing investment in technical support of agriculture. Among the most common can be identified financial leasing and bank lending.

We conducted a comparative analysis of financial leasing and bank loans for the purchase of new agricultural machinery in accordance with NAK "Ukragroleasing" and Ukreximbank. NJSC "Ukragroleasing" with an annual interest rate of 11% provides a choice of term loans (3, 5 and 7 years), options of debt settlement (payment every month, once every 3 or 6 months), and the size of the down payment (10, 15 or 30%). In Ukreximbank with an annual interest rate for the purchase of new agricultural machinery and 22% for loans up to 5 years, monthly or quarterly repayment of debt, the size of the down payment of 15%. The analysis shows that the conditions of financial leasing are more attractive than bank lending. Rise in credit services NAK "Ukragroleasing" depending on the selected size of the down payment is respectively 23.5% (down payment of 15%) and 24.3% (down payment of 10%). At the same time the rise in credit Ukreximbank services is 52.6%, more than twice as much.

Thus, we can conclude that to strengthen the competitive position in the markets of agro-food production and sustainable development of the domestic agricultural sector is an urgent need for increasing investment in technical support for agricultural producers. However, its level for a long time tends to decrease as a result of many factors, chief among which consider the lack of sufficient own funds to upgrade the machine-tractor fleet. As an effective source of funding the investment in agricultural machinery is offered more extensive use of financial leasing.

Prospects for further research this issue is the rational study the composition and structure of logistics for the intensification of agriculture in the region.

References:

1. Вишневецька О. Технічне переоснащення аграрної галузі в контексті ефективності лізингових систем / О. Вишневецька, Я. Білоусько // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 1(1). – С. 53-57.

2. Даниленко А. Проблеми матеріально-технічного забезпечення виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах / А. Даниленко, А. Карпенко // Економіка та управління АПК. – 2014. – №1. – С. 71-76.

3. Державна цільова програма реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року // Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 року № 785 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-%D0%BF>

4. Захарчук О. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України / О. Захарчук // Економіка АПК. – 2014. – №7. – 92-99.

5. Офіційний веб-портал Міністерства аграрної політики України [Електронний

ресурс] – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>

6. Офіційний сайт Всесвітнього Банку [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>

7. Скоцик В. Концептуальні засади розвитку ринку сільськогосподарської техніки в Україні / В. Скоцик // Економіка та управління АПК. – 2014. – №2. – С. 114-118.

8. Скоцик В. Проблеми відтворення технічних засобів, як основи інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції / В. Скоцик // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №4. – С. 229-233.

9. Скоцик В. Технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та проблеми вирішення / В. Скоцик // Економіка та управління АПК. – 2013. – Вип. 10. – С. 56-60.

УДК 316.354

*М.І. Грицаєнко, к.е.н.,
Таврійський державний агротехнічний університет, м. Мелітополь*

МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В АГРАРНОМУ РЕСУРСНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ

Перед сільськогосподарським виробництвом України стоїть завдання загальної модернізації, переведення його на шлях інноваційного розвитку. Зміна складу сільського населення, вплив загальноосвітніх тенденцій на агропродовольчому ринку та інтеграція українського ринку в глобальну економіку обумовлюють необхідність пошуку якісно нових ресурсів розвитку сільського господарства, одним з яких є соціальний капітал.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних та практичних засад розвитку аграрного ресурсного потенціалу внесли Г. Бодак [2], О. Величко [4], Ю. Власенко [5], О. Дудник [6] та інші вчені. Проблема соціального капіталу приділяли увагу Л. Богуш [1], П. Бурд'є [3], О. Кожемякіна [8], Дж. Коулмен [9, 11], О. Шпикуляк, Г. Мазур [10] та багато інших науковців. Однак проведені дослідження не можна вважати завершеними. Тривають дискусії щодо визначення сутності та складу аграрного ресурсного потенціалу. Залишаються недопрацьованими питання місця соціального капіталу в аграрному ресурсному потенціалі. У сукупності це зумовило вибір теми, визначення мети і завдань цього наукового дослідження.

Метою дослідження є визначення місця соціального капіталу в аграрному ресурсному потенціалі сільськогосподарського підприємства.

Найбільш активно питання аграрного ресурсного потенціалу досліджувались у 80-х роках минулого сторіччя, коли на теренах колишнього СРСР широко впроваджувався нормативно-ресурсний метод планування. Але й сьогодні тривають дискусії щодо сутності та складу аграрного ресурсного потенціалу. Вважаємо доречним загальне трактування потенціалу як наявних у економічного суб'єкта ресурсів, їх оптимальної структури та вміння раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети [7, с. 287]. Саме тому при визначенні сутності аграрного ресурсного потенціалу багато науковців робить наголос на сукупності

основних ресурсів сільського господарства – земельних, матеріальних і трудових. Так, Г. Бодак формулює дефініцію ресурсного потенціалу як «...сукупність усіх матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, що є у розпорядженні цього підприємства, взаємозалежні та взаємопов'язані між собою, залучені у його діяльності для досягнення поточних і стратегічних цілей та задоволення потреб суспільства» [2, с. 214]. О. Величко вважає, що «ресурсний потенціал сільського господарства являє собою сукупність земельних, матеріальних і трудових ресурсів, призначених для використання в процесі виробництва сільськогосподарської продукції» [4, с. 58]. Ю. Власенко підкреслює, що «аграрний ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств складається з органічно поєднаних ресурсів, у процесі взаємодії яких реалізується інтегральна їх здатність виробляти конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію» [5, с. 35]. О. Дудник пропонує розглядати ресурсний потенціал аграрних підприємств «...як сукупність усіх видів ресурсів, а саме матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, включаючи здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії діяльності підприємства, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства» [6, с. 80].

Вважаємо, що в складі аграрного ресурсного потенціалу необхідно розглядати особливий економічний ресурс, який жорстко фіксований та не відновлюється – час (рис. 1).

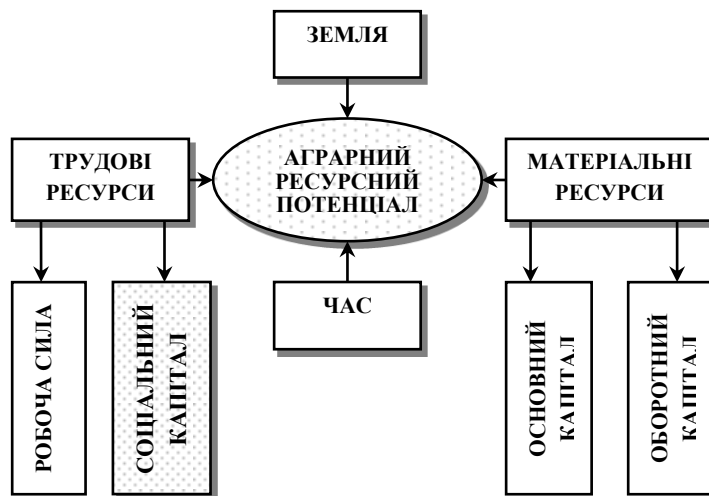

Рис. 1. Склад аграрного ресурсного потенціалу

Джерело: складено автором на основі опрацьованих літературних джерел

Крім цього, особливу увагу необхідно приділити соціальному капіталу підприємства, який разом з робочою силою (сукупністю фізичних і духовних здібностей, якими володіє людина і які вона використовує в процесі виробництва) визначає зміст поняття «трудові ресурси».

Змістовний аналіз феномена соціального капіталу було проведено П. Бурдьє, який визначив соціальний капітал як суму ресурсів і обґрунтував можливість реалізації соціального капіталу через конвертацію його в інші форми капіталу [3]. У роботах

Дж. Коулмена соціальний капітал – ресурс, який сприяє розвитку економіки та вдосконаленню суспільства в цілому [11].

В сучасній літературі існують різноманітні підходи щодо визначення сутності поняття «соціальний капітал» – як сукупності ресурсів суспільства, як сукупності соціальних зв'язків, як членства в певній соціальній мережі та інші. Вважаємо, що трактування соціального капіталу як сукупності ресурсів суспільства є досить аргументованим. Так, Дж. Коулмен наголошує, що «соціальний капітал – це будь-який прояв неформальної соціальної організації, котра виступає як продуктивний ресурс для одного або більше акторів» [11, с. 35]. П. Бурд'є визначає соціальний капітал як «сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних з володінням стійкою мережею більш чи менш інституціолізованих відносин взаємного знайомства та визнання – іншими словами, з членством у групі» [3, с. 66]. З тим, що соціальний капітал виступає своєрідним інтегральним ресурсом суспільства, згідні Л. Богуш [1, с. 18], О. Кожемякіна [8, с. 121], О. Шпикуляк і Г. Мазур [10, с. 64] та інші науковці.

На основі опрацювання літературних джерел нами сформульовано власне визначення соціального капіталу як сукупності здатних приносити дохід зв'язків та соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри. Вважаємо, що соціальний капітал сприяє здійсненню трансакцій, які, у свою чергу, безпосередньо впливають на процеси виробництва та реалізації продукції підприємства.

Перспективами подальших досліджень цього питання є визначення напрямів удосконалення управління процесами формування та використання соціального капіталу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Богуш Л. Соціальний капітал і соціогуманітарний простір: методологія визначення, взаємозв'язки, вектори розвитку / Л. Богуш // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 15–20.

2. Бодак Г. Проблема ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств / Г. Бодак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3. – С. 213–217.

3. Бурдье П. Формы капитала / П. Бурдье // Экономическая социология – 2002. – Том 3. – № 5. – С. 60–74.

4. Величко О. Ефективність використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств / О. Величко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 7. – С. 57–59;

5. Власенко Ю. Економічна ефективність використання сукупного аграрного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю. Власенко // Агросвіт. – 2011. – №8. – С. 34–37;

6. Дудник О. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств / О. Дудник // Економіка АПК. – 2016. – № 5. – С. 79–86;

7. Економічна енциклопедія: У 3-х томах, т.3 / Редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.;

8. Кожемякіна О. Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація / О. Кожемякіна // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 1. – С. 118–131;

9. Коулмен Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулмен // Общественные науки и современность. – 2001. – №3. – С. 121–139;

10. Шпикуляк О. Інституційні засади формування соціального капіталу в механізмі розвитку сільських територій / О. Шпикуляк, Г. Мазур // Економіка АПК. – 2014. – № 8. – С. 63–68;

11. Coleman J. S. Foundations of Social Theory / James Samuel Coleman. – Cambridge (MA), 1990. – Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard University Press, 1990. – 993 p.

УДК 338.23

В.В. Гуменюк, к.е.н.,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Одним із нині можливих шляхів ефективного ресурсного забезпечення господарської діяльності підприємств в Україні є застосування механізму державних закупівель як джерела фінансових ресурсів і елемента системи публічного управління, спрямованого на стимулювання господарської діяльності, зокрема в частині інноваційної модернізації виробництва з урахуванням досвіду інших країн.

Актуальність реалізації потенціалу державних закупівель як фактору розвитку економіки обумовлена, насамперед, тим, що в умовах триваючого спаду економічної активності та практично повного припинення (при істотному скороченні державного сектора) фінансування через механізм державних капіталовкладень для значної частини підприємств досить гостро постало питання конкурентоспроможності, яке вони самостійно, на власній фінансово-ресурсній базі, вирішити у більшості випадків неспроможні. За таких обставин саме держава зобов'язана виступити ініціатором ефективних управлінських рішень, які на ринкових засадах сприяли б модернізації виробничого потенціалу, запровадженню інноваційних технологій для випуску високотехнологічної продукції.

Державна підтримка і стимули інноваційного розвитку підприємств реального сектора економіки та сфери соціальних послуг можуть бути реалізовані на основі організаційно-фінансового механізму закупівлі товарів (робіт, послуг) за державні кошти, визначеного Законом України «Про публічні закупівлі». При цьому замовниками можуть бути не лише державні органи і органи місцевого самоврядування, але й інші юридичні особи (підприємства, установи, організації) та їх об'єднання (за наявності певних ознак, встановлених законом), які забезпечують потреби держави або територіальної громади, якщо така діяльність не здійснюється на промисловій чи комерційній основі. Це матиме і важливий похідний ефект у якості позитивного сигналу для інвесторів, що нині не схильні до активності в Україні внаслідок високих політичних, регуляторних і ринкових ризиків.

Про можливість державних закупівель свідчить те, що у більшості країн світу вони складають значну частину ВВП. Наприклад, у країнах ОЕСР цей показник складає 10-15%, в країнах, що розвиваються, – може досягати 25%, а в перехідних економіках – навіть більше третини ВВП [1, с. 2]. В Україні обсяг держзакупівель

впродовж 2010 – 2013 років складав у середньому близько 13% ВВП [2], або 178 млрд грн щороку. І хоча у 2014 р. він скоротився до 78,7 млрд грн., або 5,0% ВВП, проте вже у 2015 р. знову зріс до 112,1 млрд грн., а за 2016 рік склав 274,97 млрд гривень [3, с.11]. Таким чином можна стверджувати, що державні закупівлі формують значний за обсягом попит як на внутрішньому так і, після приєднання України до міжнародних систем закупівель, зовнішньому ринку.

Практика більшості країн світу у сфері законодавчого регулювання державних закупівель інноваційної продукції свідчить, що встановлення прямих вимог щодо закупівлі у певних обсягах такої продукції є скоріше винятком, аніж правилом. Така вимога, наприклад, застосовується у Південній Кореї, де встановлено, що 10% закупівель інноваційної продукції держзамовники здійснюють у малих і середніх підприємств, причому 20% такої продукції повинно мати сертифікат «Новий пріоритетний продукт». В усіх інших країнах стимулювання попиту на інновації здійснюється через встановлення вимог, відповідати яким може лише інноваційна продукція [4, с. 5], оскільки основним завданням систем держзакупівель вважається найбільш ефективно забезпечення державних потреб за рахунок закупівлі продукції, що відповідає підвищеним вимогам до її функціональних, якісних і споживчих характеристик, зокрема енергоємності, безпеки для оточуючого середовища [5, с.15].

Досвід розвинених країн дає підстави стверджувати, що роль урядів у стимулюванні інновацій реалізується у двох напрямках, які можна ідентифікувати як: 1) регуляторна політика (політика інститутів) та 2) практика цивільно-правових угод (політика попиту). Якщо перший з них передбачає створення відповідного законодавства і адміністративних інститутів для стимулювання новітніх розробок, їх комерціалізації і впровадження у виробництво в реальному секторі та сфері послуг, то другий – безпосередню участь держави у закупівлі інноваційних товарів (розробок, технологій, високотехнологічних виробів тощо) для задоволення державних потреб. Таким чином інститути створюють передумови для інновацій, а попит на інноваційну продукцію з боку держави безпосередньо стимулює її виробництво та знижує ринкові ризики для постачальників (розробників) у реалізації їхніх пропозицій.

Належне використання потенціалу державних закупівель для стимулювання модернізації підприємств України на базі новітніх технологій з метою випуску інноваційної продукції для задоволення державних потреб і пропозиції її на внутрішньому і зовнішніх ринках може бути забезпечено шляхом вирішення двоєдиного завдання – законодавчого врегулювання порядку визначення предмета закупівлі та самої процедури закупівлі (розміщення замовлень) інноваційної продукції.

Для визначення предмету закупівель в частині інноваційної продукції Законом України «Про публічні закупівлі» мають бути врегульовані основні засади порядку планування та формування замовниками потреби у предметах закупівлі з наданням повноважень Кабінету Міністрів України розробити і затвердити відповідне положення про його здійснення. Необхідність цього обумовлена тим, що чинне законодавство зобов'язує замовника лише складати річний план закупівель та його своєчасно оприлюднювати. Проте залишається неврегульованою фаза планування закупівель в частині принципів, методичних засад і правил обґрунтування необхідності закупівлі тих чи інших товарів, робіт чи послуг.

Слід зауважити, що згадані питання не відображені у Директивах ЄС, які

стосуються державних закупівель, оскільки визначення предмета закупівлі не може створювати бар'єрів у торгівлі. Водночас у цих Директивах ЄС зазначається, що правила планування предметів закупівель є «необхідним елементом регулювання державних закупівель та повноцінної функціонуючої системи здійснення державних закупівель. Коли в Директивах не врегульовано вищезазначені питання, це дає більшої свободи встановити спеціальні (і навіть інноваційні) національні правила з цих питань» [6, с. 24].

Що стосується способів розміщення замовлень на інноваційну продукцію, то найбільш поширеними у США та Європі є запит пропозицій і конкурентні переговори. Запит пропозицій є найбільш адекватним способом закупівлі (розміщення замовлень на розробку) саме інноваційної продукції. У Німеччині цим способом розміщується в середньому понад 40% державних замовлень [7, с.11-12]. Водночас, у практиці інших країн Євросоюзу поширені процедури конкурентного діалогу. Їх застосування є доцільним у випадках, коли замовники не можуть визначити засоби задоволення своїх потреб, або коли невідомо, що може запропонувати ринок. Така ситуація може виникнути, зокрема, з інноваційними проектами, реалізацією великих комплексних проектів транспортної інфраструктури, великих комп'ютерних мереж чи проектів із складним і структурованим фінансуванням.

Вдосконалення процедури державних закупівель з метою їх застосування для стимулювання інноваційного розвитку вітчизняних підприємств має відбуватися, насамперед, шляхом імплементації у чинне законодавство згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС «інноваційно-орієнтованих» положень Директив 2014/24/ЄС і 2014/25/ЄС [6].

Заслуговує на увагу те, що новий Закон України «Про публічні закупівлі» передбачає таку процедуру як конкурентний діалог і відповідний порядок її проведення. Однак, як свідчить досвід країн ЄС, цього недостатньо у сфері закупівлі інноваційних продуктів, для чого законодавство ЄС передбачає (стаття 31 Директиви 2014/24) застосування так званого інноваційного партнерства [6, с.101-102], зокрема довгострокового та за участю кількох партнерів. Це процедура, яка регулює не лише закупівлю інноваційних товарів, послуг або робіт, але також включає процес концептуалізації, розробки, проектування тощо. Вона може бути використана перш за все для закупівлі робіт, виконуваних у форматі проектів з досліджень та розробок, а також у разі, коли потребу для розвитку інноваційного продукту, послуги або інноваційних робіт і подальшого придбання товарів, послуг або робіт не можна задовольнити за рахунок наявних на ринку рішень.

Тому на часі є внесення змін до законодавства про держзакупівлі в частині розширення переліку допустимих процедур закупівлі процедурою інноваційного партнерства. При цьому закон має передбачати, що інноваційне партнерство ґрунтується на процесуальних нормах, які застосовуються до конкурсної процедури з переговорами, і контракти повинні присуджуватись лише на підставі найкращого співвідношення ціна – якість, що є найбільш прийнятним для порівняння пропозицій для інноваційних рішень.

Викладені напрями вдосконалення законодавства України відповідають вимогам Європейського Союзу, у яких наукові дослідження та інновації, у тому числі екологічні і соціальні, визначаються в якості одного із основних чинників зростання у майбутньому та являються основою Європейської стратегії для забезпечення

раціонального, стійкого і всеосяжного зростання до 2020 року.

Список використаних джерел:

1. Arrowsmith S., Treumer S., Fej J., Jiang L. Public Procurement Regulation: an Introduction/ Ed. by Arrowsmith S. – The EU Asia Inter University Network for Teaching and Research in Public Procurement Regulation, 2010. – 65 p.

2. Реформа державних закупівель [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel>

3. Сфера публічних закупівель. 2016 рік [Електронний ресурс]. Звіт / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <<http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ca3fdb18-9853-4c6f-98e8-b03754121de5&title=MinekonomrozvitkuOpublikovaloZvitSferiPublichnikhZakupivelZa2016>>

4. Зарубежные практики стимулирования спроса на инновации в рамках государственных закупок и закупок в компаниях с государственным участием. – М.: Синапс, 2015. – 70 с.

5. Шувалов С.С. Государственные закупки как механизм стимулирования модернизации российской экономики. Научный доклад. – М.: Институт экономики РАН, 2015. – 50 с.

6. Збірник Директив ЄС з питань державних закупівель // Видання Проекту «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС», січень 2015 р. – 637 с.

7. Code of Federal Regulation. Title 48. Federal Acquisition Regulation; Weber M. Procurement of innovation in Germany: political goals and empirical findings. Joint СІЕ-СSTP workshop on demand-led innovation policies. Paris, September 14-15, 2009. – 86 p.

УДК 338

*А.С. Завербний, к.е.н., доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»*

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕНЕРГЕТИЧНИМИ РЕСУРСАМИ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

В умовах обмеженості та вичерпності первинних енергетичних ресурсів, людство потребує нові підходи щодо ефективного вирішення існуючих проблем в енергетичній галузі господарства. За цих умов надзвичайно актуальною була і залишається на сьогодні проблематика наукових досліджень та інноваційного підходу щодо вирішення даних проблем. Важливим є фактом, що на сучасному етапі розвитку світової економіки без енергетичних продуктів неможливим би було функціонування ані окремих промислових підприємств, ані національних економік, ані світового господарства вцілому.

Забезпечення усіх структурних одиниць промислового підприємства різними видами енергії, палива виступає одним із найважливіших завдань його системи управління (менеджменту), необхідною умовою успішного розвитку промислового

підприємства. Формування, реалізування енергетичної політики промислового підприємства є надзвичайно важливою складовою його діяльності на шляху до виконання вказаного завдання.

Досліджуючи енергетичну політику (енергополітику) промислового підприємства, потрібно визначитися з більш загальним трактуванням цього терміну («політика»).

Оскільки, не дивлячись на важливість даної складової стратегічного енергопланування, як однієї зі складових (часткової функції) енергоменеджменту промислового підприємства, дане поняття досі немає чіткого трактування в наукових дослідженнях.

Функція планування в системі менеджменту (управління) промислового підприємства виступає однією з головних, центральних, загальних функцій, що визначає кінцеві результати виробничої, постачальницької, збутової, економічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної чи будь-якого іншого виду діяльності підприємства. Саме під час реалізування процесу планування визначаються основні напрямки розвитку промислового підприємства.

Як показав проведений нами детальний огляд літературних джерел за проблемою поняття «політика» є досить давнім термінологічним визначенням планування діяльності, зокрема при розробленні стратегій (в тому числі й енергетичних). Цей термін використовувався при описі різноманітних правил / процедур щодо управління ситуаціями, які мають здатність повторюватися, при чому неможливим є встановлення часового проміжку даного повторення тої чи іншої ситуації [1, с. 176-177].

Узагальнюючи, можна констатувати, що в найширшому розумінні під поняттям «політика» розуміють конкретну частину, або комплексну програму (її напрямком) діяльності організації, сукупність інструментів (засобів, методів, способів) для реалізування чітких стратегічних інтересів з метою досягнення конкретних основних цілей (мети) визначених суб'єктом даного політичного процесу в соціальному середовищі певного типу. Також «політикою» прийнято позначати процес прийняття управлінських рішень, а також поведінку в суспільно-державних установах тощо.

Підсумовуючи аналізування літературних джерел, пропонуємо під терміном «енергетична політика промислового підприємства» розуміти комплекс засобів (інструментів) та методів для реалізування енергетичної стратегії підприємства за найважливішими аспектами енергетичної діяльності на етапах її здійснення. Енергетична політика промислового підприємства (на відміну від енергетичної стратегії) повинна формуватися лише за конкретними напрямками енергетичної діяльності підприємства, що вимагають забезпечення найефективнішого управління для досягнення головної мети цієї діяльності.

Формування ефективної енергетичної політики промислового підприємства сприятиме його розвитку, підвищенню рівня його економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. / И. Ансофф // СПб: Питер Ком, 1999. – 416 с. – (Серия «Теория и практика менеджмента»). С. 176-177.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого сектору національної економіки в сучасних умовах можливе лише за техніко-технологічної та організаційної модернізації виробництва на інноваційній основі.

Економічний розвиток неможливий без науково-технічних досягнень або без технологічних інновацій, поява яких може швидко і докорінно змінити наявну структуру економіки, надати їй нового поштовху для розвитку [3, 11].

Побудова інноваційної моделі – єдиний шлях, який забезпечить конкурентність і поступальний розвиток аграрної галузі зокрема, а головне – відхід від сировинного, екстенсивного розвитку. Адже ситуативні успіхи у вітчизняній аграрній галузі пов’язані в першу чергу зі сприятливою світовою кон’юнктурою ринків та природними факторами, які детермінували підвищення урожайності, але в жодному разі не є результатом інноваційності [2, с. 174-175].

Технічне оновлення підприємств, впровадження маловідходних ресурсозберігаючих технологій, методів організації та управління виробництвом, освоєння випуску інноваційних видів продукції, сприяє раціональному використанню наявних ресурсів, розширенню виробничих можливостей підприємств, підвищенню якості продукції.

У 2016 році інновації впроваджували 154 підприємства харчової промисловості, або близько 17 % від їхньої кількості. Фінансування інноваційного розвитку в них здійснювалось переважно за рахунок власних коштів (81 %). Серед інших джерел – кредити (17,2 %), кошти місцевих бюджетів (0,3 %) та іноземних (0,3 %) і вітчизняних (0,1 %) інвесторів (рис.). Невеликі обсяги фінансування інноваційної діяльності із зовнішніх джерел є свідченням як недовіри національних суб’єктів господарювання до зовнішніх джерел, так і недостатнім рівнем комунікацій з потенційними інвесторами. Частка коштів місцевих бюджетів також залишається незначною.

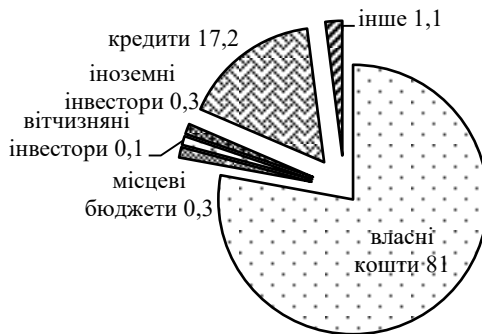

Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2016 році, %

Джерело: [1]

У структурі витрат підприємств харчової промисловості на інноваційну діяльність найбільша частка припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (80–90 %). Дослідження та розробки фінансуються в достатніх обсягах, а інвестиції в нові знання вкрай низькі (табл. 1).

Таблиця 1

Загальний обсяг витрат підприємств з виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за напрямками інноваційної діяльності у 2012–2016 роках*

	2012	2014	2016	2012	2014	2016
	тис. грн			у % до усього		
Усього	1566274,9	2173609,8	2186483,3	100	100	100
у тому числі на						
внутрішні НДР	22306,8	157419,1	10973,6	1,42	7,2	0,5
зовнішні НДР	4928,5	3555,7	1214,2	0,31	0,2	0,1
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	1235288,1	1872952,2	1977792,9	78,9	86,2	90,5
придбання інших зовнішніх знань	1136,7	740,4	1801,1	0,07	0,03	0,08
інше	302614,8	138942,4	194701,5	19,3	6,4	8,9

* Джерело: [1]

Зважаючи на низький рівень фінансування створення та впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення інноваційного розвитку агропродовольчого сектору економіки України, необхідно забезпечити:

- збільшення обсягів державної підтримки для стимулювання інноваційної діяльності підприємств;
- запровадження державних програм фінансового стимулювання інноваційного розвитку;
- пільгове довгострокове кредитування підприємств, що впроваджують інновації для освоєння наукоємних ресурсозберігаючих технологій, запровадження інноваційного маркетингу в підприємствах тощо;
- належний рівень інвестування науково-технічної діяльності, наукових досліджень накопичення, продукування та передачі знань;
- поліпшення інвестиційного клімату для розвитку міжнародного співробітництва та залучення інновацій в усі сфери агропродовольчого сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Статистична інформація. Наука та інновації. Наукова та інноваційна діяльність (2013-2016 р.р.). / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Курило Л.І. Інтелектуальний капітал в аграрній сфері економіки: монографія / Курило Л.І. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 322 с.
3. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Протягом останнього часу туризм перетворився в потужне соціально-економічне і політичне явище, яке в значній мірі має вплив на устрій і політику низки держав і регіонів.

Становлення сучасної української туристичної індустрії припадає на період кризових явищ 90-тих років, що негативно відобразились як на обсязі капіталовкладень, необхідних для успішного її розвитку, так і на загальному обсязі ринку.

Як відомо, переорієнтація туристичного потоку на внутрішній туризм є однією з основних задач цієї сфери на рівні регіонів і країни в цілому. Але, у зв'язку з нерівномірним економічним розвитком українських регіонів проявляється їхня значна диференціація за туристичним потенціалом, що має вплив на можливості інвестування в туризм. Тому вибір форм, шляхів і методів залучення інвестицій визначається в залежності від конкретної території.

Досліджуючи вітчизняний досвід розвитку туризму, можна виділити декілька інструментів, за допомогою яких залучались інвестиції на український туристичний ринок.

Одним із таких інструментів є розробка регіональних стратегій і програм, які передбачають детальний аналіз існуючого туристичного потенціалу, об'єктів інфраструктури, складання відповідного реєстру і детального сценарію розвитку туризму на перспективу. Залученню інвестицій в туризм може сприяти і активна співпраця з міжнародними організаціями.

Особливим інструментом інвестування в вітчизняний туризм є залучення зарубіжних готельних мереж [1, с. 37]; а також усунення бюрократичних бар'єрів – особливо щодо спрощення процедур одержання дозволів на будівництво, ліцензій і сертифікатів.

Ефективним інструментом залучення інвестицій в галузь є створення особливих економічних зон туристично-рекреаційного типу, які є основою для формування інвестиційних майданчиків. Фінансування з боку держави робіт з розширення туристичної інфраструктури, забезпечення перспективних туристичних районів транспортними і інженерними комунікаціями, встановлення на території зони сприятливого економічного режиму – все це стає важливими факторами для залучення інвестицій в туризм.

Створення на територіях особливих економічних зон туристично-рекреаційного типу сучасних туристичних комплексів з розвинутою інфраструктурою сприятиме: зростанню турпотoku в регіони; модернізації виробництва; розвитку транспортної і комунікаційної інфраструктури; створенню нових робочих місць і поповненню регіональних бюджетів [1, с. 42-43].

Іншим дієвим засобом ефективного інвестування вважається комплексне освоєння території. Так, практика комплексного освоєння території для розвитку туризму і залучення інвестицій була використана в Мексиці. Дослідженням ролі

туризму в економіці уряд країни інтенсивно займався з кінця 1960-х рр. Розвиток туризму, заснований на оновленні існуючих курортів і розробці нових, було визнано одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки. Нові курорти створювались на базі концепції будівництва інтегрованих міст-курортів на неосвоєних землях.

Пільгове оподаткування для інвесторів – часто застосовуваний спосіб залучення інвестицій. Так, використання особливої системи оподаткування для розвитку туризму використовується Урядом Єгипту. Протягом десяти років (з початку експлуатації) інвестори звільняються від сплати податків, а у випадку реконструкції або розширення діючого підприємства відлік десяти років звільнення від сплати податків розпочинається заново.

У Панамі інвестиції в туристичну галузь звільняються від ввізного мита на протязі 20 років.

В ефективний спосіб залучаються іноземні інвестори в готельне господарство республіки Білорусь. Іноземні інвестори звільняються від сплати податку на прибуток організації за надані готелями послуги протягом трьох років від початку здійснення даної діяльності на туристичних об'єктах, що вводяться в експлуатацію.

Таким чином, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду показав наявність широкого діапазону інструментів для залучення інвестицій. Для України основними джерелами інвестицій є кошти державного і регіональних бюджетів. Перспективним джерелом інвестицій можуть стати фінансові ресурси крупних підприємств та корпорацій.

В той же час, сучасна економічна ситуація скорочує можливості таких компаній. Тому з-поміж найбільш ефективних шляхів підвищення інвестиційної активності в туристичній галузі регіону можна виділити регіональні програми, залучення готельних ланцюгів і створення особливих економічних зон туристично-рекреаційного типу.

Але в будь-якому випадку, вибір того чи іншого напрямку інвестування залежить як від зовнішніх факторів (політика держави), так і від внутрішніх (наявність фінансових ресурсів, визначення пріоритетів для інвестування і ін.). Для активізації процесу залучення інвестицій в туризм необхідним є комплексне і раціональне поєднання різних інструментів, основаних на використанні різноманітних джерел інвестування – як коштів держави, так і фінансових ресурсів приватного сектору.

Список використаних джерел:

1. Ускова Т.В. Социально-экономический ресурс туризма [Текст]: монография / Т.В. Ускова, Л.В. Дубиничева, В.С. Орлова. – Вологда : ИСЭРТ РАН, 2011. – 182 с.

УДК 339

*І.В.Шульженко, к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ У КРЕАТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Однією з актуальних та важливих форм управління є управління творчою діяльністю персоналу організації. Це потребує розробки нових підходів до дослідження проблем мотивації з позицій креативного менеджменту. Існуючі системи мотивації щоб бути ефективними в сучасних умовах розвитку, повинні

спиратися на стимулювання творчості персоналу.

Менеджмент творчості або креативний менеджмент орієнтований на вивчення методів розвитку, управління і використання творчої діяльності та її результатів у бізнес процесах.

Творчість є формою поєднання інтелектуальної та соціально-психологічної діяльності менеджера. Вона значною мірою визначає інновації, стиль менеджера, ставлення до персоналу (відбір, розстановка і ін.), здатність передбачати, мотивування натхненням. Саме тому творчість впливає на ефективність менеджменту [3, с. 373].

Все вищезазначене підводить до необхідності розкриття і використання творчих здібностей працівників організації для створення нових конкурентоздатних ідей в різних галузях людської діяльності. Ці дії призводять до так званої організаційної креативності або до необхідності використання креативного менеджменту в діяльності організації.

До чинників які є мотиваційною основою креативного менеджменту можна віднести: звільнення від рутинної діяльності, постановка нетрадиційних проблем, персоналізація діяльності (заохочення індивідуальності), розвиток творчого потенціалу, виділення ресурсів на освіту і підвищення кваліфікації, створення творчої атмосфери діяльності [4].

Зростаюча потреба економіки в працівниках, здатних креативно підходити до будь-яких завдань, нетрадиційно і якісно вирішувати існуючі проблеми, обумовлена прискоренням темпів розвитку суспільства та необхідністю жити і працювати у швидкозмінних умовах.

Таким чином, практично всі сфери функціонування сучасної організації потребують креативного підходу працівників як основного джерела його інноваційної активності, що, по суті, є створенням та перетворенням наукового знання в конкретний продукт, технологію чи послугу, а також їх розповсюдженням для практичного використання.

Тому перед менеджерами постає завдання створити таку структуру, такі процеси і мотивацію в організації, щоб вони не тільки не створювали перешкоди в генерації нових ідей, але й цілком сприяли їх появі.

Цікавим прикладом “сили слова” була імперія Стіва Джобса. Консультанти його компанії, то є люди креативні і розумні, займали посаду зі скромною назвою “геній”. Від цієї ідеї була подвійна користь: керівник робив акцент на тому, що в його штаті працюють тільки геніальні люди, які, в свою чергу, були вельми горді своїм статусом, працювали добре, щоб виправдати надану довіру [2].

Для отримання очікуваних результатів від діяльності працівників організації важливим завданням керівників є адекватно ідентифікувати потреби носіїв креативного потенціалу, виявляти їхні здібності, можливості, рівень підготовки і своєчасно застосовувати такі методи впливу на них, які забезпечать повноту реалізації побудованих планів у визначені терміни. Тобто під час функціонування підприємства реалізація функції мотивування носіїв креативного потенціалу передбачає: вивчення їхніх потреб; застосування методів впливу на креативно активних працівників [1, с. 57].

Загалом, креативна мотивація допоможе вирішити ряд проблем, з якими стикаються роботодавці, серед яких такі:

- як залучити до роботи найбільш “бажаних” кандидатів з ринку праці – крім

матеріальної вигоди, яку вони можуть отримати в будь-якій компанії;

-як утримати цінних працівників і не допустити їх міграції до конкурентів, які можуть запропонувати щось більше, ніж стандартний набір "подяк" за роботу;

-яким чином можна підвищити продуктивність праці, не жертвуючи на це багато сил і фінансів [5, с. 96].

У зв'язку з підвищенням значення творчості, змінюються як організаційні принципи управління, так і особисті якості працівників. Важливими стають не лише досвід та професійна компетентність, але і уява, адаптивність, гнучкість мислення, здатність генерувати нові ідеї, вирішувати нестандартні задачі.

Таким чином, в умовах посилення конкуренції одним із найперспективніших шляхів розвитку організацій в сучасних умовах, є реалізація стратегії креативного (інноваційного) розвитку.

Звичайно, і в креативній мотивації повинні бути рамки розумного, але те, що в наш час вона подіє краще, ніж традиційні методи – доводить світовий досвід. Головне – знайти свій особистий підхід до власних співробітників.

Список використаних джерел:

1. Бардадим О. І. Оцінка ефективності мотивації креативності новаторів / О. І. Бардадим // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Соціально-гуманітарні проблеми менеджменту". – Львів : Б. в., 2012. – С. 56–58.

2. Костюхіна І. Винахідлива мотивація: Секрети успішних компаній. / І.Костюхіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// escadra. com. ua/ua/izobretatel'naya-motivaciya-sekreti-uspeshnyh-kompanij.html](http://escadra.com.ua/ua/izobretatel'naya-motivaciya-sekreti-uspeshnyh-kompanij.html)

3. Савіцька Н.В. Креативний потенціал як об'єкт управління в системі менеджменту підприємства. / Н.В. Савіцька. Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.5, С.372-377.

4. Харцій О.М. Розвиток креативного потенціалу у майбутніх менеджерів організації / О.М. Харцій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disser.com.ua>.

5. Ястремська О. М. Мотивація креативності новаторів : монографія / О. М. Ястремська, О. І. Бардадим. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 212 с.

УДК 658:330.34

*С. М. Марчишинець, здобувач
Полтавська державна аграрна академія*

ЕЛЕМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ

Економічне обґрунтування розміщення машинобудівних комплексів на території України передбачає аналіз структури, спеціалізації, рівня комплексності та ефективності функціонування регіональних (районних) комплексів. Аналіз розміщення машинобудівних комплексів передбачає виявлення основних напрямів розвитку регіональних промислових комплексів, рівня їх спеціалізації і комплексності.

Як вже зазначалося, в кожній області України присутнє виробництво

машинобудівної продукції, але кожна область має свою машинобудівну спеціалізацію. Регіональну спеціалізацію областей України в різних сегментах машинобудування можна розрахувати за формулою значимості цього сегменту/сегментів машинобудування в області:

$$SQ = (Sig / Sg) / (Si / S), \quad (1)$$

де SQ – коефіцієнт спеціалізації області;

Sig – виручка від реалізації в і-сегменті машинобудування в g-області;

Sg – виручка від реалізації машинобудівної продукції в області;

Si – виручка від реалізації в і-сегменті машинобудування в Україні;

S – виручка від реалізації машинобудівної продукції в Україні [1].

Ранжування областей за рівнем регіональної спеціалізації дає можливість як почати розбудову кластерних утворень, так і посилити цільове фінансування пріоритетних для держави напрямків у машинобудівній галузі України.

Аналогічним методом можна визначити рівень комплексності будь-якого машинобудівного вузла чи району. Після цього проводять групування промислових районів і вузлів за рівнем комплексності. Порівнюючи вартість затрат на сировину і напівфабрикати з вартістю затрат на їх обробку в різних районах і промислових вузлах, можна визначити, які з них мають високий, середній та низький рівень комплексності. При цьому за базовий приймається рівень комплексності машинобудівної галузі в Україні, що можна простежити за підходом з формування машинобудівних кластерів.

Кожна область України володіє потенціалом щодо створення кластерів в різних сегментах машинобудування, який розраховується за формулою потенціалу кластеризації:

$$LQ = (Empig / Empg) / (Empi / Emp), \quad (2)$$

де LQ – коефіцієнт кластерного потенціалу;

Empig – кількість зайнятих в g-сегменті машинобудування в і-області;

Empg – кількість зайнятих в g-сегменті машинобудування в Україні;

Empi – кількість зайнятих в і-області;

Emp – кількість зайнятих в Україні.

Значення $LQ > 1$ свідчить про наявність у області передумов для формування секторального машинобудівного кластеру, оскільки рівень концентрації трудових ресурсів в даному сегменті машинобудування в області перевищує рівень концентрації трудових ресурсів в даному сегменті машинобудування в Україні. Така методика використовується Європейською Кластерною Обсерваторією (European Cluster Organisation Directory – дослідницька організація Єврокомісії з питань розвитку кластерів в країнах Євросоюзу) для виявлення основних напрямків розвитку секторальних кластерів в країнах ЄС-28 [1-3].

Приймаємо наступні позначення: LQ1 – виробництво повітряних і космічних літальних апаратів та супутнього устаткування; LQ2 – виробництво машин і устаткування загального призначення; LQ3 – виробництво інших машин

спеціального призначення; LQ4 – виробництво вузлів і деталей для автотранспортних засобів; LQ5 – виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури; LQ6 – виробництво інших машин і устаткування загального призначення; LQ7 – виробництво залізничного рухомого складу; LQ8 – виробництво сільськогосподарської техніки; LQ9 – виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; LQ10 – виробництво обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; LQ11 – виробництво побутової техніки; LQ12 – виробництво іншого електричного устаткування.

Розрахуємо дані коефіцієнти кластерного потенціалу машинобудівної галузі України по областях (табл. 1). При цьому слід визначити підприємства, що можуть бути ядрами даних кластерів (критерії: наявність сталого експорту протягом останніх трьох років, висока додана вартість; наявність інноваційної діяльності).

Таблиця 1

Матриця схильності до кластеризації основних сегментів машинобудівної галузі в Україні [складено автором з використанням матеріалів 1, 3]*

Область	Всього LQ	LQ ₁	LQ ₂	LQ ₃	LQ ₄	LQ ₅	LQ ₆	LQ ₇	LQ ₈	LQ ₉	LQ ₁₀	LQ ₁₁	LQ ₁₂
Волинська	1				3,9								
Івано-Франківська	2				5,2							3,6	
Луганська	2						1,3	9,6					
Миколаївська	2		5,6						1,4				
Сумська	2		6,0						1,4				
Тернопільська	2				4,7							5,1	
Чернівецька	2			3,0	2,2								
Дніпропетровська	3	2,5		2,0				2,7					
Донецька	3			6,0				1,6				2,3	
Кіровоградська	3		2,2			3,6			4,3				
Львівська	3				4,6			1,2				1,1	
Полтавська	3			1,2				5,0		1,5			
Черкаська	3			1,7					3,7		3,7		
Чернігівська	3						1,5			1,6	2,1		
Житомирська	4				2,8	1,2	4,0		1,7				
Закарпатська	4				3,4					1,4		1,3	8,2
Одеська	4						1,9		1,6	6,3		5,5	
Херсонська	4					2,5		1,4	1,9				6,6
Хмельницька	4				1,5	2,8				2,4	6,4		
Вінницька	5		1,6	1,7					2,9		1,4	12,5	
Запорізька	5	3,7				1,5				1,7	1,6		1,8
Київська	5			1,4	1,3		2,9		2,4	1,1			
м. Київ	5	1,4					3,6				2,0	1,9	1,2
Рівненська	6		1,6	1,1		4,5	1,1			2,9		6,2	
Харківська	6		1,2			2,5	1,4		1,9	2,1	1,5		

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та виробництва військової техніки та військових транспортних засобів.

Вирішення питання підвищення ефективності використання інноваційно-інвестиційного потенціалу машинобудівної галузі вимагає використання інноваційних підходів до управління процесами їх реорганізації у відповідності до вимог сучасності

Список використаних джерел:

1. Писаренко Т.В., Кваша Т.К. та ін. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2016 році: аналітична довідка. К.: УкрІНТЕІ, 2017. 98 с.

2. European Innovation Scoreboard 2017. URL: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/24829>.

3. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

УДК 657.471

*Є.І. Бурій, магістрант,
Науковий керівник: Д.В. Дячков, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Для планування, контролювання, регулювання витрат їх класифікація має велике значення та відіграє важливу роль, оскільки дає можливість визначити особливості формування й розподілу витрат за певними об'єктами управління. Розподіл витрат на різні види за відповідними класифікаційними ознаками спрямований на розв'язання різноманітних завдань управління. Як наслідок, у літературі зустрічаються найрізноманітніші форми групування витрат за ознаками їх класифікації, що розв'язують переважно аналогічні завдання управління. При цьому увага зосереджується тільки на окремих видах витрат, а решта – не розглядаються [2].

Класифікація витрат на собівартість продукції за статтями калькуляції дозволяє виявити конкретний об'єкт і місце здійснення витрат, визначити собівартість одиниці продукції, прибуток, рентабельність продукції і виробництва. Ще одна важлива і складна задача, розв'язувана за рахунок класифікації витрат – це віднесення витрат на окремі види діяльності і виробничі підрозділи підприємства.

В економічній теорії існує безліч різноманітних класифікацій витрат, що використовуються в практиці обліку і організації управління підприємством. Крім того виділяють класифікацію витрат на види, сукупність яких становить номенклатуру витрат [1, 3].

Існуючі системи класифікації витрат за різними ознаками узагальнені і представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація витрат за основними ознаками

Ознака класифікації	Елементи класифікації
За економічним змістом	матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні потреби; амортизація; інші витрати

За напрямом діяльності підприємства	промислові, транспортні, комерційні тощо
За ступенем залежності від обсягів виробництва	змінні витрати, що залежать від обсягу виробництва; умовно-постійні, тобто незалежні або малозалежні від обсягів виробництва.
За способом віднесення на собівартість одиниці продукції, роботи, послуги	прямі, безпосередньо відносяться на собівартість виробу; непрямі, опосередковано відносяться на собівартість.
За статтями калькуляції	сировина і матеріали; зменшення або збільшення витрат; придбані вироби, напівфабрикати і послуги виробничого характеру сторонніх організацій; паливо і енергія на технологічні цілі; заробітна плата робітників; відрахування на соціальні потреби; витрати на підготовку і освоєння виробництва; загальновиробничі витрати; загальногосподарські витрати; втрати браку; інші виробничі витрати; витрати на продаж.
За складом витрат	прості (одноелементні), що складаються з одного елемента витрат; комплексні (складні), що складаються з декількох елементів витрат.
По відношенню до технологічного процесу	основні; накладні (витрати на організацію виробництва і управління).
По відношенню до процесу виробництва	витрати предметів праці; витрати засобів праці; витрати живої праці.
За участю в процесі виробництва	витрати виробничі; витрати на реалізацію продукції (комерційні).
За періодичністю виникнення	одноразові; поточні; періодичні.
За охопленням плануванням	плановані; не заплановані.
За ступенем готовності продукції	витрати на готову продукцію (роботи, послуги); витрати в незавершеному виробництві.
За об'єктом управління	витрати за операційним і географічним сегментам; витрати в місцях їх виникнення; витрати в центрах витрат; витрати в центрах відповідальності.
Щодо віднесення до періоду	витрати майбутніх періодів (відкладені витрати); зарезервовані витрати.
За функцією управління	Маркетинг, матеріально-технічне забезпечення, збут тощо

Слід відмітити, що всі розглянуті класифікації витрат взаємопов'язані між собою. Необхідно також відмітити, що в діючій практиці підприємств головним чином застосовується класифікація витрат для цілей калькулювання планової та фактичної собівартості продукції (послуг). Комплексне використання в управлінні всіх розглянутих витрат дозволить створити найбільш ефективну систему управління витратами, зорієнтовану на збільшення прибутку нафтогазових підприємств [2].

Список використаних джерел:

1. Костенкова В. Г. Управление затратами промышленного предприятия : автореф. дис. на получение наук. степени кандидата экономических наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Костенкова Вера Григорьевна. – Ижевск, 2010. – 29 с.
2. Матюшина Ю. І. Класифікація витрат як передумова організації управління підприємством / Ю. І. Матюшина // Економіка і регіон. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – ПолтНТУ. – 2013. – № 2 (39). – С. 98-103.
3. Мельниченко Л.Ю. Системний підхід до управління витратами підприємства у

ринковій економіці // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2001. – № 417. – С. 263-267.

УДК 005.932

*А.В. Дяченко, магістрант,
Науковий керівник: Д.В. Дячков, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Отримання економічними господарськими структурами організаційної та фінансової самостійності визначило необхідність зміни існуючої традиційної моделі управління витратами. Одним з пріоритетних напрямків адаптації підприємств до нестабільного конкурентного середовища є формування ефективної системи управління витратами.

Аналіз літературних джерел із зазначеної проблематики дозволив узагальнити існуючі методи і підходи в галузі управління витратами, згруповані відносно акценту спрямованого на облікову або управлінську діяльність (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація систем управління витратами [на основі 3]

Акцент на облікову діяльність	Акцент на управлінську діяльність	
	Тактичну	Стратегічну
«Absorption-costing»	«Direct-costing» «Standard-costing»	«Life-cycle-costing» «Target-costing» «Kaizen-costing» «ABC»

Існуючі концепції повинні бути використані в якості основи для побудови ефективної системи управління витратами сучасного підприємства.

На основі проведеного комплексного дослідження концепцій і підходів в області управління витратами виявлено їх особливості, переваги та недоліки. Встановлено, що жодна з існуючих систем управління витратами окремо не здатна повністю забезпечити виконання облікових і управлінських функцій, необхідних для організації ефективної системи управління на підприємстві [1].

Тому, для побудови комплексної системи управління витратами, що реалізує функції обліку та управління, запропоновано інтегрувати в рамках однієї системи концепцію «standard-costing» з сучасними концепціями стратегічного управління витратами. Система «standard-costing» забезпечить реалізацію функцій планування і контролю, а грамотне поєднання системи «life-cycle-costing» з філософією концепцій «target-costing» і «kaizen-costing» дозволить усунути властиві даними підходам недоліки і створити комплексну та ефективну систему управління витратами, здатну виконати всі поставлені перед нею завдання.

Для забезпечення ефективного менеджменту необхідно організувати управління витратами в різних аспектах – за технологіями (звичайні, інтенсивні), центрами

відповідальності, видами продукції, за відповідальними особами. Це дає змогу всебічно аналізувати рівень витрат та встановлювати їх відповідність визначеним нормам.

Також, пропонована система управління витратами повинна забезпечити керівництво підприємства інформацією, яка дозволить:

- приймати управлінські рішення з урахуванням їхніх економічних наслідків;
- контролювати витрати у зіставлення з нормами;
- формуванню економічної стратегії;
- оцінювати формування собівартості та прибутку протягом виробничого періоду;
- оцінювати витрати в розрізі структурним підрозділів підприємства;
- приймати рішення стосовно доцільності здійснення виробництва, ефективності використання ресурсів [2, с.253].

Отже, в умовах трансформаційної економіки активно розвиваються сучасні концепції в сфері стратегічного управління витратами, які спрямовані на подолання певних обмежень. А характерною особливістю сучасних систем управління витратами є їх інтегрованість, тобто здатність формувати комплексну інформацію, надаючи кількісні та якісні показники виробничо-господарської діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко С. І. Менеджмент аграрних підприємств: [навч. посіб. для студ. вузів] / С. І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 348 с.
2. Шваб Л. І. Економіка підприємства: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. І. Шваб. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.
3. Сулоєва С. Б. Традиционные и современные системы управления затратами: сущность и особенности / С. Б. Сулоєва, О. Б. Гульцева // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. – 2016. – № 4(246). – С. 173-180.

УДК 657

*Ю.В. Марчук, магістрант,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

СУТНІСТЬ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ РОБІТ, ПОСЛУГ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Транспортний сектор відіграє важливу роль у функціонування та розвитку економіки нашої держави, забезпечуючи зв'язок виробництва і споживання. Розвинена транспортна інфраструктура обумовлює динамічність та ефективність соціально-економічного розвитку як окремих регіонів так і країни в цілому.

Одним із найважливіших економічних показників господарської діяльності автотранспортного підприємства є собівартість. Показниками собівартості можна характеризувати рівень витрат підприємства на виконання робіт та надання послуг.

Застосування методу обліку витрат та калькулювання собівартості робіт (послуг) є актуальним питанням, від якого залежить отримання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економії трудових, матеріальних та фінансових ресурсів. Аналіз калькулювання собівартості робіт (послуг) має важливе значення для автотранспортного підприємства, за допомогою показника собівартості можна розрахувати виконання плану робіт (послуг), зміни приросту собівартості.

Калькулювання собівартості робіт (послуг) є інформаційною базою для вибору ціноутворення на автотранспортному підприємстві, для планування аналізу затрат, покращення результатів діяльності та зменшення собівартості, збільшення прибутку організації, формування конкурентних переваг за рахунок найнижчих в галузі витрат.

Собівартість виконаних робіт, наданих послуг – це якісний показник, який характеризує діяльність підприємства. Дані про формування собівартості робіт (послуг) слугують для прийняття управлінських рішень стосовно формування доходів і витрат, обчислення кінцевого фінансового результату діяльності автотранспортного підприємства та пошуку шляхів покращення цих результатів в межах правового поля, що склалось на теперішній час. Одною з актуальних причин визначення собівартості робіт (послуг) на підприємстві є визначення рентабельності, встановлення цін, здійснення планування, формування доходу.

Діяльність автотранспортного підприємства пов'язана з витратами автомобільного палива та мастильних матеріалів, виплатою заробітної плати та іншими витратами. Тому в даний час облік витрат на експлуатацію автотранспорту займає одне з головних місць в загальній системі бухгалтерського обліку.

Перед бухгалтерським обліком стоять наступні завдання: перевірка законності і доцільності здійснюваних на підприємстві витрат, правильності їх документального оформлення; об'єктивний розподіл витрат на експлуатацію автотранспорту по звітних періодах; правильне розмежування витрат за місцями їх виникнення і статтями встановленої номенклатури; своєчасне надання інформації, необхідної для оцінки ефективності витрат і прийняття управлінських рішень; контроль і аналіз виконання на підприємстві затверджених кошторисів витрат; контролювання використання прибутку; вишукування резервів для скорочення витрат і підвищення рентабельності роботи автотранспорту [3].

Собівартість як економічний показник використовують для:

- оцінки рівня господарювання підприємства та його структурних підрозділів;
- контролю за ефективністю витрачених ресурсів;
- визначення економічної ефективності інноваційної та інвестиційної діяльності, запровадження заходів щодо забезпечення більш ефективного процесу господарювання;
- розробки і встановлення цін на продукцію (роботи, товари і послуги);
- визначення економічної доцільності та вигідності здійснення підприємницької діяльності за різними об'єктами господарювання [2].

Бухгалтерський облік, оцінка витрат, калькулювання собівартості робіт (послуг) відіграють важливу роль в управлінні витратами автотранспортного підприємства. Від їх правильної організації значною мірою залежить достовірність визначення найважливіших економічних показників роботи як підприємства в цілому, так і його окремих підрозділів. На сьогодні існують методи обліку витрат і калькулювання собівартості робіт (послуг), що забезпечують економічну безпеку діяльності та функціонування підприємства.

Можливі два варіанти ведення обліку витрат. За першого варіанта в системі бухгалтерського обліку, а точніше – в системі фінансового обліку, проводиться весь комплекс робіт, включаючи калькуляцію собівартості послуг. При другому варіанті в системі рахунків фінансового обліку ведеться лише узагальнюючий облік витрат на рахунках синтетичного обліку і вирішується лише завдання зі складання

фінансової звітності. Решта завдань (контроль, аналіз, прогноз витрат, калькуляція собівартості одиниці перевезень) вирішується в системі управлінського обліку. Обраний варіант обліку зазначається в наказі про облікову політику [1, с. 145].

Витрати, які включаються до собівартості робіт (послуг), визначаються Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та галузевими інструкціями з питань планування, обліку і калькулювання собівартості автомобільних перевезень в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел:

1. Базилюк А. В. Бухгалтерський і податковий облік автотранспорту та перевезень. Навч. посіб. / А. В. Базилюк, О. І. Малишкін. – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 256 с.

2. Дуляба Н.І. Сутність, роль та значення показника собівартості в управлінні виробництвом / Н.І. Дуляба, Т.А. Ільницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. – С. 217 – 222.

3. Облік витрат і калькулювання собівартості вантажних автомобільних перевезень в умовах ринкової економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/audit/00324875_0.html

УДК 330.341

*Р.С. Павлик, магістрант,
Науковий керівник: О.В. Федірець, к.е.н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Стрімка глобалізація та інтелектуалізація виробництва, ринку й економічної діяльності викликані небаченими темпами і масштабами інновацій, які докорінно змінюють соціально-економічну структуру суспільства та виробничих відносин. Стає очевидним, що для вирішення господарсько-економічних завдань потрібні нові підходи, якісні прогресивні зміни.

Безперервно виникаючи у просторі і часі, такі зміни є характерною ознакою інноваційного процесу, на основі якого розвиваються інформаційні технології [1, с. 84].

Інноваційний процес можна розглядати з різних позицій. Але в будь-якому разі він завжди являє собою послідовний ланцюг подій, які спричиняють “дозрівання” інноваційної ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги, а далі – поширення результату в практиці господарювання відповідно до інтересів підприємця – новатора.

Утверджуючись в економіці, інновація удосконалюється, стає ефективнішою, набуває власних споживчих властивостей, перед нею відкриваються, завдяки процесу глобалізації, сфери застосування та ризику [1, с. 85].

Інноваційний процес є процесом, який органічно поєднує науку, технології, техніку, економіку, підприємництво й управління з метою гарантованого досягнення нового результату, що має комерційний успіх. Він охоплює комплекс відносин від розробки ідей і технологій до виробництва, обміну і споживання кінцевого

продукту. Зрозуміло, що інновації не є самодостатніми, тому очікуваний позитивний результат досягається лише за умови інституційної підтримки і реалізації їх у виробничому процесі через адекватні управлінсько-організаційні технології та певну комплементарну комбінацію ресурсів виробничо-економічних систем. Це зумовлено тим, що на відміну від традиційної, інноваційна економіка характеризується складними і динамічними зв'язками між її елементами та учасниками інноваційного процесу – від створення й удосконалення нових технологій та продуктів до масового впровадження їх у реальному секторі [3, с. 121].

Розглянемо еволюцію поглядів відомих вчених на визначення інноваційного процесу. Найбільш поширеною свого часу була “технічна” точка зору, згідно з якою інновація розглядається як процес переносу (впровадження) нововведення у сфері його застосування. В межах цього підходу інновація визначається як процес перетворення наукового знання у фізичну реальність, що змінює суспільство, тобто успішне впровадження продукту чи послуг на ринок і в економіку. Такий підхід має значну кількість прихильників серед вітчизняних та зарубіжних аналітиків.

Науковці трактують термін “інноваційний процес” як процес, що має місце “в будь-якій складній виробничо-господарській системі, є сукупністю прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі... Інноваційні процеси започатковуються певними галузями науки, а завершуються у сфері виробництва...” та як “послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги...” [4, с. 76].

Розуміння інноваційного процесу як центрального чинника технологічного розвитку стало основною парадигмою системи сучасних ринкових відносин. Світовий досвід стверджує, що економічне зростання неможливе без науково-технічного прогресу. Інноваційна діяльність поширюється у двох напрямках: на мікро- і макрорівнях. Згідно з офіційною стратегічною направленістю України на досягнення рівня соціально-орієнтованої економіки, особливу увагу необхідно приділяти інноваційній діяльності на мікрорівні, що буде сприяти зменшенню соціальної напруженості та дозволить створити передумови для формування соціумом позитивної мотивації до інноваційної діяльності [2, с. 128].

Соціальні аспекти інноваційних процесів варто розглядати на мікро- і макрорівнях. На мікрорівні дослідженню підлягають процеси в соціальних групах у рамках підприємства, що виникають, як правило, внаслідок визначених управлінських рішень. На макрорівні необхідно розглянути соціальний вплив інноваційних процесів на суспільство в цілому.

Аналізуючи проблеми інновацій, науковці часто зосереджують увагу на перешкодах інноваційному процесу, до яких належать передусім недостатній розвиток ринкових відносин, трансфертних механізмів, сектора малого бізнесу, що, до речі, у літературі визначається, як головне джерело інновацій, а також слабкість зв'язків науки і виробництва. Тому для активації інноваційного процесу вважається достатнім збільшити фінансування науки, розробити відповідну законодавчу базу у сфері інтелектуальної власності й інструменти реалізації прийнятих законів, створити по-справжньому сприятливі умови для малого та середнього бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Зянько В. О. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив / В. О. Зянько. // Економіка України. – 2009. – №2. – С. 84-89.
2. Остропольська Є. В. Розвиток соціальної складової інноваційних процесів як

чинник соціально-економічного зростання економіки України / Є. В. Остропольська // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №2. – С. 127-135.

3. Россоха В. В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення / В. В. Россоха // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6. – С. 119-129.

4. Турило А.М. Інновації: сутність і теоретичні характеристики / А.М. Турило // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №5. – С.76-79.

УДК 339.137

*С.І. Свириденко, магістрант,
Науковий керівник: Д.В. Дячков, к.е.н.,
Полтавська державна аграрна академія*

КЛАСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Проблематика формування інноваційної стратегії набуває особливої актуальності для вітчизняних підприємств, оскільки в умовах сьогодення інноваційна діяльність є однією із стратегічних складових науково-технічного прогресу і відповідно – економічного зростання. Водночас, не зважаючи на розмаїття розгляду проблем інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, залишається невизначеним коло питань пов'язаних із стратегічним управлінням інноваційного розвитку, процесом формування, обґрунтування, класифікації і вибору інноваційної стратегії.

Багатоманітність типів інноваційних стратегій, яке існує на теперішній час, суттєво ускладнює вибір стратегії підприємствам. Деякі вчені визначають три типи стратегії: наступальна (активна), імітаційна та комбінована [3, с. 85].

Особливо широке поширення отримав «біологічний» підхід щодо класифікації інноваційної поведінки і конкурентних стратегій, в основі якого лежать роботи біологів Л. Г. Раменського і Дж. Грайма [5, 2]. Відповідно до цього підходу, стратегічну інноваційну поведінку можна поділити на три типи: 1) віоленти (від латинського *violentia* – схильність до насильства), 2) пацієнти (від латинського *patientia* – терплячість, витривалість); 3) експлерент (від латинського *explere* – наповнювати, заповнити). Відповідно до «біологічної» класифікації, а також з урахуванням типів поведінки підприємств на основі асоціацій з поведінкою тварин визначають наступні інноваційні стратегії: стратегії «лисиць», стратегії «мишей», стратегії «левів» тощо.

Швейцарський фахівець Х. Фрізевінкель і російський автор А. Ю. Юданов запропонували оригінальну класифікацію типів інноваційної поведінки, яка доповнена поняттями «комутант» і «перші ластівки») [1, 6].

Відповідно до цілей розвитку виділяють такі інноваційні стратегії на рівні країни (відповідно до моделі формування, типів інноваційної політики, інноваційного розвитку загалом) : стратегія «нарощення»; стратегія «запозичення»; стратегія «переносу» [4].

За характером реалізації інноваційної стратегії: агресивно-нападальна (характерна для підприємств, які прагнуть до лідерства при впровадженні інновацій в певному ринковому сегменті, обов'язковою умовою в даній ситуації є наявність необхідних ресурсів); бойова (характеризується великою кількістю інноваційних

продуктів, що пропонуються до впровадження; характерна для виробника, який орієнтується на широке коло споживачів і впевненість у високому рівні конкурентоспроможності виробів в майбутньому); оборонна (спрямована на збереження позицій на ринку. характеризується необхідністю розробки системи заходів для довгострокового і короткострокового ведення конкурентної боротьби. характерна для підприємства, сильною стороною якого є маркетинг, ніж НДДКР); стратегія запозичення (стратегія, при якій нова технологія або продукт може бути придбана у інших підприємств, наприклад, шляхом закупівлі ліцензії).

Усі розглянуті підходи відбивають різноманітні грані стратегії, не суперечливі між собою, а їхнє комплексне та різнобічне застосування сприяє найповнішому розумінню змісту інноваційної стратегії.

Список використаних джерел:

1. Friesewinkel H. Das pharmazeutische Marketing / H. Friesewinkel Kulmbach: Pharma-Team-Verlag, 1982. – P. 535.
2. Grime J. P. Plant strategies and vegetation processes / J. P. Grime. – Chichester: John Wiley & Sons, 1979. – 222 p.
3. Андреев В. Н. Управление техническим капиталом как инструмент обеспечения результативности инновационного развития промышленного предприятия / В. Н. Андреев, А. И. Шебаров // Организатор производства. – 409 Воронеж. – 2011. – №3 (50). – С. 84-88.
4. Кристенсен К. Дилемма инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании / К. Кристенсен – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 240 с.
5. Раменский Л. Г. Введение в комплексное почвенно-геоботаническое исследование земель / Л. Г. Раменский. – М.: Сельхозгиз, 1938. – 620 с.
6. Юданов А. Ю. Типы конкурентной стратегии: «биологический» подход к классификации компаний / А. Ю. Юданов // Мировая экономика и международные отношения. – 1990. – № 10. – С. 51-65.

УДК: 338.43:336.761(477)

*С.І. Гайдар, Ю.Р. Нужна, здобувачі вищої освіти,
Науковий керівник: Н.Г. Сейсебаєва, к.е.н., доцент,
Запорізький національний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ БІРЖОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Провідною галуззю економіки України є сільське господарство. Для підвищення ефективності функціонування та торгівлі в даному секторі необхідним є поширення біржових інструментів на сільгосппродукцію. У всьому світі біржова торгівля є запорукою прозорого та цивілізованого ринку [1]. Торгівля сільгосппродукцією за допомогою біржових контрактів сприяє вільному руху товарів та послуг, а також зменшує можливість виникнення монополізації, згладжує різкі коливання цін.

Головною метою функціонування сільськогосподарських бірж є організація збуту продукції та здійснення регулювання ринку, що у свою чергу, забезпечить стале забезпечення населення продовольчими товарами, а переробних підприємств – сировиною. Визначення реальної ціни та страхування ризиків біржових товарів – це

основне завдання біржі [3].

Стратегічне управління біржами покладене на Національну асоціацію бірж України, основними завданнями якої є:

- створення ефективної біржової інфраструктури;
- організація ефективної торгівлі;
- мобілізація та перерозподіл котів агропромислового комплексу.

Значний вплив на український аграрний ринок має ситуація на світовому, бо частина олійного насіння та зерна йде на експорт за цінами, які формуються на міжнародних біржах, рівень яких визначається загальносвітовими тенденціями з виробництва та споживання продукції.

Лідером світового виробництва серед групи зернових культур є кукурудза, а серед олійних – соя. Щороку спостерігається стабільне збільшення обсягів виробництва та споживання даних культур [2].

Основним експортером кукурудзи на міжнародному ринку є Сполучені Штати Америки. Найбільший попит на даний товар виявляють країни ЄС, Японія, Мексика та Єгипет.

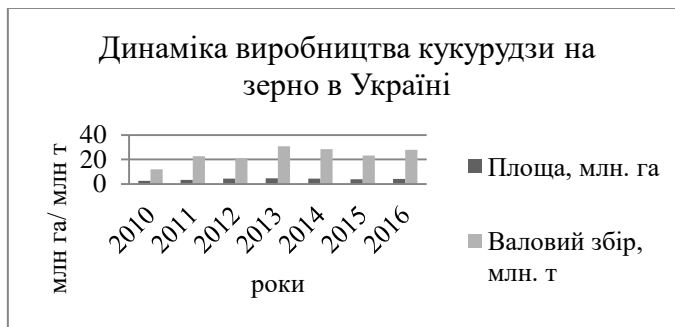

Рис. 1. Динаміка виробництва кукурудзи на зерно в Україні

Основною олійною культурою України є соняшник. Дана культура посідає третє місце у світі за обсягами вирощування. Збільшенню виробництва сприяло зростання врожайності та посівних площ [2].

Рис. 2. Динаміка виробництва соняшника в Україні

Таким чином, як на внутрішньому, так і на світовому ринках спостерігаються сприятливі умови для вирощування кукурудзи, сої та соняшника, а отже, і для їх реалізації.

Беручи до уваги аграрний експорт України з січня по червня 2017 року, ми

спостерігаємо його збільшення на 1,9 млрд. доларів, порівняно з аналогічним періодом минулого року. За цей час експорт склав 8,7 млрд. доларів. При цьому частка експорту сільськогосподарської продукції у структурі всього українського експорту за цей час склала 42,1%, про що повідомляє Міністерство аграрної політики та продовольства України [3].

Хоча біржовий ринок в Україні є недосить розвинений, все більш розвивається торгівля біржовими інструментами на сільгосппродукцію. У цьому напрямку активну участь приймає держава, яка проводить програми підтримки сільського господарства країни. Прикладом такої програми є «Форвардні закупівлі зерна», яка була запроваджена ще у 2008 році. Вона здійснюється шляхом купівлі зерна у сільськогосподарських підприємств у певний період за фіксованою ціною. Ще однією умовою є сплатення авансового платежу у розмірі 50 % від повної вартості підчас укладення форвардного контракту на біржі. Наступною є програма закупівель ПАТ «Аграрний фонд» під назвою «Форвард 2017», яка передбачає закупівлі пшениці, жита та гречки. У «Форвард 2018» більш широкий вибір продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Умови «Форвард 2017» та «Форвард 2018» [4; 5]

Продукція	Форвард 2017		Форвард 2018	
	Обсяг	Ціни	Обсяг, т	Ціни, грн/т
Пшениця 2 клас	700000	3900	100	4850
Пшениця 3 клас		3700		4600
Жито	50000	3500	30	3500
Гречка	10000	15000	10	10000
Кукурудза	-	-	100	4150
Ячмінь	-	-	50	4550
Овес	-	-	10	4200
Горох жовтий	-	-	30	6000

Торгівля сільгосппродукцією в Україні здійснюється також за допомогою укладення ф'ючерсних контрактів, при чому вони є переважно розрахунковими, але протягом останнього року поширення набувають торги поставними ф'ючерсними контрактами на зернові. На «Українській біржі» здійснюється торгівля поставними ф'ючерсами на пшеницю та згодом вона сподівається ввести ф'ючерси на кукурудзу.

Отже, торгівля біржовими інструментами на сільгосппродукцію є засобом підвищення ефективності діяльності та використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Список використаних джерел:

1. Т.К. Мещерякова Проблеми і перспективи біржової торгівлі сільгосппродукцією [Електронний ресурс] / Мещерякова Т.К. // XLV Науково-технічна конференція факультету менеджменту (2016). – Режим доступу: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11281/217.pdf?sequence=3>.

2. Ефективне виробництво - 2017 [Електронний ресурс] / Журнал «Агробізнес Сьогодні». – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/7167-efektyvne-vyrobnytstvo-2017.html>

3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.org.ua/>

4. Форвард 2017 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд».

– Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua/buy/forward-2017/>

5. Форвард 2018 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд».

– Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua/buy/forward-2016/>

УДК 658.5

*Г.В. Побиванець, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: О.М. Матусова, к.е.н., доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет*

ОПТИМАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах повної самостійності в управлінні та веденні господарства, розпорядженні ресурсами і результатами праці успіх підприємств різних сфер діяльності багато в чому залежить від ефективності використання матеріальних ресурсів [1].

Запаси є невід’ємним компонентом господарських процесів – вони беруть участь у всіх фазах діяльності підприємства.

Існує багато причин, чому фірми йдуть на створення запасів. Основним доводом є те, що на підприємстві повинна бути певна кількість матеріальних ресурсів для підтримки виробничого процесу [2].

Товарні запаси є одним із факторів, які активно впливають на використання продуктивних сил суспільства. Оскільки дефіцит матеріальних запасів веде до втрати робочого часу, недостатнього використання основних фондів і, в кінцевому рахунку, до недоотримання прибутку від реалізації продукції або послуг; надлишок їх свідчить про нераціональні витрати суспільної праці. Тому питання управління товарними запасами, які засновані на науковому підході, набувають важливого значення [1].

Основною метою управління запасами є формування та підтримання їх величини на такому рівні, який дозволяє організації своєчасно та безперерійно задовольняти очікування споживачів кожним товаром при мінімальних витратах на них і максимізувати чистий прибуток [2].

Для досягнення цієї мети керівники або менеджери підприємства повинні визначити, скільки треба зберігати запасів, коли розміщувати замовлення і скільки замовляти одиниць товару за один раз. Від керівників і менеджерів підприємства потрібне вміння не тільки визначати необхідну величину запасів, а й розробляти графіки поставок, розраховувати оптимальні партії нових замовлень, обсяги продажу, організувати складування запасів, враховувати вимоги логістики та маркетингу, постійно проводити фінансовий аналіз потреб у запасах, розраховувати витрати, пов’язані із запасами, і враховувати цінову політику на товари та послуги [1].

Управління матеріальними запасами потребує вирішення певних завдань:

- 1) ранжування поточних активів за критерієм ліквідності;
- 2) оптимізація операційного циклу;
- 3) визначення оптимального розміру поточних активів;
- 4) встановлення оптимальної пропорції між короткостроковими та довгостроковими зобов’язаннями у фінансуванні поточних активів .

Для управління матеріальними запасами застосовують певні моделі:

- економічного розміру замовлення;
- філософії своєчасності або ЛТ калькулювання.

Економічний розмір замовлення (Economic Order Quantity) – це кількість замовлених запасів, що забезпечує оптимальну комбінацію витрат на їх придбання та зберігання. Для визначення оптимального розміру замовлення запасів враховують релевантні витрати на їх придбання та зберігання. Релевантними є лише ті витрати, які будуть змінюватись залежно від рівня запасів. До витрат, пов'язаних із запасами, включають витрати: на закупку; на замовлення; на зберігання; можливі витрати внаслідок браку запасів.

Витрати на закупку (Purchase Costs) запасів, як правило, не є релевантними, бо витрати на придбання одиниці запасу не змінюються, за винятком випадків, коли під час закупівлі великої кількості матеріалів або товарів покупцеві надаються знижки.

Витрати на замовлення (Ordering Costs) запасів охоплюють витрати на оформлення документів і здійснення розрахунків, пов'язаних із замовленням. Витрати на замовлення, однакові для всіх варіантів створення запасів, не є релевантними, тому, визначаючи оптимальний розмір замовлення, враховують лише додаткові витрати на розміщення замовлення.

До витрат на зберігання (Holding or Carrying Costs) належать витрати, пов'язані зі зберіганням запасів. Частина витрат на зберігання запасів є релевантною, до них відносять: додаткові витрати на зберігання; додаткові витрати на утримання складських приміщень; додаткові витрати на обробку матеріалів; втрати внаслідок знецінення запасів; можливу втрату прибутковості інвестицій.

Витрати через нестачу запасів (Inventory Shortage Costs) – можливі витрати через відсутність достатньої кількості запасів для задоволення виробничих потреб або потреб клієнтів. До таких витрат відносять: втрачений дохід від продажу; штрафні санкції за несвоєчасну поставку продукції замовникам; понаднормативні витрати внаслідок заміни матеріалів дорожчими; втрати внаслідок простоїв.

Витрати через нестачу запасів не враховують при визначенні економічного розміру замовлення, але беруть до уваги, обчислюючи момент розміщення за мовлення.

Отже, оптимальний розмір замовлення виробничих запасів залежить від витрат, пов'язаних з придбанням запасів, які складаються з двох елементів: витрат зі зберігання і витрат на розміщення та виконання замовлень. Ці два елементи змінюються обернено пропорційно один одному: чим більші витрати на зберігання оборотних засобів (наприклад необхідні складські приміщення в достатній кількості), тим меншими є витрати на транспортування (відсутня необхідність зайвий раз користуватися послугами транспортних підприємств)[3].

Таким чином, для безперервної роботи підприємству необхідні запаси, на збереження та обслуговування яких потрібні значні витрати. Щоб знизити ці витрати, підприємство може встановити невисокий рівень матеріальних запасів, однак виникаючий внаслідок цього дефіцит товарів часто веде до втрати клієнтів. Рішення цієї проблеми існує в знаходженні компромісу між витратами на створення та зберігання матеріальних запасів та дефіциту товарів, що нерозривно пов'язане з вибором оптимальної моделі управління запасами.

Список використаних джерел:

1. Литвишко Л.О. Управління товарними запасами підприємства в ринкових умовах [Електронний ресурс] / Л.О. Литвишко, І.І. Кельман // Проектування, виробництво та експлуатація автотранспортних засобів і поїздів. – 2013. – № 21. – С. 158-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pveazp_2013_21_25
2. Іващенко О.В. Управління запасами на підприємствах [Електронний ресурс] /

О.В. Іващенко, О.С. Кожевнікова // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – № 3. – С. 132-135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2008_3_22

3. Бондарчук Н.В. Моделі управління матеріальними запасами на підприємствах [Електронний ресурс] / Н.В. Бондарчук // Агросвіт. – 2012. – № 1. – С. 24–28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2012_1_8

УДК 334.716

*А. Шахнюк, здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: І.В. Копчикова, асистент
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

ОСНОВИ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРИКЛАДИ ЙОГО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Кластерний аналіз з'явився порівняно недавно – у 1939 р. Його запропонував вчений К. Тріон. Дослівно термін "кластер" в перекладі з англійської "cluster" означає гроно, згусток, пучок, група [4].

Особливо бурхливий розвиток кластерного аналізу відбувся у 60-х роках минулого століття. Передумовами цього були поява швидкісних комп'ютерів та визнання класифікацій фундаментальним методом наукових досліджень [4].

Кластерний аналіз – це метод багатомірного статистичного дослідження, до якого належать збір даних, що містять інформацію про вибіркові об'єкти, та упорядкування їх в порівняно однорідні, схожі між собою групи [4].

Отже, сутність кластерного аналізу полягає у здійсненні класифікації об'єктів дослідження за допомогою численних обчислювальних процедур. В результаті цього утворюються "кластери" або групи дуже схожих об'єктів. На відміну від інших методів, цей вид аналізу дає можливість класифікувати об'єкти не за однією ознакою, а за декількома одночасно. Для цього вводяться відповідні показники, що характеризують певну міру близькості за всіма класифікаційними параметрами [4].

Основними завданнями кластерного аналізу є:

- розробка типології або класифікації досліджуваних об'єктів;
- дослідження та визначення прийнятних концептуальних схем групування об'єктів;
- висунення гіпотез на підставі результатів дослідження даних;
- перевірка гіпотез чи справді типи (групи), які були виділені певним чином, мають місце в наявних даних.

Кластерний аналіз потребує здійснення таких послідовних кроків:

- 1) проведення вибірки об'єктів для кластеризації;
- 2) визначення множини ознак, за якими будуть оцінюватися відібрані об'єкти;
- 3) оцінка міри подібності об'єктів;
- 4) застосування кластерного аналізу для створення груп подібних об'єктів;
- 5) перевірка достовірності результатів кластерного рішення [4].

Кожен з цих кроків відіграє значну роль у практичному здійсненні аналізу.

Спектр сфери наукових досліджень на основі застосування методів кластерного аналізу дуже широкий: археологія, інформатика, медицина, психологія, хімія, біологія, державне управління, філологія, антропологія, маркетинг, соціологія тощо. За результатами проведеного аналізу спеціальних літературних джерел було

з'ясовано, що науковці приділяють велику увагу дослідженню теоретичних та практичних проблем застосування методів кластерного аналізу [1].

Метою роботи є узагальнення існуючого практичного досвіду застосування методів кластерного аналізу під час виконання різноманітних економічних завдань у промислових підприємствах та пошук додаткових можливостей для цього [1].

Автор наукового дослідження у сфері управління витратами на створення нової продукції (СНП) М.В. Рета для апробації запропонованого методичного підходу щодо аналізу цих витрат на машино-будівних підприємствах дослідила 20 підприємств Харківської області з метою їх групування. Задля цього автор запропонувала використання багатомірного статистичного методу – кластерного аналізу за такими показниками: часткою витрат матеріальних, адміністративних, на оплату праці та інших у загальній сумі витрат на СНП; часткою загальної суми витрат на СНП у доходах підприємства від реалізації інноваційної продукції; коефіцієнтом рентабельності витрат на СНП; часткою витрат за СНП на гривню сукупних доходів підприємства та сукупних витрат підприємства [1].

Для класифікації підприємств був використаний ієрархічний агломеративний метод Уорда з використанням евклідової метрики. За результатами кластерного аналізу були отримані три групи: до першого кластера (А) увійшли підприємства, що мають високий рівень витрат на СНП; другий кластер (В) утворили підприємства із середнім рівнем витрат на СНП; третій кластер (С) – це підприємства з низьким рівнем витрат на СНП. Графічну інтерпретацію отриманих результатів подано у вигляді ієрархічної дендрограми об'єднання обраних для аналізу машинобудівних підприємств. Далі у межах кожного кластера був оцінений інтегральний показник рівня інноваційної та фінансово-господарської діяльності підприємств відповідно до мети та завдань дослідження автора [1].

На сьогодні існує велика кількість методів кластеризації, в основі яких – різні підходи до виділення кластерів, вибір конкретного методу залежить від практичного застосування отриманого результату [2].

Кластерний аналіз – достатньо трудомісткий метод статистичного дослідження, тому краще проводити його за допомогою різноманітних програмних продуктів. Система STATISTICA (StatSoft) у середовищі Windows містить у собі всі відомі методи статистичного аналізу даних, що дає змогу зробити процес дослідження більш ефективним і простим.

Використання програмного пакета STATISTICA для проведення кластерного аналізу забезпечує реалізацію різноманітних методів кластеризації, наочне графічне представлення результатів, які уможливають виявлення проблемних моментів та способів їх розв'язання в демографічних дослідженнях [2].

Також, кластерний аналіз широко використовують для опрацювання даних земельного кадастру. Кластерний аналіз у застосуванні до задач оцінювання земельних ділянок не вимагає апіорних припущень про набір даних, що не накладає обмеження на подання досліджуваних об'єктів, дозволяє аналізувати показники різних типів даних (інтервальних даних, бінарних даних). Важливим чинником є те, змінні вимірюються в порівнянних шкалах [3].

Кластерний аналіз земельних ділянок спирається на два припущення. Перше припущення – ознаки земельного об'єкта, які розглядаються, загалом допускають бажаний розподіл сукупності об'єктів на кластер. Друге припущення – правильність вибору масштабу або одиниць вимірювання ознак [2].

Отже, кластерний аналіз, за оцінкою науковців, має велике значення в проведенні аналітичних досліджень завдяки можливості перетворити великий обсяг різнобічної інформації в упорядкований, компактний вигляд. Це сприяє підвищенню рівня наочності, зрозумілості та сприйняття результатів аналізу, а також створює підґрунтя для прогнозування [4].

Перевагами використання цього методу є простота та швидкість використання, зрозумілість і прозорість алгоритму. Недоліками є чутливість до вибору початкових значень центрів кластерів та труднощі, пов'язані з визначенням прогнозованої кількості кластерів [3].

Список використаних джерел:

1. Соколова Л.В. Використання методів кластерного аналізу у практичній діяльності підприємств / Л.В. Соколова, Г.М. Верясова, О.Є. Соколов // Харківський національний університет радіоелектроніки – 2011. – С. 240-246.

2. Бегун С. Застосування кластерного аналізу для дослідження демографічної ситуації в регіоні / С. Бегун // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ VI. Бухгалтерський облік, аналіз, статистика та математичні методи й інформаційні технології в економіці 2, 2016. – С. 122-128.

3. Глаголева І.І. Застосування кластерного аналізу для опрацювання даних земельного кадастру / І.І. Глаголева, А.Ю. Берко // НУ «Львівська політехніка», кафедра інформаційних систем та мереж – 2014. – С. 420-430.

4. Кластерний аналіз – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11800912/ekonomika/klasterniy_analiz.